

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΗΡΑΚΛΗ ΚΑΙ ΡΕΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ — χωρίς αλλοίωση, χωρίς δέσμευση, χωρίς σκοπιμότητα, χωρίς δειλία, χωρίς λογοκρισία, από τον Ρ **ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΟ ΚΑΙ ΚΟΝΦΟΡΜ**, μ' άνοιχτά όλα τα πανιά τώρα των κομματικών ψευτοαντιθέσεων και παρατάξεων πλένε για την κοινή άπáτη των έκλογών, με Κυπριακό και Συμβούλια Στέμματος στα φλάμπουρα για τους άφελείς! **ΣΤΑΜΟΣ ΜΙΡΑΝΙΑΣ** 'Ο άσημένιος νεκρός κοσμογράφος του Νεοελληνικού — "Όταν ή Δημοσιογραφία ήτανε Λόγος, και Φίλημα Στά χείλη της Στιγμής! "Ένας τόσο μοντέρος, τόσο σημερινός παλιός! "Ένας δικός μας "Άνομος, γενναίος, άναρχικός, έλευθερος, ένθεος — προμηθεϊκός του πάθους! — **ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ** Μπράν Τρικυμία, Τά Μηδενικά, Οί 'Αλήτες — **Η ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΟΥ** κ' οί φυλλάδες των Μαιμούδων! — Υπόθεσις Φαγενάι Κάφτε έ,τι βραβεύει τó Ύπουργείο τής ά-Παιδείας μας! Είναι για τή θλώσής σας! "Άθλιοι Σαπίνηδες, Δημαράδες κ έ **ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΚΕΨΗ** Θαμμένες μορφές και ποιότητες του ευρωπαϊκού 'Ισρασιοναλισμού Joseph - Maria Hoehne WRONSKI, ό αρχηγέτης του νεότερου μεσσιανισμού, από τον 'Ηρ 'Αποστολίδη **ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ** ανά τους αιώνας Πηγαϊνέλα στον Ουρανό, άπ' τον 'Ετανά ως τους Μογγόλους κι από τον Συρανό ντε Μπερζεράκ ως τον Ουέλλε και τον Πετρογράρη! — **ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ** Συνέχεια για τó πρόβλημα τής Νεοελληνικής Γραφής 'Ορθογραφία του Βασιλή Δ Φόρη — **ΑΠΟΜΝΗΜΟ-**

ΝΕΥΜΑΤΑ του Χάνς Κρίστιαν Τίμανν Τó Ζώο κι ό "Άνθρωπος — Τó πρόβλημα του δαμαστού — Στοιχεία για τή μέλλουσα 'Επανάσταση των Ζώων ('Από τον κύκλο τής **Μυθιστορηματικής Δημοσιογραφίας**) — **Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΙΡ** (Πού σέ πεπονή, ή μη πεπονή, και πού σέ σφάζει!) 'Η Ψωρο-Κώστανα και ή Μπουρού της! — 'Ο κρατισμός του Ραδιοφώνου τεκμήριο δικτατορίας του Κατε-

στημένου — **ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ** Πώς γράφεται ή 'Ιστορία, από τον Εδάγγελο Παπανούτσο — **39 ΕΝΑΡΙΘΜΑ** — και **ΑΝΘΟΛΟΓΙΕΣ ΗΡ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ** Συμπληρώματα [B] στην **ΠΟΙΗΤΙΚΗ** Μόντης, Μουντές, Μπαλή, Νεγρεπόντης — **ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ** 'Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης Ρεμβασμός του Δεκαπεντα-

γούστου — **ΜΝΗΜΟΣΥΝΗ ΠΑΣΤΕΡΝΑΚ** Τί σήμαινε ή περίπτωση — Πρόσωπο Τό σκληρότερο μέταλλο του Κόσμου! — «**ΠΑΣΤΕΡΝΑΚ**» 'Αναφορά στο Στρατηγό, 10 χρόνια μετά την ειρήνη (α' Απόδοση) Ρ Α) — **ΜΙΑ ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΝΕΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ**, με μιá τολμηρή άνατομία του Κατεστημένου! — **ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ** 'Ανάγκη 'Επιμελητηρίου, πού ν' άναγνωρίση, να έπεξεργαστή, να καλονοικοκυρέψη τó πολύτιμο «ύλικό» τής Νεοελληνικής Γραμματείας **ΔΙΑΦΟΡΑ** 'Η μικρή ιστορία του καρέ! Τά έντυπα πού λάβαμε, ως τις 2-2-1967 κι ως τó έψιλον — **Σκίτσα** Σόφης Ζαχαρούκα, Μπούκης Θεοδοσιάδου, Φρέντυ Κάραμποτ, Daniel Μγοτ κ έ, μαζί με «άδύνατα άντικείμενα» ενός 'Ινστιτούτου Πειραματικής Ψυχολογίας των Η Π Α

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

Πού ἀρνείται ὁ ποῦς σας;
Στὴν Ἰταλία,
ΤΣΣ ΕΡΜΗΣ
ΤΣΣ ΠΗΓΑΣΟΣ
ΣΣ ΑΤΡΕΥΣ
(γιά ἐπιβάτες καὶ φέρι-μπότ)

Στὴν Κύπρον
ΤΣΣ ΠΗΓΑΣΟΣ
ΣΣ ΑΤΡΕΥΣ
(γιά ἐπιβάτες καὶ φέρι-μπότ)

Στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου;
ΜΝ ΣΕΜΙΡΑΜΙΣ
Διήμερες καὶ πενθήμερες
κρουαζιέρες

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΙΑ
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑΣ 2
ΠΕΙΡΑΙΑΣ
410-562, 477-946, 975 685

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΡΕΝΟΣ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΒΙΑ Ρ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ - ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΗΘΥΜΝΗΣ 43 (Τ.Τ 823), 846-977

Ἐμβάσματα, ἐπιταγές, συνδρομές Βικτωρίαν Ρ Ἀποστολίδη Τυπογραφεία Χρ Μανουσαρίδη, Κωλέττη 24, 628-263 Κλισέ Θ Χατζηγιωάννου, Χρυσοσπηλιώτισσας 7/γ', 235-490 Πίεσις ἐξωφύλλου Δαβίας, Εὐριπίδου 14 (Κάτω Στοά), 313-313 Βιβλιοδεσία Μαργ Δημητρομανολάκη, Ἀκροπόλεως 48, 571-996 - Τὸ περιοδικὸ εἶναι μηνιαῖο Βρίσκεται σὲ περίπτερα καὶ βιβλιοπωλεῖα Παλαιὰ τεύχη καὶ τόμοι στοῦ Κολλάρου, Σταδίου 38, 223-136 Τμῆ τοῦ τεύχους 15 δρχ Καὶ τοῦ δεμένου τόμου 100 δρχ Συνδρομές, μόνο προπληρωτές, 12 τευχῶν 180 δρχ γιὰ δῶ, 250 γιὰ τὸ ἐξωτερικόν, 400 γιὰ ἰδρύματα καὶ ὀργανισμούς -Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται, δοκίμια δὲν δίδονται, ἀνάτυπα δὲν γίνονται ΤΝΕ ἔχουν ἴδιαν ἀντίληψιν εὐθύνης καὶ δὲν θεωροῦν ὅτι «καλύπτονται» ὡς πρὸς αὐτὴν μὲ τὴν ὑπογραφή ὁποιοῦδήποτε ἄλλου — Κείμενα δίχως ὑπογραφή εἶναι ἔλα τοῦ Ρ Α —Ἐπιτρέπεται ἐλευθέρως ἡ ἀναδημοσίευσις ὁποιοῦδήποτε κειμένου (ΤΝΕ δ' ἐν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἔνοια πνευματικῆ ἰδιοκτησία), ὑπὸ τὸν μόνον ὄρο τῆς παραπομπῆς εἰς ΤΝΕ — Δωρεῶν καὶ τιμῆς ἔνεκεν δὲν δίδονται

ΤΟΜΟΣ Γ'

Ἀθήναι, Φεβρουάριος '67

ΤΕΥΧΟΣ 14

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

- χωρὶς ἀλλοίωση
- χωρὶς δέσμευση
- χωρὶς σκοπιμότητα
- χωρὶς δειλία
- χωρὶς λογοκρισία

ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΜΜΙΑ ΚΙ ΑΝΟΙΓΜΑ ΚΑΝΕΝΑ ΤΟ ΜΗΝΑ ΑΥΤΟ σὰ «πολιτικά» μας πράγματα. Δοσμένοι ὅλοι στὸ Ψέμα, ποὺ ἀπ' τὴν μπάντα του ὁ καθένας μαστορεύει νὰ σερβίρη στὸ Λαὸ, «πρὸς ἐκλογὴν», κι ὅ,τι κατεβάζει ἢ στεῖρα κούτρα τους — μὲ τὸ νοῦ σ τὴν Ἐξουσία, ὄχι στὴν Οὐσία — τὸ βάνουν μπρὸς, τὸ κάνουν δηλώσεις, ἀντιδηλώσεις, ἐλιγμούς, κόλπα, ἴντριγκες, συνθήματα, παρασυνθήματα, Συμβούλια τοῦ Στέμματος — «θεσμὸν» τοῦ 1100! (Κυρίως εἶπεῖν: πρὶν κι ἀπ' τὴ *Magna Carta*!) — κ' «ἐνδιαφέρον», τάχα, γιὰ τὸ Κυπριακόν, ποὺ δὲν ἐνδιαφέρει ὡστόσο κανέναν, καὶ κανεὶς δὲν περιμένει πιά τίποτα γι' αὐτό, ἀφοῦ ἔχει ὀριστικὰ πεισθῆ — κι ἀπὸ καιρό, κι ὁ τελευταῖος (ἀπ' τὸν καιρὸ ἀκριβῶς ὅπου συμπράξαν ὅλοι οἱ μασκαράδες του, καὶ Παπαδες καὶ Γρίβες καὶ Καραμανλο-ἀντικαραμανλῆδες, στὴν Ἀθήνα, στὴ Ζυρίχη, στὸ Λονδίνο, γιὰ τὸ θάψιμό του!) — καὶ τί, τάχα, μᾶς πούλανε λοιπὸν πῶρα, περὶ τοῦ πῶς καὶ ποῦ θὰ ξεφορτωθοῦν τὸ πτώμα του;.. Ποιὸν κοροϊδεοῦν;.. Ποιὸν θαρροῦν πὼς μποροῦν ἀκόμα νὰ κοροϊδεοῦν;..

Ποιὸ Κυπριακόν καὶ ποιὸς Θανάσης, Σωπάτε, βρέ παιδιά! Ἔτοιμοι εἶν' ὅλοι τοὺς, ἀπ' τὸν ἀνώτατο ὡς τὸν κατώτατο, κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ, νὰ τὸ χουμπώξουν κυνικώτατα, ὑπὲρ μιᾶς σταθερὰ κερχισμένης κ' ὑποστηριζόμενης ἀπ' τὸν Παράγοντα κυβερνήσεως — ἰσχύει ἢ Γιάλτα ἐδῶ, μὴν τὸ ξεχνᾶτε, καὶ τὸ μπακαλαδάκι τοῦτο εἶναι χαψιά τοῦ «δυτικοῦ» δεσπότη! — ὑπὲρ μιᾶς σταθερώτερης λοιπὸν, γιὰ νὰ συνεννοοῦμαστε, ἐγγυήσεως κ' ἐνδυναμώσεως τῆς δυναστείας, τοῦ Κατεστημένου, τῆς τοπαρχίας εἰδικώτερα ἐν Κύπρῳ, ὅποιοι καπετανάντου μας κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ — θέλετε μὲ στέμ-

μα, θέλετε μὲ ράσα, μ' ὄ,τι θέλετε (τίποτα δὲν εἶν' ἀντιφατικὸ στὴν πολιτικὴ τῶν *Κυριαρχῶν*, κι ὅλες αὐτὲς οἱ δῆθεν «*Δημοκρατίες*» τῶν βιαστῶν τοῦ μισοῦ Κόσμου περιλαμπρα τὰ βολεύουν, ἔννοια σας, ὅσο κ' οἱ ἀπὸ κεῖ «*Λαοκρατίες*», καὶ μὲ τίς λαοφιλήτες, τάχα, βασιλεῖες (στὴν οὐσία: ὡ μὲς δικτατορίες), καὶ μ' ὄ,τι ἐξωφρενικώτερο στὸν Εἰκοστὸ Αἰῶνα — ἐνῶ, ἐξ ἄλλου, κ' οἱ Ἄλεξανδροῖοι τὰ ξέρουν βέβαια τὰ θεατρικά. τί κούφια λόγια ἦσαν αὐτὲς οἱ βασιλεῖες, ἀπαρχῆς, τὸ χρέος τάχα πρὸς τὴν πατρίδα, τὸ *Κυπριακὸ*, κι ἄλλα ἠχηρὰ παρόμοια!

Λ ΟΙΠΟΝ Κ' ΕΜΕΙΣ ΝΑ ΔΟΘΟΥΜΕ Σ' ΕΝΑ ΘΑΝΑΤΟ αὐτὸ τὸ μῆνα! Πέθανε ὁ Στάμος Μπράνιαις, ὁ δ ι κ ὁ ς μ α ς ! Ὁ Στάμος Μπράνιαις, ὁ χρονογράφος, ὁ κοσμογράφος τοῦ *Νεοελληνικοῦ* - ὁ ποιητής, ὁ μάστορης τοῦ λόγου, ὁ ἔνθεος, ὁ τρελλὸς στὴν ἔμπνευση, ὁ ἄκρατα ὠραῖος, ὁ πανωραῖος, ὁ πανελεύθερος, ὁ ἄνομος, ὁ ἀνεμπόρευτος, ὁ ἀναρχικὸς καθάρια φλόγα Στάμος Μπράνιαις!

Σ' αὐτὸν νὰ δοθοῦμε! Νὰ δῆτε πῶς καίει, πῶς φλέγεται, πῶς κονιορτοποιεῖ τὸ τσιμέντο ποῦ ἔχει πῆξει τὴ ζωὴ μας μ' ἀνάξια κείμενα — δῆθεν *μοντέρνα*, δῆθεν *μοντέρνων* — καὶ τί διάφεγγο, ἀστραφτερό, θεήλατο ἠλεκτροχάλυβα συντήκουν ἠλιοβόλο οἱ πυρὲς μέσα του!

Νά! Χαρῆτε, ἀγγίξτε, καῖτε στα δάχτυλα, σφραγιστῆτε ἔσαιε στὴ συνείδηση τὴ διψασμένη, τὴ φρυμένη, κείμενο ποῦ ζέει κι ὁμως δροσίζει, χαιδεύει ἢ Ἐρωμένη καὶ κλωτσάει ὁ Οὐννος, χαράζει σὰ διαμάντι καὶ κόβει τὸ διαμάντι σὰν κόψη τοῦ Ἡλιοῦ στα δυὸ καθάρια: Δύναμη κι Ἀλήθεια, Πρᾶγμα ἀτόφιο κ' ἔκπαγλη Ὁμορφιά, χωρὶς ἔχνος «*Φιλολογίας*» καὶ μὲ τὴν ἄκρα ἐντέλεια συνάμα τῆς πιδ ἐνεπίγνωστης — καὶ κλασικῆς καὶ μοντέρνας — *Φιλολογίας* νὰ δουλεύη στα ἔγκατα κάθε φράσης του, σὰν αἷμα, μέθη μόνιμη, γνώση ἀπ' τὰ χρωμοσώματα. τοῦ ἀκριβοῦς καὶ στὴ λέξη, καὶ στὴ συλλαβὴ, καὶ στὸ ρυθμὸ, καὶ στὸν ἀχό, καὶ στὸν τόνο, καὶ στὸ μέταλλο ποῦ διαρκῶς πάλλεται καὶ μελωδεῖ!..

Δῆτε, δῆτε! :

Τ ΡΙΚΥΜΙΑ¹ — [] *Σιδερένιοι κολοσσοὶ [] ἐστραπατοαρίσθησαν κατὰ τρόπον ἐξευτελιστικόν, καὶ εἶδαν τὸ σίδερο καὶ τὸ ἀτσάλι νὰ κόβεται ἀπὸ τὰ νερένια γιαταγάνια τῶν κυμάτων σὰν τρυφερὸ ἀγγουράκι. Χράπ! κάτου τρεῖς καπουνιέρες μὲ τίς βάρκες. Χράπ! κάτου ἡ γέφυρα καὶ μιὰ καπνοδόχος. Χράπ! ἀντίο ὑπερκατάστρομα· Κομματάκια, κομματάκια, κομματάκια - τόπια, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπαιζαν τὰ νερένια Ἰμαλία, καὶ τὰ ὕφωνα στὸ ζενίθ, τὰ ἐβύθιζαν στὸ ναδίρ, κ' ἔπειτα τὰ κατάπιαν!*

Τί ξέρετε, τελοσπάντων; Μήπως ὄ,τι σᾶς εἶπεν ὁ Κάλβος, — Εἰς τὰ φρικτὰ βασίλεια | ὁμοιάζει τοῦ θανάτου | ἢ φύσις ὅλη — Ἡ ὄ,τι σᾶς εἶπεν ὁ Ἡσίοδος, γὰ τίς μάχες τῶν Τιτάνων, τῶν Κυκλώπων καὶ τῶν Ἐκατογχείρων, ποῦ ἐσφενδόνιζαν βουνὰ ὀλόκληρα ἐναντίον τους κ' ἔκαναν τὴ γῆ ὅλη νὰ τρέμη καὶ νὰ βογγάη, καὶ τὴ θάλασσα νὰ κοχλάζη;

Ἄλλὰ δὲν εἶδατε τὰ μουστάκια τοῦ πλοιαρχοῦ τοῦ κινδυνεύοντος σκάφους! Εἶχαν κολλήσει διπλὸ κατάπληκτο ἐρωτηματικὸ στὶς ἄκρες τῶν χειλέων του

— Τ' εἶν' αὐτό! . [] *Εἴκοσι χρόνια ναυτικὸς - κ' ἔχω ταξιδέψει σ' ὅλες τίς θάλασσες· τέτοιαις ἐντάσεως [] τρικυμία [] .. περίεργον προῶ — —*

δὲν ἐπρόφθασε «γμα» νὰ εἰπῆ, «κ' ἦρθε τὸ κύμα τὸ τετράψηλο καὶ μᾶς ἐγκρέμισε στα βάθη!..» Ὁ,τι ἦτο ὄρθιον, ἔμπυχον ἢ ἀπυχον, ἐκατρακόλησε καὶ οἴμωξε δεινῶς! Ὁλο τὸ σκάφος ἔγινε ὄγκος γόσου, ποῦ τὸν ἄρπαξε τὸ κύμα κι ἀπὸ τὰ ἐρεβώδη ἔγκατα τὸν ἐσφενδόνισε στὸ

μαῦρο ἄπειρον! Χάος κάτω, χάος ἄπάνου, χάος γύρω, χάος πέραν!.. Καί μέσα στο χάος ἀγέλαι θηρίων, μαύρων τεράτων με λευκάς χაίτας, τεράτων πού ἀλλάζουν, σέ κάθε στιγμή, μορφάς και ὄγκους, ὄμοῦν ἐναντίον μας, και ἄλλα μᾶς καβαλλικεύουν, ἄλλα μᾶς χτυποῦν με τὰ κέρατά τους στήν πρύμνη και ἄλλα με τὸ στήθος στά πλευρά, και ἄλλα πηδοῦν και χτυποῦν τίς οὐρές τους στή στεφάνη τῶν καπνοδόχων! "Ἄλλα μᾶς παίρνουν στήν ἀγκαλιά τους και μᾶς λικνίζουν - κ' ἔπειτα μᾶς πετοῦν με μαίαν και περιφρόνηση!" Ἄλλα σκύβουν, χώνονται κάτω ἀπὸ τὸ σκάφος, και τὸ σηκώνουν στίς πλάτες τους, κι ἀφοῦ τὸ ἀνεβάσουν ψηλά, πολὺ ψηλά, τὸ ἀφήνουν ἔπειτα νὰ πέση και νὰ βυθισθῆ στά τέρατα! Καί μονογκρίζουν ὅλα! Καί τὰ πόδια τους χτυποῦν - πῶς;.. Νομίζει κανεὶς ὅτι φοροῦν χαλύβδινα τσόκαρα, και τρέχουν ἄπάνου σέ χοντρο κρύσταλλο! Καμπάνες, σήμαντρα, καζάνια κροτοῦν συγχρόνως! Σχίζονται χάλκινες πλάκες! Πέφτουν πύργοι, σωριάζονται και συγκροοῦνται τεράστια κασσόνια γεμάτα μπρόγκες, γεμάτα κουδοῦνια, γεμάτα γυαλικά - κάτι τέτοιο! "Ὅλοι οἱ τρομεροὶ και συνταρακτικοὶ ἤχοι συναλοῦν!" Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ κατασκευασθῆ τὸ σύμπαν ἀπὸ χάλυβα, κρύσταλλα και ὄστρακα, κ' ἔπειτα νὰ τοῦ δώσετε μιὰ κλωτσιὰ και σωριασθῆ ὅλο μαζί, τότε θὰ μπορούσατε νὰ ἔχετε ἀμυδρὰν ἰδέαν τοῦ μονογκρίσματος τοῦ τρικυμισμένου ὠκεανοῦ!

Καί μέσα εἰς αὐτὸν τὸν στριγγὸν και ἀσώπαστον μυκηθμόν, μέσα εἰς αὐτὸν τὸν ἠχητικὸν κατακλυσμόν, ὁ ἀγωνιώδης σφυγμὸς τῆς ἑλικος, ἡ ὁποία χτυπᾷ τὰ μαϊνόμενα θηρία, πότε στο κεφάλι, πότε στο στήθος, πότε στά κέρατα, πότε στίς πλάτες, και πότε βρίσκεται στο ἄπειρον και χτυπᾷ τὸ ἔρεβος - και δὲν μπορούμε νὰ διακρίνουμε ἂν σκούζη αὐτὸ ἢ ἐκείνη.. Τὸ σκάφος σπαράζει, τινάζεται, τριζοβολεῖ, ἀγωνιᾷ - ἓνα χιλιόμετρο τὴν ὥρα!.. Κι ὁ ἄνθρωπος; Τόσος δά! Ἐζάρωσε πρὸ τοῦ ὄγκου τοῦ τρομεροῦ και καταπληκτικοῦ θαύματος, κ' ἔγινε κόκκος σινάπεως! Τὰ ἔχασε ὅλα, κ' ἔγινε ὄλος ἀπτί. Θέλει ν' ἀκούση τὸ τσιτσιρίσμα τοῦ ἀσυρμάτου! Θέλει νὰ πιστεῦη πῶς ἐνῶ εὐρίσκειται καταμεσῆς τοῦ ὠκεανοῦ, μπορεί νὰ φωνάξῃ γύρω, και ν' ἀκουσθῆ!.. Τόσος εἶναι ὁ τρόμος του!.. Ὁ πομπὸς τοῦ ἀσυρμάτου ἀπλώνει, μέσα στο πηκτὸ και βοερὸ σκοτάδι τῆς νοεμβριανῆς νύχτας, τὴν ἐπικλήσιν: «Βοήθεια. βοήθεια... βοήθεια..» Κανεὶς δὲν ἀπαντᾷ. Πῶς νὰ δοθῆ βοήθεια, τὴ στιγμή πού ὅλα τὰ βουνὰ τῆς γῆς ἔπεσαν στή θάλασσα κ' ἔγιναν κύματα και ἀλληλοκνηνηοῦνται και ἀλληλοχτυπιοῦνται και ἀλληλοσπαράσσονται;. Τὸ σκάφος τριζοβολεῖ και πλαγιάζει. Καρχαρία, με τὰ στόματά τους ἀνοιχτά, σκυλόψαρα, ξιφία με ἀκονισμένα τὰ σπαθιά τους, χίλιων λογιῶν θαλάσσια τέρατα περιμένουν! Τὸ σκάφος γυρίζει και πλαγιάζει ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά. Τρίζει, ξεκαρφώνεται λές, στριφογυρίζει, παραδέρνει... Τὰ πράγματα ὅλα, πού στιβάζονται στ' ἀμάρια του, συγκυλίσονται, ἀλληλοχτυπιοῦνται και θρηνοῦν τὸν σπαραγμώδη θρήνον τῶν ἀψύχων! - κι ὁ ἀσυρμάτος δονεῖ τὸ σκότος με τὰς ἐπικλήσεις του.

Κι ἄπάνου ἀπ' αὐτὸν τὸν μαῦρον τρόπον, και τὴν ἀγωνίαν τῶν ἀψύχων και τῶν ἐμψύχων, ἓνας ἄσπρος γλάρος παίξει με τὸν Τυφῶνα... Ἐπειτα ἔρχεται και ζυγιάζει τὰ ἄπάνου ἀπὸ τὸ κινδυνεύον σκάφος μας... Ἀφήνει μιὰ κουτσουλιὰ στή μύτη τοῦ πομποῦ τοῦ ἀσυρμάτου... και φεύγει σπαθίζων τὸ σκότος, και καρχαζών.

— Κράου·κράου·κράου..

Ν Α Η ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΠΩΣ Η ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΔΩ ΉΤΑΝ ΚΑΠΟΤΕ ΤΕΧΝΗ! Κι τ' εἶναι σήμερα; "Ὁ, μὴ χτυπάτε πιὰ ἐραστὲς τὴν πόρτα τῆς Ροδῆς!" Ἄλλὰ κ' ἔσεῖς, γιατί νὰ ξέρετε μόνο τὸ Νιρβάνα, τὸ Μελά - και τὸ Μπράνια διόλου; Πῶς, και με ποιο δικάϊωμα;

Ἦταν μιὰ καθαρὴ, μιὰ πενταποσταγμένη και διψασμένη πάντα αἴσθησις γιὰ τὴν πλήρη ἀλήθεια τῆς στιγμῆς, τὴν πλήρη ἀλήθεια τοῦ Κόσμου, ὁ Μπράνιας! Τὴν πλήρη, και τὴν διπλοκλειδωμένην στά θερμὰ μπράτσα τοῦ Λόγου του, τὴ φιλίην, καταφιλημένην ἐν ἡδονᾷ, τόσο, πού νάχῃ δώσει και τὸ κορμὶ και τὴν ψυχὴ τῆς ὅλης παρθένῃ στήν Ἐκφρασή του!

Nihil in intellectu, quod non prius in sensu²! Τὸ ξαναβεβαιώνει κανείς διαβάζοντας Μπράνια - ὅσο κι ἂν φανῆ «παράξενο» στους ἀστόχαστους «στοχαστές» μας, νὰ βεβαιώνεται ἀπὸν ἀπλὸ «χρονογράφο»! Μὰ εἶναι τὸ ἔργο του, κάθε κείμενό του — καὶ τὸ πιὸ ἀδύναμο — μέθεξη σὲ στοχασμὸ βαθύ, γενναῖο, ἀληθινὸ κι ἀδίστακτο ὡς τὰ κρησφύγετα τοῦ Κρόνου κι ὡς τὰ καμίνια τοῦ Ἐωσφόρου!.. Καὶ μὲ τί ἔρωτα βουτάει τὴν πέννα του νὰ γράψῃ στὰ ρευστὰ μέταλλα τῆς Κόλασης! Μὲ τί ἡδονή, τί γεύση προμηθεϊκῆ τῆς Ἀμαρτίας, βγάζει θεὸ ἀπὸ κάθε πτώση, μᾶνα ἀπὸ κάθε πόρνη, τὸ ἄμωμο ψυχῆς παρθένας ἀπὸ κάθε κορμὶ ξεσχισμένο, τσαλαπατημένο, περιφρονημένο, πεταμένο στὰ ρεῖθρα!.. Ἐκεῖνο ποῦ οἱ ἄλλοι κλωτσᾶν, σκύβει ὁ Μπράνιας στοργικὰ καὶ τὸ μαζεύει! Καὶ τότε δείχνει — μ' εὐλάβεια καὶ μ' ἀγάπη ποῦ θυμίζει Ἡλίθιο τοῦ Ντοστογιέβσκι — πὼς δὲν ἦτανε γιὰ πέταμα καθόλου, πὼς ἔκρυβε μέσα του ἓνα Χριστό, μιὰ Μαργαλητή, μιὰ Παναγία! . Τί, "Ἐνα πατημένο τσιγάρο, μιὰ σπασμένη πίπα, ἓνα παλιὸ σπίτι, ἓνα παλιὸ κάρρο, δυὸ ζευγάρια μάτια θολὰ στὴν ἀλητεία — ἐνὸς σκύλου, ἐνὸς ἀνθρώπου — μὰ στὴ φιλία, τὴ μοναξιά: τριαγγελικὰ πανελεύθερα, οὐρανοφόρα!..

"Α, ὁ καλὸς ὁ Μπράνιας!.. Μὰ δὲ ζῆ, δὲ ζῆ πι ἀ!

Ε ΛΑ ΔΩ ΣΥ! ΕΛΑ ΔΩ! "Ελα δῶ πὸν σὲ διαβάζω, γιὲ τοῦ Ἡρακλῆ μου, σὰν παιδί μου!. Δῶσε μου νὰ πιάσω τὰ χέρια σου, τὰ χέρια σου..- αὐτὰ τὰ χέρια σου, πὸν τὰ λένε τόσο βάνουσα κ' εἶναι τόσο τρυφερά!..

Καὶ κράταγε ὁ γέρος τὰ ξύλινα σκληρὰ μου χέρια, τὰ σκυτώδη, καὶ τάλεγε τρυφερά, καὶ τάσφιγγε μπροστὰ ἐκεῖ σὲ σαράντα δημοσιογράφους — μέρα ἐκλογῶν στὴν Ἐνωσι, πρὶν τρία χρόνια — κ' ἐγὼ ντρεπόμενος σὰ μικρὸ παιδί, κ' ἤθελα ν' ἀνοίξῃ ἡ γῆ νὰ μὲ καταπιῇ, ποῦ μοῦ ἔσφιγγε τὰ χέρια μ' ὀλόθερμα καὶ πιὸ συγκινημένα χέρια, τρέμοντας ἀπὸ μέταλλο ποῦ δὲν ἐγέρασε νὰ πάλλεται, ὁ ἀστραφτερός ὁ Μπράνιας μας, ὁ ἀσημένιος μας, μὲ τὰ γελοῦμενα τὰ μάτια ἀκόμα, τὰ σπιθοβόλα!..

Τώρα μᾶς πέθανε!.. Μᾶς πέθανε - καὶ τί ὠφελεῖ ποῦ τὸν διαβάζω;.. Τὸν διαβάζω, τὸν διαβάζω - καὶ μοῦ ῥχεται νὰ γράψω λίβελλο γιὰ τὸν Ψαθὰ καὶ τὸν Παλαιολόγο, γιὰ τὴν Ἑλένη καὶ τὸν Γερμανό, γιὰ τὸν Τσιφόρο σας!..

Μὰ ὄχι τὸ γέρο μου, δὲ θὰ τὸν λερῶσω! Δίπλα στὴ χρυσῆ μονάδα του, τὴ θεία, τὴ νιτσεικῆ, τὴν εὐλογημένη, δὲ στέκει τίποτα θαμπό! . Διαβάζω μόνο, διαβάζω Μπράνια - ξενύχτησα διαβάζοντας, ξημέρωσα, κ' ἔβαζα σταυρούς, ἔβαζα σταυρούς!.. Ἐβαζα σταυρούς, ἔβαζα σταυρούς, ὅπως σταυρούς θὰ βάζουν καὶ στοὺς ἄθεους ἄξιους, πάντα, κ' οἱ πιὸ φανατικοὶ τοῦ Θεοῦ - ἂν εἶναι τοῦ Θεοῦ φανατικοί, τοῦ Ἡλίου κι ὄχι τοῦ Σκοταδιοῦ!..

"Ἐβαζα σταυρούς, ἔβαζα σταυρούς - τι εἶπα νὰ βάζω ἓναν σταυρὸ στὰ καλύτερά του... Κ' ἔβαζα ἓναν, ἔβαζα δυὸ - καὶ γύρναγα ὕστερα κ' ἔβαζα τρεῖς, τέσσερις, πέντε σταυρούς! .

Τί νὰ κάνω τώρα;.. Γέμισα σταυρούς τὸ βιβλίό του - ὕστερ' ἀπ' τὸ μοναδικὸ βουβὸ σταυρὸ προχτές στὸ μνήμα του!..

"Α, τί σκληροί, τί ἄκαρδοι εἵμαστε! Ζοῦσε, καὶ δὲν πῆγαινα νὰ τὸν δῶ τὸ γέρο, νὰ τὸν συντροφέψω! . «Πνιγόμεουν», ἔλεγα στὶς τύψεις μου — σὲ βλακεῖες, σὲ μάταια πνιγόμεουν, ὁ ἄκαρδος — καὶ δὲν πῆγαινα νὰ δῶ τὸ Μπράνια μου, ποῦ ὁ πατέρας μ' ἔμαθε ἀπὸ παιδί νὰ προφέρω τ' ὄνομά του σὰ μέταλλο ἀγέραστο, ποῦ "Ἡλιο πάντα θ' ἀστραποβολάη!..

Ζοῦσε - κ' ἦτανε δυὸ βήματα ἀπ' τὸ σπίτι μου... Τώρα, ἐκεῖ πούναι, τίποτα πιὰ δὲν τὸν ξαναφέρει!.. Καὶ τί ἀξία ἔχει ἡ μνήμη; Τί γιὰ τὸν Μπράνια τώρα, ποῦ τὸν

2 Οὐδὲν ἐν νῶ ὁ μὴ πρότερον ἐν αἰσθήσει (Locke)

τιμᾶμε;.. Γιὰ μᾶς: ναί — πάλι φίλαυτοι λοιπόν, πάλι ἀνθρωποφάγοι! — γι' αὐτὸν ὄχι - τίποτα πιά, ποτὲ πιά!..

Ζοῦσε - καὶ δὲν τὸν ἀναδημοσίεια τότε, νὰ χαρῆ ὅσο ζοῦσε, νὰ χαρῆ διπλὰ πὼς ζῆ διπλὰ, ζῆ αἰώνια!

Πέθανε - καὶ πέσαμε πάνω του νὰ τὸν «ἀνακαλύψουμε», νὰ τὸν καταφᾶμε!
 Ἄ, τί σκληροί, τί ἄστοργοι!.. Μᾶς χρειάζονταν ὁ θάνατος τοῦ γέρου — ὁ θάνατός του, καὶ τῶν πιδὶ ἰκανῶν ζωντανὸ νὰ τὸν τιμοῦν! — ὁ θάνατός του, γιὰ νὰ τὸν φᾶμε, νὰ τὸν μεταλάβουμε, νὰ τὸν ἀναστήσουμε λέει!

Μὰ δὲν — σταυρωτῆδες ἐμεῖς! — δὲν ξαναζῆ! Τί ὠφελεῖ τώρα ποὺ τὸν τιμᾶμε, Δὲ ζῆ αὐτός, νὰ χαρῆ. . Καὶ μόνο αὐτὸ ἐγὼ λογαριάζω - αὐτὸ ποὺ εἶν' ἀδύνατο πιά ..

ΤΙ ΝΑ ΠΩ ΤΩΡΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΙΣ ΤΟΥ, τῆ γραμματολογικῆ του θέσει, τίς ἐπιδράσεις ποὺ ἄσκησε, τὸ γάλα ἀπ' ὅπου ἐβύζαξε, τὰ πρῶτα νάματα ποὺ ἤπιε, τίς τροφὲς τίς στέρες ποὺ τὸν ἀνέθρεψαν;.. Θέλω ὅσο γίνεται λιγώτερα νὰ πῶ ἐγὼ - κι ὅσο γίνεται περσότερα δικὰ του νὰ δημοσιεύσω!.. Νὰ τὰ ἐλάχιστα ποὺ μπορῶ :

Εἶν' ἀπὸ Νίτσε θρεμμένος - κ' εἶμαι βέβαιος πὼς κι ἀπὸ Μίλτωνα!.. «Du grosses Gestirn!»³, φωνάζει στὸν Ἥλιο, ἕνα πρωί, ὁ Ζαρατούστρας: «Was ware dein Glück, wenn du nicht die hattest welchen du leuchtest!»⁴ - καὶ νὰ πεισθῆ ὅτι θὰ ἦταν εὐτυχέστερος, γυρεύει τοῦ Ἥλιου κι ὁ Μπράνιας, ἂν δὲν ἐφώτιζε, [] δὲν ἐθέρμαινε, ὅσους φωτίζει, ὅσους θερμαίνει⁴!

Μὰ καὶ μὲ Κάλβο εἶναι ζυμωμένος — καὶ μὲ Πίνδαρο καὶ μὲ Ὅμηρο καὶ μὲ Ἡσίοδο — μὰ καὶ μὲ Σολωμό, μὲ Ροῦδη, μὲ Χρηστομᾶνο, μὲ Περικλῆ Γιαννόπουλο!.. Καὶ θαυμαστής, ἐκτιμητῆς, δικαιοκρίτης γιὰ τὴν καλὴν Ἀμερικὴ — ναί, μὴν ἀπορεῖτε! — τὴν πλοῦσια, τὴ χυμώδη, τὴν ἐπικὴ, τοῦ κλασσικοῦ Ἐμερσον καὶ τοῦ ρωμαλεῦ Τζᾶκ Λόντον, τοῦ πραγματιστοῦ Τζαίημς καὶ τοῦ τραγικοῦ Πέι! Τὴν Ἀμερικὴ ποὺ ἀξίζει — ἀξίζει, πάντα θ' ἀξίζει — αὐτὴν τιμοῦσε κ' ἐβλεπε πανάγαθη ὁ Στάμιος Μπράνιας!

Καὶ ποιοὶ ἀντλήσαν ἀπ' αὐτόν, .. Ποιοὶ δὲν ἀντλήσαν!.. Μπορῶ νὰ δείξω ἀμέσως πὼς ὁ Ἄγρας, νὰ ποῦμε!.. Μὰ κι ὁ Κόντογλου!.. Μὰ καὶ ποὺ σᾶς ἐνδιαφέρει ιδιαίτερα τοὺς νεώτερος — γιὰ νὰ μαθαίνετε πὼς ὑπάρχει καὶ κάποια συνέχεια σ' αὐτὸ τὸν Τόπο (μὴ σᾶς τὴν κρύβουν ὅλο οἱ δευτερογενεῖς) — : κ' ἕνα μάτσο μοντέρνοι μας, κ' ὑπερρεαλιστές, μέχρι Ἐμπειρικοῦ βεβαιότατα!.. Ποῦ; Πῶς; Δὲν ξέρω. Εἶναι — λένε — μυστικὲς οἱ πηγὲς τῶν ποιητῶν!.. Καὶ τόσο τὸ χειρότερο μάλιστα γι' αὐτοὺς ἂν, ἐνῶ ὑπάρχουν τέτοια νάματα καθάρια, αὐτοὶ ἀνοίγουνε πηγᾶδια σὲ βαλτότοπους κι ἀρδεύουν μὲ λασπόνερα τοὺς διψασμένους! Θέλω νὰ πῶ: Νάχη φτάσει ὡς ἐκεῖ ὁ Μπράνιας κάποιες ποιότητες ἐμπνεύσεως καὶ λόγου τοῦ Irrationnel, τῆς ἀπεφθῆς Ποίησης, τῆς ἔνθεης Φλόγας, κι αὐτοὶ νὰ μὴν καμίνεψαν ἐκεῖ, νὰ μὴ σφυρηλατήσανε στ' ἀμόνια του καὶ μὲ τὰ φουσερά του, εἶναι κρίμα τοῦλάχιστο, κι ἀπαιδευσία βαρειά - ποὺ δὲν τὴν πιστεύω (μὰ καὶ δὲν εἶν' ἀπ' τίς συγχωρητέες).

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΜΠΡΑΝΙΑ - τί μικραίνουμε, πόσο μικραίνουμε, σκέφτομαι. Μὰ νὰ μικρύνουμε λοιπόν, ἂν εἶναι δίκαιο — νὰ μικρύνουμε, γιὰ νὰ ντραποῦμε καὶ νὰ τρανέψουμε διαβάζοντας Μπράνια! — κ' ἡ Ἐνωσιὴ Συντακτῶν, γι' αὐτό, ν' ἀνασκουμπωθῆ, νὰ μὴν ἀστειευτῆ, καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἀμέσως Μπράνια! . Ὁλο τὸ Μπράνια! Φροντισμένα τὸ Μπράνια! Τιμημένα τὸ Μπράνια!.. Αὐτοὺς τοὺς

3 Τάδε ἔφη Ζαρατούστρας, I, 1, § 2

4 Ὁ π, II, Χιόνι, 63, 3-5

δυο τόμους του, με τὰ 74 διαμάντια-χρονογραφήματα Στὰ χείλη τῆς στιγμῆς — πράγματι, δὲ γίνονταν πιὸ εὐστοχος, πιὸ πραγματιστικὸς κι ἀκριβής, πιὸ δημοσιογραφικὸς καὶ φιλήδονος τῆς εἰδήσεως τίτλος· πράγματι φίλημα ἰᾶς Ζωῆς, διάρκειας ἰᾶς πύρινης ζωῆς, αἰσθησιακώτατο, λάγνο ἀληθινὰ τῆς σοφίας, καρποφόρο τοῦ πιὸ γνήσιου ἄρρενος! — μὰ κι ὅσους ἄλλους χρειαστοῦν, γιὰ νὰ χωρέση καλοτυπωμένους σεβαστὰ ὄλος ὁ πανάκριβός μας Μπράνιας, ὁ πολύτιμος, ὁ ἀνεπανάληπτος!..

ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΔΙΚΟΣ ΣΑΣ Ο ΜΠΡΑΝΙΑΣ! "Ὅσα χωρέσουν ἐδῶ λαμπρὰ κείμενά του! Κ' ἐπειδὴ εἶναι τόσα τὰ λαμπρὰ, τ' ἀσύγκριτα, πού ὅσα καὶ ν' ἀνθολογηθοῦν σ' ἓνα τεῦχος, πάλι θὰ λείψουν ἀξιολογώτατα, σᾶς βεβαιώνω δὲν τόχουμε τίποτα νὰ σᾶς δίνουμε, γιὰ μῆνες, ἀπὸ ἓνα σὲ κάθε τεῦχος!.. Μπράνια - γιατί ὄχι; Τὸ χρονογράφημά μας!.. Γραμμένο πρὶν ἀπὸ μισὸν αἰῶνα, σὰ σήμερα - κι ἀπὸ τὸν ἄριστό μας!.. Ἐγὼ τὸ βρίσκω δημοσιογραφικὸ - δημοσιογραφικώτατο!. Γιατὶ θὰ δῆτε καὶ πόσο εἶναι μοντέρνος, πόσο πιὸ σημερινὸς ἀπὸ τοὺς σημερινούς - θὰ πεισθῆτε! Ἀφάνταστα ζωντανός, κι ἀληθινὰ στὰ οὐσιαστικώτατα πολλὴ πὶο γενναῖα πρὸσημένους — καὶ με λόγῳ πολὺ πιὸ τολμηρό, πιὸ ἐλευθερωμένο — ἀπὸ πολλοὺς τωρινούς, τῶν τόσο «θαρραλέων» τάχα καὶ «ἐξεκομμένων ἀπὸ κάθε παράδοση» — ὄχι δά! — προφυλακῶν τοῦ «νέου λόγου»!.

Πάρτε Μπράνια λοιπόν!

Παλαιόν, παλαιότατο - κι ὡστόσο σημερινό, δικό μας!.

ΜΗΔΕΝΙΚΑ' — 1. 2. 3 4 5. 6. 7. 8. 9. 0. Κατασκευάσατε ὄλους αὐτοὺς τοὺς ἀριθμούς ἀπὸ ξύλο, ἀπὸ πέτρα, ἀπὸ μάρμαρο, ἀπὸ σίδηρο - ἀπὸ κάτι, τέλος, στερεό. Σκορπίστε τους ἀπάνου σ' ἓνα σιδεροτράπεζο - κ' ἔπειτα δώστε μιὰ καλὴ γροθιά στὸ σιδεροτράπεζο!.. Τὰ 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0 ἀναπηδήσουν ἀπὸ τὴν δόνησιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ τραπέζιου - καὶ θὰ ξαναπέσουν ἡσυχά στὴ θέση τους! Ἡ ἄπλη μονὰς θὰ κυλισθῆ ἐδῶ κ' ἐκεῖ, θὰ ταλαντευθῆ κατόπιν ἐλαφρῶς, καὶ σὲ λίγο θὰ ἡσυχάσῃ. Τὸ μηδενικὸν ὁμως! Θ' ἀνατιναχθῆ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κι ὅταν ξαναπέσῃ στὸ σιδεροτράπεζο θὰ στριφογυρίσῃ, θὰ φέρῃ βόλτα ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τραπέζιου, θὰ κυλισθῆ ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους, θὰ πηδήσῃ ἀπάνου τους, θὰ τοὺς σπρώξῃ, θὰ γυρίσῃ δεξιὰ, θὰ γυρίσῃ ἀριστερά, θὰ θορυβῆσῃ καὶ θὰ ξαναστριφογυρίσῃ, καί, ἂν δὲν βρεθῆ μπροστά του κανένας ἄλλος ἀριθμὸς γιὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, θὰ πῆσῃ κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ θὰ σπᾶσῃ τὰ μούτρα του - τὸ μηδενικό.

Καθὼς ἀντιλαμβάνεσθε, εὐφνέστατε ἀγαγῶστα, παίζει σπονδαῖον ῥόλον, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἡ μορφή. "Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀριθμοὶ ἔχουν διάφορες μυτίτσες, οὐρίτσες, δοντάκια, ἀγκιστράκια, ἐξοχὰς καὶ εἰσοχὰς, πού δὲν τοὺς ἀφήνουν νὰ κυλιῶνται ἐδῶ κ' ἐκεῖ, νὰ ταλαντεύωνται, νὰ χοροπηδοῦν, νὰ θορυβοῦν. Τὸ μηδενικόν, ὁμως, εἶναι ὀλοστρόγγυλο! Τὸ σχῆμα του δὲν παρέχει εὐρείας ἐπιφανείας διὰ νὰ ἐφάπτωνται στερεὰ μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τραπέζιου, οὔτε προεξοχὰς διὰ νὰ τὸ συγκρατοῦν, καὶ γι' αὐτό, μετὰ τὸν παραμικρὸν κτύπον, μετὰ τὴν παραμικρὴν δόνησιν, ἀναπηδᾷ, κυλιέται, στριφογυρίζει, χορεύει, θορυβεῖ, ζουρλαίνεται! Ἀπὸ τὸ σχῆμα του, καὶ ἀπὸ τὴν εὐκολίαν πού πηδᾷ καὶ στριφογυρίζει καὶ θορυβεῖ, ὠνομάσθη μηδενικό!.

"Α, εἶναι πολὺ διασκεδαστικὸ παιγνίδι!. Ἀντὶ νὰ ἔχω κομπολόι, κατεσκευάσα ἀπὸ σκληρὸ ξύλο μερικὲς σειρὲς ἀριθμητικῶν χαρακτήρων καὶ τοὺς ἐσκορπίσα ἀπάνου σ' ἓνα μεγάλο σιδεροτράπεζο. Κάθε τόσο παίρνω ἐν' ἀσήμαντο γεγονός, ἓνα κοινότατο συμβάν - τὴν φωνὴν ἔστου ἐνὸς ἀγύρτου, καὶ τὴν χτυπῶ ἀπάνου στὸ σιδεροτράπεζο! "Ὅλοι οἱ ἀριθμητικοὶ χαρακτήρες ἀνατινάσσονται, πρὸς στιγμὴν, ἄλλοι ὀλιγώτερο καὶ ἄλλοι περισσότερο, κ' ἔπειτα ἐπανέρχονται καὶ μένουν ἡσυχῇ στὴ θέση τους. Τὰ μηδενικά ὁμως! Πηδοῦν ξαφνισμένα καί, πρὶν ξαναπέσουν στὴ θέση τους, ἀρχίζουν νὰ τρέχουν καί, πρὶν σταματήσουν τὸ τρέξιμο, ἀρχίζουν νὰ χοροπηδοῦν! Ἐπειτα στριφογυρίζουν — ζβίνννν... ἀποδῶ, ζβίνννν... ἀποκεῖ — φέρουν βόλτες σὲ ὄλο τὸ σιδε-

ρο τράπεζο, πηδούν άπάνω από τούς άλλους άριθμούς, μπαίνουν ανάμεσό τους, τούς σπρώχνουν, τούς καβαλλικεύουν, και γυρίζουν, γυρίζουν, γυρίζουν, γυρίζουν και προκαλούν χιλίων ειδών θορύβους, επί ώρες, επί ήμέρες! 'Αδύνατον να ήσυχάσουν οι δυστυχισμένοι 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, από τὰ μηδενικά! 'Αδύνατον!

ΑΛΗΤΕΣ! — 'Η Φύσις ξέρει καλά να προνοή για τὸ ἰσοζύγιον· Τὴ στιγμὴ πὸν θὰ θεσπισθῆ ἕνας κοινωνικὸς νόμος, θὰ γεννηθῆ κ' ἕνας ἄνομος ἀλήτης. Καὶ τὸν καιρὸν αὐτόν, πὸν ἕνα πλῆθος ἀπὸ ὑποχρεώσεις, καθήκοντα, περιορισμούς, τυραννικὲς ἀπαιτήσεις μᾶς καταθλίβουν, οἱ ἐφημερίδες μᾶς πληροφοροῦν πὸς οἱ ἀλήτες ἐπληθύνθησαν 'Η Δικαιοσύνη δουλεύει καὶ οἱ δρόμοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ διδάγματα! Προχθές, τὸ ἡλιόλουστον μεσημέρι, ἦτανε ξαπλωμένοι ἀνάσκελα στὸ λόφο τῆς Πινύκας καὶ ὁ ἥλιος γελοῦσε στὰ ἐλεύθερα μέτωπά τους, ὅπως γελαίει ἀπάνω στὰ φύλλα τοῦ ἔδελβάνι, κ' ἐθώπευε ζεστὰ-ζεστὰ καὶ καλόβουλα τὰ ράκη τους Τὴν ἴδια νύχτα, τούς εἶδα κουλουριασμένους ἀπάνω στ' ἀφημένα στίς ἀπόμερες γωνιὲς τῶν δρόμων χειραμάξια, στὰ προστύλια τῶν ναῶν, στὰ κουφώματα τῶν ἐξωθυρῶν τῶν μεγάρων, καὶ τὸ πελέκι τῆς παγωνιάς ἀλάκωνε τὰ μέτωπά τους καὶ τούς ξεβίδωνε τίς λαγόνες - καὶ ὅμως ἦτανε μακάριοι καὶ γαλήνιοι, ὅπως καὶ τὸ μεσημέρι ἀπάνω στὴν πλατωσιὰ τοῦ ἡλιοπλήκτου λόφου τῆς Πινύκας.

᾽Ω, ἐλεύθεροι ἔσείς, γειά σας καὶ χαρὰ σας!. ᾽Εσείς, πὸν δὲν ξέρετ' ἐκείνους πὸν σᾶς ἐγέννησαν, καὶ δὲν ἀγαπᾶτε κανένα, καὶ δὲν ἔχετε σπίτι! Δικοὶ σας οἱ δρόμοι, οἱ βράχοι δικοὶ σας καὶ δικές σας οἱ σπηλιές! Καὶ ἂν γιὰ σᾶς «εἶναι κλεισμένοι οἱ παράδεισοι τοῦ κόσμου», εἶναι ὀλάνοιχτος, μέσα σας, ὁ παράδεισος τοῦ ἔρωτος τῶν αἰωνίων πραγμάτων!.. Μὲ τὰ μέτωπα ψηλά, ξυπόλυτοι πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τὸ σπίτι μακρυνά, πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ κάθε ἀγάπη μακρυνά, πρὸς τὴν ἐλευθερίαν πηγαινέτε, χαμογελῶντας καὶ σαρκάζοντας! Οὔτε πατέρα, οὔτε μητέρα, οὔτε ἀδέρφια, οὔτε ἐρωμένη κανένα παράσιτο δὲν κουλουριάζεται γύρω ἀπὸ τούς κορμούς σας, καὶ γι' αὐτὸ ἀνεβαίνουν ἔτσι ὀλοδύναμοι καὶ σκληροὶ πρὸς τὸν ἀληθινὸν ἥλιον τοῦ ἐγώ σας! ᾽Υπερήφανοι ἔσείς, πὸν περιφρονεῖτε καὶ σαρκάζετε τὴν φιλανθρωπίαν τῶν τρομαγμένων ἀνθρώπων — πὸν ζητοῦν διαρκῶς ἐξίλασμον καὶ ζητιανεύουν ἀπὸ σᾶς πιστοποιητικὰ — καὶ ὅτι σᾶς χρειάζεται τὸ κλέβετε, τὸ ἀρπάζετε, τὸ κατακτᾶτε, μὲ τὰ τίμια χέρια τῆς ἀνάγκης!.. ᾽Ο ἥλιος αὔριο θ' ἀνατείλῃ - τί σᾶς μέλει; Θὰ σᾶς ζεστάνῃ καὶ θὰ φωτίσῃ τὰ τίμια μέτωπά σας, ἄεργοι, ἀνεμπόρευτοι, ἀχρημάτιστοι, ἄμισθοι, ἀνέραστοι, ἀφιλοὶ, ὄρφανοί, ἄστεγοι, ἄνομοι - ἐλεύθεροι!.. Κοιμηθῆτε αὐτοῦ, ὅπου καὶ τὰ σκυλιὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ κοιμηθοῦν: ἀπάνω στ' ἀφημένα χειραμάξια, στίς ἀπάνεμες γωνιές, στὰ κουφώματα τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐξωθυρῶν, στῶν ναῶν τὰ προστύλια! Γεῖριτε τὰ ἐλεύθερα κεφάλια σας ἐκεῖ ὅπου περνοῦν οἱ βαρειές ἀνάγκες τῶν εὐνοπολήπτων ἀνθρώπων, καὶ κοιμηθῆτε καὶ ἄς σᾶς χτυπᾷ ἡ παγωνιά μὲ τὸ πελέκι, καὶ ὁ ἀέρας ἄς πλαταγίξῃ τὰ ξεφτίδια τῶν ρούχων σας - νανούρισμα γιὰ σᾶς, πὸν καμμιά στοργὴ καὶ κανένα νόμος δὲν βουίξει στ' ἀφτιά σας!.. ᾽Η ζωὴ εἶναι ὠραία, ἀφοῦ λένε πὸς τὸ μεγαλύτερο κακὸ τῆς εἶναι ὁ θάνατος. Καὶ ὁ ἥλιος αὔριο θὰ ἔρθῃ, καὶ ὁ θάνατος δὲν θὰ καθυστερήσῃ... Τί σᾶς μέλει;.. ᾽Εσείς γνωρίζετε τὴν προαπόλαυσιν αὐτὴν τοῦ λυτρωμοῦ, καὶ μὲ τὰ γυμνὰ δάκτυλα τῶν ποδιῶν σας, μὲ τὰ ράκη σας — τὰ συρραμμένα ἀπὸ ξεσκλῖδια καὶ τρίμματα ἀλλοτινῶν καὶ ξένων καθηκόντων, ὑποχρεώσεων καὶ περιορισμῶν — καὶ μὲ τὰ μέτωπά σας τὰ ἐλεύθερα καὶ ὀλοκάθαρα, καὶ μὲ τὸν πικρὸ σας σαρκασμὸ, καὶ μὲ τὸ μακάριο — μὰ καὶ θανάσιμον — χαμόγελό σας, σ π ἔ ρ ν ε τ ε!.. Καὶ τὸ μεσημέρι, καθὼς ψειρίζεσθε στὸν ἥλιο, καὶ τὴ νύχτα πὸν ροχαλίσετε στοὺς δρόμους, σ π ἔ ρ ν ε τ ε! Μεγάλια διδάγματα, πὸν δύσκολα τὰ νιώθουν οἱ δοῦλοι καὶ οἱ τρομαγμένοι!.. Γειά σας καὶ χαρὰ σας, ἔσείς πὸν μόνον ξέρετε πὸσον ἀξίζει ὁ ἥλιος, πὸσον ἀξίζει ἡ ἐλευθερία - καὶ πὸσον πῶς πολλὸ ἀξίζει ὁ θάνατος!

᾽Εχω μέσα μου ἕναν ἀδερφό σας, πὸν τὸν ἐπνίξε τὸ ψέμα. Γι' αὐτὸ σᾶς χαίρετῶ καὶ σᾶς ὑψώνω ἀπάνω ἀπὸ τούς νεκροὺς τῶν δρόμων καὶ ἀπάνω ἀπὸ τούς σκλάβους τῆς ζωῆς!..

ΥΠΟΘΕΣΙΣ

Ἡ Πεζογραφία τοῦ Μεταπολέμου

Βιβλίο ἰδιαζόντως θρασύ — πού βραβεύτηκε κιόλας, τὶς προάλλες, ἀπὸ τὸ ἰδιαζόντως θρασύτερο (κι ὄλο πιδ θρασουνόμενο μὲ τὰ χρόνια) Ὑπουργεῖο τῆς ἁ-Παιδείας μας — δὲ θὰ τ' ἀφήσω νὰ περάσῃ ἔτσι!

Πρόκειται γιὰ τοὺς *Νέους Πεζογράφους — Εἴκοσι χρόνια Νεοελληνικῆς Πεζογραφίας 1945-1965* — τοῦ ἀπερίγραπτου Σαπίνη μας, πού καὶ μόνο μὲ τὸν τίτλο ἀξιοῖ πὼς τάχα καλύπτει σπουδαιότατο γραμματολογικὸ μας κενό. Γιατὶ οἱ ἄθλιες αὐτὲς ψευτο-«Ἱστορίες» τῆς Λογοτεχνίας μας, Καμπάνη καὶ Δημαρᾶ, πού κυκλοφοροῦν στὴν ἀγορὰ — καὶ δὲν ἀναφέρω κἀν τὶς ἀκόμα πιδ ἀνάξιες —, ἡ πρώτη ἐπειδὴ εἶναι πράγματι πολὺ παλιὰ (κι ὁ συγγραφέας τῆς εὐτυχῶς δὲν πρόλαβε), ἡ δευτέρα ἐπειδὴ (ἐκτὸς ἄλλων ἐξοργιστικώτερων) ἀποτελεῖ — ἔμμεσα, καὶ διὰ μειώσεως τῶν προγενεστέρων — μεροληπτικώτατη κλαμπαδορία ὑπὲρ τῆς θρασύτατης *Γενιᾶς τοῦ '30*, δὲν καλύπτου ν, τι μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἀπὸ χρόνια γυρεύει — καὶ δὲ βρίσκει — ὁ νέος μάλιστα, καὶ γιὰ τὸ *νέο* ἀνερευνῶν ἀναγνώστης: τὴν κριτικὴ καὶ συνθετικὴ ἐξιστόρηση τῆς Λογοτεχνίας τοῦ Μεταπολέμου.

Εἶναι τὸ «σύστημα», βλέπετε, τῶν κοντόθωρων καὶ στενόκαρδων αὐτῶν φιγουρατζήδων τῆς «καθιερωμένης» μας «λογιότητος» σαράντα χρόνων τώρα, πού ναρκισσικώτατα καὶ ἀφιλοσόφητα ὠνόμασαν τὰ φλούδια ἑαυτοὺς *γενεάν* (!) — *σὰ σημάδι, τάχα*, ἢ *σταθμὸ* στὴν πρόβαση τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματείας *δυόμισυ αἰῶνων*, ἐνῶ διόλου *ἐξαιρετο* τίποτε ἀπ' τὰ μέτρια γενικῶς γραφτά τους, οὔτε *σημάδι* οὔτε *σταθμὸς* κανεῖς τους, παρὰ τῆς *σειρᾶς* ὄλοι τους (καὶ νὰ δοῦμε κιόλας *ποιοῖας*, καὶ *πόσο ξεπεσμένης*, *σειρᾶς δευτέρου χειριοῦ*, ὅστερ' ἀπὸ μιὰ πολὺ πιδ στέρεα *γενεά*: Παπαδιαμάντηδων καὶ Κονδυλάκηδων, Βιζυηνῶν καὶ Θεοτόκηδων, Λασκαράτων καὶ Ροῦδηδων καὶ Χατζόπουλων, Γιαννόπουλων καὶ Ἀποστολάκηδων καὶ ΦωτοΠολίτηδων, Παλαμάδων καὶ Σικελιανῶν καὶ Καβάφηδων, ἀληθινὰ *πρωτογενῶν* στὸ *χῶρο* μας) — κ' ἔστησαν ὡστόσο οἱ *χθαμαλοὶ* τοὺς σχετικοὺς «βιολιτζήδες» τους — Πετροχάρηδες, *Γιωταμῆδες*, Δημαρᾶδες, ἈλκηΘρύλους, Κατσιμπαλῆδες, Καρπαζαντώνηδες καὶ ἀκόμ' ἀλαφροτεροΒαρίκες [καὶ βάλε «γραμμῆ» μετὰ τοὺς «νεώτερους», μὲ τὰ «τριγωνάκια»: *μωροΣαββίδηδες* ¹ καὶ ὠχροΚουμπῆδες ¹ (ἢ Ἀργυρίου ²) μὲ Πι Σινόπουλους ¹ καὶ ἀκόμα πιδ λυμφατικοὺς Στεργιόπουλους ¹ ἢ Μερακλῆδες ¹, *ΞυλοΡαυτόπουλους* ³ (τοῦ «*χωνιοῦ*») καὶ σπανοΒουρνᾶδες ³ (τοῦ παλιότερου σταλινικοῦ «*χωνιοῦ*») μὲ *χαζΑναγνωστάκηδες* ³ καὶ *ΤατιανοΜιλλιέξες* ³, *μασκαροΚοτζιάδες* τῆς *Μεσημβρινῆς* (ἢ *Γαλάτες* ⁴, ἢ θρασύτατα καὶ Ἀποστολάκηδες ⁴ ἀκόμα, ἀλλά...*Ε1*, ἢ καὶ *0* ⁴: *μηδενικά* δηλαδή!) καὶ ἄλλους ἀσημαντότερους καὶ σιχαμερώτερα λιβανίζοντας] — μὲ τὰ γνωστὰ «κριτικά» κλαπαταίμπαλα καὶ νταβούλια — βιβλία, ἔντυπα, *προικοφυλλάδες* ⁵, *λαχα-*

1 Κριτικὰ τσιράκια τῶν ἀναιμικῶν Ἐποχῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς *λαχανοΜεσημβρινῆς* πότε-πότε κάποια τους, *ξενιζόμενα* ἀπ' τὸ φαρισαῖο κ' ὑπερΜαμάκη Ἀλέκο Κοτζιά, στὴ σελίδα τῆς τοῦ Βιβλίου, γιὰ νὰ περιγλείφουν ὄσους δευτερώτερος δὲν προλαβαίνει ἐλόγου του — γλείφων γλείφων τοὺς *προκαθημένους*, καὶ μὴ σώνοντας! — καθὼς τὸ Σαπίνη, λ χ, ἀνευρυρίαστα, ὁ Κουμπῆς.

2 Ψευδώνυμο τοῦ Ἄλ Κουμπῆ, πολιτικοῦ μηχανικοῦ, πού γράφει πότε-πότε καὶ «κριτικὰς», στὰ μεσοδιαστήματα μελετῶν γιὰ *μπετὸν* — *τσιμέντο* νὰ γίνῃ δηλαδή (ἢ *ἄς πάη* καὶ τὸ *παλιάμπελο*!) — κατὰ τὸ *ὄ,τι δηλώσετε*, τοῦ Ἐσαρούχη μας!

3 Κριτικὰ τσιράκια τῆς «Ἀριστερᾶς» καὶ τῆς *συνοδοιοποιρίας* τῆς (Βαρέθηκα νὰ σημειώσω καὶ

ΦΑΡΕΝΑΪΤ

και οι φυλλάδες των Μαιμούδων!

νοφυλλάδες, στήλες, σελίδες «λογοτεχνικές», θέατρα, μπαλκοσένικα, κλίκες, μαφίες, ραδιόφωνα, πεπονόφωνα, τηλεοράσεις τώρα-τώρα, και τὰ ρέστα του παχυλού μηχανισμού τῆς ρεκλάμας, τῆς μπαρούφας, τοῦ πιὸ ζετσίπωτου λανσαρίσματος κι αὐτολανσαρίσματος τόσων και τόσο τενεκεδένιων μας «θεῶν» ἐδωμέσα — και καταφέραν μ' ὄλ' αὐτά, οἱ ἐρίφηδες, νὰ μᾶς ἔχουν ἀπ' τὸ σβέρκο ἀκόμα, νάχουν στρωθῆ τὸ καθαρὸ κε νὸ ἐκεῖ, στῆ βιτρινα τῆς ζώπετσης ζωῆς μας, και νὰ παρασταίνουν τὴν «Ἐκφρασὴ» μας, τὴν «πνευματικὴ» μας «φυσιογνωμία», τὸ «πρόσωπό» μας τὸ «βαθύτερο», τὸ «στοχαζόμενο» τάχα — μετέτοιες ψεῖρες τῆς γελοίας ὀμφαλοσκοπίας τους — τὸ Ποιοῦν, δῆθεν — μετέτοιες τρίχες τῆς πιθηκοεγκέφαλης σκαλαθυρματογραφίας τους — τὸ «ἀγλάισμά μας» (φτύστε το!)

Ὅπου μᾶς ἔρχεται τώρα ἀποπάνω κι ὁ Σαπίνης! . Διψᾶν οἱ νέοι, τὰ παιδιά, οἱ παλιοὶ πὺ πελάγωσαν με τόσο θόρυβο και ξεχαλιωμένες αὐτοπροβολές χαμαιμηλοΣαμαράκηδων, ψωροΒασιλικῶν, ψευτοανθυπογραφιάδων, ἐν γένει, τοῦ Μπουρναζίου και τῆς ἐν Ἀθήναις Κωλοπετεινίσσας, μες σ' αὐτὴ τὴν ἀγράμματη με καπούλια και τόσο στεῖρα ἐποχὴ τοῦ πιὸ μεγάλου ξεπεσμοῦ μας σ' ὄλα — ζητᾶν μιὰ κατατόπιση τίμια, μιὰ κριτικὴ, ἓνα ζύγιασμα ὑπεύθυνο, μιὰ δομὴ, ἐπιτέλους, με κάποιαν ἔννοια, κάποια σύνθεση τῶν ὀποιων νέων ποιητῶν τῆς Πεζογραφίας και τῶν βαθύτερων ἐμπειριῶν μας τέτοιου Καιροῦ — και τί λαβαίνουν ἀπ' τοὺς μασκαράδες, Τὸ παλιὸ — τὸ παμπάλαιο, τὸ χιλιόξεπερασμένο, τὸ ποτέ ἀνθηρὸ (οὔτε στὰ γεννητᾶτα του) — γιὰ «νέο» τάχα!.. Θρασύτατα, κυνικώτατα, ξαδιάντροπα, ἀσύδοτα, ρινοκερικὰ παχύδερμο τὸ παλιὸ κάθε σκονισμένης ψωρομπαγκατέλλας, γιὰ «νέο», «μοντέρνο», «τῆς ὥρας αὐτῆς», «τοῦ Καιροῦ τούτου» - ἀπὸ ποιόν; Ἀπὸ ψευτομελετητῆ, πὺ ὄχι τὸ νέο, τὸ σημερνὸ — τὸ ἐπικό, τὸ ὑπερέρρυθμο, με τὸ αὔριο κατένδον ἔως κυττάρου διαρκῶς νευρούμενο, φυτὸ μετάλλينو, ραδιενεργό, ἔωσφορικό και χαρούμενο, πὺ μαρμαίρει, σελαγίζει, ἀστράφτει, ὑψώνεται, χαράζει τροχιές πυραύλων διάττουςες, προμηθεϊκὰ ἀποτέμνουσες σιωπηλὸ και βαθίσκιο χάος, θεοῦ ἀφαιρούμενο — δὲν ἔπιασε, δὲν ἄκουσε, δὲ μυρίστηκε, δὲν ἀνθίστηκε, ἀπὸ τίποτα κι ἀπὸ πουθενά, ὁ προσωπικὰ στεῖρος και ξυλόσχιστος, ἀλλ' οὔτε τὸ πιὸ trivial τοῦ τυπικώτερου ἀκαδημαϊσμοῦ τῆς χθὲς δὲν καλοσυλλαβίσει, ὁ ἀστοιχειώτος, ποτέ του, και πῶς λοιπόν; σὲ ποιὸς μιλάει, σὲ ποιὸς ἀπευθύνεται, και «συνιστᾶ» κ' «ἐξηγεῖ» και «ἀναλύει» κ' «εἰσηγεῖται»;..

Ἔτσι, διαβάζουμε τὰ πιὸ ξεκάρφωτα κι ἀνασούμπαλα τῆς νεοελληνικῆς «κριτικῆς» μπαρουφολογίας, σ' αὐτὸν τὸν σαλτιμπάγκο! Λογουχάρη: Πῶς «ἐκφράζουν», λέει, τὸ «μοντέρνο» στὴν Πεζογραφία μας - ποι οἱ;

Δρομάζους, και Πορφύρηδες, και τενεκεδέστερους Μ Μ Παπαιωάννου, και νέα «φυντανάκια», τενεκεδέστατα)

4 Ψευδώνυμα τοῦ δειλοῦ Ἀλέκου Κοτζιά, στῆ Μεσημβρινὴ και στὴν κουκουεδοΒλαχίζουσα — οὐ μὴν ἀλλὰ και βλακίζουσα — Ἐλευθεροτυπία τῆς [«Γλυκὸς» συνδυασμός, θὰ ὀμολογήσετε, Βλάχου με Κουκουεδία τῶν πιὸ δούλων τῆς - και γι' αὐτὸ ὑπὲρ «ἐλευθεροτυπίας», τάχα! (Στὴν οὐσία πρόκειται γιὰ ὄργανα ἰδιοκτητῶν και μετζαχτάδων, ὑπὲρ ἑαυτῶν και ἀλλήλων!)]

5 Προικοφυλλάδα ἢ Νέα Ἀστεία, πὺ τὴ βούτηξε γιὰ προῖκα, ὡς γνωστόν, ὁ Πετροχάρης ἀπὸ τὸν Ξενόπουλο - και τοῦ ἔστειλε και τὴν κόρη πίσω μετὰ!

- Ὁ ἐξηνταπεντάρης (κ' ἐξηνταπεντάρικα γράφων) Νίκος Ἀθανασιάδης, μὲ τὸ πορογραφικὸ μαριμέ, κὶ ἀντικομμουνιστικὸ ἀνέγέ: *Πέρα ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο!* [Τέτοια «ίκανοποιούν» καὶ τ' ἀποκατιανὰ καὶ τὰ παραταξικά τῶν ἐπισήμων αἰσθητικοκριτικῶν τοῦ Γ Ε Σ μας Σαπίνηδων!]
- Ἄλλὰ κ' ἡ δοσιλογικὴ [«ἐθνικόφρονες» δά, καὶ συγγενεύουν!] σὲ στὺλ δοσάδικων φυλλάδων τῆς ὀκάς φλόπα-φλούπα σακαρωμένη μὲ τὰ πόδια *Πολιορκία* τοῦ Ἀλέκου Κοτζιᾶ - ποὺ δὲν τὴν ἔσωσε οὐτ' ἡ δεύτερη ἔκδοσις (διόλου πούληθισης τῆς πρώτης)!
- Καὶ τὸ χτεσινὸ μὲ προχτεσινὰ καλλιγραφημένο ὑπεραπολογητικὸ τοῦ κατεξοχῆν μικροαστικοῦ κοφφορισμοῦ μας *Φράγμα* τοῦ φίλου Πλασκοβίτη!
- Καθὼς κ' ἡ Γαλάτεια Σαράντη· τό . «μοντέρνο» κὶ αὐτή! (Οὔτε τὸ '20 δὲ γράφαν ἔτσι!)
- Κὶ ὁ . Ἄγγελος Βλάχος, ξαδερφούλης τῆς κυρίας Ἐλενίτσας μας [καὶ γι' αὐτὸ δά καὶ «συγγραφεὺς» μὲ τὰ σωστά μας, «κληρονομικῶ δικαίωματι» τροποντινά, ἢ κλόγω διπλωματικῆς ιδιότητος», à la Ρόδη Ρούφο μας (: ἄλλος ἀγραφιότης, «μυθιστοριογράφος» τάχα ἐπίσης, τοῦ κατὰξερου καὶ στείρου «ἐγκέφαλου»!)]
- Κὶ ὁ Ἄλκης Ἀγγέλογλου ὡσαύτως, ποὺ ἀπολαύσατε στὰ δελτία κινήσεως τῆς φασιστικῆς *Νεολαίας* τίς προάλλες⁶ [ἡ μουσικὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ *Φαλαγγίτισσες*⁷ — τέτοιος .. «στυλίστας» μας! — ποὺ κρατοῦν περήφανα κ' εὐγενικὰ τῇ σημαίᾳ μὲ τὸ διπλοπέλεκυ⁸] καὶ!
- Κὶ ὁ Κώστας Κοτζιᾶς μαζὶ, ἀνίκανος καὶ δυὸ φράσεις νὰ σακαρώσῃ διαβαζόμενες, μὲ «κοινωνιστικὰ» λέει «μυθιστορήματα» καὶ τουλόγουτου: κάτι ἀκατάπιωτα τσαπατσουλογραφήματα, ψευτοδημοσιογραφίας ἐσχάτης ὑποστάθμης καὶ γιὰ τὴν *Αὐγὴ* ἀκόμα, π' οὔτε ἡ πιὸ τυφλοκουκουεδία μας, τῆς πιὸ τυφλο-«γραμμῆς» καὶ τῶν «χωνιῶν», δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ καταπιῇ καὶ νὰ χωνέψῃ (περιοριζόμενη λοιπόν, ἐξ ἀνάγκης, στὸν «μέγα» τῆς Ἀντρέα Φραγκιᾶ μονάχα: ἄλλη πλήξῃ ἀκατάπιωτη!)

Τί νὰ πῆ κανεῖς! Ὅταν ἡ ἔκπτωσή μας ἀπὸ κάθε στοιχειῶδες ἐπίπεδο πνευματικῆς καλλιέργειας ποὺ εἶχε ἐδῶ μισοκατακτηθῆ — σὲ πολὺ περιωρισμένους βέβαια κύκλους (μ' ἀπ' ὅπου ἐλπίζαμε ζύμωσι καὶ σπορά) — ἔχει καταφέρει τώρα ν ἔ ο ι — τὸ συλλαμβάνετε; ν ἔ ο ι! τοῦ Καιροῦ τῶν *Jels* καὶ τῶν πυραύλων! — νὰ διαβάζουν ἀνθυποπετροχάρειο σκαλοθυρματογράφο τῶν πενήντα λέξεων (καὶ μ' ἔνοια καμμιὰ, ποιότητα καμμιὰ) Σαμαράκη, καὶ νὰ τὸν βρίσκουν λέει. «συγγραφέα» μὲ τὰ σωστά τους, καί: «τί γνώμη ἔχετε περὶ Σαμαράκη», κὶ ὁ ἴδιος περὶ... ἑαυτοῦ, ὁ νάρκισσος. «τρυφερὸς καὶ ἀμείλικτος εἶναι ὁ λόγος μου, σὰ στιλέτο!» — ἢ «τρυφερὸς καὶ ἀμείλικτος» ὁ ἴδιος (ὁ Σαμαράκης!) καὶ «κοφτερὸς σὰ στιλέτο» ὁ «λόγος» του (δὲ θυμᾶμαι, τελοσπάντων, τὸ συνδυασμὸ ἀκριβῶς!)⁹ — ὁ «λόγος» του πούναι σοῦπα, κουάκερ, μπληγούρι, χυλὸς, καὶ δὲν τὸν καρπαζώνει ὡστόσο κανεῖς, πρὰ τοῦ παίρνουνε καὶ συνεντεύξεις, κ' ἐμφανίζεται μὲ τὸ πιπάκι του, καὶ δίνει αὐτόγραφο μίσω ἀπ' τὸν πάγκο ἐκεῖ κρυμμένος τοῦ *Κολλάρου*, καὶ τὸν ἔπιασε τ' ἀφτί μου μιὰ μέρα νὰ ψελλίξῃ, μὲ γλοιώδη αὐταρέσκεια καὶ ποθοπλάνταγμα κυνηγοῦ νυμφιδίων, σὲ κάτι νεαρὰ κοτόπουλα: «— Ἐγὼ, ξέρετε, μὲ πολλὴ συγκίνηση βλέπω τοὺς νέους» [καὶ τίς

6 *TNE* 12, 888-90 *Οἱ συνεργάτες τῆς Δικτατορίας*

7 Ὁ π., 890, στ 9-11

8 Ὁ π., 889, στ 11-10 ἀπ' τὸ τέλος.

9 Βλ θρασεῖα συνέντευξή του (μὲ Φανὴ Πετραλιᾶ) στὴ *Γυναῖκα* (1965, 108-9), ὅπου καὶ πολλὰ ξεκαρδιστικώτερα ὁ Σαμαράκης μας περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῆς τρυφερᾶς συμβίας του — κακῆς «συγγραφέως» ἐπίσης [Ἐλένη Κουρεμπανᾶ, *Ἡ ἐκδίκησις τῶν ειδώλων!*] — ποζάρων κίβλας ὠραιοπαθέστατος μὲ τὴν «ἀγλαή» μορφή του ὁ «μοδέρνος» μας τοῦ χίλια ἔνα! (Ναί! Τέτοια ἐμετικά!)

νέες!] «κοντά μου . Εἶναι πολὺ συγκινητικὸ αὐτό, . νὰ σᾶς ὑπογράψω τώρα ἐδῶ...»
[Καμαρότε, τὴν ξεράστρα!]

Ἡ ὁ Βασιλικὸς! Πασίγνωστος καὶ διαβόητος τῆς Θεσσαλονίκης, ἀγραφιώτης τοῦ τυπικώτερου εἴδους — τ' ἄστρα μιμιπύκνιζαν στὸν οὐρανὸ ἔχει γράψει τὸ σπιριάρι-
κο, κι ἄλλα τέτοια χιλιάδες! — κι ἕμως, ἐπειδὴ λανσαρίστηκε (χωρὶς οὔτε μιὰ δια-
βαζούμενη σελίδα ὥστόσο!) ἀπὸ τὸν συγκάλλιστο φιλαράκο του Λαμπράκη τοῦ Τα-
χυδρόμου, μᾶς πλασάρεται τώρα κ' ἐλόγου του — πάντα, καὶ μόνο φτηνὰ πλασάρε-
ται — γιὰ «ἐπαναστάτης συγγραφέας» κιόλας! Ἔγραψε, λέει, τὸ Ζῆτα — αὐτὸς κι ὁ
Τρούμαν Καπότε, δίπλα-δίπλα! — ὅπου μὲ τὴν πιὸ πρόστυχη δημοκοπία [π' ἀρχίζει
ἀπ' τὸν τίτλο: ἐ π ἰ τ ῆ δ ε ς τὸ σῆμα τῶν Λαμπράκηδων, γιὰ τὸ «ἔβδομο» τάχα
«βιβλίον του» (ναί, μὲ τέτοια φτηνά!)] φενακίζει ξετσιπίωτα — καὶ διὰ τοῦ πατεντᾶ-
τα «ἄριστεροῦ» οἴκου Θεμέλιο, πού τὸν ἐκδίδει (πρὸς τοῦτο ἴσα-ἴσα) — μᾶζες ἀρι-
στερότυφες — ἄλλοι φενακίζουν τὶς δεξιότυφες! — γράφων (νιάου-νιάου, τάχα, στὰ
κεραμίδια!) μὲ τὸν πιὸ ξεπερασμένο τρόπο — κατώτερα κι ἀπὸ Ρομάντζο — τὸ φῶ-
νο τοῦ Λαμπράκη καὶ τὰ συναφῆ!

Αὐτοὺς, λοιπόν, τοὺς τενεκέδες, καὶ τοὺς ὀργανικὰ μακρυνοὺς ἀπὸ κάθε
καινούργιο τοῦ Καιροῦ τούτου — σὰν ἄνθρωποι, σὰ νέοι ὄλοι αὐτοί, οὐτ' ἕνα ταχὸ
δὲν ξέραν νὰ χορέψουν, οὔτε μιὰ μηχανὴ νὰ «μαρσάρουν», οὐτ' ἕνα ρυθμὸ, ἕναν τόνο
μετάλλου σημερινὸ νὰ πιάσουν (πληκτικὸι κομπλεξικὸι μισοεπορχιώτες, ἢ ἐπαρχιώτες
ἐν μέσῃς Ἀθήναις τῶν μικροαστικουλικῶν παρασυνοικιῶν, πού κοιμοῦνται μὲ τὶς κότ-
τες καὶ τρέμουν τὸ καινούργιο, ἀκόμα καὶ στὴ μορφὴ ἐνὸς ἄλλου κόκκορα πού θὰ λα-
λοῦσε ἄξαφνα ἀλλιῶτικα στὴ σπιτικὴ αὐλίτσα τους) — αὐτοί, λέει, τό.. καινούργιο!

Κι αὐτοὺς, πού δὲ διαβάζουν τίποτα — γιὰτὶ ξένη γλῶσσα καλὰ-καλὰ καμμιὰ δὲν
ξέρουν — τοὺς βρίσκει, τάχα, ὁ πού ἄλλο τόσο δὲν πιάνει τίποτα τοῦ Αἰῶνος τούτου
Σαπίνης τους, πῶς .. «ἐπηρεάσθηκαν», λέει, ἀπὸ Κάφκα καὶ Καμὺ — φανταστῆτε, ὁ
Πλασκοβίτης!¹⁰ — ἀπὸ Καϊστλερ καὶ Ὀργουελ — φανταστῆτε, ὁ Ἀθανασιάδης! —

10 Γιὰ τὸ Φράγμα (1960) τοῦλάχιστον, ἀν ἀπὸ κάποιον μορῆ νὰ λεχθῆ πῶς ἐπηρεάστηκε ὁ Πλα-
σκοβίτης — καὶ δὲν πρόκειται δά γιὰ τὴν «πατρότητα» (ἔ χ ε ι δικές του «συλλήψεις, δὲν εἶναι
στεῖρος), ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀλήθεια (πού ξέρω πῶς ὄχι σὰν πάρεδρος μόνο τῆς Ἐπικρατείας σέβεται
ὁ φίλος μου) μιὰ καὶ τὸ θέμα τὴν ἔφερε — δὲν εἶν' ἀπὸ Κάφκα καὶ Καμὺ, πολὺ μακρυνοὺς, πού
δὲν ξέρω κι ἂν εἶχε διαβάσει πρὸ τοῦ '60, παρ' ἀπὸ πολὺ κοντινότερους, πού τοῦ εἶχαν διαβάσει,
ἀπὸ τὸ '53, καὶ πῆρε καὶ τίτλο καὶ θέμα καὶ βασικὸ σκαρι τοῦ μύθου! Φράγμα, δηλαδή, γραφῶ-
ταν ἐφτά χρόνια πρὶν βγῆ τοῦ Πλασκοβίτη, ἀπ' αὐτὸν π' οὐτ' ἐδῶ ὑπογράφη — γενικὰ μὴ λο-
γαριάζοντες «ιδιοκτησίες» σὲ συλλήψεις καὶ ιδέες δικές του (μᾶλλον χαρῶμενος ὅταν τὴν παίρῃ
ὁ κόσμος, καὶ δ ρ ο ὦ ν λοιπὸν στὴ συνείδησή του, α ὕ τ ο ὀ ὕ ν α μ ε ς!) — κ' ὕστερ' ἀπὸ πολλὴ
μελέτη (ὡς καὶ σὲ ξένες εἰδικές μονογραφίες) τῶν πιὸ τολμηρῶν κ' ἐμπνευσμένων φραγμάτων
τοῦ Κόσμου τοῦ Ἀσσοῦν τὸ πελώριο καὶ τῆς Πρετόριας, τοῦ Τένεση καὶ τοῦ Ἀντάχο, τοῦ
Χόουντεν τὸ κοιλαδόφραγμα στὸ Ντέρβεντ (μὲ τοὺς πύργους καβαλλάρηδες, ὄλο δόντι), τοῦ Ἀ-
ναγκραμ μὲ τὶς καμᾶρες καὶ τὸ τόσο ἐντεταμένο τῆς Ἀριζόνα, πού τοῦ Μαραθῶνα μας μπροστά
τους οὐτ' ἀμπολῆ! — γιὰ νὰ κ α τ ἔ χ η ὀ ν ο ὦ ς πρῶτα, γερά, πρὶν ἢ καρδιὰ πλάση ἐλεύθερη
(μὰ ἔ μ π ε ρ η), καὶ ὁ μῦθος λοιπὸν νὰ σαρκῶνῃ δομὴ καὶ σκελετὸ τ ο ὦ π ρ α γ μ α τ ι κ ο ὦ, ὄχι
νὰ φαπλατίζῃ αὐθαίρετος καὶ ἀνεπέριστος (Ἄ λ ἦ θ ε ι α δηλαδή, ὄχι «Φιλολογία»!) — κ' εἶναι
καμπόσοι πού τοὺς διαβάζονταν, ἐπεξεργασμένα κιόλας, τὰ τρία πρῶτα κεφάλαια, καὶ τὰβρισκαν
«θαυμάσια» (μαζὶ μὲ τ' ὄλο διάγραμμα) — Βρεττᾶκος, Μπαρλάς, Σχινάς, Μιλλιέζ, Μάκιοςτος,
Πατατζής, Γεραλής, καὶ ἄλλοι καμμιὰ δεκαριά, στὴν Τήνου 16, ἕνα Σάββατο — μὲ ὑπόθεση τὴν
ἴδια, περίπου Τοῦ Ρ Α τὸ Φράγμα θὰ χ τ ι ζ ὶ τ α ν κ' ἕνα λεκανοπέδιο μὲ βαμβακοφυτείες,
καὶ κόσμον ὀλάκερο μέσα του ἀπὸ αἰῶνες, θὰ τόκανε λίμνης βυθὸ! Τοῦ Πλασκοβίτη Δ ε δ ο μ ἔ -
ν ο — τὸ Δεδομένο δηλαδή, τὸ Κατεστημένο — κι ἀπειλεῖται τὸ λεκανοπέδιο ἀπὸ πιθανὴ ρωγμὴ
του (ἄνωξη τῆς Ἐξαναστάσεως, τριγμοὶ τοῦ Κοιφῶρι, διαρροές ἀληθειῶν πού διαβρῶνουν) Τὸ
νόημα ἕμως ἀ ν τ ἰ σ τ ρ ο φ ο ἀκριβῶς - ἢ μᾶλλον ἀ ν τ ε σ τ ρ α μ ἔ ν ο ἀπ' τὸν «μαλοπροσ-
δευτικὸν» Πλασκοβίτη τοῦ Κατεστημένου Γκρεμίστε τοῦ Φράγμα! (Βαλέρης-Πλασκοβίτης) Ἀ-
νοιξτε του μόνου μὴ ρωγμὴ! [Δηλαδή α' Ἐκσυγχρονιστῆτε, ἀναστεῖτε πιέσεις κ' ἐπιβολές, π α -
ρ ο χ ε τ ε ὗ σ τ ε, γιὰ νὰ ξεθυμᾶνῃ ἡ πίεση (ἢ Revolte), πού ἄλλιῶς θὰ τὸ σπᾶση (Ἐπανάστα-
ση) καὶ θὰ μᾶς πνίξῃ ὄλος ἐδῶ στὸ βάλτο! (Βλέπετε, «μιλάει» κι ὁ πάρεδρος τῆς Ἐπικρατείας
πού ὑποδεικνύει, σ υ ν τ ρ η ρ τ ι κ ὶ τ ὶ τ α τ ῆ ἑκτόνωση, καὶ τὴ χαλίνωση τῆς Ἀνάσεως!)]
Ἐνῶ ἦταν ἐπαναστατικὴ τ ο ὦ ἔ ρ γ ο ν ἢ σύλληψη τοῦ Ρ.Α . Τὸ Φράγμα θὰ χ τ ι σ τ ῆ ἔ,τι καὶ

ἀπὸ Καϊστλερ καὶ Amis — φανταστῆτε, ὁ Σαμαράκης! — καὶ δὲν ξέρω ἀπὸ ποιούς ἄλλους ποιοὶ ἄλλοι, π' οὔτε στὸν ὕπνο τρὺς (καθὼς οὔτ' ὁ ψευτοκριτικός τους δά, πού ὀνόματα μόνο ἤθελε, ὁ ἐπιδειξίας, ν' ἀραδιάση κάμποσα, μὴ μᾶς ποῦν πῶς δὲν κατέχουμε νὰ πιπιλάμε κι ἀποδαῦτα, καὶ δὲν εἴμαστε κ' ἐλόγου μας. «ἐκσυγχρονισμένοι»¹¹, οἱ πῆθηκοι!)

Καὶ ποιός τους ἔμπασε λέει αὐτούς; Ποιός ἀνοίξε τις θύρες στὴν Πεζογραφία τοῦ Αἰῶνα μας - κι ἀλωνίζουμε πιά μὲ πυραύλους ξύλινους, τοῦ Σαμαράκη μας, καὶ διαστημόπλοια καλαθόπλεχτα, τοῦ πλατύφυλλου Βασιλικοῦ μας, στὸ χῶρο τοῦ "Αψιθου;

Κρατηθῆτε: 'Ο ἔρμος ὁ 'Αλκιβιάδης Γιαννόπουλος!

Βρέ!.. Κ' ἐμεῖς λέγαμε (ἀφοῦ γυρεύετε προδρομούς, προοδοποιούς)· ὁ Χατζόπουλος, ὁ Χρηστομᾶνος παλιότερα - μὰ γιατί πᾶτε μακρὰ; 'Ο Βουτυράς, ὁ Βασίλης Δασκαλάκης ἀκόμα!.. Ἀλλὰ τέλοςπάντων· ἐμεῖς δὲν ξέρουμε τί μᾶς γίνεται, καὶ τάχουμε — προφανῶς — ὀλότελα χαμένα, ὅταν βρίσκουμε τὸν Παπαδιαμάντη, λογουχάρη, συγκλονιστικὰ πιδ *μοντέρνο* ἀπ' ὄλους αὐτούς τοὺς ψευτομοδέρνους στὰ μαιμουδίσματα καὶ στὰ σουσουμία τοῦ σύγχρονου, π' οὔτε στ' ὄνειρό τους σκιά ἢ διάβα φευγαλέο δὲν τόπιασαν - μὰ καὶ γιατί δὲν ἔχουν ὄνειρο ποτέ τους, δηλαδὴ ἔρωτα καὶ παιδὶ μέσα τους· τὸ *irrationnel* στίς φλέβες νὰ τους καίη, νὰ τους ὀργάνη, μὲ πυρὲς κολάσεις πὺν διαρκῶς νὰ τους ἀνατήκη *νέους*! 'Ἀλλ' αὐτὰ εἶναι *φιλά γραμμὰτα* γιὰ τοὺς «θετικούς κριτικούς» μας - κι ἄς τ' ἀναβάλουμε γι' ἄλλοτε...

'Ο ἔρμος, λοιπόν, ὁ 'Αλκιβιάδης Γιαννόπουλος: Εἰσηγητὴς στὴν καινούργια μας Πεζογραφία - κατὰ τὸν Σαπίνη!

Δὲν εἶναι τῶρα στὸ θέμα μου ὁ μὲ πολλὲς ποιότητες καὶ τιμιότητες 'Αλκης Γιαννόπουλος: ἀλλά, βλέπετε, ὅταν στὸ χῶρο μας ἀφήνουμε — καὶ δὲν εἶναι ὅσο ἡ στόψα του ἐπιβάλλει *δυσανεκτικός* ὁ φίλος μου [ὅπως οὔτε δά ὁ Πλασκοβίτης καὶ τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι μὲ ποιότητες (παλιές εἶτε νέες) ὅσο θὰ ὤφειλαν μὴ ἀνεχόμενοι] — τέτοιους σαχλαμαράκηδες, πὺν μὴ ἔχοντας τί τὸ σοβαρὸ νὰ ποῦν, πῶς ἀνὰ ὑπάρξουν» κατὰ κάποιον τρόπο τέλοςπάντων, σκαρώνουν ὅ,τι τοὺς κατέβη, λὲν ὅ,τι τοὺς ἔρθη — ὅ,τι ἀνόητο, ἀσύστατο, ἀνεπέρευστο, ἀστοιχειώτο —, ἔ, τότε μᾶς παίρνει μοιραία κ' ἐμᾶς ἢ μπάλλα!

Δὲν πρόκειται, λοιπόν, γιὰ τὸν 'Αλκιβιάδη Γιαννόπουλο — πὺν ἀσφαλῶς ἔχει καλλιέργεια τὸ γράψιμό του (μὰ δὲ θὰ μᾶς τὸ δείξη ὁ ἀκαλλιέργητος, καὶ τελείως ἐκτός, Σαπίνης), ἔστω κι ἂν ἄδετο ἐντέλει πάντα μένη, μὴ πλαστικὸ μορφῶν πὺν νὰ χαράζονται — ἀλλά δὲν μπορῶ οὔτε γι' ἀστεῖο ν' ἀφήσω τῶρα τὸν ἀνοητολόγο τοῦτο νὰ

νὰ γίνη, ὅσες κι ἂν τὸ ἀντιστρατευτοῦν δυνάμεις - μὰ τοῦ *πρὶν* δυνάμεις! 'Η λεκάνη — μὲ ὅλη τὴ ζωὴ της, τὴν κόσμη της, τὴν ὁμορφιά της, τὰ δίκαιά της — θὰ γίνη *λίμνης βυθός*, ὅσο κι ἂν ἀντισταθῇ, ὅσο ἔξοχος, μοναδικός, ὑπέροχος ποιότητες κι ἂν ἐπιδείξη στὴν ἀπεγνωσμένη ἀντίστασή της! Γιατὶ ἀπ' τὰ πρᾶγματα ξεπεράστηκε ἡ ζωὴ τῆς λεκάνης, κ' εἶν' ἔργο κοινῆς ὤφελείας — πολὺ εὐρύτερης (κ' ἐν ὄψει τοῦ αὐρίου, ὄχι τοῦ χτέος) — τὸ *Φράγμα*, πὺν θὰ δώση κινήτηρια δύναμη καὶ πρὸς ἄλλα ἔργα, ὄχι πλοῦτο ἀπλῶς, σὲ κάποιους, πρὸς ἀποθησαύριση καὶ πάκτωση καὶ *πύργωση* - σὰν τοὺς *πύργους* ἀκριβῶς, ὅπου ἀπὸ παλιὰ *συμβολικώτατα* ζοῦνε.

11 Πόσο στὴν ἐπιφάνεια βρίσκεται ἀνίατα αὐτὸς ὁ ψευτοκριτικός τῆς νεώτερης Λογοτεχνίας μας, δείχνεται κι ἀπ' αὐτὸ τὸ *ἐκσυγχρονισμένοι* — νὰ *ἐκσυγχρονισθοῦν*, *ἐκσυγχρονισθῶν*, *ἐκσυγχρονίζονται* — πὺν χρησιμοποιοῖ διαρκῶς στὴ φυλλάδα του, μὴ νιώθοντας, ὁ φελλός, τὴν ἐπιφανειακότητα, ἴσα-ἴσα, καὶ τὴν ἀντιπνευματικότητα τέτοιου «ἔρου»! Σὰν περὶ πιθήκων νὰ πρόκειται, πὺν μὲ καμώματα καὶ μαιμουδίσματα — σουσουμία ξεσηκώνοντας καὶ γκριμάτσες αὐτοῦ ἢ ἐκείνου — *ἐκ συγχρονίζονται*! 'Ἀλλὰ σύγχρονος, σημερινός, δὲν γίνετα κανεὶς ὡς ἐκ μιάς *ἐκ-κ'* ἐνός - *ἴζομαι*! "Ἡ ἀπὸ κιντάρου εἶναι, ὀργανικὰ, μέχρι μυελοῦ ὀστέου τοῦ *Καιροῦ* του, ἢ δὲν εἶναι - ὁπότε καὶ κανεὶς τρόπος νὰ γίνη, μὲ σουσουδίσματα (καὶ κατ' ἐπιταγὴν μάλιστα Σαπίνη τοῦ πιδ ἀνυπόφορα παλιοῦ καὶ θνησιμαίου)! [Μὰ *τρεχαγύρευε*, τῶρα, νὰ τοὺς μάθης νὰ γράφουν - ἢ νὰ ὑποψιάζωνται τί τοὺς ξεφεύγει κι ὁμοιογούν, αὐτοὶ περὶ ἐαυτῶν, καθὼς γράφουν!]

μᾶς σερβίρη (ῶρες πού νέοι ψάχνουν κ' ἐνωτίζονται, ἀκόμα κι ἀπ' τοὺς δρόμους) οὔτε λίγο οὔτε πολὺ τὸν μηδεμιὰν ἐπίδραση ποτὲ ἀσκήσαντα — καὶ δὲν εἶν' ἀναγκαίως «ντροπή» [ποιάν, ὡς ὠφείλε (ὡς ὠφείλαμε, οἱ χθαμαλοί!) ἕνας Σολωμὸς ἐδῶ,] — εἰσηγητῆ, λέει, καὶ πρόδρομο στὴ νέα Πεζογραφία μας!..

Ὅπως καταλαβαίνετε, ἔχουμε ἀποκτήσει — μαζὶ μ' ἄλλες... ὑπεραναπτύξεις τοῦ μοντέρνου «συρμού» μας στὴ διάλυση — καὶ τοὺς συστηματικούς πιά μπαρουφολόγους μας!.. Ἔτσι πού ἐξωρίστηκε κάθε σοβαρὴ καὶ ὑπεύθυνη κριτικὴ ἀπ' ὄλες τὶς φυλλάδες τῆς εὐρείας δημοσιότητας — σκεφτῆτε ὅτι ἄλλοτε ἀπὸ ἐφημερίδα ἔγραφε ὁ Φῶτος Πολίτης κ' ἔκοβε κεφάλια κάθε μέρα! — καὶ μὲ τέτοιες τρισάθλιες ἔδρες Λογοτεχνίας, ὅπου τὶς κρατᾶν ἀπερίγραπτοι ΛηροΠολίτηδες (ἀντὶ Γιάννη Ἀποστολάκη) καὶ χθαμαλώτατοι Ζῶρες (ἀντὶ ἄλλοτ' ἐδῶ Νικολάου Πολίτη), χωρὶς ἀρχές, χωρὶς κριτήρια, χωρὶς θέαση καμμιά πνευματικὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ, τοῦ Ἀνθρώπινου γενικώτερα, τοῦ Καιροῦ τούτου βαθιὰ ἐμπειριωμένη, ὀργανικὴ — καθὼς προυποθέτει τὸ ἀληθινὰ πνευματικὸ, σ' ὅποιον τομέα ἢ Καιρὸ ἢ Τόπο —, μὲ κοινὸ καὶ παιδιὰ πού ἔωλα μαστιγώνονται κάθε μέρα ἀπ' τὴν αὐθαιρεσία τοῦ ἀγράμματος κι ἀσυνείδητου «δημοσιογράφου» — σωστὰ τὸν ἐπισήμανε ὁ Ἀποστολάκης¹²! — πού τοὺς σερβίρει ὅ,τι θέλει, ὅποιον θέλει — ὅποιο φιλαράκο ἔχει, ὅποια ἐρωμένη πιάνη (ἢ τριγυρίζει, ἢ πλασάρει). γιὰ «συγγραφέα», γιὰ «ποιητῆ», γιὰ «ἔργο», γιὰ «ἠθοποιό», γιὰ «εἰδικό»¹², γιὰ «μυθιστόρημα», γιὰ «κείμενο σπουδαῖο καὶ τρᾶνό» .. μὲ τέτοιο κοινό, ἔτσι μὲ τὰ πουτούρια τῆς χωριατιάς καὶ τῆς βαθύτατης ἀπαιδευσίας του ἄξαφνα μασμένο στοὺς «ναοὺς» τάχα τῆς «τέχνης» — ψευδοτέχνης τῆς δεκάρας, καὶ τῆς ἀπὸ δῶ ἢ ἀπὸ κεῖ προπαγάνδας, μὲ τὶς «γλασσὲς» μπογιαντισμένες κόκκινες, κίτρινες, πράσινες κόλλες τῶν χαρταετῶν (γιὰ «αἷμα», γιὰ «μῖσος», γιὰ «φύλλο» τάχα «χλωρό» — καὶ δὲν εἶναι παρὰ κόλλες μπογιαντισμένες, χαρτιά πού σκίζονται στὸ πρῶτο φύσημα) — μὲ τὰ παιδιὰ ἔτσι ἀπαιδεύτα, ἀνάγωγα, ἀμόρφωτα, κακομόρφωτα — πού παίρνουν ἄριστα στὴ Νομικὴ, κι ἀπόφοιτοι προχτὲς μ' ἀφήνουν ἐμβρόντητο στὸ σπίτι μου, μὲ τὸ πῶς ὁ Πιλάτος λέει. . ἀποστόμωσε τὸ Χριστό [!!!] (γιατὶ τὸν ρώτησε τί ἐστὶν ἢ ἀλήθεια, κ' ἐκεῖνος. . δὲν τ' ἀπάντησε!.) ἢ πῶς .. ὁ Καποδίστριας ἦταν ἕνας φασίστας [!!!] (ὁπότε τί ἦταν οἱ Μαυρομιχαλοὶ κι προφανές. . κουκουέδια!) — μὲ τέτοιο χάος, σαλάτα, κομπούζιο, Ψωροκόσταινα ἐν παντί, φωνάρα καὶ θράσος σὲ ὅλα κι ἀπ' ὅλους, ἔλλειψη στοιχείων, ἔλλειψη θεμελίων, ἔλλειψη Παιδείας ριζιμιᾶς — τοῦ Τόπου τούτου, στέρεας, πρωτογενοῦς, καὶ συν-γενοῦς μὲ τὸ σκελετό μας, τὴν πρῶτὴ ὀρθιάσῃ μας, καὶ τὸν ψυχικὸ μεταβολισμό τοῦ κυττάρου μας — πῶς νὰ μὴ βγαίνουν Σαπίνηδες,.. νὰ μὴ ἀνθοῦν, νὰ μὴ σειοῦνται, νὰ μὴ κορδακίζονται καὶ νὰ βραβεύωνται ἀπ' τὰ ἡλίθια κι ἀστοιχεῖωτα ὑπουργεῖα μας Σαπίνηδες; τέτοια ὀρθισκαλίζοντες, τέτοια σερβίροντες, πού λαμπρὰ κανοναρ-

12 [Πῶς γίνεσαι «εἰδικός» κι «ἀξία» στὸν Τόπο μας,] Διαλέγεις μιὰ στιγμή πού εἶναι μαζωμένος κόσμος (καὶ πότε δὲν εἶναι μαζωμένος κόσμος, Ὁ ἄνθρωπος στὸν Τόπο μας δὲν ἔχει καμμιά δουλειὰ νὰ μὲν μόνος μὲ τὸν ἑαυτό του εἶναι κοινωνικός, καὶ πάντα βιάσκειται συντροφιά μὲ τοὺς ἄλλους!) Ξεφανίζεις τότε δυὸ-τρία ἀπὸ τὰ τελευταῖα ὀνόματα τῆς βιβλιογραφίας [Ἴδε καὶ Σαπίνης κτλ.] *Ἐ, ὁ κόπος σου δὲν πῆγε χαμένος! Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ νὰ εἶσαι βέβαιος θὰ χτυπήσῃ τὴν πόρτα σου τὸ «λαγωνικό» τῶν «δυναμικῶν προσώπων» ὁ δημοσιογράφος [ἢ ὁ παρα-δημοσιογράφος ὁ Ἀλέκος Κοτζιάς μας, νὰ ποῦμε, κ' οἱ παρόμοιοι ΚωσταΝίτσηδες ἢ Μαμάκηδες!] Θὰ σὲ πιάσῃ ἀπὸ τὸ χέρι, καὶ θὰ σὲ μπιάσῃ «ἐπίσημα» στὴ «ζωή»! Εἶσαι πιά ὁ «εἰδικός»! Ἰνωρίζεις τότε κι ἄλλους «εἰδικούς», κάνεις μαζὶ τοὺς σύλλογο ἢ ἑταιρία — [ἢ μαφία, ἢ κλίκα, ἢ «πνευματικὴ ομάδα», ὅπου μοιράζεστε μεταξὺ ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων τὰ λιβανίσματα καὶ τὰ βραβεῖα, φουσκώνοντας πιά ἀπὸ «φτάσιμο» κι αὐτοευχχαρίστηση μέτρια καποινισμῶ (ἐντελὸς «εἰδικός» στὴν Ἑλλάδα, πού «ἔξεχωρίζει» τοὺς «καθιερωμένους» μας «πνευματικούς ἀθρόπους», ἀπ' τοὺς ἄλλους, τοὺς «κοινοὺς»!)] — καὶ γίνεσαι «ἀπαραίτητος» στὴν οἰκονομία τοῦ Κόσμου καὶ τοῦ Τόπου οἱ ἄνθρωποι σ' ἔχουν γιὰ «κεφάλαιο» κ' ἐσὺ ἐτοιμάζεσαι γιὰ ὑπουργὸς σ' ὦρα ἀνάγκης, πού δὲ θὰ λείψῃ ποτὲ στὸν Τόπο μας νὰ παρουσιαστῇ [καθὼς καληώρα] Ἀποστολάκης, Τὸ Κλέφτικο Τραγούδι, 8-9 (κ' οἱ παρεμβολές, μὲ τ' «ἀπλᾶ» δικές μου, ἀλλὰ στὸ πνεῦμα του εἰδικώτερα, τ' ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν παχαίνουν, ἀλλὰ φουσκώνουν ἀπὸ αὐτοικανοποίηση!)

χᾶν λοιπόν τῇ σύγχυση, τῇ διάλυση, κι ἄρα εἶναι πράγματι ὠφελιμώτατοι στὰ ὄρνεα τῆς Σήψεως καὶ τὶς σαπιοκοιλιές ποῦ μᾶς κυβερνᾶνε - καὶ «καλῶς» ἄρα βραβεύονται, «ἐπαξιώτατα»!..

Τὰ σταυροδόμα πού ἤξερα ἔγιναν ἀδιέξοδα. | Σελδζοῦκοι ροπαλοφόροι παραδοκοῦν. | Χαγᾶνοι ὄρνεοκέφαλοι βυσοδομοῦν. | Σκυλοκοῖτες καὶ νεκρόσιτοι κ' ἔρεβομανεῖς | κοπροκρατοῦν τὸ μέλλον!

Ἐγὼ βρίζω, ἀδελφοί;.. Ὅχι ἐγώ! Ὁ «λεπτὸς» κ' «εὐγενής» Ἐλύτης σας βρίζει - τόσο «ὠργισμένος» κι αὐτός, πού ἀφρίζει!.. Καὶ προσφεύγει στὴν «προσευχή» - ἄμ δέν ἀρχίζει, καθὼς βλέπετε, χρόνια τώρα!.. Ὁ ἴδιος, ἄλλωστε, δέν ἦταν — ἀνετα (δίχως ὄχι ἔξη ἀλλ' οὔτε μία, ὁ μακάριος, τύψεις!) — στὴν ἴδια κλίκα μὲ τοὺς δώδεκα τενεκέδες μας χτές; Ἄρα κ' ἡ προσευχὴ του ποῦ πάει; Στὸ βόθρο ὄχι — ἀπὸ τὸν ἴδιο σας — φίλοι, Ἐγὼ ἐκεῖ λέω.. - καὶ λοιπόν, ἔστω ἀκοῦτε τὴν (μὰ καὶ μὴν τὸ πολυπιστεύετε πὼς πιάνει):

Ὅπου καὶ νὰ σᾶς βροῖσκη τὸ κακό, ἀδελφοί, | ὅπου καὶ νὰ θολώνη ὁ νοῦς σας, | μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμὸ | καὶ μνημονεύετε Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη! | Ἡ λαλιὰ πού δέν ξέρει ἀπὸ ψέμα | θ' ἀναπαύσῃ τὸ πρόσωπο τοῦ μαρτυρίου | μὲ τὸ λίγο βάμμα τοῦ γλαυκοῦ στὰ χεῖλη. [Ἄχ! ἂν δέν τὰ αἰσθητικοποιούσαμε ὅλα, esthete μου Ἐλύτη, ἡ λαλιὰ πού δέν ξέρει ἀπὸ ψέμα θάταν λαλιὰ μας - ὄχι βάμμα γλαυκοῦ στὰ βαμμένα μας χεῖλη! . Καὶ δὲ θὰ χρειάζονταν τότε κ' οἱ «αἰσθητικώτατες» ὕβρεις σου - κατὰ τὸ συρμὸ τῶν Καιρῶν, τῶν «θυμωμένων», καὶ τῶν ἀκόμα πιὸ «θυμωμένων» τάχα «ποιητῶν» τους!..]

Ἄλλ' ἔστω καὶ βάμμα.. - ποιό βάμμα ὅμως; Ποιό Διονύσιο Σολωμὸ, φίλοι, πού Διονύσιο Σολωμὸ θάβουμε ὀλημερίς, γιὰ ν' ἀπαγγέλλουμε καὶ νὰ κλαψουρίζουμε Χριστοδοῦλου καὶ Γκάστο Γιατί κλαίει τὸ παιδί - βράχο βράχο τὸν καημὸ - πῶς τὸν λὲν τὸν ποταμὸ - κι ὁ ταχυδρόμος πέθανε - σὰν ἄκουσε... τὸν βελούδινο συναγερμὸ τῶν χειλιῶν σου!! [Εἶν' ἀπ' ὅσ' ἀκούω διαρκῶς νὰ μνημονεύουν τόσο «ἐπίσημοι» καὶ λαθροσταθμοί, γιὰ λίγο βάμμα τοῦ γλαυκοῦ στὰ χεῖλη σας ἀντὶ γιὰ Σολωμὸ κι Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη!]

Λοιπόν, μὲ τέτοια καὶ σὲ τέτοιους κι ἀπὸ τέτοιους, εἶναι νὰ μὴ βραβεύονται Σαπίνηδες, πού θὰ σᾶς γίνουν κιόλας αὔριο καθηγηταὶ τῶν ἐδρῶν Λογοτεχνίας μας, καὶ θὰ χώνουν τὸ δάχτυλο πιθήκου ν' ἀνακατώνουνε σαλάτα τὰ μυαλὰ τῶν παιδιῶν μας, «διδάσκοντάς» τους γιὰ Παράδοση ὅ,τι θέλουν, γιὰ σταθμὸς ὅποιους θέλουν, γιὰ γενιές ὅποιες θέλουν, γιὰ Ἐπανάσταση ὅποιο εὐνουχισμὸ κρίνουν ἀποτελεσματικώτερο, γιὰ καινούργιο ὅ,τι παλιότερο, γιὰ καλὸ ὅποια μπαγκατέλλα, γιὰ οὐσία ὅποιο τσόφλι, ὅποιο σκουπίδι, γιὰ Λογοτεχνία ὅποιο σαρίδι, ὅποιο Σαπίδης, ὅποιο σάπιος, σάπια, σὲ σάπιους!

Ἐδῶ, οἱ «καλύτεροί» τους — τὰ «πρότυπα» αὐτῶν τῶν Σαπίνηδων καὶ Σαπίδηδων: οἱ Δημαρᾶδες — βγάλαν στὶς ἄθλιες «Ἱστορίες» τους τῆς Λογοτεχνίας μας τὸν Παπαδιαμάντη... κακὸ συγγραφέα¹³, κακὸ πεζογράφο¹³, κακὸ διηγηματογράφο¹³, κακὸ νεοέλληνα¹³, ὡς καὶ κακὸ θρησκο ἀκόμα¹³ — ὄχι «βαθύ», «εὐλαβικόν» μονάχα¹³! — καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους τρεῖς πατέρες καὶ πρωτοπλάστες τῆς Πεζογραφίας μας: Βιζυηνό, Θεοτόκη, Κονδυλάκη — «μέτριους» ἐπίσης (καί, τὸ πολὺ: «συμπαθητικοληδες, τοὺς καημένους») — δέν κατάφεραν οἱ ἀνυποψίαστοι νὰ βατταρίσουν πάνω ἀπὸ μιὰ βλακολογοῦσα ψωροσελίδα — μιὰ ἐπὶ 682 ἀπεριγράπτως βλακωδεστέρων, σαπατσούλικων ἄλλο τόσο, ἀστοιχείωτων στὰ πιὸ θεμελιώδη (γιὰ ξύλο, γι' ἀφαίρεση ὡς καὶ τοῦ γυμνασιακοῦ «χαρτιοῦ» ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀγράμματο πού τὶς μουτζάλωσε!) — ἦτοι: 18 ἀράδες ὅλες κι ὅλες — μὴ δέν λέγουσες τὸ οὐσιῶδες — περὶ Βιζυηνοῦ¹⁴

¹³ Δημαρᾶς, στὴ θρασυτάτη — κι οὔτε γιὰ τὸν καμπινὲ — «Ἱστορία» του τῆς Νεοελληνικῆς μας Λογοτεχνίας, α', Π, 110-3 ἢ, γ', 381-4

¹⁴ Ὁ π, 102-3 ἢ 373-4

(πού ἔχει σελίδες Ν το στο γιέ β σ κ ι σ ᾶς ἐγγυῶμαι), καὶ 20 (ἀκόμα πιὸ μὴ δὲν λέγουσες) περὶ Θεοτόκη¹⁵ — πού παρασάγγες ἀπέχουν κ' οἱ σημερνοὶ κ' οἱ χτεσινοὶ μας, τοῦ '30, ἀπὸ τὸν ἄρτιο δημοτικὸ τοῦ τρόπου (κ' αἴσθησι, καὶ δομὴ λόγου, καὶ πλάση γνησιώτατα νεοελληνικῆ) — καὶ γιὰ τὸν λαμπρὸ Κονδυλάκη μας — πού πρόσφατα ἀπολαύσατε στὴν Ἀνθολογία τὸν Πατούχα του (ᾶς τὸν γράφουν, ντέ, οἱ πολλὰ μοδέρνοι μας, π' οὔτε μιὰ φράση διαβαζόμενη δὲν μποροῦν νὰ στρώσουν, οὔτ' ἓνα πάθος, ἓνα πρόσωπο μ' αἶμα στὶς φλέβες νὰ πλάσουν!..) — 9 μόνο ἀράδες (κι αὐτὲς τελείως περιττές, φλούδια, θρασυτάτες)¹⁶, ὅταν ὁ... Ξενοπούλος λέει — ναί! ὁ χθαμαλός, καὶ φτηνός, καὶ πενιχρὸς ἀφόρητα, τοῦ ἀνθυπομικροαστισμοῦ τῆς ψεύτικης καὶ ἀνάβαθης χαμοζωῆς μας Ξενοπούλος κάθε Μαριγούλας (διάβαζε: Στέλας Βιολάντη ἢ Φωτεινῆς Σάντρη, καὶ τ' ἀνάλογα ἐπιπέδου Ἀττικῆ) — ἀνακηρύσσεται ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀκόμα πιὸ φτηνοὺς καὶ χθαμαλοὺς Δημαρᾶδες: «ὁ... με γ ἄ λ ο ς πεζογράφος τῆς ἐποχῆς»¹⁷!

Ναί, τέτοια!.. Τόσο ἐξοργιστικά, τόσο ξαδιάντροπα, τόσο ἄδικα, πού νὰ βγάζουν ἄνθρωπο ἀπ' τὰ ροῦχα του πιά, καὶ νὰ τὸν κάνουν δάρτη — ναί, μόνο δάρτη, ὅπως τοὺς πρέπει (καὶ τίποτ' ἄλλο) τέτοιων πιθήκων! — ἂν ἔχη κανεὶς λίγη ἀγάπη τοῦ Νεοελληνικοῦ μέσα του, καὶ τὸ πονάει νάχη πέσει ἔτσι τὸ πιὸ εὐγενικὸ μας, καὶ νὰ συκοφαντῆται, ν' ἀλλοιώνεται, νὰ προπηλακίζεται, νὰ θάβεται ἐν χορδαῖς καὶ ὄργανοις, ἐνῶ τόσο διψάει ἡ αὐλή μας γιὰ ποιότητες, κ' οἱ νέοι μας μηρυκάζουν, μαστᾶν, ἀναχαράζουν — μὰ δὲν καταπίνονται! — ὄλο τέτοια τώρα ἀχυροβασιλικά καὶ σαμαρογουμαράγκαθα τῆς ἔσχατης αὐτῆς πνευματικῆς μας λύμης!

Ἄλλὰ δὲν ὠφελεῖ!.. Δὲν ὠφελεῖ καὶ δὲν ἀντέχει πιά κανεὶς νὰ κρίνει!.. Ἐδῶ ὅλα μοῦ δίνουν τὴν αἴσθησι ἑνὸς χώρου ἄλλοτε ἀνθρώπων, πού μαιμούδες τοὺς καρδακοῦσαν — τί κάναν, πῶς κουνιόντουσαν, πῶς φέρναν τὰ χέρια στὸ πρόσωπο, στὰ ἐργαλεῖα, ὕστερα πάλι στὸ μέτωπο, ὕστερα πάλι στὰ ἐργαλεῖα (πῶς τὰ δέναν τόνα μὲ τ' ἄλλο, πῶς κουνοῦσαν τίς σιαγόνες κ' ἔβγαζαν ἤχους, πῶς κοιτιόντουσαν στὰ μάτια, σὰν κάτι νάβλεπαν μέσα κεῖ...) — κι ἄξαφνα χίμηξαν οἱ χιμπατζῆδες, οἱ γορίλλες, οἱ κυνοκέφαλοι, καὶ καταφάγαν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πέσαν οἱ ἴδιοι στὰ ἐργαλεῖα, στὰ πανεπιστήμια, στὰ ἐργαστήρια, καὶ ἄρχισαν οἱ κοκκινώλοιοι νὰ κάνουν ὅ,τι θυμόντουσαν κι ὅ,τι προστυχώτερο ἐπιθυμοῦσαν: ἀνακατῶναν τὰ ζουμιά, ρίχναν τὰ νυστέρια μέσα στὶς κοιλιές, τὰ ἔντερα μέσα στοὺς βραστῆρες, τ' αὐτοκίνητα στὰ χυτήρια, τὴν ἄμμο στὰ καλούπια πού πρόσμεναν τὸ μέταλλο, τὸ χρυσάφι στὶς καταβάθρες, τὸν ἠλεκτροχάλυβα στὰ ρεῖθρα, τὸ νάιλον τὸ μάσαγαν, τὸ κατὰπιναν, τὸ φτυῖναν — τὸ σηκῶναν καὶ τὸ ξαναμάσαγαν, τὸ χῶναν μέσα στὸ ρουθούνη τῆς «ἀγαπημένης» τους — τ' ἀνακάτωναν ὅλα, μιὰ σαλάτα, κάνοντας ὅμως τίς ἴδιες κινήσεις — πρὸς Θεοῦ (τῶν πιθήκων) τίς ἴδιες κινήσεις! — ἀπλῶναν κι αὐτοὶ τὰ χέρια — Γορίλλα μου! τοῦ ἔλεγε ἡ «ἀγαπημένη» Χαλυβουργία μου! ὁ ζιγκολὸ — δέναν κι αὐτοὶ τὰ χέρια ἀλλὰ μὲ πόδια, μὲ οὐρές, μὲ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ διπλανοῦ — ὁμόφυλα ἢ ἑτερόφυλα, τὸ ἴδιο κάνει! — κοιτᾶν κι αὐτοὶ στὰ μάτια, κι αὐτοὶ «βαθιά» στὶς «τρύπες», μὰ δὲ βλέπουν τίποτα μέσα, τίποτα δὲ βλέπουν μέσα — ἀπλῶνουν τὸ δάχτυλο, βγάζουν τὸ μάτι, βγάζουν καὶ τ' ἄλλο: τίποτα δὲ βλέπουν μέσα! Τὸ Ἄδειο!..

Αὐτὸ εἶν' ἡ Χώρα μας, αὐτὸ εἶν' ἡ Ἑλλάδα, αὐτὸ τὸ «Πνεῦμα» μας σήμερα!

Κι αὐτῶν τῶν πιθήκων εἶν' οἱ «κριτικὲς μελέτες» — αὐτῶν τῶν ἀνακατωμάτων, τῶν σαλατωμάτων, τῶν πλήρων συγχύσεων καὶ διαλύσεων τῆς ἐκπνεύουσας Ψωροκώσταινας, πού ὄχι, δὲν κρίνεται! Εἶν' ἐκ τὸς κρίσεως πιά!

15 Ὁ π, 155 ἢ 427

16 Ὁ π, 153 ἢ 425.

17 Ὁ π 155, 24, ἢ 427, 35-6

A2

[Λογῆς - λογῆς, ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Ρ. Α.]

Δὲν εἶν' ὁ Στέλιος Γεράνης!

Ὁ Καμπανέλλης λογοκλόπος πάλι!

Λάθος μας! Δὲν ἦταν ὁ Στέλιος Γεράνης ὑμνητὴς τῆς *Τετάρτης Αὐγούστου*, ἀπ' τὴν Ἀκρόπολη, καθὼς μᾶς παρέσυρε ἄνωνυμος ἀναγνώστης, ἀπὸ τὸ τηλέφωνο (28-12-66), καὶ γράψαμε στὸ περασμένο τεύχος (13, 999β). Ὁ ἴδιος ὁ τίμιος ἄνθρωπος μᾶς διέλυσε τὴν πλάνη: Ὁ Σ. (ἢ Στ) Γεράνης, τῆς Ἀκροπόλεως, ἐπὶ Δικτατορίας, ἦταν ὁ δημοσιογράφος — κι ὄχι ποιητὴς — Εὐστράτιος Πρίμπας Γεράνης. Λυπόμαστε γιὰ τὸ λάθος, μὰ χαίρομαστε εὐλικρινά, ποὺ ὁ καλὸς πνευματικὸς πειραιώτης — καὶ φίλος, καὶ συνδρομητὴς μας — εἶναι ὅπως τὸν ξέραμε καὶ τὸν ἐκτιμούσαμε ἀπὸ χρόνια: τίμιος κ' ἐλεύθερος, χωρὶς ποτέ του νάχη σκύψει [οὔτε νέος ἢ «παιδί», καθὼς μᾶς «δικαιολογούνται» κάποιοι-κάποιοι, ποὺ παρατάδια ἦταν ξ φ η β ο ι, ὄχι παιδιά (κ' εἶν' οἱ ἔφηβοι, μάλιστα στὸν Τόπο αὐτό, πὶὸ ὑπεύθυνοι σὲ θέματα ὀρθίου ἢ σκυμμένου κεφαλιοῦ ἀπ' τοὺς «ὄριμους» ἢ τοὺς γέρους - μὰ καὶ τὰ παιδιά, καὶ τὰ παιδιά!..)]

Ἄς μᾶς συγχωρεῖ, λοιπόν, ὁ ποιητὴς. Τὰ λάθη οὐτ' ἐμεῖς τὰ ξεφεύγουμε, παρὰ ποὺ τόσο ἐλέγχουμε καὶ διπλοελέγχουμε! Μᾶς παρέσυρε ἢ βεβαιότητα τοῦ νέου ἀπ' τὸ τηλέφωνο - καὶ τ' ὅτι οἱ ἄλλες του πληροφορίες, ὅλες, ἦταν σωστές.. Ἴσως ὅμως καὶ γιὰ καλύτερα: Ὁφελεῖ ν' αὐτοτιμωριέται κανεὶς· νὰ τοῦ τσουρουφλίξεται ἢ ὑπερβεβαιότητα πὼς εἶν' «ἀλάνθαστος»: νὰ τίς τρώη στ' ἀφτιά — μάλιστα ὁ ὑπεύθυνος — γιὰ νὰ μὴν ἀποξεχνιέται κ' ἐμπιστεύεται κανένα (καὶ δὴ ἀπὸ σύρμα, ἄνωνυμο).

Οἱ ἀναγνώστες νὰ ξέρουν: Ἄνωνυμο δὲν θά λαβαῖνο ὑπόψῃ μου! Ἡ παμπάλαια ἀρχὴ ποὺ ἀθέτησα ἦταν βεβαιότητα σοφώτερῃ μου - καὶ λίγο μὲ τιμώρησε!..

Πρὸ χρόνων, ἓνα ἔργο «τοῦ Καμπανέλλης» ἀποδείχτηκε κλεμμένο - καὶ τὸν κάτσαν στὸ σκαμνὶ καὶ πλήρωσε τὰ σπασμένα!.. Τώρα, ἀμφιβολία δὲ χωρεῖ πὼς κι ὁ Ὀδυσσεὺς αὐτὸς δὲν εἶναι δικός του!.. Ὁ «φίλος» Γιακουμῆς τόν. . «ἐμπνεύστηκε» — εὐφημεῖτε, φίλοι! — ἀπ' τ' Ἀπομνημονεύματα τῆς Πηγελοπῆς, ποὺ δημοσίευε, σὲ συνέχειες, τὸ Ἐμπρός, ἐνδὸς οὐγγρου Ἀλέξαντρου Μαραί!.. Ἐχω τίς τρεῖς πρῶτες συνέχειες στὰ χέρια μου — ποὺ πείθουν — καὶ σὲ δυὸ μέρες θάχω καὶ τίς ῥέστες. Κλείνει, ὅμως, τὸ τεύχος σήμερα 13-2-67, μὲ τὴν 16η αὐτὴ σελίδα τοῦ πρώτου τυπογραφικοῦ — ποὺ τυπώνεται πάντα τελευταῖο, γιὰ νὰ προλαβαῖν, κατὰ τὸ δυνατό, κάποιες ἐπικαιρότητες — καὶ δὲν τὸ καθυστερῶ ἄλλο. Ὁ φίλος Καμπανέλλης ἔχει λοιπὸν τὸν καιρὸ — ἓνα μῆνα!.. — γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ πὼς δὲν ἐδούλευε, τὸ '49 μὲ '51, στὸ Γραφεῖο Τύπου τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ἀεροπορίας, καὶ δὲν εἶχε κεῖ κάποιο συνάδελφο Γιάννη Κουντούρη, ποὺ μετεσκευάζε σὲ «θεατρικὸ» τ' Ἀπομνημονεύματα τῆς Πηγελοπῆς τοῦ Μαραί, καὶ δὲν τότε ῥώταγε ὁλοένα: *Τί κάνεις; τί σκαρώνεις;*.. Κι ἀκόμα Πὼς ὅταν ὁ Κουντούρης τὴν παράτησε τὴν Πηγελοπῆ — γιατί δὲν τοῦ στρωνε ἢ γιατί τὴ βαρέθηκε — δὲν τοῦ εἶπε τοῦ Καμπανελλάκου. Πᾶρε λοιπὸν, ἄμα θές, τὸ Ἐμπρός, βάλ' τὴν κάτω, καὶ ὄρμα της! Καὶ πὼς ὄντως ὄχι, δὲν τῆς ὄρμησε, ὁ Γιακουμῆς μας, καὶ δὲν τὴν ἔβαλε κάτω αὐτὴ τὴν μπατάλα οὐγγαρέζα Πηγελοπῆ, καὶ δὲν τὴν ἐβίασε νὰ γίνῃ μὲ τὸ ζόρι... ἀγόρι: Ὀδυσσεὺς — καὶ δὴ: Ὀδυσσεὺς γύρνα πίσω! — γιὰ νὰ τὸ βγάλῃ μετὰ στὸ μεντάνι σά. . ἀδικό του παιδί, καὶ νὰ τὸ πειντάνει τώρα οἱ Κούν για. καμπανελλιστικο - σὰν ἄλλα... κουτὰ κορίτσια τοῦ σκοινοῦ καὶ τοῦ παλουκιοῦ!

JOSEPH — MARIA HOEHNE

WRONSKI

Ἀπὸ τὸν

ΗΡΑΚΛΗ Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

Βρόνσκι (Wronski), Ἰωσήφ Μαρία Χαϊνε (Hoehne ἢ Hoene). Πολωνὸς φιλόσοφος, μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς, γεννηθεὶς τῷ 1778 ἐν Γκρόσπολεν, καὶ ἀποθανὼν τῷ 1853 ἐν Νειγί. Βοημὸς τὴν καταγωγὴν, ἔλαβε παρὰ τινος φίλου του τὸ ἐπώνυμον *Βρόνσκι* (Wronski), ὑπὸ τὸ ὁποῖον καὶ ἔμεινε γνωστός. Ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Βαρσοβίας, ὑπηρετήσεν ὡς ὑπολοχαγὸς εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Κοσιούσκο καὶ μολονότι *σλάβος*, τρις *σλάβος*, μετέσχε 16ετῆς εἰς τὴν μάχην τοῦ Μακιέζοβιτς, καὶ μάλιστα διεκρίθη ἐπὶ γενναιότητι. Ἄλλ' αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Ρώσων, ὑπηρετήσεν ὑπ' αὐτούς, προυχθεὶς εἰς ἀντισυνταγματάρχην ἐπιτελῆ τοῦ Σουβάροφ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ στρατηγοῦ παρητήθη καὶ μετέβη (1797) εἰς Γερμανίαν, ὅπως συμπληρώσῃ τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν νομικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Δὲν ἔμεινεν ὁμως ἐκεῖ ἐπὶ πολὺ. Τῷ 1800 τὸν εὗρισκομεν ἐγκατεστημένον ἐν Μασσαλίᾳ· εἶχε καταταχθῆ εἰς τὴν ὀργανωθείσαν τότε ὑπὸ τοῦ Διευθυντηρίου *Πολωνικῆν λεγεῶνα*, γενόμενος οὕτω γάλλος πολίτης. Ἐνταῦθα ἀπέκτησε, κατὰ τὸν *Λουτοσλάφσκι*, ἐσωτερικὴν τινα ἐμπειρίαν, τὴν ὁποίαν βραδύτερον ἀπεκάλυψε *ἀποκάλυψιν τοῦ ἀπολύτου*, καὶ ἤτις καθώρισε τὴν πεντηκονταετῆ του δρᾶσιν.

Τῷ 1803 ἐξέδωκε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ἐπὶ τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας, γενόμενος οὕτως ὁ εἰσηγητὴς τοῦ Καντιανισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Μετὰ ἐν ἔτος παρητήθη καὶ τῶν τάξεων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἵνα ἀφοσιωθῆ ἐξ ὀλολήθρου εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Συστάσει τότε τοῦ Λαλάνδου διωρίσθη εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῆς Μασσαλίας.

Αἱ θεωρίαι καὶ αἱ ἀνακαλύψεις του ἐπὶ τῆς οὐρανοῦ μηχανικῆς, τῶν παλιρροικῶν καὶ ἄλλων συγγενῶν φαινομένων, καθόλου δὲ αἱ εὐρέσεις καὶ αἱ ἐργασίαι του ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν, ἐν Μασσαλίᾳ ἐξεκολάφθησαν. Τῷ 1810 μεταβαίνει εἰς Παρισίους καὶ ὑποβάλλει εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς *πρώτης ἀρχῆς τῶν ἀλγοριθμικῶν μεθόδων*, ἐν τῷ ὁποίῳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ὑπάτου νόμου (loi suprême), δίδει τύπον, ἐξ οὗ ἀναγωγικῶς εὗρισκει ὅλα τὰ ἀναπτύγματα τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς του γνωστῶν συναρτήσεων. Οἱ μαθηματικοὶ Lagrange καὶ Laplace, ἐπιφορτισθέντες νὰ μελετήσωσι τὸ ὑπόμνημα, συνέταξαν ἔκθεσιν τὰ μάλιστα ἐπαινετικὴν, ἀλλ' ὄχι ὅσον τὴν ἀνέμενον ὁ Βρόνσκι, ὅστις ἔλεγεν ἑαυτὸν Νεύτωννα καὶ διεκήρυσσεν ὅτι θὰ ἀνεμόρφωνε τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Καιροῦ του. Ἐκτοτε χρονολογοῦνται ἀτελεύτητοι μετὰ τῶν ἀκαδημαϊκῶν καὶ ἄλλων σοφῶν διαμάχαι του. Ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς Παρισίους ἐξέδωκε δεκάδα συγγραφῶν, μετὰξὺ τῶν ὁποίων τὸ *Πρόγραμμα μαθημάτων ὑπερβατικῆς φιλοσοφίας*, ἢ *Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῶν μαθηματικῶν*, κ.ἄ. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ εἰς τραπεζίτην ἐβραῖον τὴν φιλοσοφίαν, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη πλέον μυστήριον διὰ τὸν μαθητὴν. Καὶ ἐμνήθη μὲν πράγματι ὁ Ἄρσὸν ἐπὶ παντὸς τοῦ ἐπιστητοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀπέτιμα τὴν νεοαποκτηθεῖσαν σοφίαν εἰς διακοσίας χιλιάδας φράγκων — ποσὸν τεράστιον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην — τὸ ὁποῖον πᾶν συγκαταβατικῶς ἤξιον ὑπὲρ αὐτοῦ ὡς δίδακτρα ὁ Βρόνσκι. Ἐπηρεολούθησε δίκην, ἀντηλλάγησαν λίβελλοι· καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ ἐξέλθῃ κατάχρεως ὁ καὶ ἤδη πενόμενος διδάσκαλος.

Ἄλλ' οὔτε ἡ περιπέτεια αὐτή, οὔτε ἡ ἐσχάτη ἔνδεια εἰς ἣν περιῆλθεν, ἐμείωσαν τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν πνευματικὴν ὑπερπαραγωγὴν του. Ἀποζῶν ἐξ ἐλεημοσύνης, συνέγραψε τριακοντάδα ἀκόμη ἔργων, καταπλησσοῦσης ποικιλίας περιεχομένου. Φιλοσοφία καὶ μαθηματικά, θρησκεία καὶ αἰσθητική, θεοσοφία καὶ πολιτική, ἐπιστήμη καὶ ἀποκρυφολογία, παιδαγωγικὴ καὶ φυσικὴ, μηχανολογία καὶ δημοσιονομία ἰδοὺ τὰ θέματά του. Πρὸς δέ: φιλοσοφία τῆς ἱστορίας, τῆς τέχνης, τῆς μουσικῆς.

Πνεῦμα εὐρὺ καὶ ἀνήσυχον, δημιουργικὸν καὶ συστηματικόν, ἀφῆκε παντοῦ ὀπόθεν διῆλθε τὰ ἴχνη του. Οὕτως, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν ἐφαρμογῶν ἐγένετο ὁ ἐφευρέτης κινήτηρων ἰδίου συστήματος, *δρομάδων* φερομένων ἐπὶ κινήτων σιδηροτροχιῶν, αὐτοκινήτων τεθωρακισμένων, συσκευῶν, ὀργάνων καὶ ἐργαλείων. Εἰς τὰ μαθηματικά ἔχομεν τὴν *ὀρίζουσαν τοῦ Βρόνσκι*, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἄλεφ* εἰδικῆς συμμετρικῆς συναρτήσιν αὐτοῦ κ' ἄ. Εἰς τὴν οὐρανίαν μηχανικὴν τοὺς *νόμους τῶν σειρῶν* καὶ πληθὺν τύπων, παρατηρήσεων καὶ θεωριῶν ρηξικελεύθων, αἱ ὁποῖαι ἐδικαιώθησαν ὑστέρω. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τέλος, εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ *μεσσιανισμοῦ*, καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ θεωρητικὸς τῆς *ἀπολύτου ἰδεοκρατίας*.

Κριτήριον τῆς φιλοσοφίας θεωρεῖ τὸ ἐφαρμόσιμόν της εἰς τὰς καθ' ἕκαστον ἐπιστήμας. Αὕτη, κατὰ τὸν Βρόνσκι, σκοπεῖ τὴν διακρίβωσιν τῶν βαθυτέρων σχέσεων τοῦ *Εἶναι*, τοῦ *Νοεῖν* καὶ τοῦ *Πράττειν*. Διὰ ν' ἀναχθῶμεν εἰς τὰς σχέσεις ταύτας — ὅπως, ἀλλωστε, καὶ διὰ πᾶσαν φιλοσοφικὴν ἐποικοδόμησιν — μία προσφέρεται βάσις πρὸς θεμελίωσιν: ἡ ἔννοια τοῦ *ἀπολύτου*, τῆς ὑπάτης *ταυτότητος τοῦ Ἀληθοῦς καὶ τοῦ Ἀγαθοῦ, τοῦ Νοεῖν καὶ τοῦ Εἶναι*, ἐξηρημένων εἰς τὴν πληρότητά των. Ἐπ' αὐτῆς τῆς *ταυτότητος* ἐρείδεται ὁ *νόμος τῆς δημιουργίας*. Παρεΐδουσιν διαφορήσεως εἰς τὴν ἐν λόγῳ *ταυτότητα* ἄγει εἰς τὴν *σχετικότητα*. Ἄλλ' ἐπίσης ἀναγκαιῶς οἱ ὅροι τοῦ *σχετικοῦ* προβάλλονται ἐπὶ τοῦ *ἀπολύτου* πρὸς κατανόησιν. Ἡ *ζωὴ* — τὸ *Εἶναι* ἐν τῷ *Γίγνεσθαι* — εἶναι μεταφορὰ τοῦ *ἀπολύτου* εἰς τὴν συστατικὴν τριάδα τοῦ *σχετικοῦ*, τουτέστι τὸν *Χρόνον*, τὸν *Χῶρον* καὶ τὴν *Κίνησιν*. Πᾶσα κίνησις, πᾶσα ἐξέλιξις εἶναι ἀπότοκος ζωῆς καὶ γενεσιουργὸς ζωῆς, ἥτις τελειοῦται καθ' ὅσον λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτῆς καὶ τοῦ σύμπαντος, δεδομένου ὅτι ἀποτελεῖ τὴν πλεον ἰδεατὴν συμπύκνωσιν του. Ὅρος διὰ τὴν αὐτοσυνειδησίαν ταύτην: ἡ *Ἀγάπη*, ὑπέρτατος νόμος τῆς ζωῆς. Αὕτη συντονίζει μὲ τὸν ρυθμὸν τοῦ παντὸς καὶ ὠθεῖ πρὸς *αὐτοδημιουργίαν* καὶ πραγματώσιν τοῦ *ἀπολύτου* ἐν τῷ *σχετικῷ*.

Τὸ σύστημα τοῦ Βρόνσκι ἀπορρέει εὐθέως ἐκ τῆς καντιανῆς φιλοσοφίας. Αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ παρουσίασεν ὡς τὴν *φυσικὴν ἀπόληξιν* ταύτης. Μολονότι δὲ ἀνεπτύχθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1830-55, ἐν τούτοις ἡ βασικὴ ἀρχὴ του εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1811 διατυπωθῆ ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ὑποστηριχθῆ, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Βαργαῖν, ὅτι τὴν ὀφείλει εἰς τὸν *Ἐγγελον*. Ἄλλως τε εἰς τὰ πολλὰ συμφωνεῖ πρὸς τὸν Σέλλιγγ μᾶλλον, καὶ τὸν *Φίχτε*, ἢ πρὸς τὸν *Ἐγγελον*, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπέκρινε.

Ἀνασκοπῶν τὴν ἱστορικὴν διαδρομὴν τῆς φιλοσοφικῆς γνώσεως ὁ Βρόνσκι, ἀπὸ τῶν *Σχολαστικῶν* σημειοῖ ἐπιτευχθεῖσαν πραγματικὴν πρόοδον εἰς αὐτήν. Οἱ *Ἕλληνες*, παρὰ τὴν ἀπροσπέλαστον ἄλλην δόξαν των, δὲν ἤγγισαν, κατ' αὐτόν, τὴν κορυφὴν τῆς *καθαρᾶς γνώσεως* (*savoir pur*). Οὔτε οἱ *Ἰνδοί*.

Ὁραματίζεται ἓνα κόσμον ἠνωμένον, μίαν ὑπερκοινωνίαν πνευματικὴν, περιλαμβάνουσαν εἰς τοὺς κόλπους της ὅλας τὰς πίστεις καὶ ὅλας τὰς πατρίδας. Ἡ τοιαύτη ἔνωσις δυνατὸν νὰ συντελεσθῆ ἔξω αὐτῶν, ὄχι ὁμως ἐναντίον αὐτῶν. Μάλιστα, μέχρις ἐνόδου σημείου, δὲν ἀπέκλειεν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐνέργειαν τῆς *Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας* (*du chef puissant de l' Eglise greque*) καὶ τῆς *Ρωμαικῆς*¹.

Ὁ Βρόνσκι ἔσχε πολλοὺς μαθητὰς καὶ ὀπαδοὺς. Ἐκ τούτων ὁ L. Augé, ὁ J. E.

Groegaert κ. ἄ., ἀφιέρωσαν τὴν ζωὴν των εἰς διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τοῦ διδασκάλου. Ἐξ ἄλλου, πολλαχοῦ τοῦ κόσμου ὑπάρχουν βρονσικαί, ἀντι-νομικαί ἢ μεσσιανικαί ἐνώσεις. Τῷ 1918 συνεστήθη ἐν Βαρσοβίᾳ καὶ εἰδικὸν ἰνστιτοῦτον πρὸς διάδοσιν τῶν θεωριῶν του.

Ἐκ τῶν συγγραφῶν του, κυριώτεραι, ἐκτὸς τῶν μνημονευθεισῶν, εἶναι : Philosophie de l'infini κ. λ., 1814.- Sphinx, I-II, 1818.- Prodrome du messianisme κ. λ., 1831.- Métropolitique messianique, 1839.- Prolégomènes du Messianisme, 1842.- Philosophie absolue de l' Histoire, I-II, 1852 κ. ἄ. Μεταθανάτια : Propédeutique messianique, I-II, 1855-75.- Développement progressive et but final de l' humanité, 1861.- Messianisme-philosophie absolue κ. λ., 1876.- Prospectus de la philosophie absolue κ. λ., 1878.- Nomothétique κ. λ., 1881.- Loi téléologique du hasard, 1890 κ. ἄ. Ἐς προστεθῆ, ὅτι ἐν μέσῳ τῆς τεραστίας συγγραφικῆς του δράσεως εὗρισκε καιρὸν ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν Πάπαν, τὸν Τσάρον, τὸν Λουδοβίκον Ναπολέοντα, τὰ Νομοθετικά Σώματα, τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη, τοὺς Ἐκλεκτοὺς τῆς γῆς, γραπτὰς καὶ ἐντύπους προειδοποιήσεις, ἐκκλήσεις καὶ ὑπομνήματα, πολλὰ τῶν ὁποίων περιεῖχον ἐπιστημονικὰς περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Εὐρώπης προρρήσεις. Τινὲς τούτων — ὅπως ἡ περὶ παγκοσμίου πολέμου, διαλύσεως τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, δημιουργίας νέων σλαβικῶν κρατῶν, καθεστῶτος νέας ἠθικῆς τάξεως (ἡ ὁποία θὰ ὑπερβληθῆ πρὶν ἢ ἐπικρατήσῃ), μπολσεβικισμοῦ, κοινωνίας ἔθνων κ. τ. ἄ., — ἐμποιοῦν ἐντύπων ἀναγιγνωσκόμεναι σήμερον.

Ἡ λογία σύζυγός του, τὸ γένος Montferrier (1785-1866), ἔγραψε ποιητικὰς συλλογὰς καὶ ἐδημοσίευσεν ἐγχειρίδιον μεταφυσικῆς (Παρίσιοι, 1854).

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ L. Augé, Exposition du Messianisme (Παρίσιοι, 1835). A. Erdan, La France mystique (Παρίσιοι, 1855).- N. Landur, Exposition abrégée de la philosophie absolue de H. Wr. d'après ses ouvrages imprimés et manuscrits (Παρίσιοι, 1857). - L. Augé, Thèses d'après Wr., Philosophie de la religion κ. λ. (1860) τοῦ αὐτοῦ, Notice sur H. Wr. (1865) τοῦ αὐτοῦ, Supplément à la Notice sur H. Wr. (1867) τοῦ αὐτοῦ, Documents pour servir à l'histoire du Messianisme (Παρίσιοι, 1868). - F. Bertinaria, La psicologia fisica ed iperfisica di H. Wr. (Τουρίνον, 1877). - R. Flint, La philosophie de l'histoire en France, II (Παρίσιοι, 1878). - Ch. Henry, Wr. et l'esthétique musicale (Παρίσιοι, 1887). J. Groegaert, Notice sur l'œuvre inachevée de la téléologie messianique (Παρίσιοι, 1891). - S. Dickstein, H. Wr. (Κρακοβία, 1896). - Ch. Cherfils, Un essai de religion scientifique - Introduction à Wr., philosophe et réformateur (Παρίσιοι, 1898). - F. Warrain, L'armature métaphysique établie d'après la loi de création de Wr., (Παρίσιοι, 1925). - Πρὸς τοῦτοις βλ. καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ W. Lutoslawski γραφόμενα, ἐν σελ. 308-17 τοῦ Ueberweg, V (1928), ἐνθα καὶ πολωνικὴ βιβλιογραφία.

Εἰδικῶς περὶ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῶν ἀστρονομικῶν του ἐργασιῶν βλ. A. Transon ἐν Nouvel. ann. de mathém. 2^a σειρ. XIII: Réflex. sur l'événem. scientifique. d'une formule publiée par Wr. en 1812 et démontrée par Cayley en 1873 (161 κ. ἑ.) καὶ : Lois de series de Wr. (805 κ. ἑ.) - Y. Villarveau, ἐν Ann. du bureau les longitudes, II, 1878 καὶ 1900 : Notes sur les méthodes de Wr. κ. λ. - Ch. Lagrange, Exposition critique de la méthode de Wr. pour la résolution des problèmes de mécanique céleste (1882). - E. West, Exposé des méthodes générales en mathém. d'après H. Wr. (1886). - F. Folie, Des préjugés en astronomie (ἐκ τοῦ Bull. de l' Acad. Royale de Belgique, XXIV, 1892). - S. Dickstein, ἐν Bibliotheca Mathematica, 1892 καὶ 1893 (ὡς καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ μονογραφίᾳ του περὶ τοῦ Βρ.) - W. Echols, Wronski's Expansion, ἐν Bull. of the New-York mathem. Society, II, 1893 κ. ἄ.

Η.Ν. ΑΠΟΣΟΛΙΔΗ
 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ
 Β
 ΣΤΗΝ
 ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

Ἀπ' τὴν Ποίηση

Σᾶς λέω πὼς θὰ τὸ σκοτώναμε τ' ἀρνάκι, | μὰ ἤρθε τὴν τελευταία στιγμή | κ' ἔ-
 τριψε τὴ μουσίτσα του στὸ μαχαίρι μας.

Τὸ κλάμα εἶναι δικό σου. | Ἄν ἐπιμένῃς νὰ κλάψῃς, | κανένας δὲ μπορεῖ νὰ σ'
 ἐμποδίση. | Τὸ γέλιο, ὅμως, ὅποιος νάναι σοῦ τὸ κόβει!

...Ναί-ναί, ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ χέρια | θὰ τ' ἀνοίξῃς μιὰ μέρα καὶ θάν' ἄδεια!

Μιὰ στιγμή, φίλε μου! Ποιὸς δεσμεύτηκε γιὰ περισσότερα, | ποιὸς ὑποσχέθηκε
 κᾶν; | Νάμαστε δίκαιοι!

Εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε μᾶς <έβαλαν ψηλά> τὸ μέτωπο;

Πόσα ἄσχετα, [πόσα μικρὰ κάνετε] | γι' ἀντιπερισπασμό, | γιὰ ν' ἀποσπᾶτε τὴν
 προσοχὴ σας ἀπ' τὴν οὐσία, | [] γιὰ ν' ἀναβάλετε τὴν ἀντιμετώπιση!

...Ἐχτὸς ἂν δοκιμαστικὰ μᾶς ἔδωσαν τὸ μυαλό, | μᾶς εἶπαν ἀνθρώπους...

Ὁ δρόμος ποὺ μᾶς ἔφερε | εἶν' ἀπέξω καὶ περιμένει | - δὲν ἔχει κᾶν δέσει τ' ἄλο-
 γό του!

Ζωὴ δὲ γίνεται [] μὲ τίς ἀναστολές τῆς θητείας, [] μὲ τὰ μετόπισθεν καὶ τίς ἐ-
 πικουρικὲς ὑπηρεσίες!

['Ακολουθοῦμε τὴ μέση κατεύθυνση τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων,] | [] τὴ νόθο, [] | πού τὴν ἐφεύραν οἱ συμβιβασμοί!

“Ο,τι κι ἂν ποῦμε, τὰ ἴδια λέμε!

Τελειώσαμε! 'Απ' ἐδῶ και πέρα ἀρχίζει ὁ ἄνθρωπος.

...Ποῦ θὰ πατᾶμε; | Πῶς θ' ἀνέβουμε; | Μὲ τίς ἐπιχωματώσεις;

<Θ'> ἀμφισβητήσουν <κ'> [ἐμᾶς] τοὺς ἴδιους μιὰ μέρα!..

Περιστρεφόμαστε, | ὅπου κι ἂν πᾶμε περιστρεφόμαστε | <καί> δὲν ὑπάρχει διέξοδος ἀπ' τὴν περιστροφή!

Γεννηθήκαμε λιποβαρεῖς, | [] εἴμαστε λιποβαρεῖς | - δὲν ἤξεραν νὰ ζυγίσουν, | δὲν ξέρουν!

Δὲ δεχόμαστε [] κηδεμονίες παραθύρων! | Θὰ τὰ κλείσουμε και θ' ἀνοίξουμε ἄλλα, | ὅπου τὰ θέμε κι ὅπως τὰ θέμε!

Δὲ βγαίνω ἔξω - ἐδῶ μέσα θὰ καθήσω, | ὥσπου νὰ προβάλῃς <πίσ'> ἀπ' τὰ παλιὰ ἐπιπλα!

Δὲ θὰ μιλήσουμε, | [ἂν πρῶτα δὲ μᾶς ξεκαθαρίσετε] | τί ἔχετε βάνει ἀπέναντί μας, | τί ὁδηγίες [] ἔχετε δώσει!

Τί μπορεῖ νάχουμε χάσει, | ἀφοῦ ὅ,τι κι ἂν κάναμε | θὰ τὸ διαγράψαμε τώρα;..

Κάποιος δὲ μᾶς ξέρει καλά· | κάποιος μᾶς φωνάζει μὲ ξένο ὄνομα. .

Πάλι καλά πού μᾶς ἄφησαν νὰ γεννηθοῦμε! | Δὲν ἦταν μικρὴ ἡ ζημιὰ τοῦ κόσμου! || Τώρα πού γεννηθήκαμε | τίποτα δὲ μπορεῖ νὰ <μᾶς> σώσῃ!

Κλειστὸ μαγαζὶ τῆς Κυριακῆς εἴμαστε.

“Ἄν εἶναι γιὰ μᾶς ὅλη αὐτὴ ἡ “Ἀνοιξη, | εἶναι σπατάλη· | ἂν εἶναι γιὰ μᾶς ὅλη αὐτὴ ἡ ἀγάπη, | εἶναι σπατάλη!

“Ἄν μὴ τι ἄλλο, ὑπῆρχε [] προτεραία, | ὑπῆρχε ἐπαύριον!

Πῶς ἀπομακρύνομαι διαρκῶς ἀπ' ὅλα, | πῶς φεύγω πρὶν φύγω!.. (Δὲν ἀποδίδει τὴν ἔννοια τὸ «φεύγω». Γιατὶ πότε <πῆγα>; πότε [ἤμουν]; <Δὲν ἤμουν!>)

‘Απαντήστε [] μ' ἕνα «ναί», | [] μ' ἕνα «ὄχι»· | μὴ μ' ἀφήνετε περιθώριο γι' ἄλλες ἐρωτήσεις· | βογηθῆστε με ν' ἀκουμπήσω σὲ μιὰ τελεία!

Γιατὶ πάντα αὐτὲς οἱ ἀποδείξεις «ἐναντι»; | Δῶστε μου μιὰ ἐξόφληση!

“Ὅλα ὅσα ζήσαμε, | ὅλα ὅσα ἀγαπήσαμε, | ὅλα ὅσα εἶπαμε δικά μας, | θὰ ἐπαναλαμβάνονται στὴν ἀπουσία μας, | μ' ἄλλους νὰ τὰ ζοῦν, | ἄλλους νὰ τ' ἀγαποῦν, | ἄλλους νὰ τὰ λέν δικά τους!

“Εφυγα χωρὶς ν' ἀφήσω διεύθυνση. | Πάρτε πίσω τὰ γράμματά σας, | [] τὰ κουνισμάτά σας [] | - δὲν ξέρει ἡ σπιτονοικοκυρά!

“Ἡμونا τώρα, | εἶμαι πέρσι. | ‘Αντιληφθῆτε ἐπιτέλους!

Αὐτὸ τὸ βλέμμα πού ἀνέβηκε στὰ μάτια μου | δὲν εἶχε ἐξουσιοδότηση! | [] Δὲν κοίταζα <γῶ> μ' αὐτό· | αὐτὸ μὲ κοίταζε!

Θὰ μείνετε ἀκόμα; | ‘Εμεῖς φεύγουμε! | Σταματήσαμε ἤδη τὸ λεωφορεῖο. | ‘Η καρδιά, [] τὸ μυαλό, <ἐχουν> [μπῆ πιά] στὶς ἀποσκευές! | Δὲ μποροῦμε νὰ ξανανοίγουμε τίς βαλίτσες!

‘Η μέρα δὲν ἦταν σὲ θέση | νὰ κλείσῃ <κεινῇ> τὴ νύχτα, [] | <καί> δημιούργησε θύλακα ἀντιτάσεως | - ἀρνήθηκε νὰ τελειώσῃ μὲ <μιάν> ἀνατολή, | μ' ἕνα ρολόι, μ' <έναν> κόκκορα!

Εἶν' ἔτοιμοι, κύριοι, οἱ στίχοι πού παραγγείλατε : | Τρεῖς μέτριοι κ' ἕνας βαρύ-
γλυκος. | Εὐχαριστῶ !

Τὰ μάτια ἔκλεισαν, | μὰ ὅλα ὅσα ἤθελαν νὰ κλείσουν μαζί τους | ἔμειναν ἀπέξω.

[Δὲν τελειώνουμε·] | [] εἴμαστε ἐνδομύχως πεπεισμένοι | πὼς δὲν τελειώνουμε μ'
αὐτὰ [τὰ ὑποκατάστατα·] | δὲν τελειώνουμε - κι ὅμως <μ' αὐτὰ> ἐξακολουθοῦμε !

Ἀπέχουμε πολὺ <ἀπὸ> | τὴν καρδιά μας !

Ἵ ὁ λόγος δὲν ἀντιπροσωπεύει πιά τὸ μυαλὸ | [] - τίποτα δὲν ἀντιπροσωπεύει πιά
τὸ μυαλό !

Μᾶς ἀχρήστεψαν τὰ ὄνειρα | καὶ καθήσαμε, | περίλυπα φθινοπωρινὰ σπουδῆς, |
στὴ γυμνὴ μουριά | - καὶ κοιτάζουμε...

[Τὸ «χτές» δὲν ἦταν πρὶν τόσο χτές, | τὸ «αὔριο» τόσο αὔριο.]

Κάποιος <ἔβγαλε> τὶς φωτογραφίες ἀπ' τὰ πλαίσια; | Πῶς μᾶς τριγύρισαν αὐτὰ
<τ' > ἄδεια πλαίσια ;

Μᾶς ἔκλεισαν τὸ δρόμο οἱ ἀνοιχτοὶ ὀρίζοντες, | μᾶς στέρησαν τὸ νερὸ οἱ πλημ-
μυρισμένοι ποταμοί, | μᾶς προσγείωσαν οἱ δυνατές μας φτεροῦγες !

Ἵ Χριστὸς ἀπελπίστηκε μὲ τοὺς πιστοὺς του, | οἱ σταυροὶ ἀπέκοψαν τὶς ἀλυσίδες
τους | ἀπ' τοὺς λαιμούς μας !

Μᾶς ἀχρήστεψαν τὰ σημεῖα τῆς στίξεως | καὶ καλπάζουμε χωρὶς κόμματα, χω-
ρὶς τελεῖες, χωρὶς θαυμαστικά !

Τί μπορεῖ νὰ κάνη | μιὰ χουῖφτα ἀνθρώπινη καρδιά | μικρότερη ἀπὸ μιὰ χειρο-
βομβίδα ;

Θάθελα νὰ ξερα | ποιὸ σκουλήκι θὰ κάνη τὴν ἀρχὴ | πάνω σ' αὐτὴ τὴν καρδιά, |
γιὰ νὰ τοῦ σφίξω τὸ χέρι | τώρα πού μπορῶ.

Φαίνεται πὼς δὲ μπορούμε νὰ μετανοήσουμε !

Χάσαμε τὴν ἐμπιστοσύνη μας στὴ ζωὴ ! | Χέρι μὲ χέρι θὰ κάνουμε πιά τὶς συν-
αλλαγές μας !

Αὐτὸς ὁ πόνος πού καρφώθηκε ; | Ποιὸς ἔκλαψε τόσο κοντὰ στὴν καρδιά μου ;..

Δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ μετᾶμε <ἀπὸ> τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ <παρ' > ἀπ'
τὴ σταύρωσή του !

Ἵ Αναβάλλεις πάντα νὰ λογαριαστῆς, | μ' ὅλο πού ξέρεις καλὰ | πὼς δὲν ὑπάρχει πα-
ραγραφή στὴν περίπτωσή σου | καὶ [] τὸ χρέος μαζεύεται ὀλοένα !

[Δὲν <τῆ>] ζοῦμε τὴ ζωὴ· | τὴν περιηγόμαστε !

Ἵ Ὅπου δὲν πέφτει φῶς εἶναι σκοτάδι, | μὰ ὅπου δὲν πέφτει σκοτάδι δὲν εἶναι φῶς ! |
Τὸ σκοτάδι εἶν' ἡ βία. | Τὸ σκοτάδι 'ν' αὐτόφωτο. | Τὸ φῶς δὲν εἶναι !

Ἵ Ἀσχοληθήκαμε τόσο πολὺ μὲ τὴν ὀρθογραφία, | πού ἀρχίσαμε νὰ γινόμαστε ἄνορ-
θογράφοι· | βεβαιωθήκαμε τόσο πολὺ γιὰ ὅλα, | πού ἀρχίσαμε ν' ἀμφιβάλουμε γιὰ
τὸ παραμικρό· | μάθαμε τόσα πολλά, | πού ἀρχίσαμε νὰ μὴν ξέρουμε τίποτα !

Ποιὸ «κράτος», κύριοι, ποιὸ «κράτος» ; | Σ' ἀλλεπάλληλους σωροὺς «κρατῶν»
πατᾶμε ! | [] Μὲ τεχνητὰ μέσα κρατᾶμε | τὴν Ἱστορία στὴ ζωὴ !

Μᾶς κυνηγᾶν οἱ βαλίτσες τῆς ἀναχωρήσεως· | κάθονται καὶ μᾶς κοιτάζουν μ' ἀνα-
μονὴ στὰ μάτια, | ἀνεβαίνουν στὰ γόνατά μας, | σκαρφαλώνουν ἀπάνω μας...

Πῶς νὰ τελειώσουμε, <πού> δὲν ἀρχίσαμε ; | Πρέπει νὰ βρεθῆ κάποια ἄλλη ἔν-
νοια τέλους...

Μὴν τὴ φοβηθῆς τὴ ζωὴ! | Εἶναι πιὸ δειλὴ ἀπὸ σένα. | Ντύσου πρόκληση, | ντύσου θάνατο!

[Τὴ ζωὴ ἀξίζει] νὰ <τὴν> περιφρονήσης | [] καὶ μόνο γιὰ τὴν ἀγάπησαν τόσο <καὶ> τόσο πολὺ!

Ξέρουμε πῶς ἡ ζωὴ κλείνει πίσω μας τὸ μάτι | - μὴ νομίζῃ πῶς δὲν ξέρουμε. | Καὶ ξέρουμε πῶς ἔχει καὶ δίκιο | - μὴ νομίζῃς πῶς δὲν ξέρουμε!

Αὐτὸς ὁ γαλανὸς οὐρανὸς | πρέπει ν' ἀρχίζῃ <ἀπὸ> τὰ μάτια σου, | αὐτὴ ἡ γαλανὴ θάλασσα | πρέπει ν' ἀρχίζῃ <ἀπὸ> τὰ μάτια σου, | <καὶ> στὰ μάτια σου πρέπει νὰ τελειώνουν!

Σήμερα, [αὔριο, | πρέπει] οἱ γρίλλιες νὰ χαμογελάσουν αὐγὴ, | <πρέπει> ἡ αὐγὴ νὰ μπήξῃ τὰ δάχτυλά της μὲς ἀπ' τὴς γρίλλιες | καὶ νὰ ψαχουλεύῃ...

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΜΟΥΝΤΕΣ

Δέηση τοῦ Δεκαπενταγούστου

*Ἐλα σὰν αὐγουστιάτικο μελτέμι, | προτοῦ οἱ ἑπτὰ πληγὲς σφραγίσουν τὸ τέλος, | παραπονεμένος ἄνεμος | νὰ χαιδέψῃς τὸ κατώφλι μας | Ἡ φωνὴ μας σὲ περιμένει | — ἔχει ἀπομείνει μονάχη — | τραγοῦδι ἐπίμονο τοῦ τζίτζικα στὸ κοιμητήρι. | Περιδιάβασε ἀνάμεσα στὴς τύψεις μας. | Ἐχει μιὰ λύπη ἢ δέησή μας, | ἀπὸ ἓναν παιδικὸ καιρὸ ποὺ ξανάνθισε | μιὰ τρυφερότητα νησιώτικης ἀκρογιαλιᾶς, | ποὺ καθρεφτίζει τοὺς οἰκτιρμούς σου. | Κατέβα ἀπὸ τοὺς λόφους, | φέρε τὴν πηγὴ τοῦ ἐλέους σου | ν' ἀναβλύσῃ πάλι στὴν πληγὴ μας. | Μάζεψε πάλι ἐκ περάτων | τὰ μηνύματα τῆς χαρᾶς, | φόρτωσέ τα πάνω σὲ δειλινὲς καμπάνες, | ποὺ σημαίνουν τὴν Παράκληση, | καὶ φέρτα νὰ τὰ καρφώσῃς, | στεφάνι στὴν πόρτα μας!

ΤΙΛΛΑ ΜΠΑΛΗ

Ἀπόμακρα τοπία

Εἶσαι πολὺ μακριὰ καὶ δὲ σὲ φτάνω | - μίκρυναν τὰ φτερά μου πολὺ, | καταρράκτες ὁ κισσὸς περιπλέκεται | στὰ βήματά μου. | Λάμπουν οἱ ὄρτανσιές - ὄραμα, | πρόσκληση μαγικὴ [...]

Κεῖ ποὺ νομίζεις...

Κεῖ ποὺ νομίζεις πῶς ἡ χοάνη τοῦ χρόνου | τοὺς ἔχει ἐξαφανίσει, | ξάφνου προβάλουν | ἐπίσημα. [] Πράγματα καθημερινὰ | ἀκοῦς νὰ λένε | (: —Ἐνα ποτήρι νερό! —Ἐνα πουκάμισο καθαρό!) | Κινήσεις βλέπεις, χειρονομίες | - καὶ πάλι χάνονται | Περιμένεις ἀκόμη νὰ τοὺς ξαναἰδῆς, | ἀκίνητη περιμένεις | - μ' αὐτοὶ ἐταξίδεψαν πάλι.

<Δὲν ἀκοῦς;>

— Δὲ βλέπεις, | δὲν ἀκοῦς; | Κοίταξε πῶς χτυπάει ἡ πόρτα [] - πλήρης πλάνη ὁ ἦχος της! | Ἄφοῦ σὺ τὴν ἐκλείσες, | μόνη σὺ τὴν ἐκλείσες· | τώρα πρόσεχε τὸ χτύπημά της.

Και τέσσερα άλλα Ἐκμαγεῖα

XXIII. Μήτε μιὰ ἀγαπημένη ἀνάμνηση! [] Ἄδεια τὰ χέρια, ἄδεια ἡ καρδιά! [] Περραστικά τὰ πάντα! | Ἀλλάζουν ὄψη τ' ἀγαπημένα, | γίνονται ἀπαράδεχτα | τὰ πεπραγμένα []

VIII. Αἰσθάνομαι κυκλωμένη | καὶ καταπατημένη | ἀπὸ βαρβάρους. | Βάρβαροι στὸν πυλῶνα, | βάρβαροι στὰ δώματα· | κι αὐτοὶ οἱ σπιτικοὶ θεοί ..

XIX. ὦ, τὰ πάντα νὰ σ' ἀποχαιρετοῦν, | πλοῖα νὰ μὴ σὲ παίρνουν, | βάρος γι' αὐτὰ ἡ παρουσία σου ὅλη | - μήτε σ' ἀκτὴ καμμιὰ ν' ἀποζητᾶς νὰ φτάσης [...]

XI. Νόμισες πὼς ἄγγιξες κάτι | : Κάποια ἐπανερχόμενη εὐτυχία | σὲ τύλιξε μὲ τὴν ἀχλὺ τοῦ ὄνειρου | — καθὼς τὰ πάντα γύρω σου καταρρέουν — | κι ἀπεγνωσμένα κρατήθηκες ἀπ' αὐτή...

[Ἐποσπασματικά]

Τί ζητᾶς ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα ;

Οἱ καταστάσεις μᾶς ἐξουθενώνουν! [] | [Ἀκοῦμε, συνομιλοῦμε, γελοῦμε], μὰ δὲν ὑπάρχουμε!

— Πάρα πολὺ εὐωδιάζει ὁ κῆπος ..

— Ἀπλὴ ὑπόσχεση ἢ Ἄνοιξη!

— Μὲ τὴ μαγεῖα τῆς ὥρας, ζῆς [], στὸ πάθος [], τὴν ποίηση τῆς ζωῆς!

— Ὀλῆς παρελθόν!

ΓΙΑΝΝΗΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ

Ἄπ' τὰ Δωρήματα

Ἐφυγες κ' ἔφυγε μαζί σου | ἡ [] σιωπὴ μας, | ὁ πιὸ δικός μας μήνας, | ἡ ἀγάπη μου, | ὁ Ἀπρίλης!

Κι ἂν τρόχισα στὸ πιὸ σκληρὸ | ἀκόνι τὴν καρδιά μου, | τ' ἀκόνι ἦταν ποὺ μάτωσε | κ' ἔμεινε ἡ καρδιά μου | διπλὰ νὰ μὲ πονᾷ.

Ὅλο βαθαίνω καὶ βυθίζομαι | στὸ σκότος τοῦ ἑαυτοῦ μου. || Ὅ,τι ἀνασύρω ὡς τὴν ἐπιφάνεια, | τῶν ἄλλων μοιάζει πιὸ πολὺ, | ὄχι δικό μου | - ξένο! || Καὶ νὰ μὴ μπορῆς νὰ παραιτηθῆς...

Περνῶντας τὰ χρόνια, | ἔχουμε δέσει, | ἔχουμε στοιχειώσει, | καὶ τὸ τοπίο | δὲ λέει νὰ χορτάσῃ· | ἀπαιτητικὸ κι ἀβυσσαλέο | ἔρχεται ἀπὸ μακριά, | κυλάει στὸ αἷμα μας, | μᾶς ἀναστατώνει, | κι ὁ,τι λέμε «λευτερωθήκαμε», | μὲς στὰ ὑπόγεια ρεύματά του | μᾶς ἔχει παρασύρει. || Κι ἄλλον τόπο ἀπ' τὴν Ἑλλάδα | οὔτε νὰ τὸν σκεφτοῦμε!

Ἄπ' τὴν Ἐπάνοδο

(Μητέρα! [] Πότε [] γέρασες τόσο ; | Τί θὰ πῆ δέκα καὶ δεκαπέντε χρόνια ; | Τί εἶναι ποὺ ἔχει ἀλλάξει ἐδωμέσα ;

Πάρε ἀπ' τὰ μαλλιά μου τὸ χέρι σου | — ἔχεις καιρὸ, μητέρα...—, | μόνο σκέπασε τοὺς καθρέφτες, | γιατί δὲν εἶμουνα κὰν εἴκοσι χρονῶ...

Ἄ! νὰ μοῦ σῆκωνες, μητέρα, | αὐτὸ τὸ βάρος τοῦ ἄδειου καιροῦ!

Πῶς μᾶς χάνει ὁ χρόνος!

— Μητέρα! Τί παιδομάνι ἢ γειτονιά μας! | Ποτὲ δὲ θυμήθηκα τόσα παιδιὰ!..

— Ἐξάσασε τὰ δικά σας, ἀγόρι μου· | μοῦ φαίνεται τότε ἦσαστε περσότερα.

— Μητέρα!

τὸ
 ΔΙΨΗΓΗΜΑ
 ἀνθολογημένο

ἀπὸ τὸν

ἩΡ. Ν. ΑΠΠΟΣΟΛΙΔΗ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Ρεμβασμός τοῦ Δεκαπενταυγούστου

Ἐνάμεσα εἰς συντρίμματα καὶ ἐρείπια, λείψανα παλαιᾶς κατοικίας ἀνθρώπων, ἐν μέσῳ ἀγριοσυκῶν, μορεῶν μὲ ἐρυθροὺς καρπούς, εἰς ἔρημον τόπον, ἀπόκρημον ἀκτὴν πρὸς μίαν παραλίαν βορειοδυτικὴν τῆς νήσου, ὅπου τὴν νύκτα ἐπόμενον ἦτο νὰ βγαίνουν καὶ πολλὰ φαντάσματα, εἶδωλα ψυχῶν κουρασμένων, σκιαὶ ἐπιστρέφουσαι, καθὼς λέγουν, ἀπὸ τὸν ἀσφοδελὸν λειμῶνα, ἀφήνουςαι κενὰς οἰμωγὰς εἰς τὴν ἐρημίαν, θρηνοῦσαι τὸ πάλαι ποτὲ πρόσκαιρον σκῆνωμά των εἰς τὸν ἐπάνω κόσμον - ἐκεῖ ἀνάμεσα ἐσώζετο ἀκόμη ὁ ναῖσκος τῆς Παναγίας τῆς Πρέκλας. Δὲν ὑπῆρχε πλέον οἰκία ὀρθή, δὲν ὑπῆρχε στέγη καὶ ἄσυλον, εἰς ὅλον τὸ ὀροπέδιον ἐκεῖνο, παρὰ τὴν ἀπορροῶγα ἀκτὴν. Μόνος ὁ μικρὸς ναῖσκος ὑπῆρχε, καὶ εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναῖσκου ὁ Φραγκούλης Κ. Φραγκούλας εἶχε κτίσει μικρὸν ὑπόστεγον, καλύβην μᾶλλον ἢ οἰκίαν, λαβὼν τὴν ξυλείαν, ὅσην ἠδυνήθη νὰ εὔρη, καὶ τινὰς λίθους ἀπὸ τὰ τόσα τριγύρω ἐρείπια, διὰ νὰ στεγάζεται προχείρως ἐκεῖ καὶ καπνίζῃ ἀκατακρίτως τὸ τσιμποῦκι του μὲ τὸν ἡλέκτρινον μαμόν, ἔξω τοῦ ναοῦ ὁ φιλέρημος γέρων. Ὁ ναῖσκος ἦτο ἰδιόκτητος — πρᾶγμα σπάνιον εἰς τὸν Τόπον, λείψανον παλαιοῦ θεσμοῦ — ἦτον κτῆμα αὐτοῦ τοῦ γέροντος Φραγκούλα. Ὁ ἀξιότιμος πρεσβύτες, φέρων ὄλα τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα προεστοῦ — ὠραῖον φέσι τοῦ Τουνεζίου, ἐπανωβράκι τσόχινον, μὲ ζώνην πλατεῖαν κεντητήν, μακρὰν τσιμποῦκαν μὲ ἡλέκτρινον μαμόν, καὶ κρατῶν μὲ τὴν ἀριστερὰν ἡλέκτρινον μακρὸν κομβολόγιον — δὲν ἦτο καὶ πολὺ γέρων, ὡς πενηνταπέντε χρόνων ἄνθρωπος Κατῆγετο ἀπὸ τὴν ἀρχαιότεραν καὶ πλέον γνησίως αὐτόχθονα οἰκογένειαν τοῦ Τόπου Ἦτον ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εὐσταλής, ὑψηλός, λεπτός τὴν μέσση, μελαχροινός, μὲ ἀδρούς χαρακτῆρας τοῦ προσώπου, δασείας ὄφρυς, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ὀγκώδη ρῖνα, χονδρὰ χεῖλη προέχοντα. Ἠγάπα πολὺ τὰ μουσικά, τὰ τε ἐκκλησιαστικὰ

καὶ τὰ ἐξωτερικά, ὑπῆρξε δὲ μὲ τὴν χονδρὴν ἀλλὰ παθητικὴν φωνὴν τοῦ ψάλτης καὶ τραγουδιστῆς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ, μέχρι γήρατος.

Τὴν Σινιόραν, ὠραίαν νέαν λεπτοφυῆ λευκοτάτην, τὴν εἶχε νυμφευθῆ ἀπὸ ἔρωτα. Ἦδη εἶχε συζῆσει μαζί της ὑπὲρ τὰ εἰκοσιπέντε ἔτη, καὶ εἶχεν ἀποκτήσει τέσσαρας υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας. Ἀλλὰ τώρα, εἰς τὴν οὐδὸν τοῦ γήρατος, δὲν συνέζη πλέον μαζί της.

Εἶχε χωρίσει ἀπαξ ἤδη, ἀφοῦ ἐγεννήθησαν τὰ τέσσαρα πρῶτα παιδία, δύο υἱοὶ καὶ δύο θυγατέρες· ὁ πρῶτος οὗτος χωρισμὸς διήρκεσεν ἐπὶ τινὰς μῆνας. Ἐἶτα ἐπῆλθε συνδιαλλαγὴ καὶ συμβίωσις πάλιν. Τότε ἐγεννήθησαν ἀλλὰ δύο τέκνα, υἱὸς καὶ θυγάτριον. Ἐἶτα ἐπῆλθε δευτέρος χωρισμὸς, ὑπὲρ τὸ ἔτος διαρκέσας. Μετὰ τὸν χωρισμὸν δευτέρα συνδιαλλαγὴ. Τότε ἐγεννήθη ὁ τελευταῖος υἱός. Ἀκολούθως ἐπῆλθε μακρὸς χωρισμὸς μεταξὺ τῶν συζύγων. Ὁ τελευταῖος οὗτος χωρισμὸς, μετὰ πολλὰς ἀγόνους ἀποπειράς συνδιαλλαγῆς, διήρκει ἤδη ἀπὸ τριῶν ἐτῶν καὶ ἡμίσεος. Δὲν ἦτο πλέον φόβος νὰ γεννηθοῦν ἀλλὰ τέκνα. Ἡ Σινιόρα ἦτον ὑπερτεσσαρακοντοῦτις ἤδη.

Τὴν ἐσπέραν ἐκείνην τῆς 13 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 186., ἐκάθητο μόνος, ὀλομόναχος ἔξω τοῦ ναῖσκου, εἰς τὸ προαύλιον, ἔμπροσθεν τῆς καλύβης τὴν ὁποίαν εἶχε κτίσει, ἐκάπνιζε τὸ τσιμπούκι τοῦ κ' ἐρρέμβαζεν. Ὁ καπνὸς ἀπὸ τὸν λουλᾶν ἀνέθρωσκε καὶ ἀνέβαινε εἰς κυανοὺς κύκλους εἰς τὸ κενόν, καὶ οἱ λογισμοὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐφαίνοντο νὰ παρακολουθοῦν τοὺς κύκλους τοῦ καπνοῦ, καὶ νὰ χάνωνται μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἀχανές, τὸ ἀπειρον. Τί ἐσκέπτετο;

Βεβαίως τὴν σύζυγόν του, μὲ τὴν ὁποίαν ἦσαν εἰς διάστασιν, καὶ τὰ τέκνα του τὰ ὁποῖα σπανίως ἔβλεπεν. Ἐσχάτως τοῦ εἶχον παρουσιασθῆ, πρῶτην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν του, καὶ οἰκονομικὰ στενοχωρία. Ὁ Φραγκούλας ἦτο μεγαλοκτηματίας. Εἶχε παμπόλλους ἐλαιῶνας, ἀμπέλια ἀρκετὰ καὶ χωράφια ἀμέτρητα. Μόνον ἀπὸ τὸν ἀντίσπορον τῶν χωραφίων ἤμποροῦσε νὰ μὴν ἀγοράζῃ ψωμί, δι' ὄλου τοῦ ἔτους, αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογενεὰ του. Οἱ δὲ ἐλαιῶνες, ὅταν ἐκαρποφόρουσαν, ἔδιδον ἀρκετὸν εἰσόδημα. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἰργάζετο ποτὲ μόνος του, τὰ ἔξοδα «τὸν ἔτρωγαν»! Εἶτα, ἀξανομένης τῆς οἰκογενείας, συνηζύοντο καὶ αἱ ἀνάγκαι. Καὶ ὅσο ἠύξανον τὰ ἔξοδα, τόσον τὰ ἔσοδα ἤλαττοῦντο. Ἦλθαν «δυστυχησμένες χρονιές», ἀφορία, συμφοραί, θεομηνίαι. Εἶτα, διὰ πρῶτην φορὰν, ἔλαβεν ἀνάγκην μικρῶν δανείων. Δὲν ἐφαντάζετο ποτὲ ὅτι μία μικρὰ κάμψη ἀρκεῖ διὰ νὰ καταστρέψῃ ὀλόκληρον φυτεῖαν. Ἀπηυθύνθη εἰς ἓνα τοκογλύφον τοῦ τόπου.

Οἱ τοιοῦτοι ἦσαν ἀνθρωποὶ «φερτοῖ», ἀπ' ἔξω, καὶ ὅταν κατέφυγον εἰς τὸν τόπον, ἐν ὥρᾳ συμφορᾶς καὶ ἀνεμοζάλης, κατὰ τὴν Μεγάλην Ἐπανάστασιν, ἢ κατὰ τὰ ἄλλα κινήματα, τὰ πρὸ αὐτῆς, ἀρχομένης τῆς ἑκατονταετίας, κανεὶς δὲν ἔδωκε προσοχὴν καὶ σημασίαν εἰς αὐτούς.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἐντόπιοι εἶχον ἀποκλειστικὴν προσήλωσιν εἰς τὰ κτήματα, οὗτοι, οἱ ἐπήλυδες, ὡς πράττουσιν ὅλοι οἱ φύσει καὶ θέσει ἔβραῖοι, ἔδωκαν ὄλην τὴν σημασίαν καὶ τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ χρήματα. Ἦνοιξαν ἐργαστήρια, μαγαζεῖα, κ' ἐμπορεύοντο, κ' ἐχρηματίζοντο. Εἶτα ἦλθεν ἡ ὥρα, ὅπως καὶ τώρα καὶ πάντοτε συμβαίνει, ὁπότε οἱ ἐντόπιοι ἔλαβον ἀνάγκην τῶν χρημάτων, καὶ τότε ἤρχισαν νὰ ὑποθηκεύουν τὰ κτήματα. Ἐώσπουτο παρῆλθε μία γενεά, ἢ μία καὶ ἡμίσεια, καὶ τὰ χρήματα ἐπέστρεψαν εἰς τοὺς δανειστάς, συμπαραλαβόντα μεθ' αὐτῶν καὶ τὰ κτήματα.

Ἐως τότε δὲν εἶχε συλλογισθῆ τοιαῦτα πράγματα ὁ Φραγκούλας, οὔτε τὸν ἔμελε ποτὲ του περὶ χρημάτων. Ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων, εἶχε λάβει ἀνάγκην καὶ δευτέρου, καὶ τρίτου δανείου, καὶ οἱ δανεισταὶ προθύμως τοῦ ἔδιδαν, ἀλλ' ἀπήτουν νὰ τοὺς καθιστᾶ ὑπέγγυα τὰ καλύτερα κτήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος εἶχε — κατ' αὐτὸν ἐκτιμητὴν — δεκαπλασίαν ἀξίαν τοῦ ποσοῦ τοῦ δανειζομένου. Πλὴν, φεῦ! αὐτὸς δὲν ἦτον ὁ μόνος καημὸς του...

Ὁ Φραγκούλης Φραγκούλας δὲν ἐφόρει πλέον τὸ ὠραῖον του μαῦρον φέσι, τὸ τουνεζιάνικον· ἔφερεν οἰκιακὸν μαῦρον σκοῦφον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ἀλλ' εὐρίσκετο σήμε-

ρον εις την έξοχόν. Ἐάν τὸν συνηντῶμεν τὴν προτεραίαν εἰς τὴν ἀγοράν, κάτω εἰς τὴν πολίχνην, θὰ ἐβλέπομεν ὅτι εἶχε βάψει μαῦρον τὸ φέσι του . Εἶχε πρόσφατον πένθος.
— Ἄ! Τόχασα τὸ καημένο μ', τὸ εὐάγωγο, τόχασα!

Ὁ γερο-Φραγκούλλης ἐστέναξε, καὶ εἶχε δίκαιον νὰ στενάξῃ. Τὸ καλύτερον κοράσιόν του, τὸ τρίτον, τὸ μικρότερον, δεκατετραετὲς μόλις τὴν ἡλικίαν — τὸ ὁποῖον εἶχε γεννηθῆ κατά τι διάλειμμα ἔρωτος μεταξύ δύο χωρισμῶν — τοῦ εἶχεν ἀποθάνει πρὸ ὀλίγων μηνῶν...

Καὶ αὐτὸς ἦλθεν εἰς τὴν Παναγίαν διὰ νὰ κλαύσῃ καὶ νὰ πῆ τὸν πόνον του Ἦτον κτῆμα του ὁ ναῖσκος τῆς Παναγίας τῆς Πρέκλας. Τὸ ἐκκλησιδίων ἦτο εὐπρεπέστατον, ὠραῖα στολισμένον, καὶ εἶχε καλὰς εἰκόνας — καὶ μάλιστα τὴν φερόνυμον, τὴν γλυκεῖαν Παναγίαν τὴν Πρέκλαν — σκαλιστὸν χρυσωμένον τέμπλον, πολυέλαιον καὶ μανουάλια ὀρειχάλκινα, κανδήλια ἀργυρᾶ. Ἐφερε πάντοτε ὁ ἰδιοκτήτης μαζί του τὴν βαρεῖαν ὑπερμεγέθη κλεῖδα τῆς δρυίνης θύρας, τῆς στερεᾶς, καὶ δὲν ἔλειπε συχνὰ νὰ ἐπισκέπτεται τὴν Παναγίαν του. (Ἱερόσυλος εὐτυχῶς κανεὶς ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀναφανῆ εἰς τὰ μέρη αὐτά.)

Ἦτον ἡ προπαραμονὴ τῆς ἐορτῆς, ὅτε θὰ ἐτελεῖτο πανήγυρις εἰς τὸν ναῖσκον, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως. Θὰ ἤρχοντο ἀπὸ τὸν τόπον πολλαὶ οἰκογένειαι καὶ ἄτομα, δωδεκάδες τινὲς προσκυνητῶν καὶ πανηγυριστῶν, καὶ ὁ παπα-Νικόλας, ὁ συμπεθέρός του. Εἰς τὸν παπα-Νικόλαν ὁ Φραγκούλλης ἔδιδε διὰ τὸν κόπον του ἔν τάλῳ, περιπλέον δὲ εἰσέπραττεν ὁ παπάς, διὰ λογαριασμόν του, τὰς δεκάρας, ὅσας ἔδιδον αἱ γυναῖκες «διὰ νὰ γράψουν τὰ ὀνόματα» ἢ τὰ «ψυχοχάρτια». Ὅλα τ' ἄλλα, προσφοράς, ἀρτοκλασίας, πώλησιν κηρίων κ. τ. λ., τὰ εἰσέπραττεν ὁ Φραγκούλλης ὡς εἰσόδημα ἰδικόν του...

Καὶ τώρα τοὺς ἐπερίμενε νὰ ἔλθουν πάλιν .. Καὶ ἀνελογίζετο πῶς ἄλλοτε, ὅταν ἦτον νέος ἀκόμη, μετὰ τὸν πρῶτον χωρισμὸν ἀπὸ τὴν γυναῖκα του, ἡ πανήγυρις αὐτῆ τῆς Παναγίας τῆς Κοιμήσεως ἔγινεν ἀφορμὴ διὰ νὰ ἐπέλθῃ συνδιχλαγὴ μετὰ τῆς γυναικὸς του. Κατόπιν τῆς συνδιαλλαγῆς ἐκείνης ἐγεννήθη ὁ τρίτος υἱός, καὶ τὸ Κουμπό, τὸ θυγάτριον τὸ ὁποῖον ἐθρῆνει τώρα ὁ γερο-Φραγκούλλης...

— Τόχασα τὸ καημένο μου, τὸ εὐάγωγο, τόχασα!..

Ἦ, δὲν ἐλυπεῖτο τώρα τόσον πολὺ τὸν ἀπὸ τῆς γυναικὸς του χωρισμὸν — τὴν ὁποίαν, ἄλλως, τρυφερῶς ἠγάπα — ὅσον ἐθρῆνει τὴν σκληρὰν ἀπώλειαν ἐκείνην τῆς κρρασιδὸς, τὴν ὁποίαν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ἤλπιζε μόνον νὰ ἐπανεῦρῃ... Καὶ κατενύσσετο πολὺ ἡ καρδιά του, κ' ἐθλίβετο. - καὶ ἀνελογίσθη ὅτι τὸ πάλαι ἐδῶ οἱ χριστιανοί, ὅσοι ἦσαν ὡς αὐτὸς τεθλιμμένοι, εἰς τὸν ναῖσκον αὐτὸν τῆς Παναγίας τῆς Πρέκλας ἤρχοντο τὰς ἡμέρας αὐτάς, νὰ εὕρωσι, διὰ τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς προσευχῆς καὶ τοῦ ἱεροῦ ἄσματος, ἀναψυχὴν καὶ παραμυθίαν. . Τὸν παλαιὸν καιρὸν, πρὸ τοῦ Εἰκοσιένα, ὅταν τὸ σήμερον ἔρημον καὶ κατηρειπωμένον χωρίον ἐκατοικεῖτο ἀκόμη, ὅλοι οἱ κάτοικοι, καὶ τῶν δύο ἐνοριῶν, ἤρχοντο εἰς τὸν ναὸν τῆς Πρέκλας, ὅστις ἦτο ἀπλοῦν πορκεκλήσιον, ν' ἀκούσωσι τὰς ψαλλομένας παρακλήσεις, καθ' ὅλον τὸν Δεκαπενταγούστον.

Ἄφησεν εἰς τὴν ἄκρην τὸ τσιμπούκι, τὸ ὁποῖον εἶχε σβῆσει ἤδη ἀνεπαισθήτως ἐν μέσῳ τῆς ἀλλοφροσύνης καὶ τῶν ρεμβασμῶν τοῦ καπνιστοῦ, καὶ ἀκουσίως ἤρχισε νὰ ὑποψάλλῃ.

Ἐλεγε τὸν Μέγαν Παρακλητικὸν Κανόνα, τὸν εἰς τὴν Παναγίαν, ὅπου διεκτραγωδοῦνται τὰ παθήματα καὶ τὰ βάσανα μιᾶς ψυχῆς, καὶ τὴν σειρὰν ὅλην τῶν κατασκευτικῶν ὕμνων, ὅπου εἶς βασιλεὺς Ἕλληνα, διωγμένος, πολεμημένος, στενοχωρημένος ἀπὸ Λατίνους καὶ Ἀραβας καὶ τοὺς ἰδικούς του, διεκτραγωδεῖ πρὸς τὴν Παναγίαν τοὺς ἰδίους πόγους του καὶ τοὺς διωγμούς ὅσους ὑπέφερεν ἀπὸ τὰ στίφη τῶν βαρβάρων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζει «νέφη»...

Εἶτα, κατὰ μικρόν, ἀφοῦ εἶπεν ὅσα τροπάρια ἐνθυμεῖτο ἀπὸ στίθους, ὑψωσεν ἀκουσίως τὴν φωνήν, καὶ ἤρχισε νὰ μέλῃ τὸ ἀθάνατον ἐκεῖνο: Ἀπόστολοι ἐκ περᾶ-

των | συναθροισθέντες ἐνθάδε, | Γεθσημανῆ τῷ χωρίῳ, | κηδεύσατέ μου τὸ σῶμα. | Καὶ σύ, Υἱὲ καὶ Θεέ μου, | παράλαβέ μου τὸ πνεῦμα.

...Καὶ εἶτα, προσέτι, παρεκάλει διὰ τοῦ ἄσματος τὴν Παναγίαν, νὰ εἶναι μεσίτρια πρὸς τὸν Θεόν: *Μή μου ἐλέγξῃ τὰς πράξεις ἐνώπιον τῶν Ἀγγέλων...* Ὡς, αὐτὸ εἶχε τὴν δύναμιν καὶ τὸ προνόμιον νὰ κάμνῃ πολλὰ ζεύγη ὀφθαλμῶν νὰ κλαίωσι, τὸν παλαιὸν καιρὸν, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔκλαιον ἀκόμη ἐκούσια δάκρυα ἐκ συναισθήσεως...

Ὁ γερο-Φραγκούλας ἐπίστευε καὶ ἔκλαιεν .. Ὡς, ναί, ἦτον ἄνθρωπος ἀσθενής· ἡγάπα καὶ ἡμάρτανε καὶ μετενόει.. Ἠγάπα τὴν θρησκείαν, ἡγάπα καὶ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του· ἐπόθει ἀκόμη τὸν συζυγικὸν βίον, ἐπόθει καὶ τὸν βίον τὸν μοναχικόν. Τὸν καιρὸν ἐκείνον εἶχεν ἀγαπήσει ἐξ ὅλης καρδίας τὴν Σινιόριτσαν του..- καὶ τὴν ἡγάπα ἀκόμη. Ἄλλ' ὅσον τρυφερὸς ἦτο εἰς τὸν ἔρωτα, τόσο ἐυεπίφορος εἰς τὸ πείσμα, καὶ τόσο γοργὸς εἰς ὀργήν. Ὡς, ἀτέλειαι τῶν ἀνθρώπων!..

Τώρα, εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους, εἶχε γνωρίσει ἀκόμα καὶ τὴν οἰκονομικὴν στενοχωρίαν, τὸ παράπονον τῆς ξεπεσμένης ἀρχοντιᾶς, τὰς πιέσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς τῶν τοκογλύφων. «Τὸ διάφορο, κεφάλι! Τὸ διάφορο, κεφάλι!» Ἐπὶ τέσσαρας ἐνιαυτοὺς ἦτο ἀφορία, αἱ ἐλαΐαι δὲν ἐκαρποφόρησαν· ὁ καρπὸς εἶχε προσβληθῆ ἀπὸ ἄγνωστον ἀσθένειαν, διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἰδιοκτητῶν. Εἶχαν κιτρινίσει καὶ μαυρίσει αἱ ἐλαΐαι, καὶ ἦσαν γεμᾶται ἀπὸ βουῦλλες, καὶ εἶχαν πέσει ἀκαιρα. Τόσα ὑποστατικά, τόσα «μουλκία», τόσο «βιός», ἀγύριστα κτήματα, σχεδὸν τσιφλίκια, ἠπειλοῦντο νὰ περιέλθωσιν εἰς χεῖρας τῶν τοκογλύφων!.. Ἐγέννα ἢ ὄχι ἢ γῆ, ἐκαρποφόρου ἢ ὄχι τὰ δένδρα, ὁ τόκος δὲν ἔπαυε. Τὰ κεφάλαια «έτικτον». Ἐπαυσε νὰ τίκτῃ ἢ γόνιμος (ὅπως λέγει ὁ Ἅγιος Βασίλειος), ἀφοῦ τὰ ἄγωνα ἤρχισαν κ' ἐξηκολούθουν νὰ τίκτουν .

Ἀνελογίζετο αὐτά, κ' ἔκλαιεν ἢ ψυχὴ του. Δὲν ἤλπιζε πλέον, οὔτε ἠύχετο σχεδόν, νὰ ἤρχετο ἢ Σινιόριτσα αὐριον εἰς τὴν πανήγυριν, ὅπως ἤρχετο τακτικά κάθε χρόνον, ἄλλοτε, ὅταν ἦσαν «μονιασμένοι» - ὅπως εἶχεν ἔλθει καὶ ἀπαξ, εἰς καιρὸν ὁποῦ εὐρίσκοντο χωρισμένοι, πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν... Τώρα, μόνον ἢ ψυχὴ τῆς Κούμπως, τῆς ἀθώας μικρᾶς παρθένου, εἶθε νὰ παρίστατο ἀοράτως εἰς τὴν πανήγυριν, ἀγαλλομένη.

Ὡς! ἄλλοτε, πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν, πρὶν γεννηθῆ ἀκόμη ἢ Κούμπω..- ναί, ἢ Παναγία εἶχε δωρίσει τὸ ἄβρον ἐκεῖνο ἄνθος εἰς τὸν Φραγκούλῃν καὶ τὴν Σινιόραν, καὶ ἢ Παναγία πάλιν τὸ εἶχε δρέψει καὶ τὸ εἶχεν ἀναλάβει πλησίον τῆς, πρὶν μολυνθῆ ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῶν ματαίων τοῦ κόσμου... Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον εἶχε συμβῆ ὁ πρῶτος χωρισμός, τὸ πρῶτον πείσμα, τὸ πρῶτον κἀκιωμα μεταξὺ τῶν συζύγων. Καὶ ὁ Φραγκούλης, θυμώδης, δξύχολος, δριμύς, εἶχεν ἀναβῆ, ὅπως τώρα, ἀπὸ τὴν πολίχνην, τὴν κατοικημένην, εἰς τὸ παλαιὸν χωρίον, τὸ ἔρημον, τοῦ ὁποίου ἐσώζοντο τότε ἀκόμη ὀλίγιστα οἰκίαι, καὶ δὲν ἦτο ἐρείπιον ὄλον, ὅπως σήμερον. Καί, καθὼς τώρα, εἶχεν ἔλθει δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς ἑορτῆς εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Πρέκλας, ἐκάθητο δὲ εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναΐσκου κ' ἐκάπιζε τὸ μακρὸν τσιμποῦκι μὲ τὸ ἠλέκτρινον ἐπιστόμιον. Πλὴν, τότε τὸ φέσι του ἦτο κατακόκκινον, καὶ τώρα ἐφόρει μαῦρον σκοῦφον... Καὶ τότε ὁ Φραγκούλης ἦτον σαράντα χρόνων, καὶ τώρα ἦτον πενήντα πέντε... Τότε ἔτρεφε πείσμα καὶ χολήν, ἀλλ' εἶχε πολὺ περισσότερον καὶ βαθύτερον συζυγικὸν ἔρωτα, καὶ μόνον νύξιν ἤθελεν - ἦτον ἔτοιμος νὰ συγχωρήσῃ καὶ ν' ἀγαπήσῃ... Ἀλλὰ τώρα δὲν ἔχει πλέον οὔτε πείσμα σχεδὸν οὔτε ὀργήν· ἡγάπα τὴν Σινιόραν, τὴν ἐπόνει, ἀλλ' ἔκλαιε πολὺ περισσότερον διὰ τὸ θυγάτριόν του, τὸ Κουμπό, «τὸ καημένο, τὸ εὐάγωγο!»

Ἐκείνην τὴν φορὰν, ὁ παπα-Νικόλας, ἅμα ἔφθασε τὴν παραμονήν, ἀκολουθούμενος ἀπὸ πλῆθος προσκυνητῶν διὰ τὴν πανήγυριν, ἐστάθη πλησίον τῆς θύρας τοῦ ναοῦ, παρὰ τὴν γωνίαν, καὶ τοῦ εἶπε μυστηριωδῶς:

— Θάχης μουσαφιρλίκια, θαρρῶ.

— Τί τρέχει, παπά; ἠρώτησε μειδιῶν ὁ Φραγκούλας, ὅστις ἐμάντευσε πάραυτα.

— Θὰ σοῦ ἔλθῃ τ' ἀσκέρι... Κοίταξε, Φραγκούλη, φρόνιμα, χωρὶς πείσματα...

Ὁ παπᾶς, «ἀσκέρι» λέγων, ἐνοοοῦσε προφανῶς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Φραγκούλα· ἀλλὰ τάχα μόνον τὰ παιδιά τὰ δύο μεγαλύτερα ἐκ τῶν τεσσάρων; - καθόσον τὰ ἄλλα

δύο, τὰ μικρά, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κουβαληθοῦν εἰς διάστημα τριῶν ὥρων ὁδοιπορίας χωρὶς τὴν μητέρα των... Ὁ Φραγκούλης ἠθέλησε νὰ βεβαιωθῆ.

— Θάρθη μαζί κ' ἡ μάνα τους;

— Βέβαια..., πιστεύω, εἶπεν ὁ παπάς.

Τῷ ὄντι, ὅταν ἐβράδιασε καλά, καὶ ἤρχισε νὰ σκοτεινιάζῃ, ἡ κυρὰ Σινιόρα ἦλθε μαζί μὲ τὴν γραῖαν μητέρα της, καὶ μὲ τὰ τέσσερα παιδιὰ της, ἐν συνοδείᾳ καὶ ἄλλων προσκυνητριῶν, γειτονισσῶν ἢ συγγενῶν της. Ἀπὸ πολλῶν μηνῶν δὲν εἶχεν ἰδῆ τὸν σύζυγόν της, ὅστις εἶχε κατοικήσει χωριστὰ — εἰς εὐτελεῆς δωμάτιον, χάριν ταπεινώσεως, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζε «τὸ κελλί του» — καὶ ἔζη ἀπὸ μηνῶν ὡς καλόγηρος. Ἐπλησίασε δειλὴ, κάτω νεύουσα. Ὁ Φραγκούλης ἴστατο ἐκεῖ, παραπέρα ἀπὸ τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας, κ' ἔκαμνε πὼς ἔβλεπεν ἄλλοῦ, καὶ πὼς ἐπρόσεχεν εἷς τινα ὀμιλίαν περὶ ἀγροτικῶν ὑποθέσεων, μεταξὺ δύο ἢ τριῶν χωρικῶν.

Ἡ Σινιόρα εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναῖσκον, ἐπροσκύνησεν, ἐκόλλησε κηρία, καὶ ἠσπάσθη τὰς εἰκόνας. Εἶτα, μετὰ τινα ὥραν, ἐξῆλθεν. Ἐπλησίασε συνεσταλμένη, κ' ἐχαίρετῆσε τὸν σύζυγόν της. Οὗτος ἔτεινε πρὸς αὐτὴν τὴν χεῖρα, καὶ ἠσπάσθη φιλοστόργως τὰ τέκνα του.

Ἡδὴ ἐνύκτωνε, καὶ ἐψάλη ὁ Μικρὸς Ἑσπερινός. Ἀκολούθως, μετὰ τὸ λιτὸν σαρακοστιανόν, τὸ ὁποῖον ἔφαγον καθ' ὁμάδας καθίσαντες οἱ διάφοροι προσκυνηταί, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ἐπὶ τῶν χόρτων καὶ τῶν ἐρειπίων, ὁ Φραγκούλης ἠτοίμασεν ἰδιοχείρως ξύλινον σήμαντρον, πρόχειρον, κατὰ μίμησιν ἐκείνων τὰ ὁποῖα συνειθίζονται εἰς τὰ μοναστήρια, καὶ φέρων τρεῖς γύρους περὶ τὸν ναόν, τὸ ἔκρουσε μόνος του, πρῶτον εἰς τροχαικὸν ρυθμόν: «τὸν Ἀδάμ, Ἀδάμ, Ἀδάμ!» εἶτα εἰς ἱαμβικόν: «τὸ τάλαντον, τὸ τάλαντον!»

Εὐθὺς τότε, τὰ δύο παιδιὰ τοῦ Φραγκούλα, καὶ πέντε ἢ ἕξ ἄλλοι μικροὶ μοσχομάγκαι, ἀνερριχθήσαν ἐπάνω εἰς τὴν στέγην τοῦ ναοῦ, ἄνωθεν τῆς θύρας, καὶ ἤρχισαν νὰ βαροῦν τρελλά, ἀλύπητα, ἀχόρταστα, τὸν μικρὸν μισοραγισμένον κώδωνα, τὸν κρεμάμενον ἀπὸ δύο διχαλωτῶν ξύλων ἐκεῖ ἐπάνω. Ὑστερον ἀπὸ πολλὰς φωνάς, μαλώματα καὶ ἐπιπλήξεις τοῦ Φραγκούλα, τοῦ μπαρμπα-Δημητρίου τοῦ ψάλτου, καὶ τοῦ Παναγιώτου τῆς Ἀντωνίτσας — ἐνὸς καλοῦ χωρικοῦ, ὅστις δὲν ἐκουράζετο νὰ τρέχῃ εἰς ὅλα τὰ ἐξωκκλήσια, καὶ νὰ κάμνῃ «κουμάντο», ἕως οὗ ἐπὶ τέλους ἡ Δημαρχία ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς ἰσόβιον ἐπίτροπον ὄλων τῶν ἐξοχικῶν ναῶν — τὰ παιδιὰ μόλις ἔπαυσαν ὀψέποτε νὰ κρούουν τὸν κώδωνα, κ' ἐξεκόλλησαν τέλος ἀπὸ τὴν στέγην τοῦ ναῖσκου. Ὁ παπα-Νικόλας ἔβαλεν εὐλογητόν, καὶ ἤρχισεν ἡ ἀκολουθία τῆς Ἀγρυπνίας.

Ὁ Φραγκούλας ἦτο τόσον εὐδιάθετος ἐκείνην τὴν ἑσπέραν, ὥστε ἀπὸ τοῦ Ἑλέησόν με, ὁ Θεός, τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀποδείπνου, μέχρι τοῦ Εἴη τὸ ὄνομα, εἰς τὸ τέλος τῆς Λειτουργίας — ὅπου ἡ παννυχὶς διήρκεσεν ὀκτῶ ὥρας, ἄνευ διαλείμματος — ὅλα τὰ ἔψαλε καὶ τὰ ἀπήγγειλε μόνος του, ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ χοροῦ, μόλις ἐπιτρέπων εἰς τὸν κυρ-Δημητρίον, τὸν ἀτοχον τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ, νὰ λέγῃ καὶ αὐτὸς ἀπὸ κανένα τροπαράκι, διὰ νὰ ξευστάξῃ. Ἐψαλε τὸ *Θεαρχίω νεύματι*, καὶ εἰς τοὺς ὀκτῶ ἤχους μοναχός του, προφάσει ὅτι ὁ κυρ-Δημητρὸς «δὲν εὕρισκεν εὐκολὰ τὸν ἦχον», ἦτοι δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβῆ ἀβιάστως καὶ ἄνευ χασμωδίας ἀπὸ ἦχου εἰς ἦχον. Εἰς τὸ τέλος τοῦ Ἑσπερινοῦ, μοναχός του ἐδιάβασε τὸ *Συναξάρι*, καί, χωρὶς νὰ πάρῃ ἀνασασμόν, μοναχός του πάλιν ἄρχισε τὸν *ἐξάψαλμον*. Ἐψαλε *Καθίσματα*, *Πολυελαίους*, *Ἀναβαθμούς* καὶ *Προκείμενα*, εἶτα ὅλον τὸ *Πεποικιλένη* ἕως τὸ *Συνέστειλε χορός*, καὶ ὅλον τὸ *Ἀνοίξω τὸ στόμα μου*, ἕως τὸ *Δέχου παρ' ἡμῶν*. Εἶτα ἔψαλεν *Αἴνους*, *Δοξολογίαν*, ἐδιάβασεν *Ὡρας* καὶ *Μετάληψιν*, πρὸς χάριν ὄλων τῶν ἠτοιμασμένων διὰ τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν, καὶ εἰς τὴν Λειτουργίαν πάλιν ὅλα, *Τυπικά*, *Μακαρισμούς*, *Τρισάγιον*, τὸ *Χερουβικόν*, τὸ *Αἶ γενεαὶ πάσαι*, τὸ *Κοινωνικόν* κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνθυμεῖτο ἀκόμη, ὡς νὰ ἦτον χθές, ὁ γερο-Φραγκούλας - καὶ εἶχον παρέλθει δεκαπέντε ἔτη ἔκτοτε. Ἀκόμη καὶ μικρὰ τινὰ φαιδρὰ ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα

συνέβησαν εἰς τὴν Λιτὴν, μικρὸν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου, κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς ἱερᾶς εἰκόνης εἰς τὸ ὑπαιθρον: Ἐπειδὴ αἱ γυναῖκες εἶχαν κολλήσει πολλὰ καὶ χοντρά κηρία, τὰ πλεῖστα ἔργα αὐτῶν τῶν ἰδίων, χειρομάλακτα, τὰ δὲ κηρία συμπλεκόμενα εἰς δέσμας καὶ περιπλοκάδας ἀπὸ τὸν Παναγιώτην τῆς Ἀντωνίτσας, τὸν πρόθυμον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἱερᾶς πανηγύρεως, εἶχαν λαμπαδιάσει, εἰς μίαν στιγμὴν ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάρῃ φωτιὰν τὸ φελόνι τοῦ παπᾶ, εἶτα καὶ τὸ γένειόν του. Τότε ὁ Παναγιώτης τῆς Ἀντωνίτσας, μὴ εὐρίσκων ἄλλο προχειρότερον μέσον, ἤρπαζε τὰς ὀγκώδεις δέσμας τῶν φλεγόντων κηρίων, τὰς ἔφερε κάτω εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἐπάτει δυνατὰ μὲ τὰ τσαρούχια του διὰ νὰ τὰ σβήσῃ. Αἱ γυναῖκες, δυσφοροῦσαι, ἐγόγγυζον νὰ μὴ πατῆ τὰ κηρία, γιὰτὶ εἶναι κρῖμα...

Τότε, εἰς τῶν παρεστώτων, υἱὸς πλουσίου τοῦ τόπου, ἀπὸ ἐκεῖνους οἵτινες εἰς τὸ ὕστερον κατέστησαν δανεισταὶ τοῦ Φραγκούλα — καὶ ὅστις ἐλέγετο ὅτι ἐμελέτα εἰς τὰς ἐκλογὰς νὰ βάλῃ κάλπην ὡς ὑποψήφιος δήμαρχος — ἠκούσθη νὰ λέγῃ ὅτι πρέπει νὰ μάθουν νὰ κάμνουν «οἰκονομία, οἰκονομία στὰ κηρία! . ἡ νύχτα μεγαλώνει... ἰσημερία τώρα κοντεύει... ἔχει νύκτα...»

Ἄλλ' αἱ γυναῖκες, ἐνῶ ἤξευραν καλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνον ὅλας τὰς οἰκονομίας τοῦ κόσμου, δὲν ἐννοοῦσαν τί θὰ πῆ «οἰκονομία στὰ κηρία», ἀφοῦ ἄπαξ εἶναι ἀγορασμένα καὶ πληρωμένα, καὶ εἶναι μελετημένα καὶ ταμένα ἐξάπαντος νὰ καοῦν, διὰ τὴν χάριν τῆς Παναγίας. Μία ἀπ' αὐτάς, γερόντισσα, ἀνεπόλησε κάτι τι δι' ἓνα θαῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸ συναξάρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὅπου ὁ Ἅγιος, εἰς τὴν Σαλονίκη, ἐπέπληξεν αὐστηρῶς τὸν νεωκόρον, ἔχοντα τὴν μανίαν νὰ σβήνῃ μισοκαμένα τὰ κηρία — καὶ ἡ γερόντισσα ἤρχισε νὰ τὸ διηγῆται, ἠθθαμαλῆ τῇ φωνῇ, εἰς τὴν πλησίον τῆς: «Ἀδελφὲ Ὀνήσιμε, ἄφες νὰ καοῦν τὰ κηρία, ὅσα προσφέρουν οἱ χριστιανοί, καὶ μὴ ἁμαρτάνης...»

Τὴν ἰδίαν ὥραν συνέβη καὶ τοῦτο: Ἐνῶ ὁ παπὰς ἀπήγγελλε τὰς μακρὰς αἰτήσεις τῆς Λιτῆς, ἐπισυνάπτων καὶ τὰ ὀνόματα ὅλα, ζωντανὰ καὶ πεθαμένα, ὅσα τοῦ εἶχον ὑπαγορεύσει ἀφ' ἐσπέρας αἱ εὐλαβεῖς προσκυνήτριαι, ὁ Φραγκούλης ἔψαλλε μεγαλοφώνως τὸ τριπλοῦν *Κύριε ἐλέησον*, μὲ τὴν χονδρὴν φωνὴν του καὶ μὲ ὄλον τὸ πάθος τῆς ψαλτικῆς του. Τότε ὁ μπαρμπα-Δημητρός, ὅστις ἐφαίνετο νὰ εἶχε πειραχθῆ ὀλίγον, ἴσως διότι ὁ Φραγκούλας, ἐν τῇ ψαλτομανίᾳ του, δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ πῆ κ' ἐκεῖνος ἓνα τροπαράκι σωστὸ — διότι, ἅμα ἤρχιζεν ὁ Δημητρός τὸ δικό του, ὁ Φραγκούλας, μὲ τὴν γερὴν κεφαλικὴν φωνὴν του, ἐκθύμως συνέψαλλε, τοῦ ἤρπαζε τὴν πρωτοφωνίαν, καὶ ὑπέτασσε καὶ ἐκάλυπτε τὴν ἀσθενῆ καὶ τερετίζουσαν φωνὴν ἐκείνου — ἔλαβε τὸ θάρρος νὰ τοῦ κάμῃ παρατήρησιν:

— Πιδ σιγά, πιδ ταπεινά, κυρ-Φραγκούλη· σιγανώτερα νὰ τὸ λὲς τὸ *Κύριε ἐλέησον*, γιὰτὶ δὲν ἀκούονται τὰ ὀνόματα, καὶ θέλουν οἱ γυναῖκες νὰ τ' ἀκούω!

Εἶχε κάπως δίκαιον, διότι πράγματι αἱ γυναῖκες ἀπῆτουν νὰ λέγωνται ἐκφώνως τὰ ὀνόματα, ὅσα εἶχαν εἰπῆ εἰς τὸν παπὰν νὰ γράψῃ. Ἐννοοῦσαν νὰ τ' ἀκούῃ καὶ ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγία καὶ ὅλος ὁ κόσμος. Ἡ καθεμία ἤθελε ν' ἀκούσῃ «τὰ δικά της τὰ ὀνόματα», καὶ νὰ τ' ἀναγνωρίσῃ, καθὼς ἀπηγγέλοντο ἀραδιαστά. Ἄλλως θὰ εἶχαν παράπονα κατὰ τοῦ παπᾶ, καὶ ὁ παπὰς ἂν ἤθελε νὰ φάγῃ καὶ ἄλλοτε, εἰς τὸ μέλλον, προσφορὰς, ὥφειλε νὰ τὰ ἔχῃ καλὰ μὲ τὶς ἐνορίτισσας.

Τότε ἡ Ἀργυρῆ, ἡ πρωτότοκος τοῦ Φραγκούλα, οὐσα τότε δωδεκαετίς, πονηρά, θυμόσοφος κορασίς, καθὼς ἔστεκε πλησίον εἰς τὸν πατέρα τῆς, ἐψήλωσεν ὀλίγον διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ οὖς του, καὶ τοῦ λέγει κρυφά:

— Πατέρα, ἄφρησε καὶ τὸν μπαρμπα-Δημητρὸ νὰ ψάλλῃ *Κύριε ἐλέησον*.

Τοῦτο ἦτο ὡς ἔμπνευσις καὶ βοήθημα διὰ τὸν Φραγκούλην. Ἐπειδὴ οὗτος δὲν ἤθελε φανερὰ νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν σχεδὸν αὐθάδη παραίνεσιν τοῦ Δημητροῦ, καὶ πάλιν δὲν ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι ἐθύμωσεν, ἔστράφη πρὸς τὸν καλὸν γέροντα καὶ τοῦ λέγει:

— Πέ', Δημητρὸ, σαράντα φορὲς τὸ *Κύριε ἐλέησον*!

Τότε ὁ μπαρμπα-Δημητρός, ὅστις, ἂν καὶ εἶχε γηράσει, δὲν εἶχε μάθει ἀκόμη καλὰ τὰ τυπικά, καὶ δὲν ἤξευρεν ἀκριβῶς πότε κατὰ τὴν Λιτὴν τὸ *Κύριε ἐλέησον* λέγε-

ται τρίς και τότε τεσσαρακοντάκις, ἤρχισε πράγματι νὰ τὸ ψάλλῃ σαράντα φορές, ὥστε ὁ παπᾶς ἐβιάσθη ν' ἀπαγγεῖλῃ ραγδαίως καὶ ἀθρόα τὰ τελευταῖα ὀνόματα, καί, διὰ νὰ εἶναι σύμφωνος μὲ τὸν ψάλλον, ἤρχισε πρὸ τῆς ὥρας νὰ λέγῃ: ... Ὑπὲρ τοῦ διαφυλαχθῆναι... ἀπὸ λοιμοῦ, λιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρός, μαχαίρας, καὶ τὰ ἐξῆς.

Τέλος, μετὰ τὴν Λειτουργίαν, ὁ παπᾶς, ὁ Φραγκούλας καὶ ἡ οἰκογένειά του, καὶ ὀλίγοι φίλοι, ἐκάθησαν κ' ἔφαγαν ὁμοῦ καὶ ἠυφράνθησαν, καὶ τὴν ἐσπέραν ὁ Φραγκούλης ἐπανήρχετο, εἰρηηνικῶς καὶ μὲ ἀγάπην, μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, ὑπὸ τὴν οἰκιακὴν στέγην.

Πρὶν παρέλθῃ ἔτος, ἐγεννήθη ἡ Κούμπω. Ἡ κόρη αὕτη, πλάσμα χαριτωμένον καὶ συμπαθές, ἀνετρέφετο καὶ ἠλικιούτο, ἐγένετο τὸ χάσμα καὶ ἡ παρηγορία τοῦ πατρὸς τῆς. Δὲν εἶχε μόνον νοημοσύνην πρῶμιον, ἀλλὰ κάτι ἄλλο - παράδοξον γινώρισμα: οἰονεὶ χαρακτῆρα φρονίμου γυναικὸς εἰς ἠλικίαν παιδίσκης. Ὑστερον, μετὰ χρόνους, ὅταν ἐπῆλθεν ὁ δεῦτερος χωρισμός, ἡ Κούμπω, ὀκταέτις τότε, ἔτρεχε πλησίον τοῦ πατρὸς τῆς, εἰς τὸ «κελλί του», ὅπου κατῶκει εἰς τὴν ἀνωφερῆ ἐσχατιὰν τῆς πολίχνης, καὶ τὴν ἐγέμιζε περιποιήσεις καὶ τρυφερότητας.

Αὕτη μόνη ἐδέχετο προθύμως τοὺς πατρικοὺς χαλινούς, ἐνῶ τὰ ἄλλα τέκνα δὲν ἤρχοντο ποτὲ πλησίον τοῦ πατρὸς των, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνος τὴν ὠνόμαζε «τὸ εὐάγωνο». Καθημερινῶς ἔτρεχε νὰ τὸν εὔρῃ, καὶ δὲν ἔπαυε νὰ τὸν παρακαλῇ:

— Ἐλα, πατέρα, στὸ σπίτι μὴ μᾶς ἀφήσης, λέγ' ἡ μητέρα, ζωνταρφανά!

Μίαν τῶν ἡμερῶν ἔτρεξε δρομικὰ, φαιδρά, καὶ πνευστιῶσα τοῦ εἶπε:

— Τάμαθες, πατέρα;.. Θὰ παντρέψουμε τ' Ἀργυρό μας! . Ἐλα στὸ σπίτι, γιατί δὲν εἶναι πρέπο, λέγει ἡ μητέρα, νὰ εἰσθε χωρισμένοι ἐσεῖς, πού θὰ παντρευτῆ τ' Ἀργυρό μας. - γιὰ νὰ μὴν κακιώσῃ ὁ γαμπρός!..

Τῷ ὄντι, ὁ Φραγκούλας ἐπέισθη, κ' ἐφιλιώθη μὲ τὴν σύζυγόν του Ἡρραβώνισαν τὴν Ἀργυρῶ - εἶτα μετ' ὀλίγους μῆνας τὴν ἐστεφάνωσαν. Εἶτα, πάλιν, ἐπῆλθε τρίτος χωρισμός μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ ἀνδρογύνου - καὶ μ' ἓνα γεροντόπαιδο μαζὶ, τὸ ὁποῖον ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὸν γάμον τῆς πρωτοτόκου.

Τότε ἡ Κούμπω, ἥτις εἶχε γίνῃ δεκατριῶν ἐτῶν, δὲν ἔπαυε νὰ τρέχῃ πλησίον τοῦ πατρὸς τῆς, καὶ νὰ τὸν παρακινῇ ν' ἀγαπήσῃ μὲ τὴν μητέρα.

Μίαν ἡμέραν, θλιβερὰ τοῦ εἶπε:

— Δὲν θὰ μπορῶ πλέον νάρχωμαι οὔτε στὸ κελλί σου, πατέρα... Εἶναι κάτι κακὲς γυναῖκες, ἐκεῖ στὸ μαχαλά, στὸ δρόμο πού περνῶ, καὶ τίς ἀκουσα πού λέγανε, καθὼς περνοῦσα: «Νὰ τὸ κορίτσι τῆς Φραγκούλαινας, πού τὴν ἔχει ἀπαρατῆσει ὁ ἄντρας τῆς ..» Δὲν τὸ βαστῶ πλέον, πατέρα!..

Τῷ ὄντι, παρῆλθον τρεῖς ἡμέραι, καὶ ἡ Κούμπω δὲν ἐφάνη εἰς τὸ κελλί τοῦ πατρὸς τῆς. Τὴν τετάρτην ἡμέραν ἦλθε πολὺ ὠχρὰ καὶ μαραμμένη. Ἐφαίνετο νὰ πάσχη.

— Τί ἔχεις κορίτσι μου; τῆς εἶπεν ὁ πατήρ τῆς.

— Ἄν δὲν ἔλθῃς, πατέρα, τοῦ ἀπῆντησεν ἀποτόμως αἴφνης, μὲ παράπονον καὶ μὲ πνιγμένα δάκρυα, νὰ ξεύρης θὰ πεθάνω ἀπ' τὸν καημό μου!

— Ἐρχομαι, κορίτσι μου! εἶπεν ὁ Φραγκούλης.

Τῷ ὄντι, τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐπῆγεν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἄλλ' ἡ νεαρὰ κόρη ἔπεσε πράγματι ἀσθενής, καὶ εἶχε δεινὸν πυρετόν. Ὅταν ὁ πατέρας ἦλθε παρὰ τὴν κλίνην τῆς, καὶ τῆς ἀνήγγειλεν ὅτι ἔκαμε ἀγάπην μὲ τὴν μητέρα τῆς, διὰ νὰ χαρῆ, ἦτον ἀργὰ πλέον. Ἡ τρυφερὰ παιδίσκη ἐμαράνθη ἐξ ἀγνώστου νόσου, καὶ οὔτε φάρμακον οὔτε νοσηλεῖα ἴσχυσε νὰ τὴν ἀνακαλέσῃ εἰς τὸν πρόσκαιρον κόσμον. Ἐκομῆθη χωρὶς ἀγωνίαν καὶ πόνον - ἐξέπνευσεν ὡς πουλὶ, μὲ τὴν λαλιὰν εἰς τὸ στόμα:

— Πατέρα! πατέρα! Στὴν Παναγία νὰ κάμετε μιὰ λειτουργία, μὲ τὴν μητέρα μαζὶ! Εἶπε - καὶ ἀπέθανε.

Ὁ Φραγκούλης ἔκλαυσε ἀπαρηγόρητα· ἔκλαυσε ἀχόρταστα, ὁμοῦ μὲ τὴν σύζυγόν του. Κατόπιν ἀπεσύρθη, κ' ἐξηκολούθησε νὰ κλαίῃ μόνος του, εἰς τὴν ἐρημίαν ..

Ὁ τελευταῖος οὗτος χωρισμὸς ἦτον μᾶλλον φιλικός, καὶ μὲ τὴν συναίνεσιν τῆς Σινιόρας, ἥτις ἔβλεπεν ὅτι ὁ γέρον σύζυγός της ἐπεθύμει μᾶλλον νὰ γίνῃ μοναχός. Ὁ Φραγκούλης ἐνθυμεῖτο τὴν τελευταίαν σύστασιν τῆς Κούμπως: «...Μὲ τὴν μητέρα μαζί!» Μόνον ἐν παροδικὸν πείσμα τοῦ εἶχεν ἔλθει τοῦ ἐφάνη ὅτι αἱ ἴδιαι ἀδελφαί της, ἡ ὕπανδρος καὶ ἡ ἄλλη, ἡ δευτερότοκος, δὲν τὴν ἐλυπήθησαν ὅσον ἔπρεπε, δὲν τὴν ἐπένησαν, ὅσον τῆς ἤξιζε, τὴν ἀτυχῆ μικράν, τὴν Κούμπω. Ἐκτοτε ἐξηκολούθει νὰ ζῆ ὀλομόναχος πάλιν, τώρα «ἐπὶ γήρατος οὐδῶ» - καὶ ἐνθυμεῖτο τὸν στίχον τοῦ Ψαλτηρίου: *Μὴ ἀπόσῃ με εἰς καιρὸν γήρωσ... καὶ ἕως γήρωσ καὶ πρεσβείου μὴ ἐγκαταλείπῃς με.*

Καὶ τὴν ἡμέραν αὐτήν, τὴν παραμονὴν τῆς Κοιμήσεως πάλιν, τὸν εὐρίσκομεν νὰ κάθηται εἰς τὸ προαύλιον τοῦ ναΐσκου, καὶ νὰ καπνίζῃ μελαγχολικῶς τὸ τσιμπούκι του, μὲ τὸν ἠλέκτρινον μαμόν. ἀναλογιζόμενος τόσα ἄλλα, καὶ τοὺς ὀχληροὺς δανειστάς του, οἱ ὅποιοι τοῦ εἶχαν πάρει ἐν τῷ μεταξὺ τὸ καλύτερον κτῆμα — ἓνα ὀλόκληρον βουνόν, ἐλαιῶνα, ἄμπελον, ἄγρον μὲ ὀπωροφόρα δένδρα, μὲ βρύσιν, μὲ ρέμα καὶ νερόμυλον — καὶ νὰ ἐκχύνη τὰ παράπονά του εἰς θρηνώδεις μελωδίας πρὸς τὴν Παναγίαν:

Ἐκύκλωσαν αἱ τοῦ βίου μου ζάλαι, ὥσπερ μέλισσαι κηρίον, Παρθένε...

Κ' ἐπόθει ὀλοψύχως τὸν μοναχικὸν βίον, ὀλίγον ἀργά, καὶ ἐπεκαλεῖτο, μεγάλη τῆ φωνῆ, τὸν Γλυκασμόν τῶν Ἀγγέλων, τῶν θλιβομένων τὴν χαράν, ὅπως ἔλθῃ εἰς αὐτὸν βοηθός καὶ σώσειρα:

Ἀντιλαβοῦ μου καὶ ρῦσαι τῶν αἰωνίων βασάνων...

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

ΠΩΣ ΓΡΑΦΕΤΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ

Τὸ ὅτι ἡ «Ἱστορία», ὅπως μᾶς ἔχει παραδοθῆ καὶ ὅπως τὴν παρουσιάζουν ὄχι μόνον τὰ διδακτικὰ ἐγχειρίδια ἀλλὰ καποτε καὶ σοβαρὸς πραγματεῖες γραμμένες ἀπὸ ἐπιστήμονες μὲ βαρεῖς τίτλους, περιέχει (σὲ καίρια μάλιστα σημεῖα τῆς) πολλὰ «παραμύθια», εἶναι ἓνα γεγονός πού ἔχει ἀπὸ πολὺ παλαιούς χρόνους ἐπισημανθῆ. Ἐξηγεῖται ὁμως, συνήθως, μὲ μιὰ πολὺ ἀπλήν ὑπόθεση: ἄλλοτε ὡς ἀπροσεξία ἢ ματαιοδοξία τῶν ἴδιων τῶν «μαρτύρων» ἢ τῶν πληροφοριοδοτῶν τους, καὶ ἄλλοτε (στὶς πλεῖστες περιπτώσεις) ὡς παραποίηση τῶν ἀληθινῶν συμβάντων ἀπὸ λόγους πολιτικῆς κυρίως σκοπιμότητος. Ἰὰ παραδείγματα, καὶ γιὰ τὴ μιὰ καὶ γιὰ τὴν ἄλλη περίπτωση, ἀφθονοῦν.

Κορυφαῖοι, λ.χ., ἐπιτελικοὶ καὶ ἐμπειροὶ στοὺς θαλασσινοὺς ἀγῶνες ναυτικοὶ δὲν μποροῦν ἀκόμη νὰ σχηματίσουν ἀκριβῆ εἰκόνα τῶν χειρισμῶν καὶ τῶν κινήσεων τῶν μονάδων πού ἔλαβαν μέρος στὴν ἀρχαία ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, γιὰ τὴ φαίνεται ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἢ οἱ πληροφοριοδοτοὶ του ἀπὸ ἀπροσεξία ἔχουν πέσει σὲ πολλὰ ἀνακριβεῖς καὶ ἀντιφάσεις... Ὅσο γιὰ τὴν ματαιοδοξία ὁ Θεὸς ξέρει πόσο «παραμύθια» ὑπάρχει στὴν περιγραφή πού κάνει τῶν γεγονότων τῆς Τρίτης Σεπτεμβρίου ὁ στρατηγὸς Μακρυγιάννης μέσα στὰ «Ἀπομνημονεϊματά» του, ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι πού ἐπαῖξε τὸ ρόλο τοῦ πρωταγωνιστῆ στὸ δράμα.

Τῆς πολιτικῆς πάλι σκοπιμότητος ἢ παρέμβαση εἶναι ἀκόμη πιὸ φανερὴ, σὲ πλῆθος περιπτώσεων. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα: ἡ ἥρωοποίηση τῶν δύο Τυραννοκτόνων, τοῦ Ἀρμόδιου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονα, ὡς προμάχων τῆς δημοκρατίας, στοὺς χρόνους τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν - παρῶς πού προσπαθεῖ νὰ τὴ διαλύσῃ ὁ Θουκυδίδης ἀφηγούμενος τὰ «πραγματικὰ» περιστατικὰ σὲ ἕκτο βιβλίῳ τῆς Ἱστορίας του. Ὅχι ὁ Ἰππαρχος, πού δολοφονήθηκε, ἀλλὰ ὁ μεγαλύτερος γιὸς τοῦ Πεισίστρατου, ὁ Ἰππίας, ἦταν τότε τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, λέει ὁ Θουκυδίδης. Ὁ Ἰππαρχος ἐρωτεύθηκε τὸν ὄραιο Ἀρμόδιο καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὸν δελεάσῃ ὁ νέος τὸ μαρτύρησε στὸν ἐραστή του Ἀριστογείτονα, καὶ αὐτὸς «ἐρωτικῶς περιαλγήσας καὶ φοβηθεὶς τὴν Ἰπάρχου δύναμιν μὴ βία προσαγάγῃται» τὸν ἀγαπημένο του, ὠργάνωσε τὴ συνωμοσία. Στὴν ἀρχὴ ὤρμησαν καὶ οἱ δύο νὰ ξεκάνουν μὲ τὰ ἐγχειρίδιά τους τὸν Ἰππία, τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τῶν μεγάλων Παναθηναίων, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸν εἶδαν νὰ συνομιλῇ μ' ἓνα συνωμότη καὶ φοβήθηκαν ὅτι εἶχαν προδοθῆ, εἶπαν νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν κύριο ἐχθρὸ τους πρὶν συλληφθοῦν. Ἀναζήτησαν λοιπὸν τὸν Ἰππαρχο (πού εἶχε σὲ μετὰξὺ κάνει καὶ ἄλλη προσβολὴ στὸν Ἀρμόδιο· δὲν ἄφησε τὴν ἀδελφὴ του νὰ «κανηφορήσῃ» κατὰ τὴν πομπὴ τῶν Παναθηναίων), τὸν βρῆκαν σὲ Λεωκόριον καὶ τὸν σκότωσαν... (Ζ, 54-9). Ὅταν ἀργότερα ἀνατράπηκε ἡ τυραννία τῶν Πεισιστρατιδῶν, οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελαν ἓνα «σύμβολο» γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς δημοκρατίας ἥρωοποίησαν λοιπὸν τοὺς δύο «Τυραννοκτόνους» καὶ τοὺς ἔστησαν παντοῦ ἀγάλματα, ἐνῶ κατὰ βάθος τὸ ἐλατήριον τῆς πράξης τους ἦταν ὄχι τὸ φιλελεύθερο φρόνημα, ἀλλὰ — ὅπως λέει πάλι ὁ Θουκυδίδης — ἡ «ἐρωτικὴ λύπη» καὶ ἡ «ἀλόγιστος τόλμα» τους ἀπὸ ξαφνικὸ φόβο. (Ἄς σημειωθῆ ὅτι ὁ μέγας ἱστορικὸς εἶχε συγγενικοὺς δεσμοὺς μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ Πεισίστρατου καὶ θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ θεωρηθῆ ὄχι δίκαιος στὴν «ἐρμηνεία» του, ἀν δὲν εἶχε δώσει τόσες ἀποδείξεις τῆς ἀμεροληψίας του.)

Ἀθήνη λοιπὸν καὶ ὑπεροψία, φιλοτιμία καὶ συμφέροντα πολιτικὰ (ὁμάδων καὶ ἀτόμων), ἔχουν ὡς ἐπακόλουθο τίς παραμορφώσεις τῆς «Ἱστορίας». Δὲν εἶναι ὁμως καὶ οἱ μόνες αἰτίες σὲ σημεῖο τοῦτο ἀκριβῶς βρίσκεται τὸ πρόβλημα. Κοντὰ στὶς αἰτίες αὐτὲς ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη, πού συνήθως δὲν τὴν ὑποπευόμαστε. Πῶς νὰ τὴν

ὄνομάσω, Δύσκολα μπορεί νὰ διατυπωθῆ με λίγες λέξεις. Θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ λοιπὸν νὰ τὴν περιγράψω κάπως διεξοδικὰ καὶ νὰ τὴν τεκμηριώσω μ' ἓνα συγκεκριμένο παράδειγμα.

Μιά σειρά ἱστορικῶν γεγονότων (ὁποσδήποτε καὶ ὁσοδήποτε κι ἂν ἀπομονωθῆ ἀπὸ ἄλλες, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα συνεχόμενες κατὰ τρόπο καὶ χρόνο) εἶναι ἓνα πολὺπλοκο ὕφασμα ποῦ, καθὼς φτιάχνεται, ἀλλάζει διαρκῶς σύνθεση, γιὰ νὰ ἀπολήξῃ (ἔὰν καὶ ἐφόσον ἀπολήξῃ) σὲ ὀρισμένο τελικὸ καὶ ἀποκρυσταλλωμένο ἀποτέλεσμα. Ἀπὸ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα κρίνοντας οἱ ἱστορικοὶ, ὑποθέτουν ὅτι αὐτὴ τὴν καθαρὴ ὕφῃ εἶχαν ἐξ ἀρχῆς ἢ «κατάσταση» ποῦ περιγράφουν, καὶ ἔτσι μιλοῦν γιὰ «προθέσεις» ποῦ τάχα ἀποκαλύφθηκαν με τὸν καιρὸ, γιὰ «σχέδια» ποῦ δῆθεν εἶχαν μυστικὰ καταστρωθῆ καὶ στὸ τέλος ἐπέτυχαν ἢ ἀπέτυχαν, καὶ ἄλλα παρόμοια, ἐνῶ στὴν κίνηση τῶν γεγονότων καὶ στὴ διαμόρφωσή τους τῶν πρωταγωνιστῶν (καθὼς καὶ τῶν ἄλλων ἐπώνυμων ἢ ἀνώνυμων παραγόντων) οἱ «ἰδέες», οἱ «ἐπιθυμίες», τὰ «ἔργα» συλλαμβάνονται καὶ ἐκτελοῦνται «καθ' ὁδόν», ὅχι ὅπως ὁ καθένας τὰ εἶχε «σκεφθῆ», «θελῆσει» καὶ «καταστρώσει», ἀλλὰ ἀπὸ τὴ φορὰ καὶ τὴν πίεση τῶν πραγμάτων καὶ, τὸ σπουδαιότερο, παρὰ τὴ βούληση καὶ τὶς προβλέψεις του. Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἀνεβαίνουν κάποτε στὸ προσκήνιο τῆς «ἱστορίας» μορφές ποῦ περιβάλλονται με τὸ φωτιστέφανο τῆς δόξας, ἢ, ἀντίθετα, γκρεμίζονται ἀπὸ τὸ βάθος τους πρόσωπα κακοτυχημένα καὶ ντροπιασμένα, ἐνῶ καὶ τῶν πρώτων οἱ «ἄθλιοι» καὶ τῶν δευτέρων τὰ «κρίματα» πολὺ λίγο ὀφείλονται στὴ δικὴ τους πρωτοβουλία ἢ ἐνοχλή. Τὸ ζήτημα καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν εὐθυνῶν στὴν ἔκβαση μιᾶς σειράς ἱστορικῶν γεγονότων (μεγάλης, φυσικὰ, κλίμακας) εἶναι πάρα πολὺ δύσκολο πρᾶγμα, καὶ κάποτε ἐντελῶς ἀδύνατο. Οἱ ἱστορικοὶ μας ὅμως δὲν θέλουν νὰ παραδεχτοῦν αὐτὴ τὴν ἀδυναμία καὶ ἐπειδὴ δὲν περιορίζονται στὴν ἀπλὴ ἀφήγηση ἀλλὰ προβαίνουν σὲ «ἀναλύσεις» καὶ «ἐξηγήσεις» τῶν συμβάντων (γιὰ νὰ μὴ χαρακτηρισθοῦν ἀφελεῖς χρονικογράφοι), με βάση τὰ ὅσα σ υ ν τ ε λ ε σ θ η κ α ν ἰ σ χ υ ρ ῖ ζ ο ν τ α ὅτι καταλαβαίνουν τὰ ὅσα π ρ ο η γ ῆ θ η κ α ν, ἐνῶ ὅχι μόνο δὲν τὰ ἐννοοῦν σωστά, ἀλλὰ κάποτε καὶ τὰ παρανοοῦν. Ἔτσι μπαίνει πολλές φορές τὸ «παραμῦθι» μέσα στὴν Ἱστορία καὶ με τὴν μακροχρόνια καθιέρωσή του γίνεται τόσο πιστευτὸ, ποῦ δύσκολα μπορεί κατόπιν ἢ ἔρευνα νὰ τὸ διαλύσῃ.

Τὸ παράδειμά μου θὰ τὸ πάρω ἀπὸ μιὰ σελίδα τῆς σχετικὰ πρόσφατης εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας: τὴν καταστροφὴ τοῦ Ναπολέοντα στὴ Ρωσία (1812). Οδηγός μου ὁ Λέων Τολστόν, ποῦ (ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ βιογράφος του Henri Troyat) εἶχε μελετήσει βαθιὰ καὶ με σύστημα, ἀπὸ ρωσικὲς καὶ γαλλικὲς πηγές πρώτου μεγέθους, τὴν ἐξέλιξη τῶν συνταρακτικῶν ἐκείνων γιὰ τὴν πατρίδα του καὶ ἀποφασιστικῶν γιὰ τὴν τύχη τῆς Εὐρώπης γεγονότων, ὅταν ἐτοίμαζε τὸ μεγάλο του μυθιστόρημα *Πόλεμος καὶ Εἰρήνη*. Τὰ ἱστορικὰ ἐγχειρίδια, ἀκόμη καὶ μεγαλόσημα κείμενα, μιλοῦν σοβαρὰ γιὰ τὴν ὀλέθρια ἀπόφαση τοῦ Ναπολέοντα, κνηγῶντας τὸν ἐχθρὸ νὰ εἰσδύσῃ μεσοχειμῶνα στὰ βάρη τῆς Ρωσίας, καὶ γιὰ τὴ μεγαλοφυᾶ τακτικὴ τοῦ τσάρου Ἀλέξανδρου καὶ τῶν στρατηγῶν του νὰ συμπτύσσουν διαρκῶς τὶς στρατιές τους καὶ νὰ καταστρέφουν πίσω τους τὰ πάντα. Καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο εἶναι, κατὰ τὸν Τολστόν, καθαρὸ «παραμῦθι», ποῦ κόλλησε στὰ βιβλία μας ἀπὸ τὴν ἀπερισκεψία τῶν ἱστορικῶν νὰ θεωροῦν ἐμπρόθετα ἔργα τὰ προσιόντα τῆς συγκυρίας τῶν περιστάσεων: «Στὰ ἱστορικὰ ἔργα ποῦ γράφθηκαν γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1812» γράφει (μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ ἐξιμέροτο 1^ο κεφάλαιο τοῦ β' μέρους τοῦ βιβλίου III τοῦ μυθιστορήματός του *Πόλεμος καὶ Εἰρήνη*) «οἱ γάλλοι ἐπιμένουν με ἀνταρθέσκεια ὅτι ὁ Ναπολέων αἰσθανότανε τὸν κίνδυνο ἀπὸ τὸ μεγάλο ἕπλωμα τοῦ μετώπου, ὅτι ζητοῦσε τὴ μάχη, ὅτι οἱ στρατάρχες του τὸν συμβούλευαν νὰ σταθῆ στὸ Σμόλενσκ, γενικὰ ὅτι οἱ Γάλλοι εἶχαν ἐπίγνωση τοῦ κινδύνου ποῦ διέτρεχαν προελαύνοντας. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, οἱ ρῶσοι ἱστορικοὶ βεβαιώνουν, με ἀκόμη μεγαλύτερη ἀνταρθέσκεια, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκστρατείας ὑπῆρχε ἓνα σχέδιο σ κ υ θ ι κ ο ὕ π ο λ έ μ ο υ, ποῦ εἶχε σκοπὸ νὰ παρυσύρῃ τὸν Ναπολέοντα στὴν καρδιὰ τῆς Ρωσίας, καὶ τὸ σχέδιο τοῦτο τὸ ἀποδίδουν

πότε στὸν Πφοῦελ, πότε στὸν Τόλ, ἄλλοι σὲ κάποιο γάλλο, ἄλλοι στὸν ἴδιο τὸν τσάρο Ἀλέξανδρο, ἀναφερόμενοι στὰ ἀπομνημονεύματα, στὰ προγράμματα καὶ στὶς ἐπιστολές, ὅπου πραγματικά ὑπάρχουν ὑπαινιγμοὶ γι' αὐτὸ τὸ εἶδος στρατιωτικῆς δράσης. Ἀλλὰ τοὺς ὑπαινιγμοὺς τούτους στὴν πρόβλεψη ἐκείνων πὸ ἐπρόκειτο τάχα νὰ ἐπακολουθήσουν, τοὺς ἐπικαλοῦνται σήμερα μόνο καὶ μόνο γιὰ τὰ γεγονότα τοὺς ἐδικαίωσαν. Ἐὰν εἶχε συμβῆ τὸ ἀντίθετο, θὰ εἶχαν ξεχασθῆ ὅπως ξεχάστηκαν οἱ χιλιάδες ὑποθέσεις πὸ κυκλοφοροῦσαν τότε καὶ ὕστερα ἀποδείχτηκαν ἀνακριβεῖς. Ἡ ἔκβαση κάθε σειρᾶς γεγονότων δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ διατυπωθοῦν τόσο πολλὲς ὑποθέσεις, ὥστε πάντα βρίσκονται ἄνθρωποι νὰ λένε: Ἐγὼ τὸ εἶχα πῆ! Ξεχνοῦν, ὅτι ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνες τὶς ἀναριθμητὲς ὑποθέσεις εἶχαν γίνεи καὶ ἄλλες ἀπόλυτα ἀντιφατικές.

Ἡ συνείδηση πὸ εἶχε τάχα ὁ Ναπολέων τοῦ κινδύνου ἀπὸ τὸ ἄπλωμα τοῦ μετώπου του, τὸ σχέδιο πὸ εἶχε τάχα καταστρώσει τὸ ρωσικὸ ἐπιτελεῖο γιὰ νὰ τραβήξῃ τὸν ἐχθρὸ στὴν καρδιὰ τῆς Ρωσίας, ἀνήκουν ὀλοφάνερα σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῶν ὑποθέσεων. Γιὰ ν' ἀποδώσουν αὐτὴ τὴν ἐπίγνωση στὸν Ναπολέοντα καὶ αὐτὸ τὸ σχέδιο στοὺς ρώσους στρατηγοίς, οἱ ἱστορικοὶ ὀφείλουν νὰ βιάσουν σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ τὰ κείμενα, γιὰ τὸ ὅλα τὰ γεγονότα διαφεύδουν κατηγορηματικὰ αὐτὲς τὶς αὐθαίρετες ὑποθέσεις. Οἱ Ρῶσοι, ὄχι μόνο δὲν ἐξεδήλωσαν σὲ καμμιά στιγμή τοῦ πολέμου τὴν παραμικρὴ ἐπιθυμία νὰ παρασύρουν τοὺς Γάλλους στὰ βάθη τῆς χώρας τους, ἀλλὰ καὶ ἔκαναν ὅ,τι μπόρεσαν γιὰ νὰ τοὺς σταματήσουν, ἀπὸ τὴν πρώτη τους κίβλας προέλαση. Καὶ ὁ Ναπολέων, ὄχι μόνο δὲν φοβότανε τὴν ἔκταση τῆς γραμμῆς του, ἀλλὰ χαιρότανε, ὡς θρίαμβο, κάθε βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς καί, ἀντίθετα μὲ τὶς προηγούμενες ἐκστρατεῖες του, πολὺ χαλαρὰ ζητοῦσε τὴ μάχη.» Τὰ πράγματα λοιπὸν ἔγιναν ὅπως ἔγιναν ὑπὸ τὴν πίεση ἀναριθμητῶν παραγόντων καὶ τῆς συγκυρίας των' καὶ ὅταν ἦρθε τὸ «ἀποτέλεσμα», οἱ γάλλοι ἱστορικοὶ δὲν μποροῦσαν νὰ φανταστοῦν ὅτι ὁ θριαμβευτὴς τοῦ Ἀούστερλιτς καὶ τῆς Ἰένας ἔμπῆκε στὴ ρωσικὴ περιπέτεια χωρὶς «συνείδηση τοῦ κινδύνου», καὶ τοῦ χάρισαν τὴν «ἐπίγνωση» πὸ δὲν εἶχε, καὶ οἱ ἱστορικοὶ τοῦ ἀντίθετου στρατοπέδου ἔκαναν στοὺς ρώσους ἐπιτελικούς δῶρο τὸ σχέδιο τῶν «προμελετημένων» συμπτύξεων πὸ συνδέεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ στρατάρχη Κουτούζωφ...

Ὁ Θουκυδίδης ἔγραψε τὶς δημηγορίες τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν προσώπων τῆς ἱστορίας του, γιὰ νὰ δείχνῃ καὶ «ἀπὸ τῆ μέσα πλευρᾶ» τὴν ὄψη τῶν γεγονότων πὸ προετοιμάζονταν νὰ συμβοῦν ἢ ζητοῦσαν σημασιολόγηση ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὲς τοῦ δράματος. Ἀσφαλῶς ὅμως εἶτε θὰ τὶς ἔγραψε εἶτε θὰ τὶς ἐπεξεργάσθηκε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔκβαση τῶν γεγονότων, γι' αὐτὸ περιέχουν οἱ λόγοι του τόσες σωστὲς ἀναλύσεις καὶ προβλέψεις

Παραμῦθι λοιπὸν καὶ ἱστορία συστεγάζονται πολλὲς φορὲς, κι ἄς φαίνεται παραδόξη ἢ συννόκησῃ τους.

ΗΡΑΚΛΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΕΝΑΡΙΘΜΑ

467

— Ἀφοῦ ρημάξατε τὰ γουμαράγκαθα τῆς φραγῆς, εἶναι ν' ἀπορῆτε πὼς ἐχάψατε κ' ἓνα ἄνθος;

468

— Μιὰ ἰδέα σου τὸ πᾶν!

— Ἰδέα σου, παναπῆ, πὼς τώρα... τσιμπιέσαι..., τσιμπιέσαι ἐ δ ὦ.., κι ὄχι ἐκεῖ, ἀπὸ ἄλλο ν, κι ὄχι ἀπὸ σένα· ἰδέα πὼς γι' αὐτὸ μιλάμε καὶ τώρα-τώρα πὼς δὲ μιλάμε πιά γι' αὐτὸ παρὰ γιὰ τὴν ἀξιαγάπητη συμβία σου, πού, τί ἀκούραστη, τί ἀφωσιωμένη, ἔβαλε νὰ σὲ βράση βροῦβες!

469

Τ' ἄδρομερέστερ' ἀπὸ τὰ φυσικὰ ἔρχονται κάπως σὲ λογαρισμὸ· ἐνῶ ἐσύ, μὲ τὸ νὰ εἶσαι ἀπὸ τί καὶ μὲ τί πεπρωτισμένος...

470

Γιὰ τοὺς μπουζουκοκέφαλους φορεῖς τοῦ ἄφρονος γιγαντισμοῦ τῶν ἡμερῶν μας οἱ χοντροκαρῦδες τῆς ζούγκλας· γιὰ μᾶς τὰ καρυδάκια τοῦ γονικοῦ δεντρόκηπου!

471

— Ἀδιαλλαξία στὰ ὑπερκόσμια, καὶ ὄχι ὑπερδιαλλαγὴ στὰ ἐγκόσμια;

472

Ἀπαίτει τὴ διάκριση κι ἀδιαφέρει γιὰ τὴν κρίση!

473

— Ἀγία Οἰκογένεια, δίχως τοῦλάχιστο χρυσοφόρον ὄρνιθα;

474

— Δὲν ὑπάρχει πιά μέλλον!

— Ἐνῶ παρόν, χοντροπαρόν, βρωμοπαρόν...

475

Δὲν ξέρω καὶ κανένα πού νὰ μὴν πατᾶ ἐπὶ πτωμάτων!.. Τὸ πὼς δὲ ν' ἔχει

πολλὲς φορές, συνείδηση - μπορεῖ! Μὰ κι ὅταν ἔχη, κι ὅταν εἶναι βεβαιότατος...

476

— Γιὰ κοίτα τον πὼς σκύβει!..

— Σὰ νὰ πάει μὲ τὰ τέσσερα! Τὸ εἶδος του, βλέπεις, δὲν ἔχει ἀκόμα ὀρθιάσει!..

477

Ἄν ὁ χημικός, ὁ βοτανικός κ.λ., ἤξερε τί, κοντὰ στὰ ὅλως δικὰ του, ὑπάρχει τὸ διαφωτιστικό, τὸ ἀποκαλυπτικό γι' αὐτόν, στὴ φιλολογία, τὴ χρηματιστική, τὴν παλαιστική κ.λ.! Μὰ πού; πὼς, . Πολὺ ἀργά! Καὶ γιὰ ὅλους πιά!

478

Αὐτὸ ἔλειψε· μετανοῶ μόνο νοῶ μετὰ νὰ μὴ σημαίνῃ!

479

Ἄλλοτε Ἡρακλεῖς παράστεκαν στὰ Στέμματα· σήμερα ἡρακλίσκοι ἢ, ἄλλως· βασιλικοὶ ἄνδρες!

480

— Ἐλα πού δὲ θὰ μὲ πείσης πὼς δὲ θὰ μετανοιώσης γιατί μετάνοιωσες!

481

Ποῦ νὰ φτάσουν οἱ μικρότητες τῶν μικρῶν τὶς ποταπότητες τῶν μεγάλων!

482

— Τελειώσαμε;

— } Τελειώσαμε!

— Ἐ, ἔλα τώρα κ' ἐσύ, Δάσκαλε, νὰ μᾶς πῆς τὰ δικὰ σου!.. (Στοὺς ἄλλους: Κάποτε εἶναι, ξέρετε, γουστόζικα!..)

483

Ὅπως ὠρισμένα πόματα κ' ἐδώδιμα πρέπει πρῶτα νὰ σιτέψουν, ἔτσι κι ὠρισμένες σχέσεις...

484

Γιὰ νὰ κενώνη μὲ τὸ πρῶτο τὸ σάκκο του, καταλαβαίνεις τί σαρίδια κουβαλάει ἀπάνω του, πόσο δὲ βαραίνει μ' ἔλοσηκῶνει καὶ τόσο φορτίο!

485

Περσότερο ἔβλαψε ἢ ἀποφυγὴ τῆς κοινοτοπίας!.. Ἐκανε τάχα «πρωτότυπους» πολλοὺς ἀνίκανους καὶ γιὰ κοινότατες κενολογίες!

486

— Καὶ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ τιμωροῦν σὰν τὰ ὑποτιμᾶς!

487

Τί πιὸ ὑπέροχο ἀπ' τὸ νὰ μπορῆς νὰ πῆς: Ἐχω! Τί πιὸ θλιβερὸ ἀπ' τὸ νὰ πῆς: Εἶχα!.. Ναί! Εἶχα κ' ἐγὼ μιὰ μητέρα!.. Αὐτὸ νὰ πῆς! Μὰ ὅταν οὐτ' αὐτό;..

488

Κάθε κόχῃ κ' ἕνας στύλος, κάθε κρύπτη καὶ μονιά!

489

— Νὰ τ' ἀξίζης καὶ νὰ μὴν τὸ δέχῃς τὸ ἀξίωμα, τὸ εἶναι σου ὄλο νὰ τὸ ἀρνῆται, καὶ γιὰτὶ αὐτὸ σοῦ στέκει, καὶ γιὰτὶ σὲ βάζουν τότε πιὸ γερά στὸ χέρι, κ' ἐκεῖνο πού εἶσαι δὲ συγχωρεῖ...

490

Καὶ τὸ χοντροειδέστερο σύνεργο τὸ λεπταίνει ὁ καλὸς τεχνίτης!

491

— Πλήρωνε τὰ χρωστούμενα πάντοτε μὲ τὸ παραπάνω!

492

Σὰ δὲ μπορεῖς στὸ σημερινὸ πέταμα πεταλούδας νὰ δῆς τὸ χτεσινὸ σούρσιμο σκουληκιοῦ...

493

— Σκονίσου, σκονίσου κι ἄλλο, μὴ δὲ σκονίστηκες ἀρκετὰ καὶ τί γενόμαστε!..

494

Ποίος μόνο θύτης; μόνο θῦμα;

495

— Σὰν παραχώνη τῇ μούρη του σὲ βρωμίες, περιμένε τη ρύγχος!

496

...Νερὸ νὰ ἦταν κι ὄχι βοῦρκος - κι ἂς ἦμουν πάροχος!

497

— Μακάρι νὰ τοὺς λυπᾶσαι ὄλους· μὰ ὄχι γιὰτὶ ξεχνᾶς πὼς ἐσένα δὲ σὲ λυπήθηκε κανεὶς!

498

Ἡ τελεῖα καὶ παῦλα μετὰ τὸ λόγο μπορεῖ νὰ τὸν ἐξισοτιμήσῃ μὲ πράξη.

499

— Νομίζουν πὼς μποροῦν καὶ νὰ συνοδεύουν...

— Καὶ δὲν τοὺς ἀφήνεις νὰ τὸ νομίζουν! Ὡστόσοτὸν .."Ἡ βιάζεσαι νὰ τοὺς προσθέσης στοὺς νομίσαντας;..

500

Κάτι σ' ἀν πατρίδα βρίσκει ὁ ρωμιὸς στὰ ξένα· τάφο δὲ βρίσκει! Κι ὅταν νιώθεται κοντόμερος, γυρνᾶει στὸν Τόπο του καὶ κάνει ὅ,τι μπορεῖ γιὰ νά... ταφῆ μὲ τιμές!

501

— Ἄν ὅπως πῆγες γύρισε, πὼς πῆγες; Δὲν πῆγες!

502

...Ξεραμμένη συκιά, καὶ ν' ἀντιστέκεται ἔτσι στὸ δρόλαπα!..

503

— Ὅταν τὸ παιδί σου τίς τρώει ἀπ' ἄλλον, νὰ τίς τρώῃ κι ἀπὸ σένα!

504

Renommé «φιλαλήθης», καὶ νὰ μὴν ὑπηρετῆ μεγάλο ψέμα;

505

Γιὰ νὰ τονε σταυρώσουν, τοὺς ἔγινε σταυρός!

[Ἔλλοτε ἄλλα.]

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ¹

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΖΩΟ

[Ἐπομνημονεύματα τοῦ Χάνς Κρίστιαν Τίρμανν]

— Ἐπιτέλους, αὐτὸ τὸ ζῶο ἦτο ὁ μόνος μου φίλος !.. Εἶχα χρέος νὰ τὸ ὑπερασπίσω !

Αὐτὰ ἦσαν τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ δαμαστοῦ Χάνς Κρίστιαν Τίρμανν — τὸ ἀληθινὸ του ὄνομα : Κάρλ Γιέντεκ — κατὰ τὴν ἀπολογία του στὸ κακουργιοδικεῖο τῆς Φρανκφούρτης, ὅπου ἐδικάσθη ὡς ὑπαίτιος φόνου τοῦ ἰταλοῦ συναδέλφου του Νίνο Μπάστα.

Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ στιχομυθία του μὲ τὸν εἰσαγγελέα Γιόστ :

— Δηλαδή ἐννοεῖτε πῶς εἶχατε χρέος νὰ ὑπερασπισθῆτε ἓνα ζῶον εἰς βάρος ἐνὸς ἀνθρώπου, καὶ δὴ συναδέλφον σας ,..

— Δὲν τὸ ἔκαμα εἰς βάρος τοῦ συναδέλφου μου Ὁ συνάδελφός μου δὲν ἐκινδύνευε ἀπὸ τὸ ζῶον τὸ ζῶον ἐκινδύνευε ἀπὸ αὐτόν... Εἶχε χάσει τελείως τὴν αὐτοκυριαρχίαν του... Ἐμίσει τὸν πάνθηρα.

— Πῶς δὲν ἐκινδύνευε ; Ὁ πάνθηρ τὸν κατεσπάραξε, ἀφοῦ δολίως τὸν ἀφήσατε ἄοπλον !

— Ἐπταεῖ ! Ὁ Μπάστα ἔτρεφε μίσος διὰ τὸ ζῶο καὶ τὸ ἐξεδικεῖτο... Ἀνεζήτηε ἀφορμὴν νὰ τὸ φονεύσῃ. Αὐτὸ ἦτο ἡμερώτατο, ἀλλὰ τὸ ἐνιωθε... Δὲν εἶναι ἴσως εὐκόλον νὰ σᾶς ἐξηγήσω, ἀλλ' ὑπάρχει ἓνας σιωπηρὸς νόμος εὐθύτητος μεταξὺ τῶν ζῶων καὶ τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὰ δαμάζουν. Ὁ Μπάστα παρέβη τὸν νόμον...

— Τέτοιον εἶδους ἐξηγήσεις δὲν πείθουν !.. Ἀφήσατε τὸν συνάδελφόν σας ἄοπλον, εἰς τὴν μῆνιν ἐνὸς ἀγρίου ζῶου !

— Δὲν ὑπάρχουν «ἀγρια» ζῶα. Ὁ Ρατζ ἦτο ἡμερος καὶ φύσει ἀγαθός. Ἐπιτέλους, ἐγνώριζα ὅτι ὁ Μπάστα ἐσκόπευε κατὰ τὴν παράστασιν ἐκείνην νὰ τὸν φονεύσῃ. Ὡφείλα νὰ προστατεύσω τὸ ζῶον...

— Καὶ ἀφαιρέσατε τὰ φυσίγγια ἀπὸ τὸ περιστρόφον τοῦ συναδέλφου σας !.. Σᾶς θεωρῶ ἔνοχον φόνου ἐκ προμελέτης !

Ἐντούτοις οἱ ἔνοχοι ἀθώωσαν τὸν Τίρμανν, ὁ δὲ εἰσαγγελεὺς Γιόστ δὲν ἤσκησεν ἐναντίον τῆς ἀποφάσεώς των ἔφεισιν.

Ἄλλ' ἀκούσατε τὸ κύριον μέρος τῆς ἀπολογίας τοῦ γηραιοῦ δαμαστοῦ :

Ὁ Ρατζ δὲν ἐγεννήθη εἰς θηριοτροφεῖον καὶ δὲν εἶχε ποτὲ τὴν ἀμφιβολίαν ἐκείνην περὶ τῆς εὐθύτητος τῶν δαμαστῶν, ποὺ ἔχουν ὅλα τὰ εἰς θηριοτροφεία γεννώμενα ζῶα ἀπὸ σκλάβους γονεῖς. Εἶχε φυσικὴν ἀγαθότητα καὶ εὐθύτητα συμπεριφορᾶς. Τὸν συνέλαβον ὁ ἴδιος, εἰς ἓνα ταξιδιὸν μου στὰς Ἰνδίας, καὶ τὸν ἐπώλησα εἰς τὸ τσίρκον «Ἀριελ», ὅπου ἐργαζόμενον ὡς ἀρχιδαμαστής ἀπὸ πενταετίας. Ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἠνείχετο — ὅπως ὅλα τὰ γεννηθέντα εἰς φυσικὸν περιβάλλον ζῶα — ἦτο ἡ ὑπουλος συμπεριφορά. Τὰ ζῶα αὐτά, ὅπως γνωρίζουν ὅλοι οἱ δαμασταί, ἀντιθέτως πρὸς τὰ τῶν θηριοτροφείων, συγχωροῦν πολὺ δύσκολα. Δὲν παίζουν μὲ τὰ συναισθήματά των. Εἶναι φύσει πιστά, καὶ ἀνένδοτα εἰς τὸν νόμον τῆς εὐθύτητος... Ἄν ὁ δαμαστής δὲν τὰ ἀγαπᾷ — ἀλλὰ καὶ δὲν τοὺς ἀποκρύπτει τὸ συναίσθημά του — τοῦ εἶναι ἀπλῶς ἀγρια καὶ «δύσκολα». Ἐφόσον ὁμως δὲν χάσῃ τὴν αὐτοκυριαρχίαν του, δὲν τοῦ ἐπιτίθενται φονικῶς ποτέ. Τρόπον τινά : Ἀναγνωρίζουν ὡς θεμιτὴν τὴν ἐχθρότητα, ἂν δὲν καλύπτεται. Οὐδέποτε ὁμως συγχωροῦν τὴν ὑποκρισίαν ! Ὁ Μπάστα ἐπλησίαζε συχνὰ τὸ ζῶον — ἐπὶ σκηπῆς — καὶ τὸ ἐχάιδευε πρὸς ἐπίδειξιν. Ἐκεῖνο, ἂν καὶ δὲν τὸν συνεπάθει, τὸν ἠνείχετο. Καὶ τότε ὁ Μπάστα — τὸ ἔκαμνε πολλὰς φορὰς — ἐνῶ ἐχάιδευε

1 Προσοχή ! Βλ. ΤΝΕ 4, 277β, 278β, 41.

ἀκόμη τὸν Ράτζ, καὶ ἐκεῖνος ἦτο ἀνόποτος, τοῦ κατέφευγε, ἀποτόμως, τὸ μαστίγιον κατὰ πρόσωπον! Βεβαίως καὶ πρὸς ἐπίδειξιν «ἀφοβίας» εἰς τὸ κοινόν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀληθῆς μῖσος - πού ὁ Ράτζ τὸ ἠσθάνετο... Ἐγνώριζα τὸ ζῶον καὶ ἀντιλαμβανόμουν τὴν ἐκπληξίν του καὶ τὴν ὀργίλον ἀπορίαν του, ὅπως ἐβρουχάτο κατόπιν καὶ ἐστριφογύριζεν...

Δὲν εἶναι ὅτι ὁ Μπάστα τὸν ἐμίσει. Εἶναι ὅτι τὸν ἐξηπάτα. Ἡθέτει τὸν νόμον τῆς εὐθύτητος... Ἐντούτοις τὸ θηρίον ἦτο τόσο εὐθὺ καὶ τίμιον, πού οὔτε εἰς ἐμὲ δὲν συνεχώρησε — τρεῖς μῆνας πρὸ τοῦ ἀτυχήματος — ὅτι ἐστάθην, κάποτε, ἐμπρὸς εἰς τὸν κλωβόν του συζητῶν φιλικὰ μὲ τὸν Μπάστα. Τὴν ἐπομένην, ὅτε τὸ ἐπλησίασα ἐπὶ σκηνῆς, μοῦ ἔδειξεν ὅτι δὲν ἐπεθύμει κανενὸς εἶδος ἀσκήσιν μαζί μου. Ἐχρησιάσθην μίαν ἐβδομάδα διὰ νὰ τὸ πείσω ὅτι ἤμην ἔ γ ὦ, ὁ φίλος του, πού ἠδύνατο νὰ ἐμπιστεύεται.

Ἐὸ Μπάστα ἐμίσει τὸ ζῶον διότι δὲν ἐξετέλει ὠρισμένας ἀσκήσεις πού συνηθίζον οἱ δαμασται ζῶων ἀπὸ θηριοτροφεία, καὶ τοῦ ἐχαλοῦσε τὸ νούμερο, πού ἦτο, τρόπον τινά, ἢ «σπεσιαλιτέ» του: Ἐὸ Μπάστα ἀπῆτει ἀπὸ τοὺς πάνθηρας τοῦ τσίρκου — οἱ τρεῖς ἦσαν γεννημένοι εἰς θηριοτροφεία, ὁ Ράτζ ὅμως ὄχι — νὰ παραιτοῦν δουλικῶς τὴν τροφήν των ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τῆς τίγρεως Κάτυ, καὶ ν' ἀποσύρονται διὰ νὰ τὴν ἀφήσουν νὰ φάγῃ αὐτή! Ἀπῆτει ἀπὸ τὰ ζῶα κάτι ἀφύσικον — ὁ πάνθηρ δὲν ἐγκαταλείπει ποτὲ τὸ θήραμά του —, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν περὶ «ἱεραρχίας» τῶν ζῶων ματαιόδοξον ἰδέαν τῶν θεατῶν. Οἱ τρεῖς ἄλλοι πάνθηρες τὸν ὑπήκουον. Ἐὸ Ράτζ ὅμως ἐξηκολούθει νὰ τρώγῃ τὴν τροφήν του - καὶ ἡ Κάτυ, ἀντιλαμβανομένη ὅτι ἦτο ἀνένδοτος αὐτός, ἔτρωγε τὰ ἐγκαταλειφθέντα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δίχως νὰ ἐνοχλῇ κἄν τὸν Ράτζ!

Εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ αὐστηροῦ ἤθους τῶν ζῶων — καὶ τοῦ ἀλληλοσεβασμοῦ πού ἔχουν, τὰ γεννηθέντα ἰδίως εἰς φυσικὸν περιβάλλον —, ὅτι, καὶ ὅταν ὁ Μπάστα ἀπεπειράθη νὰ ἐκμάθῃ εἰς τὴν Κάτυ — ἐπίσης συλληφθεῖσαν μεγάλην εἰς τὴν ζούνγκλαν — νὰ ἐκδιώκῃ τὸν Ράτζ ἀπὸ τὴν τροφήν του, ἐκεῖνη ἠρόνηθη... Ἐξηκολούθει νὰ τρώγῃ τὰ ὅσα ἄφηνον οἱ ἄλλοι πάνθηρες, καὶ κατὰ τοῦ Ράτζ δὲν ἐπετίθετο.

Οὕτω, τὸ νούμερο τοῦ Μπάστα ἐξηντελιζέτο - καὶ ἠγαγκάσθη ἐν τέλει νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ. Ἐκτοτε ὅμως ἐμίσει τὸν Ράτζ!..

Αἱ σχέσεις των σιγά-σιγά ἐξετραχύνθησαν. Τὸ ζῶον ἠσθάνετο τὸ μῖσος τοῦ ἰαλοῦ, καὶ τὸν ὑπεχρέωνε διαρκῶς νὰ τὸ προσέχῃ - ἄλλως τοῦ ἐπετίθετο! Καὶ μίαν νύκτα τὸν ἐγελοιοποίησεν ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ, ἀρπάσας ἀπὸ τὰ χέρια του τὸ μαστίγιον καὶ φεύγων διαρκῶς, διὰ νὰ μὴ τὸ παραδώσῃ εἰμὴ μόνον εἰς ἐμὲ, εἰς τὸν κλωβόν του πλέον!

Τότε ὁ Μπάστα ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ τὸ ζῶον. Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποστῇ, φυσικὰ, κυρώσεις ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ τσίρκου, ἀνεζήτηε ἀφορμὴν «νομίμον ἀμύνης» του, κατὰ τὴν διάρκειαν παραστάσεως.

Ἀντελήφθη τί ἔκαμνε, καὶ τὸν συνεβούλευσα. Ἦτο ἄλλωστε πολὺ ἐπικίνδυνον αὐτό, διότι ὁ Ράτζ προφανῶς ἠσθάνετο τὴν ἀπόφασίν του καὶ ἀνεζήτηε καὶ αὐτὸς εὐκαιρίαν. Αἱ ἀντιδράσεις τοῦ ζῶου ἦσαν πλέον «φονικαῖ» - καὶ οἱ ἄλλοι δαμασται τὸ ἀντελήφθησαν ἐπίσης.

Τί ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ; Ἡ διεύθυνσις τοῦ τσίρκου ἤθελε τὸν Μπάστα, διότι ἤρρεσεν εἰς τὸ κοινόν. Ἐὸ Μπάστα ἐμίσει τὸν Ράτζ, καὶ ἀνεζήτηε εὐκαιρίαν νὰ τὸν φονεύσῃ. Ἐὸ Ράτζ τὸ ἠσθάνετο, καὶ ὁ δαμαστής ἐκινδύνευε. Τὸ ζῶον ἐντούτοις εἶχε δίκαιον!

Τὸ ἀπόγευμα ἐκεῖνο ἤκουσα τυχαίως τὸν Μπάστα νὰ λέγῃ, ὅτι «θὰ τελειώνῃ ἀπόψε μὲ τὸν βρωμόγατο αὐτόν»!.. Καὶ τὸν εἶδα πού ἐγέμισε τὸ περιστροφόν του μὲ «ντοῦμ-ντούμ».

Ἦμουν ἀνάστατος. Ἐπῆγα εἰς τὸν κλωβόν τοῦ θηρίου... Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἦτο τόσο ἤμερον καὶ τόσο φιλικὸν πρὸς ἐμὲ!

Πιθανῶς δὲν θὰ ἀντιληφθῆτε ποῖαι αἱ σχέσεις μεταξὺ ἐνὸς ἀνθρώπου καὶ ἐνὸς τό-

σον τιμίον και ὑπερηφάνου ζώου... Ἐσκέφθην ὅτι πάντως ὄφειλα νὰ σώσω τὴν νύκτα ἐκείνην τὸν Ράτζ, και τὴν ἐπομένην νὰ διαπραγματευθῶ τὴν ἀγοράν του ἀπὸ τὸ τσίρκο — ἤλιψα ὅτι δὲν θὰ μοῦ τὸ ἤρουντο —, νὰ παραιτηθῶ ἀπὸ ἀρχιδαμαστής τοῦ «Ἀριελ», νὰ πάρω τὸν Ράτζ και ν' ἀναζητήσω ἄλλο τσίρκο διὰ νὰ ἐργασθῶ.

Ἀφῆρσα ἀπὸ τὸ περίστροφον τοῦ Μπάστα τὰς σφαίρας και τὰς ξαναέβαλα εἰς τὴν θήκην τῆς ζώνης του. Ὁ Μπάστα δὲν ἀντελήφθη τίποτε, ὅταν ἐπέστρεψε διὰ νὰ ντυθῆ.

Κατὰ σύμπτωσιν, τὴν νύκτα ἐκείνην, ὁ διευθυντὴς τοῦ «Ἀριελ» ἦλθε εἰς τὸ τσίρκο Συνεζήτουν μαζί του εἰς τὸ γραφεῖον. Μὲ εἰρωνεύετο, φιλικῶς, ὅτι «μὲ πῆραν τὰ χρόνια, και ἐδαμάσθην ἀπὸ τὰ ζῶα». Εἶπεν ὅτι «ἔστω· παρὰ νὰ δεχθῆ τὴν παραιτήσιν μου, μοῦ χαρίζει τὸν Ράτζ, και ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ἐξαίρῃ ἀπὸ ὅλα νὰ νοῦμερα...» - ὅταν, ἀκούωνται φωναί, πανδαιμόνιον! Τρέχομε - ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά!.. Ὁ Ράτζ εἶχε κατασπαράξει τὸν Μπάστα, τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς πού ἐκεῖνος ἐπυροβόλει, μὲ τὸ ἄσφαιρον περίστροφόν του, διότι τὸ ζῶον τοῦ ἔκαμε μίαν φοβερὰν ἐκδορὰν εἰς τὸ πρόσωπον, ἐνῶ τὸ ἐκτύπη πάλιν ἀναίτιως μὲ τὸ μαστίγιον!.

Ἡ πεῖρα ἐνὸς δαμαστοῦ σὰν τὸν Τίρμανν εἶναι ἀσφαλῶς πολὺτιμος, ὅσον τοῦλάχιστον και ἐνὸς φυσιοδίδου, διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ψυχολογίας τῶν ζῶων. Ἴδου πῶς ἀναλῶει εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα ἐνὸς δαμασθέντος τὰς σχέσεις δαμαστοῦ και θηρίου:

Προτοῦ γίνω δαμαστής — και ἔγινα πολὺ ἀργά, σαράντα ἡδὴ ἐτῶν — δὲν ἐγνώριζα τίποτε, ἢ σχεδὸν τίποτε, ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν τῶν ζῶων. Ἐκεῖνο ὅμως πού θεωρῶ ὅτι ἔπαιξε τὸν πρῶτον ρόλον εἰς τὸ νὰ γίνω καλὸς δαμαστής, εἶναι μία ἐντελῶς ἀνεπιφύλακτος ἀγάπη πού εἶχα πρὸς κάθε εἶδους ζῶον, και μία παράδοξος βεβαιότης: ὅτι οὐδὲν ζῶον «μισεῖ»! Συγχρόνως — θὰ φανῆ·παράδοξον, ἀλλ' αὐτὸ ὑπῆρξε εἰς ἐμὲ ἢ ἀρχή — μία βαθεῖα πικρία ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, μία ἐρημία εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν — δὲν εἶχα οὐτ' ἓνα συγγενῆ ἢ γνήσιον φίλον — και μία ἀπαθὴς ἀδιαφορία γιὰ τὴν ζωὴν μου. Ἐπήγαινα ὥρες ὀλόκληρες εἰς τὸν Ζωολογικὸν και παρηκολούθουν τὰ ἐγκλωβισμένα ζῶα Ἐπήγαινα εἰς τὸ πλέον ἀσύνηθες κνήγιον πού δύναται νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς: Ὁρες ἀτελείωτες, ἄοπλος, ἀκίνητος, κρατῶν τὴν ἀνάσα μου, μπροσῦντα εἰς μίαν λόχμην, εἰς ἓνα θάμνον, εἰς μίαν ρεματιά, διὰ νὰ παρακολουθῶ ἀπὸ κοντὰ ἓνα ἄσβρον, μιὰ σαύρα, πουλιὰ ἢ τετράποδα τοῦ δάσους. Μίαν ἐποχὴν ἐπήγαινα καθημερινῶς εἰς τὸ δάσος τοῦ Σένμπαουμ, τέσσαρας ὥρας πορείαν, διὰ νὰ περιθάλψω ἓνα πληγωμένον λαγόν, ὁ ὁποῖος ἐντέλει τόσον ἐξοικειώθη μαζί μου ὥστε μὲ ἀνέμενεν εἰς τὴν ἐξοδὸν τῆς λόχμης του, τὴν ὠρισμένην ὥραν πού ἔφθανα, και μὲ ἐπλησίαζεν ἀφόβως!

Ἀπέκτησα κατόπιν ἓνα γεράκι, πού κατήντησε σχεδὸν οἰκόσιτον και μόνον τὰς ἰδικὰς μου ὀρνιθὰς δὲν ἐπείραζε. Τὸ εἶχε τραυματίσει ἓνας φίλος μου και ἐγὼ τὸ εἶχα περιθάλπει εἰς τὸ σπῆτι μου δύο ἐβδομάδας, ἀφοῦ τοῦ ἔβγαλα ἐν πρὸς ἐν τὰ σκάγια ἀπὸ τὸ σῶμα, και τὸ ἔτρεφα μὲ ἐντόσθια ὠμά. Κατήντησε, κατόπιν, μάλιστα διὰ τὰς ὀρνιθὰς τῆς περιοχῆς και φαίνεται ὅτι τὸ ἐφόνευσαν εἰς ἓν γειτονικὸν κτήμα.

Νομίζω ὅτι ὁ φόβος προέρχεται μόνον ἀπὸ ἐχθρικὴν διάθεσιν. Φοβούμεθα, μόνον ὅταν ἐσωτέρως μισοῦμεν, ὅταν ἀντιδρῶμεν εἰς τὴν προσέγγισιν μὲ ἐν ἄλλο ζωντανὸν πλάσμα. Φοβούμεθα και τὸν ἀνθρώπινον ἐχθρόν, ὅταν τὸν μισοῦμεν· ὅταν, δι' οἰονδήποτε λόγον, τὸν θεωροῦμεν «ἐχθρόν». Φοβούμεθα τὰ ζῶα, ὅταν δὲν τὰ ἀγαπῶμεν. Καὶ αὐτὰ, δὲν ἐπιτίθενται, κατ' ἐκείνων πού τὰ φοβοῦνται, ἀπὸ θρασυδειλίαν, ἀλλὰ διότι αἰσθάνονται τὴν ἐχθροπάθειαν ἢ τὴν κακὴν πρόθεσιν ἐναντίον των, ἢ ὅποια ἀκριβῶς γεννᾷ τὸν φόβον πρὸς αὐτὰ.

Δὲν ἐφοβήθην ποτὲ τὰ ζῶα, και κανένα τους δὲν ἐμίσησα ποτέ. Οὔτε ἐν δὲν μοῦ ἐπετέθη ποτέ.

Αἱ πρῶται μου ἐπαφαί, ὡς μαθητευόμενον δαμαστοῦ, μὲ τὰ λεγόμενα «ἄγρια» δὲν ἤμπορῶ νὰ εἶπω ὅτι ἦσαν κατὰ «εὐκόλον» δι' οἰονδήποτε. Ἄν κανεὶς δὲν ἔχη τὴν βαθεῖαν ἐκείνην ἀδιαφορίαν πού εἶχα διὰ τὴν ζωὴν μου, δύσκολα ἴσως θὰ κατώρθωνε

ὅ,τι κατώρθωσα ἐντὸς ὀλίγων ἐβδομάδων. Ἦρχισα εἰσερχόμενος εἰς κλωβὸς μᾶλλον μικροσώμων ζώων καὶ ἐκαθήμην εἰς μίαν γωνίαν, ἤσυχος καὶ ἀκίνητος, ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους. Ἐκείνο πού ἐκαμνα θά φανῆ γελοῖον· Ἐφρόντιζα νὰ τ' ἀγαπῶ! Τὰ ἐκοίταζα κατάματα, διαρκῶς, καὶ δὲν ἐφρόντιζα παρὰ τοῦτο: Νὰ τ' ἀγαπῶ, μὲ τὰ μάτια, καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου πὼς ὅ,τι κι ἂν κάμουν, δὲν θὰ κινηθῶ, δὲν θ' ἀμνηθῶ οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον.

Ἔχω τὴν ιδέαν ὅτι τὰ ἰσχυρὰ σαρκοβόρα — ὁ λέων, ἡ τίγρις, ὁ πάνθηρ — προσπαθοῦν κατ' ἀρχὴν ν' αὐτοερεθισθοῦν κατὰ τοῦ θηράματός των. Ἀλλ' ὁ αὐτοερεθισμὸς των — πού ἐκδηλώνεται μὲ μυκηθμοὺς καὶ «ἀπειλητικὰς-δοκιμαστικὰς» κινήσεις — ἐκπνέει ὅταν δὲν συναντήσῃ ἀντίδρασιν.

Δὲν πρόκειται περὶ τοῦ «νὰ ὑποκριθῆ κανεὶς τὸν πεθαμένον». Τοῦτο εἶναι ἀπλῶς μέσον παθητικῆς ἀμύνης, ἐναντι τῶν μὴ σαρκοβόρων. Ἀλλὰ δὲν ὠφελεῖ ὡς πρὸς τὴν τίγριν, λ.χ., καὶ γενικῶς ὡς πρὸς οἰοδήποτε πειναλέον σαρκοβόρον. Ἀντιθέτως: Πρέπει νὰ σᾶς αἰσθάνεται ζωντανὸν καὶ μὴ ὑποκρινόμενον — ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ μὴ «ἐχθρικόν», μὴ «διατεθειμένον κακῶς» — διὰ νὰ μὴ ἐπιτεθῆ τὸ «ἄγριον» σαρκοβόρον.

Ὅπωςδήποτε, δὲν ἐφρόντιζα παρὰ τοῦτο· Νὰ τ' ἀγαπῶ, καὶ νὰ εἶμαι ἐτοιμος ν' ἀποθάνω ἄ ν ε υ ἄ ν τ ι δ ρ ἄ σ ε ω ς !. Ἀπαιτεῖται νὰ ἔχετε πολλὴν ἀπόφασιν διὰ τὴν ζωὴν σας, καὶ πολλὸ ἄδολον ἀγάπην διὰ τὰ ζῶα — ὅλα τὰ ζῶα, ἀδιακρίτως — διὰ νὰ φθάσετε εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ὅπου ξαφνικὰ αἰσθάνεσθε ὅτι μὲ τὸ ζῶον αὐτὸ ἐ γ ν ω ρ ἰ σ θ η τ ε !. Ἀπὸ τοῦ σημείου ὁμως ἐκεῖνον καὶ μετὰ, ὀφείλετε νὰ φερθῆτε ἐντελῶς φυσικὰ μαζί του! Ὅφείλετε νὰ σηκωθῆτε καὶ νὰ κινηθῆτε ἐλεύθερα εἰς τὸν κλωβὸν του - μὲ ἀδιαφορίαν καὶ ἀπόλυτον ἄνεσιν! Πρὸς θεοῦ, μὴ φοβηθῆτε οὐδ' ἐπὶ στιγμήν! Τὸ ζῶον θὰ αἰσθανθῆ ἀμέσως τὸν φόβον σας, ὅσον καὶ ἂν τὸν κρύψετε. Ὁ δὲ φόβος σας εἶναι διὰ τὸ ἐνστικτὸν τοῦ ἐρέθισμα τοῦ ἀντανακλαστικοῦ μηχανισμοῦ ἐπιθέσεως! Ὁ φόβος, ἐν μῆ λέξει, εἶναι «ἀντίδρασις θηράματος» - ἐπὶ γενεᾶς γενεῶν κ' ἐπὶ αἰῶνας αἰῶνων ὀπισθεν τοῦ ἐνστικτοῦ τοῦ ζῶου

Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ μὴ φοβηθῆτε, ἂν δὲν ἀγαπᾶτε σφοδρὰ καὶ ἀνεπιφύλακτα τὸ ζῶον, ἂν δὲν ἀδιαφορῆτε ἀλήθεια καὶ τελείως διὰ τὴν ζωὴν σας! Ὅχι ἂν ὑποκρίνεσθε, ἀπλῶς, τὸν «ἀδιαφοροῦντα», ἀλλ' ἂν ἀλήθεια ἀδιαφορῆτε! Θὰ ἔλεγα μάλιστα· Ἄν δὲν ἐπιθυμῆτε, σχεδόν, ἕνα θάνατον τέτοιον εἶδους!

Φαίνεται παράδοξον, ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι· Ἐν εἶδος βαθείας ἐκνικήσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ζωὴν σας, μαζί μὲ μίαν τάσιν αὐταπαρνήσεως διὰ τὸ ζῶον πού στέκει ἀπέναντί σας. Πρέπει ὅλα τὰ ἄλλα ἀπὸ τὴν ζωὴν σας νὰ λείπουν τὰς στιγμὰς ἐκεῖνας· Νὰ μὴ σκέπτεσθε παρὰ τὸ ζῶον, νὰ μὴ ἀγαπᾶτε παρὰ αὐτὸ, νὰ μὴ συμπονήτε παρὰ τὸν ἰδικόν του προαιώνιον φόβον ἀπὸ τὸν «ἐχθρόν-θήραμα» — ἀπὸ τὸν «ἐχθρόν-ἄνθρωπον» μάλιστα (τὸν φοβερώτερον ἐχθρόν του) — καὶ ν' ἀδιαφορῆτε τόσον διὰ τὴν ζωὴν σας, ὥστε ἀληθῶς ἄνετα, μὲ μαζοχισμόν ἄνετα νὰ αἰσθάνεσθε καὶ νὰ κινήσθε κοντὰ του

Πόσες φορὲς ἐδίψασα, ἔπειτα ἀπὸ ὄρες παραμονῆς μέσα εἰς τὸν κλωβὸν λεόντων, καὶ αἰσθάνθηκα ὅτι ὄφειλα νὰ μὴ πιῶ ἄλλο νερὸ παρὰ ἀπὸ τὸ ἰδικόν των!.. Κ' ἐσηκώθη καὶ ἤπια ἀπὸ τὸ δοχεῖον των, μὲ τὰ χέρια!

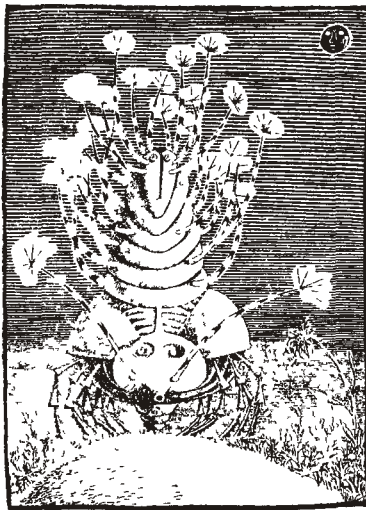
Εἶναι σχεδόν ἀπίστευτον πόσον ἀσφαλῶς ἐπανευρίσκετε ἕνα ἐνστικτὸν συμφιλώσεως μὲ τ' ἀγριώτερα τῶν ζώων, καὶ κερδίζετε διὰ παντός τὴν ἀγάπην τους, ὅταν ἐγκαταλείψετε πᾶσαν ἐπιφύλαξιν ἀπέναντί των ἀφ' ἧς «ἐγνωρίσθητε», καὶ τ' ἀγαπήσετε περισσότερον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σας! Φαίνεται ὅτι ὁ δεκακισχιλιετῆς ἢ δεκαπεντακισχιλιετῆς «πολιτισμὸς» μας δὲν ἔχει ἐπικαλύψει παρὰ μὲ μίαν πολὺ ἀσήμαντον «κροῦσταν» τὸ ἐνστικτὸ μας· Δύναται ὁ καθεὶς ἴσως νὰ τὴν θραύσῃ καὶ νὰ ἐπανεύρῃ, διὰ τοῦ καθαροῦ ζωικοῦ τοῦ ἐνστικτοῦ, τὴν ὁδὸν τῆς συνεννοήσεως μὲ τὰ ζῶα - φθάνει νὰ πετάξῃ ἀπο μέσα του τὰ «ἐνδιαφέροντα» καὶ τοὺς «φόβους», τὰς «ἐχθρας» καὶ τὰ «μίση», μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐφόρτωσεν ὁ «πολιτισμὸς» καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὸ φυσικὸν περιβάλλον.

Είστε εις θέσιν νὰ αισθανθῆτε ὄχι φόβον διὰ τὴν ζωὴν σας, ἀπέναντι ἐνὸς ἀγρίου ζώου, ἀλλὰ τρυφερότητα καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτὸ τὸ «τρομαγμένο πλάσμα», πού, ἀπὸ ἰδὶκόν του τρόμον διὰ τὴν ἐχθροπάθειάν σας, σᾶς ἐπιτίθεται ;.. Τότε μόνον ἔχετε ἐλπίδα νὰ «συμφιλιωθῆτε»

Ἐὸ «δαμαστής» ἀρχίζει ἀπὸ ἀκριβῶς: Δὲν δαμάζει. Δαμάζεται! Δὲν ἐπιβάλλεται διὰ τοῦ τρόμου εἰς τὸ ζῶον. Ἐπιβάλλεται διὰ τῆς προσωπικῆς του αὐταπαρνήσεως ἐπὶ τοῦ ἰδίου του τρόμου ἐναντι τοῦ ζώου. Ἐὸ «δαμαστής» δὲν φοβίζει Ἄγαπᾶ! Καὶ δὲν ἀπειλεῖ. Ἀπειλεῖται - κι ὁμως ἐξακολουθεῖ ν' ἀγαπᾶ.

Δὲν ξέρω ἂν θὰ γίνω νοητός, ἀλλὰ θέλω νὰ εἶπω τοῦτο. Ἐὸ ἄνθρωπος, ὡς «ἄνθρωπος» ἀκριβῶς, εἰς τὴν ἀνωτέραν δυνατὴν «αὐτο-υπεριόρησιν» του, ὡς «ἀπαρνούμενος ἑαυτόν» — δηλαδὴ ὄχι ὡς «ζῶον» — καὶ ἐντούτοις δι' ἐνὸς ἐνστίκτου καθαρῶς ζωικοῦ, πὸν τὸν βοηθεῖ εἰς μίαν ἀπευθείας «συνεννόησιν» μὲ τὸ ζῶον, γίνεται «δαμαστής».

Οἱ πολλοὶ πιστεύουν ὅτι διὰ τοῦ ἀντιθέτου ἀκριβῶς «ὑποτάσσομεν» τὰ ζῶα Ἄλιμίμονό τους ἂν ἔτσι σκεπτόμενοι καὶ ἔτσι αισθανόμενοι εἰσέλθουν ποτὲ εἰς τὸν κλωβὸν καὶ τοῦ πλέον «ἡμερωμένον»!

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Δ. ΦΟΡΗΣ

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ^[7]

—“Ολοι οί λαοί νομίζουν πώς τὰ γράμματα τῆς γλώσσας τους εἶναι δικά τους· καὶ φυσικὰ πρέπει νὰ μάθουν πρῶτα, γιὰ νὰ μὴν ἀντιδροῦν παρόλογα. Πρέπει νὰ καταλάβουν πὼς τὰ σύμβολα εἶναι φκιαχτά, ἀλλάξιμα, τροποποιήσιμα, τί ἄλλο νὰ πῶ, διώξιμα (ἴσα περιττά)... Σὰ θυμᾶμαι καὶ τὸ γερμανὸ κλητήρα! Ζητοῦσα φωτοαντίγραφο ἑνὸς κώδικα τῆς Βιβλιοθήκης του καὶ ἀφοῦ ἔγραψα σ’ ἓνα ἔντυπο τὰ στοιχεῖα μου, ἔβαλα στὴν ἔνδειξη Ζητούμενο τοῦτο : Κώδικας ἀρ. CXC. Διαβάζει τὸ ἔντυπο ὁ κλητήρας, μοῦ τὸ ἐπιστρέφει καί, δείχνοντάς μου τὸ CXC, μοῦ λέει εὐγενικᾶ : Παρακαλῶ, ὄχι μὲ ἀρβικινὸς ἀριθμὸς!.. Μπῆκα στὸ νόημα· διορθῶν τὸ CXC σὲ 190, καὶ ἀκοίω τὸ ἀλησμόνητο : Ἔτσι, ὠραῖα! Μὲ γερμανικὸς ἀριθμὸς!..

+ Νὰ σκάσης, Πλήνιε, νὰ σκάσης!

— Εὐχαρίστως νὰ σκάσω, ἀλλὰ στάσου νὰ τελειώσω με πρῶτα.

+ Μὰ νομίζω πὼς φτάνουν αὐτά. Καὶ καταλαβαίνω πὼς σ’ ὄλους τοὺς λαοὺς ὑπάρχει αὐτὴ ἡ σύγχυση. “Ολοι θεωροῦν δικά τους τὰ σύμβολα τῆς γραφῆς, ἐνῶ ἡ γλώσσα μόνο εἶναι δική τους· τὰ γράμματα εἶναι ὁ κλέπας τοῦ κλέφαντος, μὲ τὴν «καλύτερη» (!) ἔννοια τῆς ἔκφρασης.

— Φυσικὰ. Νά, πάρε τίς ἑλληνικὲς γραφομηχανές. Ἔχουν καὶ ξένα κεφαλαῖα, ἀλλὰ ὄχι ὄλα παρὰ μόνο ὅσα χρειάζονται. Τὸ δικό μας τὸ P (τὸ ρῶ) τὸ χρησιμοποιοῦμε καὶ γιὰ P (πὲ) τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ εἶναι κοινά, τὸ A, E, I, O κτλ., καὶ μόνο μερικὰ εἶναι πρόσθετα : C, G, W κτλ “Ολα λοιπὸν τὰ ἄλλα ἐκτός ἀπὸ τὰ πρόσθετα δὲν ἔχουν καθεαυτὰ καμμιὰν ἀξία· ἐμεῖς τοὺς τῆ δίνουμε ὅπως καὶ ὅποτε θέλομε! Ἡ συνύπαρξη τῶν ἄλλο-

γλώσσων σὲ μιὰ γραφομηχανή.. “Όταν πάλι ὁ γάλλος γράφη στὴ γραφομηχανή του τὸ : *Deauville, le 1.1 1967*, γράφει ἔξι φορές τὸ μικρὸ τὸ l (τὸ ἔλ), τρεῖς γιὰ τὸ ἔλ, τρεῖς γιὰ τὸν ἄσο (I)! Τουρλοῦ ταβά, ποῦ λέμε.

+ Ἐ, ὄχι καὶ ἔτσι.

— Ἐλα, ποῦ ἀνατριχιάζεις μὲ καμιὰ ζωντανὴ ἔκφραση· ἄς τὸ ποῦμε στὴ γλώσσα σου : εἶναι ἓνα *sui generis self-service*.

+ Σωστά, εἶν’ ἓνα ἐκούσιο αὐτοξεγέλασμα, θὰ ἔλεγα. Ἀλλὰ ξέρεις κάτι ; Μιλᾶμε γιὰ Εὐρωπαίους καὶ ἔννοοῦμε, φυσικὰ, τοὺς δυτικούς. Τί... νεώτερα ἀπὸ τὸ Ἀνατολικό,

— Ἀπὸ τὸ Κεντρικὸ Στρατηγεῖο — γιὰ νὰ σοῦ ἀπαντήσω καὶ ἐγώ... πολεμόχαρα — πολεμικὲς καὶ ἐκεῖ, Σύνιε. Πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια εἶχαν ἀποφασίσει νὰ μεταρρυθμίσουν κ’ ἐκεῖ τὴν ὀρθογραφία τῆς γλώσσας τους καὶ εἶχαν ἀναθέσει τὴ σπουδαία αὐτὴ ἐργασία σὲ ἀκαδημαϊκοὺς, ἐκπαιδευτικοὺς καὶ γλωσσολόγους. Τὰ πάντα ἦταν ἔτοιμα, ξαφνικὰ ὅμως ἄλλαξε ἡ κυβέρνησις, καὶ πᾶν στὸ βρόντο ὄλα.

+ Καλά, καὶ πὼς δικαιολόγησαν τὸ πρᾶγμα.

— ...*Πρὸ ἡμερῶν [Ἀπρίλης τοῦ 1966] τὸ περιοδικὸν τῆς Ἑνώσεως Συγγραφέων «Λογοτεχνικὴ Ρωσία» ἀπεκάλυψε μὲ δημοσίευσμά του ὅτι ἰσχυρὰ πιέσεις, ἀσκηθεῖσα ὑπὸ σημαίνοντων λογοτεχνῶν...*

+ Καλὰ τὸ ’πες ἐσύ, ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες θὰ τὸ βροῦμε καὶ ἐμεῖς καὶ ὄλοι!

— Μὴν κόβης· ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ὀρθογραφικῆς μεταρρυθμίσεως. Τὸ δημοσίευσμα ἦτο τὸ κείμενον τοῦ λόγον ἐπισήμον, ὁ ὁποῖος κατεφέρθη ἐναντίον τῶν «ἐπιστημόνων ἐκείνων — μελῶν ἑνὸς ἰνστιτούτου ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑ-

^[7] Ἐνα λάθος ἀντιστρέφει κάποιον νόημα στὸ προηγούμενο *TNE 11*, 847α, στίχος 7 ἀπὸ κάτω νὰ φύγη τὸ δὲ Τὸ σωστὸ εἶναι Στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἡ γραφή, δηλαδὴ τὰ γράμματα, θ ἄ φ ε ρ ο υ ν λήθην - [ὄχι - δὲ θὰ φέρουν]

περαμύνεται τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας τῆς ἀγίας γλώσσης μας — οἱ ὅποιοι μετέσχον εἰς θορυβώδη ἐκστρατεῖαν διὰ μίαν νέαν ὀρθογραφίαν τῶν ρωσικῶν λέξεων. *Εδ-τυχῶς*» — κατέληξεν ὁ ὀμιλητής — «ἡ μεταρρυθμίσις ἀπεφεύχθη τελικῶς»

+ Σὰ «μπουρζουάδικη» μοῦ φαίνεται ἡ φρασεολογία, ἀλλὰ μὲ βάζει, ξέρεις, σὲ σκέψεις· Για νὰ εἶναι κι ἐκεῖ τὰ πράγμα-τα ἔτσι, θαρρῶ πὼς χάνομε τὴν ὑπόθε-ση. Δὲν μπορεῖ ὑπάρχει κάτι τὸ λεπτό. *Εἶναι βαθιὲς οἱ ρίζες.*

— Τώρα, νὰ μὴν μπαίνομε στὴ μύτη ἄλλων λαῶν, φτάνει νὰ θεώμεθα ἀπλῶς τὰ συμβαίνοντα. Ἐπειδὴ ὅμως μοῦ μπαί-νεις ἐσὺ στὴ μύτη, θὰ σὲ ρωτήσω: ποιᾶς ἀγίας γλώσσης των τὴν ἐθνικὴν κληρονο-μίαν θὰ χαλοῦσαν, ἂν ἔγραφαν τὸ κομου-νισμὸς ἔτσι, μ' ἓνα μ, Καλαμπουρίζοντας βέβαια θὰ λέγαμε πὼς ἓνας τέτοιος κο-μμουνισμὸς εἶναι λειψὸς· ἀλλὰ ἂν σοβαρο-λογοῦμε, λειψὸς ἢ περίσσιος μπορεῖ νὰ ναι κι αὐτὸς — ὅπως δὲ καὶ ἡ κεφαλεο-κρατία — ἔξαιτίας χίλιων ἄλλων λόγων, ὅμως ὄχι, χίλιες φορὲς ὄχι ἔξαιτίας τῆς ὁποίας ὀρθογράφησής του! Καὶ νὰ μοῦ τὸ θυμᾶσαι: Ἡ κεφαλαιοκρατία θὰ φα-νῆ ἔξυπνότερη ὅταν κάποτε δῆ πὼς τὴ συμφέρει ἡ ὀρθογραφικὴ ἀπλοποίη-ση οὔτε ψύλλος στὸν κόρφο τῆς· θὰ δε-χτῆ μιὰ χαρά, ἀκόμα καὶ τὴ φωνητικὴ ὀρθογραφία, φτάνει μόνον νὰ πειστῆ γιὰ τὴν ἀλήθεια

+ Ναί, φυσικά, οἱ ἰδέες δὲν κρέμονται, ἀλίμονο, ἀπὸ τούτη ἢ τὴν ἄλλη γρα-φὴ τῶν λέξεων. Λοιπόν, φαίνεται πὼς κι ἀπὸ τὴ γενικὴ, τὴν «παγκόσμια» σκο-πιά, ἀπ' ὅπου προσπαθήσαμε νὰ δοῦμε τὰ πράγματα, δὲν ὑπάρχουν σοβαρὲς ἀν-τιρρήσεις, ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα. Ὅσ-τόσο, κάποιον μυστικό, νὰ ξέρης, κρύβε-ται σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι. Για νὰ μὴ γίνεται παντοῦ σοβαρὴ προσπάθεια

— Ἔλα, ἔλα, πλησίαζε!

+ Τί νὰ πλησιάζω, Θαρρῶ πὼς τὸ βρῆ-κα· κι ἄκου το, ὅσο κι ἂν σοῦ καταστρέ-φῃ τὰ σχέδια: *Εἶναι ἡ παντοδυναμία τῆς συνήθειας, φίλε Πλή-νιε!*· Ὅσο κι ἂν ἀγωνιστῆς, μάταιος ὁ κόπος.

— Ἔ, κάπως πλησίασες...

+ Τί «κάπως», Αὐτὸς εἶναι ὁ σημαντι-κότερος λόγος!

— Ἄλλο ἐγνοῶ Πλησίασες σ' αὐτὸ ποῦ ζητῶ ἢ συνήθεια ποῦ ἀναφέρεις εἶ-ναι ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο, τοὺς δύο καὶ μόνους ἰσχυροὺς λόγους· θυμᾶσαι ποῦ μιλοῦσαμε γιὰ χίλιους δυό, Ἔ, οἱ χίλιοι εἶναι προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις, καὶ οἱ δυὸ εἶναι οἱ οὐσιαστικοί· ποῦ ἐμποδίζουν τὴν ὀρθογραφικὴ μεταρρυθμίσις Ἄλλὰ δὲ μοῦ λές: τίς κουβαλᾶς ἀκόμα ὄλες σου τίς νεανικὲς συνήθειες,

+ Καλά, πολλὲς συνήθειες κόβονται, ἀλ-λὰ τούτη ἢ συνήθεια ἢ καθημερινὴ δὲν εἶναι κὰν συνήθεια, εἶναι ἔξη, Πλήνιε ἀ-γαπητέ, καὶ ἔξις δευτέρα φύσις· δὲν ἀλ-λάζει!

— Σύνιε, Σύνιε, ξεχνᾶς ποῦ ζοῦμε! Ἐ-δῶ, μάτια μου, ἀλλάζει μέρα τὴ μέρα ἢ «πρώτη φύσις», ἢ ἴδια ἢ φύσις δηλαδὴ, καὶ οἱ νόμοι τῆς, κι ἐσὺ μοῦ μιλάς γιὰ τὴ «δευτέρα»; Καὶ ὁ φυλακισμένος ἐκεῖνος, ὅταν βγῆκε ὕστερα ἀπὸ ὀλόκληρες δεκα-ετίες στὸν κόσμο ἔξω, δὲν ἔνωθε καλὰ καὶ ἤθελε νὰ ξαναμπῆ, ἀλλ' ἀκριβῶς συν-ῆθισε σιγά σιγά κι αὐτός. Ἀφήνω ποῦ (κατὰ πὼς γράφουν) παντρεύτηκε καὶ τρεῖς φορὲς..

— Αὐτὸ εἶναι μεμονωμένο παράδειγμα. Ἐδῶ ὅμως ἔχομε ὀλόκληρο λαὸ μπροστά μας. Πὼς νὰ τὸν ξευνηθίσωμε; Ὑστε-ρα, μπορεῖ ἡ σημερινὴ τεχνικὴ ν' ἀλλά-ζῃ, ὅπως λές, τὴ φύση τὴν ἴδια καὶ τοὺς νόμους τῆς, ἀλλὰ ἡ γραφὴ δὲν καταργεῖ-ται! Πὼς τὸ ἔλεγον οἱ Λατίνοι, *Verba volant, scripta manent!*

— Εὐτυχῶς μοῦ τὸ θύμισες αὐτὸ τὸ τε-λευταῖο, γιατί καὶ ἀπὸ τὰ ρητά, Σύνιε, λίγα ἔμειναν στὴ θέση τους. Τὰ ἔφαγε κι αὐτὰ ἡ τεχνικὴ· οἱ ὄροι τοῦ λατινικοῦ σου ρητοῦ ἀντιστράφηκαν· ὑπάρχουν καὶ γραπτὰ ποῦ πετοῦν (θυμῆσον τίς... προ-κηρύξεις, ποῦ ρίχνουν τ' ἀεροπλάνα, θυ-μῆσον καὶ τὰ φέιγ-βολὰν, δηλαδὴ τὰ ἱπτάμενα φύλλα τὰ τυπωμένα), ἀλλὰ προπάντων ἔσβησε γιὰ πάντα ἡ ἐποχὴ ποῦ τὰ λόγια πετοῦσαν. Ἐδῶ, καλέ μου Σύν-νιε, πλημύτισε ὁ τόπος ἀπὸ τοὺς σύγ-χρονους φωνογράφους, ἀπὸ τὰ μαγνητό-φωνα, ποῦ κρατοῦν τὰ λόγια μας στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων, καὶ μοῦ μιλῶς γιὰ

verba pōu volant, Μωρέ, manent και παραmanent τὰ λόγια!

— Τί θές νά πῆς μ' αὐτό,

— Θέλω νά πῶ πῶς βαδίζομε γιά τὴν ἐποχὴ πού και τὰ γραπτά θ' ἀραιώσουν, ἂν δὲ σβῆσουν τελείως. Τὰ προανακρούσματα τὰ ἔχεις ἀπτά· πρῶτα εἴχαμε, και ἔχομε βέβαια, στὴν ἀγορὰ τὰ βιβλία. Τώρα προβάλλουν δειλὰ δειλὰ τὰ σύγχρονα τέρατα — δηλαδὴ τὰ ὠραία ἐπιτεύγματα — πού λέγονται *Βιβλίο και Ἥχος* τὸ βιβλίο δηλαδὴ συνοδεύεται μὲ μαγνητοφωνημένο κείμενο. Σὲ λίγο — ὅσο μακρυνὸ κι ἂν εἶναι αὐτὸ τὸ «λίγο» — θά ἔχωμε γιά βιβλίο μόνο τὸν ἦχο του! Κι αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ πιὸ γνήσια ἐποχὴ πνευματικῆς ἐπικοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ συνάνθρωπό του.

+ Ἀπίθανα πράγματα· και πάντως: γιά μᾶς ἔδω ἀδύνατα.

— Ἐχεις δίκιο, γιατί δὲν ξέρεις τί γίνεται στὴν Ὁρλανδία.

+ Ποιὰ εἶναι πάλι αὐτὴ, Και τί γίνεται ἐκεῖ;

— Εἶναι ἡ πιὸ εὐτυχισμένη χώρα τοῦ κόσμου ἡ Οἰ-land, ἃς ποῦμε ἡ Χώρα τοῦ Χρυσοῦ. Μὲ πῆγαν στὴν κεντρικὴ βιβλιοθήκη τοῦ κράτους, ἓνα δωμάτιο 2×2 ὄλο κι ὄλο, και μὲ ρώτησαν τί θέλω νά «διαβάσω». Ἐγὼ τὰ ἔχασα. Οὔτε βιβλία, οὔτε ράφια! Τί νά διαβάσω, «Ἦχι, πέστε τί θέλετε - μόνο φορέστε αὐτὰ τ' ἀκουστικά!» Ἄντι, λέω, ἃς παραγγείλω Σολωμό, ἔτσι γιά περιέργεια. Σὲ τρία δευτερόλεπτα ἀκούω, ἀκούω ἑλληνικά Σύνιέ μου

γλυκιὰ γυναικεία φωνή, ἑλληνική, νά ρωτᾷ: «Ποιὸ ποίημα, παρακαλῶ θὰ θέλατε;» «Ξανθούλα», ἀπάντησα γρήγορα γρήγορα - κι ἀκούω, μὲ θαυμάσια ἄρθρωση, ἑλληνικά Σύνιέ μου: *Τὴν εἶδα τὴν...*

+ Ἐ, ὄχι· φτάνει. Παραμύθια κι ὄνειροφαντασίες.

— Ζήτησαν, πού λές, ἀπὸ ὅλα τὰ κράτη πλούσιες συλλογὲς λογοτεχνημάτων, τίς μαγνητοφώνησαν μάνι μάνι, κατάπτε ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος τὰ πάντα, και τώρα τὰ ἔχει στὴ διάθεση τοῦ κάθε ἐπισκέπτη «εἰς πρώτην ζήτησιν». Μόνο, πές, πού βρίσκονται ἀκόμα στὰ σπάργανα.

+ Γιά τὸ Θεό, σπάργανα τὸ λές αὐτό, Ἐγὼ οὔτε τὸ πιστεύω.

— Σπάργανα, σπάργανα· γιατί τώρα ἀποφάσισαν, ἐπειδὴ ἀλλιῶς πρέπει νά πάη κανεὶς ἐπιτόπου γιά ν' ἀκούση, νά ἐξαποστείλουν τὸν ἐγκέφαλο στὸ διάστημα και ν' ἀπαντᾷ ἀπὸ κεῖ στὸν καθένα πού θὰ τὸν ρωτᾷ. Ἐνας μικρὸς πομπὸς ἀπὸ τὴ γῆ θὰ χτυπάη δυὸ τρία εἰδικὰ πλῆκτρα, και ὁ ἐγκέφαλος θὰ μιλήη - σὰν ἄλλο πνεῦμα ἢ σὰν ἄλλη ψυχὴ τοῦ ποιητῆ...

+ Δὲ μοῦ λές, Πλήνιε, ἐκεῖ στὴν (πῶς τὴν εἶπες...) στὴν Ὁρλανδία, δὲν ἔχουν βιβλία,

— Σοῦ ἄρεσε βλέπω τὸ παραμῦθι... Τί νά τὰ κάνουν τὰ βιβλία,

+ Πῶς «τί νά τὰ κάνουν», Νά τὰ διαβάσουν!

— Μὰ τὰ «διαβάσουν»! Ἀλλὰ τὰ διαβάσουν μὲ τὸν τρόπο τοῖς.

+ Αὐτὸ ὅμως — και νά μὲ συμπαθᾷς — εἶναι βεβήλωση τοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι χαμήλωμα τῆς πνευματικῆς σταθμῆς, θυσία τῶν πάντων στὸ Μολώλ τῆς σύγχρονης τεχνικῆς. Κόσμος χωρὶς βιβλία, χωρὶς γραφῆ...

— Χωρὶς ὀρθογραφία, και δὴ «ἱστορικὴν»!

+ Κοροΐδευε· ἐγὼ δὲν μπορῶ νά τὸν φανταστῶ.

— Νά ὅμως πού ὑπάρχει, Σύνιέ μου, και θὰ ὑπάρξη και σ' ἐμᾶς, θέλομε δὲ θέλομε. Και εἶναι κόσμος ἦσυχος κι εἰρηνικός· χαίρεται τ' ἀγαθὰ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ· διανόηση, λογοτεχνία, μουσική, ἐπιστήμη. Ὅσο γιά τὰ βιβλία - ἔ, τί νά γίνη, Τὰ ἔχεσες! Σ υ ν ἦ θ ι σ ε, βλέπεις, μὲ τὸν ἐγκέφαλο!

+ Πλήνιε, νά σοβαρολογοῦμε. Και νά ἐπιστρέφωμε στὴ βάση μας, παρακαλῶ!

— Μὰ δὲν κάνω και τίποτε ἄλλο· μὲ τὰ δικά σου «σοβαρὰ» ἐπιχειρήματα σοῦ ἀπαντῶ. Ἀκριβῶς, ἡ παντοδυναμία τῆς συνήθειας θὰ κάμη και στὴν περιπτώσῃ μας τὸ θάυμα τῆς. Σ' ἔνα μῆνα μέσα, μετὰ τὴν καθιέρωση τῆς φωνητικῆς ὀρθογραφίας, θὰ βλέπωμε τὴ σημερινὴ γραφῆ και θὰ γελᾶμε.

+ Μὴ λέμε τώρα ὅ,τι θέλομε, Πλήνιε. Μόνο πού τὸ σκέπτομαι, δὲ θέλω... οὔτε νά τὸ σκέπτομαι. Πραγματικά, μπορῶ τώρα ἐγὼ, πού γράφω 30-35 χρόνια μὲ μιὰν ἄλφα γραφῆ — αὐτὴ τὴν τρέχουσα

ὀρθογραφία, «τῆς ἀγορᾶς», τὴν ὅποια — ν' ἀλλάξω ἀπὸ αὐριο τὸ πρωί, Αὐτὴ ἡ ὀρθογραφία ἔχει κολλήσει ὄχι μόνο στὸ μάτι μου καὶ στὸ χέρι μου, παρὰ καὶ στὸ κορμί μου ὀλόκληρο θαρρῶ. Ἐχει γίνει ἕνα μαζί μου. Μπορῶ νὰ τὴν ξεσυνηθίσω ἐγώ;

— Ἄντε λοιπὸν καὶ μ' ἔσκασες! Πές τη τὴν ἔρμη τὴν ἀλήθεια!

+ Ποιὰ ἀλήθεια; Τί ἔγινε,

— Αὐτὸ ποὺ δὲν ἐγίνεται, καὶ μὴν πάρης τὰ λόγια σου πίσω. Βέβαια, μπορεῖς τώρα ἐ σ ὄ, ἐ σ ὀ ποὺ συνήθισες 30·35 χρόνια καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐ σ ὀ νὰ ξεσυνηθίσῃς.

+ Μὰ ὅταν λέω «ἐγώ»...

— Ὅταν λές «ἐ γ ὄ», ἐννοεῖς τὸ ἐγώ σου· ὅταν ἐγὼ λέω «ἐγώ», ἐννοῶ τὸν ἑαυτό μου· ὅταν ὁ τρίτος λέη «ἐγώ», ἐννοεῖ τὸν ἑαυτό του· κοντεύουμε νὰ τὸ κλίνωμε σ' ὅλα τὰ πρόσωπα, σ' ὅλες τὶς ἐγκλίσεις, μὰ τὸ «ἐγώ» μένει, καθὼς βλέπεις, τὸ ἴδιο! Ἔτσι εἶναι, φίλε Σύνιε· αὐτὸ τὸ «ἐγώ» τὰ κάνει ὅλα, αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη τροχοπέδη στὴν ὅλη ὑπόθεση. Καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα, μὰ ἐδῶ, στὴν ὀρθογραφικὴ μεταρρύθμιση, προβάλλεις αὐτὸ τὸ μοναδικό σου ἐπιχείρημα: τὸ «ἐγώ»! Σὰν ἔρθη ὅμως ἡ ὥρα νὰ ἐκφωνήσῃς κανέναν δεκάρικο, «τὸν πανηγυρικὸν» τῆς ὅποιας ἡμέρας, ἡ κατακλείδα σου πιά εἶναι μόνιμη: «Καὶ ἡ χρυσὴ αὐτὴ νεότης, ἡ ἔλπις τοῦ μέλλοντος, τὸ καμάρι τοῦ Ἐθνους...» Ποιὰ «χρυσῆ» νεότης, φαρισαῖε μου!..

+ ..

— Τίποτα· μὴ βγάλῃς τσιμουδιά!.. Ποὺ τὴν ἀφήνεις — τὴ «χρυσὴ νεότητα» — νὰ σκουριάξῃ μὲ τὰ κολλυβογράμματα, καὶ δὲ λές νὰ συνέλθῃς, ν' ἀναρωτηθῆς: «Γιὰ στάσου· τί φταίει καὶ πᾶν ὅλα στραβά;» Τέτοια καὶ παρόμοια, οὔτε ποὺ θές νὰ τὰ βάλης κάτω. Μόνον χαρτὶ νὰ πάρῃ ἡ «νεότης» σου, ὅπως ὅπως, καμιὰ θεσοῦλα νὰ βρῆ ὁ γιόγκας, κάνα διαμερισμάτικι νὰ βολέψωμε τῆς κοροῦλας· καὶ ὅλα πᾶν μέλι γάλα!.. Ἡ σωστὴ μόρφωση, ἡ παιδεία τῆς παιδείας, τὸ ἴδρωμα τῆς καρτέκλας· οὔτε ποὺ τὰ λογαριάζεις. Σοῦ φαίνεται ἀντιφατικὸ βέβαια «πῶς αἰδέια τῆς παιδείας, ἀφοῦ ἡ φωνητικὴ ὀρ-

θογραφία δὲ θὰ κουράξῃ τὰ παιδιὰ»· μὰ ξεχνᾷς τί τοὺς λείπει τῶν παιδιῶν, τί ἀναμόρφωση χρειάζονται τὰ προγράμματα, πόσο μπροστὰ τραβοῦν οἱ Ἀρβανίτες μωρέ, αὐτοὶ ποὺ ἐμεῖς τοὺς θέλομε στὶς γελιογραφίαις μας ξυπόλυτους· ξεχνᾷς πόσο ὄλοι, μὰ ὄλοι μᾶς πέρασαν, ἐμᾶς τοὺς ἐταίρους (Θέ μου) τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς! Καὶ πὼς γιὰ νὰ τοὺς πλησιάσωμε, ὄχι κἂν νὰ τοὺς φτάσωμε, χρειάζομαστε νὰ κόψωμε πᾶν ξύλον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, νὰ μάθωμε στὰ παιδιὰ μας γνώσεις πραγματικέες, οὐσιαστικέες! Ποῦ πάει τὸ δόλιο τὸ Ἔθνος ἔτσι,

+ Πλήνιε, ἠρέμησε.

— Τί βλέπω, Σύνιε μου, γιὰ νὰ ἠρεμήσω, Τὸ κάθε πέρουσι καὶ καλύτερα ποτὲ δὲν εἶχε τέτοια δραματικὴ ἐπιβεβαίωση ὅπως στὶς μέρες μας. Ἔχομε χρόνο νὰ σπαταλοῦμε στὸ σχολεῖο, Μόνος σου τὸ εἶπες πὼς «ἕνα ἄλφα χρόνος» θὰ περισσεύῃ στὸ δάσκαλο μὲ τὴν ὀρθογραφικὴ μεταρρύθμιση. Ὅλα τὰ ἔθνη, μὰ καὶ τὰ πρόσωπα, κυνηγοῦν τὸ χρόνο μὲ τὸ τουφέκι, ἔτσι ἀσφυκτικὴ ποὺ ἔγινε ἡ ζωὴ σήμερα, κι ἐμεῖς τὸν σπαταλοῦμε σ' ἀμφισβητούμενα, λέει, τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας, Μὰ εἴμαστε καλά; «Ἐγώ», λοιπόν, οἱ ἐγωῖσταροι! Ὁ καθένας τὸ «ἐγώ» του, κι ὄλοι μαζί τὸν ἐγωισμό μας, τὴν ἀδυναμία μας!

+ Ψύχραιμα, Πλήνιε. Εἶναι πολλοὶ ὀπτικοὶ τύποι...

— Μωρέ, τοὺς τύπους θὰ κοιτᾶμε τώρα ἢ τὴν οὐσίαν ποὺ μᾶς καίει,

+ Καὶ ποιὰ εἶναι ἡ οὐσία, δὲν καταλαβαίνω...

— Ὅχι, νὰ μοῦ πῆς ἐσὺ καλύτερα, πόσων ἐτῶν εἶναι οἱ τύποι σου αὐτοί, Εἶναι 40, 50, 60 ἐτῶν;

+ Ἔστω.

— Ὡραῖα. Αὐτοί, λοιπόν, σὲ 20, 30, 40 χρόνια, ἀναστρόφως, θὰ ξεφλήσουν, θὰ ξεφλήσωμε. Τόσα χρόνια τῆς δίνεις «περιθώριο» τῆς δόλιας τῆς Ἑλλάδας μας, Σύνιε;

+ Πλήνιε, μ' ἔσφαξες..

— Σέβομαι καὶ τιμῶ τὴ συγκίνησή σου, ἀλλὰ ἐγὼ δὲ σφάζω, συζητῶ Ἄν τό' θελες νὰ σφάξῃς μόνος σου τὸν ἑαυτό σου. + Καταλαβαίνω. Ἡ θυσία χρειάζεται,

δηλαδή ἡ αὐτοθυσία τῆς δικῆς μας, τῆς ὠριμης γενιᾶς, γιὰ νὰ δοῦν ἄσπρες μέρες οἱ ἐρχόμενες. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς θυσί-
ας νὰ μᾶς κυρίευσεν ὅλους, θὰ πραγματο-
ποιούσαμε τοῦλάχιστο κάτι τὸ σπουδαῖο
στὴ ζωὴ μας.

— Καὶ μὴ νομίσης πὼς εἶναι δὰ καὶ τό-
σο μεγάλη ἡ θυσία. Ἐμεῖς οἱ «κολασμέ-
νοι», ἔτσι κι ἄλλιῶς, μὲ βαρεῖες καὶ δα-
σεῖτες θὰ πᾶμε στὸν ἄλλο κόσμον στολι-
σμένοι. Ἄλλὰ τί χρωστοῦν οἱ νέες γενε-
ές, νὰ τοὺς διαωνίζουμε αὐτὴ τὴν κατά-
ρα, - αὐτὸ εἶναι τὸ ἐρώτημα.

+ Καὶ φυσικὰ καὶ τὸ ἄλλο εἶναι τὸ ἐ-
ρώτημα: Τί χρωστοῦν οἱ ἄλλοι συνάν-
θρωποι μας νὰ τοὺς βασανίζουμε ἑμεῖς οἱ
«φιλολογοῦντες», μὲ τὰ ἀμφισβητούμενά
μας... Ἀλήθεια, Πλήνιε, γιὰ νὰ βάλωμε
λίγο νεράκι στὸ κρασί μας, τί θὰ ἴλεγε
νὰ ἀρχίζε ἡ μεταρρῦθμιση προοδευτικά,
νά, μὲ τὸ μονοτονικὸ σύστημα. Γιατί βέ-
βαια δὲν πρέπει νὰ τὰ ζητοῦμε καὶ ὅλα
μονομιᾶς.

— Τὸ περίμενα, δειλέ μου Σύνιε· τὸ ἴε-
γα πὼς δὲν τὶς ἀντέχεις τὶς μεγάλες πρά-
ξεις! Κι ὅμως, ἐνός ἐστι χρεία..

+ Ἐλα, μὴν τὸ παρακάνωμε. Ἐστῶ, δὲν
τὸ ἀντέχει ἡ ἐποχὴ· χίλιοι λόγοι, προλή-
ψεις ἂν θές, προφάσεις, ἔστῶ, δὲν ἐπι-
τρέπουν νὰ γίνῃ μονομιᾶς ἡ ὀρθογραφι-
κὴ μεταρρῦθμιση. Ἄλλὰ οἱ τρεῖς τόνοι
θὰ μπορούσαν σιγὰ σιγὰ νὰ ἐνοποιηθοῦν,
νὰ καθιερωθῇ ἓνα σημαδάκι πού νὰ δεί-
χνη τὴν τοιούτην συλλαβή, καὶ τὰ πνεύ-
ματα νὰ λείψουν τελείως. Δὲν εἶναι καὶ
αὐτὸ λίγο. Θ' ἀνακουφιστοῦν τὰ παιδιὰ
σὲ μεγάλο βαθμό.

— Καὶ ποιός θὰ κάμη τὴν ἀρχή;

+ Ἡ κοινὴ τῶν Νεοελλήνων συναίνεση.
Ὅσοι φωτισμένοι, ὅσοι πράγματι πονοῦν
τὸν τόπο, νὰ ἀποφασίσουν. Μπροστὰ τὰ
ἀνώτατα πνευματικὰ ἰδρύματα.

— Κι ἂν δὲ βοηθήσουν αὐτὰ,

+ Ὁ Τύπος! Ἡ ἐφημερίδα, τὸ περιοδι-
κὸ — πού ἀποτελοῦν γιὰ τὰ 90, ἔστῶ τὰ
80% τῆς ἐλληνικῆς οἰκογένειας, τὸ μο-
ναδικὸ ἀνάγνωσμα — νὰ ἐγκαινιάσουν τὸ
μονοτονικὸ σύστημα.

— Καὶ ποιός θὰ δεχόταν νὰ δημοσιευθῇ
κεῖμένο του μονοτονικά, Τί λές, Σύνιε,
Γιὰ νὰ μὴν πᾶμε μακριά: Θὰ δεχόταν

π.χ. ὁ κριτικὸς τοῦ μεταπολέμου — πού
μᾶς πάραφιλοξένησε κιόλας μὲ τὰ κηρύ-
γματά μας¹ — νὰ δῆ ἄς ποῦμε, νὰ αὐτὸ :

ΕΠΑΝΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ
ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΗΡ. & Ρ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ
μὲ κείμενα συγχρόνου θεωρη-
τικὸύ προβληματισμοῦ καὶ τε-
λειῶς ἀνεξάρτητης κριτικῆς, ἀ-
σκούμενης πρὸς καθε πλευρὰ
καὶ ἀπὸ θέσεως πολιτικῆς τῆς
θάσεως.
□
Τὰ Χριστοῦγεννα κυκλοφορεῖ το
ἰο τεῦχος τους — Ἰανουαρίου
1966 — στὰ περίπτερα καὶ τὰ
βιβλιοπωλεῖα.
Σελίδες 80 — Δραχμαὶ 15

Νὰ τὸ δῆ μονοτονικά τυπωμένο, Κείμε-
νο πού τὸ ἴγραψε μὲ κάτι βαρεῖες σὰν
παλούκια,²

+ Μὰ ἂν ἡ ἐφημερίδα τυπωνόταν μ' αὐ-
τὸ τὸ σύστημα, τί θὰ ἴκαμε κι αὐτός,

— Πρόσεξε, Σύνιε. Ἐλα νὰ πάρωμε ἀ-
πὸ τὸ κλισὲ τὰ περὶ γράμματα. *Μὲ κεί-
μενα συγχρόνου θεωρητικὸύ προβληματι-
σμοῦ...* Ἐχομε ἐδῶ κατὰ σειρὰ μιὰ βαρεῖα
(στὸ μέ), δυὸ ὀξεῖες παρακάτω καὶ δυὸ
περισπωμένες - ἔτσι,

+ Ναί.

— Λοιπόν, λές νὰ ἰσοπεδωθοῦν ὄλ' αὐ-
τά, καὶ νὰ γίνουν ἓνα σημάδι ἐνιαῖο - ἄς
ποῦμε μιὰ κουκίδα,

1 ΣΗΜ ΡΑ Ἐπιφυλάσσομαι Στὸ τέλος!

2 ΣΗΜ ΡΑ Ἐνὼ οἱ ὀξεῖες, νὰ ποῦμε, δὲν
εἶναι π α λ ο ὄ κ ι α, Κ' οἱ περισπωμένες;
Καὶ τὰ η-ει, (Ποῦ «τὰ σώζει» κι ὁ δειλὸς
Τριαγταφυλλίδης σας - κ' οἱ ἀκόμα δειλότε-
ροί σας διευθυντὲς λαχανοφυλλάδων μας, σὰν
τὸν κάλλιστο Λαμπράκη μας καὶ τὸν ἔμπορα
Βελλίδη σας!) Καὶ τὰ ε-αι, Καὶ τὰ τόσα
(ι), Καὶ τὰ ο-ω, εβ-ευ, εφ-ευ, αβ-αν, αφ-αν;
Ὅλ' αὐτὰ ἐξ ἰσοῦ π α λ ο ὄ κ ι α δὲν εἶναι;
Ποῦ μοῦ κάθεστε ἀπάνω - καὶ μόνο ἡ βαρεῖα
ἡ ἡ ὀξεῖα κ' ἡ περισπωμένη ἡ ἡ ὑπογεγραμ-
μένη σᾶς στενοχωρᾶνε κάπως! Τὰ σ ὄ -
ζ ε τ ε δ μ ω ἰ σ ο υ π α λ ο ὄ κ ι α δὲν εἶναι;
Πᾶτε σημειωτὸν στὴν «πρόοδο»! Ἄλλ' ὅ,τι
ἐπιτείνει τὸ χάος (ἄλλοι ἔτσι, ἄλλοι ἄλλιῶς)
κι ὅ,τι εἶναι δειλὸ (σημειωτὸν στὴν «πρόο-
δο») δὲν εἶναι ἀπλοποίηση - καὶ δὲν ὠφελεῖ,
δὲν εὐκολύνει, δὲν συντείνει! (Μὰ θὰ τὰ ποῦ-
με, διὰ μακρῶν - ὅταν τελειώσης, Φόρη μου!)

+ Κάπως έτσι. "Όσο να δείχνη τὸν τολισμό τῆς λέξης" νὰ ξέρουμε π.χ. πότε εἶναι νόμος, πότε νομός· πότε μάτια καὶ πότε ματιὰ κτλ.

— Μιὰ κονκίδα δηλαδή λές, σὰν αὐτὴ ἐδῶ :

+ Σὰν ποιὰ ,

— Νά, κοίτα πάλι στὸ κλισέ! Κοίτα τὸ μέ, καὶ κοίτα καὶ τὸ κείμενα, καὶ κοίτα καὶ τὸ θεωρητικοῦ...

+ Τί ... πῶς ... ποῦ ... ποιός , .

— Μπουρδουκλώνεσαι, βλέπω, φίλτατε!

+ Μὰ γιὰ στάσου! Ἄπο ποῦ φωτοτύπησες αὐτὸ τὸ κείμενο ,

— Αὐτὸ θὰ σοῦ τὸ πῶ· ἀλλὰ πρῶτα πέ μου ἐσύ, μὲ τὸ χέρι στὴν καρδιά: ὅταν πρωτοδιάβασες τὸ κείμενο, πῆρες μυρονδιὰ γιὰ τοὺς τόνους, Τὴν ἀλήθεια!

+ Σ' ὅ,τι ἔχω ἱερό, ὄχι. Ἄλλὰ γιὰ στάσου, βρὲ παιδί μου. Πῶς τό'καμαν αὐτό, Παντοῦ τὸ ἴδιο σημάδι! Ἄπίστευτο!

— Καὶ ὅμως ἀληθινό. Αὐτὴ ἡ δοιλεὶά πάει, Σύνιε, πῆρε τὸ δρόμο τῆς.

+ Μὰ π ο ι ό ς τὴν ξεκίνησε, Πάντως μπράβο του.

— Πολλὲς φορὲς μπράβο του, φίλε Εἰναι ἡ ἐφημερίδα ἐδῶ τῆς Μακεδονίας, καὶ εἶναι καὶ ἡ ἐφημερίδα τῆς Θεσσαλονίκης· τίς διαβάξεις δηλαδή καὶ ἐσύ.

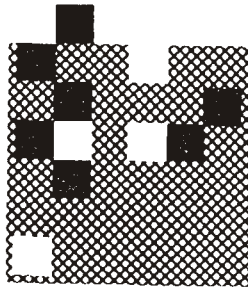
+ Μὰ γνωστὰ τὰ στοιχεῖα ἀλλὰ ἐφαρμόζουν τὸ σύστημα αὐτό, τὸ μονοτονικό, σὲ πολὺ κείμενο ἢ σὲ λίγα, καὶ τὸ περισσότερο κείμενό τους τυπώνεται κανονικά.

— Ἰὸ περισσότερο τὸ κείμενό τους τυπώνεται μὲ κανονικά, ἀλλὰ τὸ ἐρώτημα εἶναι τί ἐννοεῖς μὲ τὸ «κανονικά»! Οἱ δυὸ αὐτὲς ἐφημερίδες, Σύνιε, πλημμύρισαν ἀπὸ μονοτονικό, καὶ κάπου κάπου βλέπεις καὶ κείμενα μὲ τό .. παλιὸ τὸ σύστημα! Κι αὐτὸ μέσα σὲ λιγότερο ἀπὸ δύο χρόνια Χωρὶς νὰ τὸ μυριστῆ οὔτε καὶ ὁ... Σύνιος!

+ Ὅμολογῶ πῶς οὔτε τὸ πρόσεξα ποτέ μου. Ἄπιθανο, ἀπίστευτο! Καὶ — νὰ σοῦ πῶ κάτι, — κάποιον δομίζομαι ἐδῶ. Ἐέρεις, τὸν Εὐκλείδη! Τὸν πέτυχα; Θὰ τὸν δοῖμε,

— Σίγουρα. Στὴν ἄλλη συνέχεια - καὶ τέλος, ἀμάν, ν' ἀνασάνη ὁ ἀναγνώστης!

[Τελειώνει]

ΜΝΗΜΟΣΥΝΗ¹ ΠΑΣΤΕΡΝΑΚ

Σὰ νάταν χτές - Σὰ νὰ μὴν πέθανε!

Ἄς ὑποθέσωμε πὼς ὁ Πάστερνακ — ὁ ἔξοχος ποιητὴς Πάστερνακ, δίπλα μὲ τὸν Μαγιακόβσκι καὶ τὸν Ἑσσένιν — εἶν' ἓνας «κακὸς ποιητὴς».

Κι ἂς ποῦμε πὼς κι ὁ μεταφραστὴς — ὁ μάγος μεταφραστὴς Μπόρις Πάστερνακ, ποὺ οἱ μεταφράσεις του ὑμνήθησαν χρόνια τώρα μὲ ποταμούς ἀνεπιφύλακτων ἐπαίνων στὴ Σοβιετικὴ Ἑνωσῆ, σὰν μοναδικὲς ἀναδημιουργίες τοῦ Σαίξπηρ, σὰν πρότυπα ὕψους τῆς ρωσικῆς γλώσσης — εἶν' ἓνας «κακὸς μεταφραστὴς».

Ἄς ποῦμε κιόλας, πὼς κι ὁ πεζογράφος Πάστερνακ — ὁ ἀναμφισβήτητα ταλαντοῦχος πεζογράφος τοῦ θαρραλέου Δόκτορα Ζιβάνγκο — εἶν' ἓνας «πολὺ κοινὸς πεζογράφος». Κι ἀποπάνω : πὼς αὐτὸ τοῦτο ὁ λήγιος Πάστερνακ, στὸ σύνολό του, εἶν' ἓνας «ἀσήμενος λόγιος», ποὺ μοναχὰ ὠδηγημένη ἀπ' τὰ «συνθήματα» τοῦ ψυχροῦ πολέμου τῆς «Δύσεως» ἢ ὄχι δὲ καὶ πολὺ σπουδαία Ἀκαδημία τῆς Σουηδίας μπορούσε νὰ τοῦ δώσει τὸ Νόμπελ — παρ' ἄξιαν, δηλαδὴ — γιὰ νὰ τὸν καταστήσῃ ἔμβλημα προπαγάνδας καὶ διαβρωτικὸ ἐπιχείρημα κατὰ τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως.

Ἄς παραδεχθοῦμε ἀκόμη, πὼς ἀλήθεια «δὲν τὸν ἐκτιμοῦν καθόλου» στὴ Ρωσία τὸν Μπόρις Πάστερνακ, καὶ πὼς ἦταν ἄρα εἰλικρινὴς — μάλιστα : πὼς δὲν ἔκανε διόλου πολιτικὴ! — στὴν ἀντίδρασή της ἡ σοβιετικὴ ἐξουσία, ποὺ μὲ τὴ στάση της καὶ τὶς ἐναντίον του ἐνέργειές της — τὶς τόσο πολὺ «αὐθόρμητες» καὶ «ἀπολιτικές»! — τὸν κατέστησε, σὲ μιὰ νύχτα μέσα, κέντρο τοῦ παγκόσμιου ἐνδιαφέροντος, στόχο τῆς παγκόσμιας συμπαραστάσης, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ οὗτος ἐγεννήθη αὐτοῖς εἰς κεφαλὴν γωνίας. ἔρεισμα μοχλοῦ ἀντιστάσεως, κ' ἔμβλημα πεποιθήσεως τῶν συνειδήσεων ὅλου τοῦ κόσμου, πὼς δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία, δὲν ὑπάρχει κἂν ἀνοχή, οὔτε ἔστω γιὰ μιὰν ἐλάχιστη, μιὰ προσωπικὴ κ' ἐσωτερικὴ μονάχα ἐλευθερία, ἐκεῖ ὅπου ὑποτίθεται πὼς ὅλα «γιὰ τὴν παραπάνω ἐλευθερία», τὴν «ἀληθινή», τὴ «σωστή» ἐλευθερία, γίνηκαν καὶ γίνονται.

Δὲ χρειάζεται νὰ διαβάσετε τίποτα. Δὲ χρειάζεται νὰ σᾶς κατατοπίσῃ κανεὶς, γιὰ τὸ τί εἶναι πράγματι ὁ Μπόρις Πάστερνακ. Φτάνει μόνον ὅ,τι ἔδωσε μόνη της — σὰν τεκμήριο, σὰν πολὺτιμο πειστήριο τοῦ τί εἶναι ἀλήθεια ὁ Πάστερνακ — ἡ σκοταδιστικὴ αὐτὴ σοβιετικὴ ἐξουσία, τὸ ἄλλο βράδι τῆς ἀπονομῆς τοῦ Νόμπελ, ποὺ ὁ κόσμος ὅλος, σ' ὅλη τὴ γῆ, εἶχε στραμμένα τὰ μάτια πάνω της, πάνω σ' ἐκεῖνον, πάνω σ' ὅ,τι θὰ συμβῆ ἀναμεταξύ τους...

Προσέξτε το αὐτό! Εἶν' ἓνα καφτὸ κομμάτι ἀλήθειας, ποὺ διέφυγε ἀπὸ ἓνα σύρμα : *Nacht und Nebel* πάνω στὸν Πάστερνακ! τοῦ πρέπει γιὰ τίτλος. «Ρίξτε Νύχτα καὶ Ὀμίχλη στὸν Πάστερνακ!.. Νύχτα καὶ Ὀμίχλη στὴν περίπτωση τοῦ Ἀνενδότου μας, τοῦ Ἀσυμβίβαστου, ποὺ βρῆκαν καὶ φώτισαν ἄξαφνα οἱ προβολεῖς τοῦ κόσμου!» : — *Σουηδικὸν Πρακτορεῖον Τύπου ἐδῶ ! Δῶστε Περεντέλκινο !*

Καὶ σὲ λίγο :

— *Περεντέλκινο ἐκεῖ ;.. Τί ; Ἀστυνομικὸς σταθμὸς Περεντέλκινο ;. Τὸν Μπόρις Πάστερνακ ζητοῦμε. . Μπόρις Πάστερνακ, ναί !*

Κ' ἡ ἀπάντησις :

...*Εἶναι νύχτα. Εἶναι ἀργά. Δὲν ἔχει τηλέφωνο... Τώρα κοιμᾶται Δὲν ἔχομε ἄνθρωπο νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ... Εἶναι νύχτα. Εἶναι ἀργά. Δὲν ἔχει τηλέφωνο ..*

Κρατῆστε το αὐτό. Θὰ τὸ γράψῃ κάποτε ἡ Ἱστορία. Θὰ τὸ βάλῃ τίτλο σ' ἓνα κε-

1 Δεκαετία ἀπ' τὴν πρώτη ἔκδοσι τοῦ Δόκτορα Ζιβάνγκο

φάλαιο, ἔτσι: *Εἶναι Νύχτα .. Εἶναι Ἀργά... Δὲν ἔχει τηλέφωνο... Εἶναι Νύχτα, εἶν' Ἀργά, δὲν ἔχει τηλέφωνο - κ' εἶναι γέρος, καὶ κοιμᾶται, καὶ δὲν ἔχομε ἄνθρωπο!..*

«Κλειῖστε τὴν τρύπα», δηλαδή, ἀπ' ὅπου φώτισαν οἱ προβολεῖς!.. Ρίξτε Νύχτα καὶ Ὁμίχλη πάνω στὸν Ἀνένδοτο, τὸν Ἀλύγιστο Μπόρις Πάστερνακ!»

Αὐτό, καὶ τίποτ' ἄλλο ἀπ' αὐτὸ σημαίνουν ὅλα τοῦτα!

Κλειῖστε τὴν τρύπα μ' ἓνα ψέμα! Μὰ «ἐλάχιστο», ναί, ἀλλὰ ψέμα κυνικὸ κι ἀπροκάλυπτο, καταπρόσωπο ὄλου τοῦ κόσμου!

Εἶναι ψέμα πὼς «εἶναι ἀργά». Εἶναι ὀχτῶ ἡ ὥρα μόνο, ὅταν ὁ κόσμος δλόκληρος, ἀπ' τὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σύρματος, ζητάει τὸν Μπόρις Πάστερνακ!.. Ὁ κόσμος δλόκληρος, ποὺ δικαιούται νὰ ζητήῃ καὶ τὸ Θεὸ ἀκόμα τὸ Μεσονύχτιο, καὶ νὰ τὸν βρῖσκη!.. Γιατ' εἶναι ὁ Κόσμος Ὁλόκληρος! Κι ἂν ὑπάρχει λίγο ἴχνος ἀνθρώπου, μέσα σ' ὅποιο «ὄργανο», ὅποιας χώρας κι ὅποιας πίστεως, ἀκόμα καὶ στὸν ἀστυνομικὸ σταθμὸ τοῦ Περηντέλινο, πρέπει νὰ τρέμη πάνω στὰ γόνατά του, τὸ ἄθυμα, ὅταν ἀποκρίνεται!.. Ἀλλιῶς, δὲν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος «ἀνθρώπου» ἐκεῖ ὅπου εἶναι «ἀργά» ὀχτῶ ἡ ὥρα τὸ βράδι!..

Εἶναι ψέμα πὼς «δὲν ἔχει τηλέφωνο»!.. Ἐχουν τηλέφωνο οἱ διπλανὲς κατὰ φῶτες ἐπαύλειες τῶν εὐνοούμενων συγγραφέων τοῦ Κόμματος — τοῦ ἄθλιου Κωνσταντίνου Φεντίν, ἀναξιώτατου «Γραμματέως» τῆς Ἐνώσεως Σοβιετῶν Συγγραφέων, καὶ τοῦ ἀσήμαντου ἐκείνου Ἀντρονίκωφ — ποὺ ξαγρυπνοῦν μαινόμενοι, ὅλη τὴ νύχτα αὐτὴ, ἐναντίον του!.. Συγγραφεῖς πράγματι ἀσήμαντοι καὶ πράγματι οὐτιδανοί, ποὺ ἀκριβῶς γιατ' εἶναι ἀσήμαντοι καὶ οὐτιδανοί, σπάζουν τὴ μέση τους στὸ προσκύνημα, κ' ἐφθειραν — σὰν σὲ λίμα (ἀπ' τίς ἀντιφάσεις) — τὴ γλώσσα τους στὸ γλείψιμο, στὸ ἐπιμελέστατο καὶ φιλότιμο γλείψιμο τῶν «κρατούντων», σαράντα χρόνια τώρα, κ' εἶναι γι' αὐτὸ ἀκριβῶς — καὶ γι' αὐτὸ μόνο — «τοῦ Κόμματος»!

Εἶναι ψέμα πὼς «κοιμᾶται»! Δὲν κοιμᾶται τὴ νύχτα αὐτὴ νωρὶς ὁ γερο-Πάστερνακ. Δὲν κοιμᾶται - χαίρεται! Κ' εἶναι ἀναμμένα τὰ φῶτα στὸ ξυλινό του σπῆτι, καὶ εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ ξέρῃ ὁ ἀστυνομικὸς σταθμὸς πὼς εἶν' ἀναμμένα!.. Γιατὶ ὁ Μπόρις Πάστερνακ δειπνεῖ μὲ τὸν μοναδικὸ καλὸ του φίλο, «ποὺ ἦρθε νὰ τὰ ποῦν μαζὶ κι ἀπόψε!..» Καὶ μὲ τὴ γυναῖκα του, καὶ μὲ τὸ γιό του, τὸ Λεωνίδα, καὶ μὲ τὴ χήρα τοῦ γεωργιανοῦ ποιητῆ Ταμπιτζέ. «Τί λέτε σεῖς!.. Ἔτσι θαρρεῖτε, πὼς δὲ θὰ χαροῦμε ἐμεῖς, ἐδῶ συμμαζωμένοι οἱ λίγοι, ἐπειδὴ σβήσατε τὸν κόσμον ὅλο στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σύρματος,.. Ἐδῶ - νά, εἶν' ὁ Λεωνίδας, ἡ γυναῖκα μου, ὁ φίλος μου ὁ γκαρδιακός! Θὰ τὰ ποῦμε, θὰ φᾶμε, θὰ τὰ κουβεντιάσουμε... Αὐριο - ποιός ξέρε; Μπορεῖ κι αὐτὰ τὰ λίγα — θύμωσαν κιόλας! — νὰ μᾶς τὰ πάρουν. Μπορεῖ καὶ τὸ φίλο μου νὰ μὴν τὸν ξαναφήσουν νὰ πατήση. Μπορεῖ καὶ τὸ Λεωνίδα νὰ βλάψουν... Ἐ, τὴ γυναῖκα μου, κ' ἐμένα - τί νὰ μᾶς πάρουν πιά; Εἶν' ἀργά γιὰ νὰ μᾶς πάρουν ἄλλα... Μόνο τὸ Λεωνίδα, νά! Καὶ νὰ μᾶς χαλάσουν κι αὐτὸ τὸ λίγο ποὺ εἴχαμε!.. Λοιπὸν, γι' αὐτὸ ξαγρυπνᾶμε ἀπόψε. Κι αὐριο, ἔχει ἡ Ρωσία γιὰ μᾶς! Μιὰ φορά: ἐμεῖς ἐδῶ - δὲν κουνᾶμε! Τόσα χρόνια μείναμε· τώρα, γέροι πιά, νὰ ξεσπιτωθοῦμε; Νὰ πᾶμε ποῦ; Νὰ κάνουμε τί;.. Μακρὰ ἀπὸ τὴ Ρωσία; Μακρὰ ἀπ' τὸν τόπο μας - ξεριζωμένοι; Μὰ ἐμεῖς, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε τὸν τόπο μας, μείναμε στὴν κόλαση! Ποῦ νὰ πᾶμε τώρα, Καὶ σὲ ποιὸν ἄλλο «παράδεισο»; Εἶν' ἀργά γιὰ «παράδεισους»! Δὲν ὑπάρχουν «παράδεισοι», σ' Ἄνατολή» καὶ σὲ «Δύση»! Μὰ ὄχι, ὄχι, δὲ θὰ σβήσουμε καὶ τὰ φῶτα, δὲ θὰ κοιμηθοῦμε κιόλας νωρὶς ἀπόψε! Ἀπόψε εἶναι δικιά μας ἡ βραδιά. Θὰ τὴν περάσουμε λοιπὸν δικιά μας! Χαρούμενοι, μ' ἀναμμένα φῶτα καὶ καλὴ καρδιά!

Ἦταν ψέμα λοιπὸν. Δὲν κοιμόταν ὁ Μπόρις Πάστερνακ. Μόνο ποὺ κανεὶς δὲν ἤρθε νὰ χτυπήσῃ τὴν πόρτα του - νὰ πῆ· «Σῶς ζητοῦν!»

(«Ποιός;» — Ὁ κόσμος ὅλος!.. Ἐλᾶτε μιὰ στιγμή στὸ τηλέφωνο.. Τοὺς εἴπαμε, ἀλλ' αὐτοὶ σᾶς ζητοῦν!.. Καὶ πρέπει!»)

Ὅχι. Κανεὶς. Ἀπολύτως κανεὶς!.. Δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος σ' ἐκεῖνο τὸν

ἀστυνομικὸ σταθμὸ τοῦ Περεντέλκينو, νὰ εἰδοποιήσῃ! "Ὅλο τὸ Περεντέλκينو ἦταν μιὰ ἔρημος. Μόνος του κάτοικος: ὁ γερο-Πάστερνακ, στὴν ἄλλη πλαγιά τοῦ βουνοῦ! Καὶ μόνος φύλακας τοῦ Περεντέλκينو — καὶ τοῦ γερο-Πάστερνακ, στὴν ἄλλη πλαγιά τοῦ βουνοῦ — τοῦτος ἐδῶ στὸ τηλέφωνο!.. Δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος· δὲν ὑπῆρχε παιδάκι, ἔξω ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀστυνομικὸ σταθμὸ, νὰ πεταχτῆ, νὰ τρέξῃ: «Σῶς ζητοῦν!.. Ἐλᾶτε!.. Ὁ κόσμος ὅλος, στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σύρματος!..»

"Ὁχι. Δὲν ὑπῆρχε παιδάκι. Δὲν ὑπῆρχε φωνὴ ν' ἀκουστῆ. Δὲν ὑπῆρχε τίποτα! Ἦταν ἔρημος. Ἦταν ἀργά. Ἦταν νύχτα. Δὲν ὑπῆρχε τηλέφωνο, δὲν ὑπῆρχε σύρμα. Δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος, πουλί, φωνή, παιδάκι... Κι αὐτὸς κοιμόταν, κ' ἦταν γέρος, κ' ἦταν μακριά.. Ἦταν Νύχτα καὶ Ὁμίχλη, Νύχτα καὶ Ὁμίχλη παντοῦ, σ' ὅλη τὴν ἀπέραντη Σοβιετικὴ Ἐνωσι, καὶ στὸ Περεντέλκينو ἀκόμα, καὶ στὰ γραφτὰ τῶν γραφιάδων Νύχτα καὶ Ὁμίχλη!

Καταλαβαίνετε τώρα ποιὸς εἶναι πράγματι ὁ Μπόρις Πάστερνακ!

Εἶναι αὐτός, ποὺ χρειάστηκε τόσο Νύχτα καὶ τόσο Ὁμίχλη νὰ ρίξῃ ἀπάνω του, στὸ ξύλινό του σπίτι στὸ Περεντέλκينو, ὅλη ἡ ἀπέραντη «Σοσιαλιστικὴ Δημοκρατία τῶν Σοβιετ», ὅλη ἡ Σιβηρία τῆς κ' οἱ παγεροὶ βοριάδες τῆς, ὅλη ἡ Ἀσία τῆς μετὰ τὸ πρόσωπο τῆς Σκοτεινῆς Ὁρδῆς, ὅλο τὸ ἀποφώλιο Κόμμα τῆς μετὰ τὸν τρομερὸ μηχανοκλισμὸ του, τὸν Ἐγκέλαδο, τὴν τερατῶδη διεθνή δύναμή του - ἐναντίον τίνος; Ἐνὸς γραφιά! Ἐνὸς γέρου καὶ τίμιου γραφιά!

Σικᾶστε στὰ γέλοια, πολῖτες ὅλου τοῦ κόσμου!.. Καγχᾶστε γιὰ τὴ μωρία καὶ τὴ γελοιότητα, νὰ νομίσουν οἱ οὐτιδανοί, ὅποιος κι ὅσοδῆποτε ὠργανωμένης Βίας, πὼς μποροῦν νὰ λυγίσουν τὸ ἀποφασιστικὸ πεννάκι ἐνὸς γερο-γραφιά ποιητῆ, ποὺ εἶναι τόσο πολὺ ποιητῆς — καὶ τόσο πολὺ γέρος κιάλας, γιὰ νὰ ἐπιθυμῆ ἢ νὰ πιστεῦῃ «παράδεισους» — ὥστε ἀδιαφορεῖ καὶ εἶναι ἀλύγιστος, κι αὐτὸς καὶ τὸ πεννάκι του!

Αὐτοὶ δὲν κατάλαβαν ἐν' ἀπλούστατο - τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὠμέγα τῆς ἐσωτερικῆς κατακτημένης ἀπὸ κάποια πρόσωπα ἐλευθερίας: "Ὅτι δὲν ὑπάρχει δύναμη στὸν κόσμο ἱκανὴ νὰ θραύσῃ τὸ ἀνευδρότο καὶ τὸ ἀσυμβίβαστό τους! Τὸ ἀνευδρότο καὶ τὸ ἀσυμβίβαστο μιᾶς συνειδήσεως προσωπικῆς, ποὺ βλέπει γύρω τῆς ἀνελευθερία καὶ φωνάζει: «Ἀνελευθερία!»; βλέπει γύρω τῆς ἀπανθρωπιὰ καὶ φωνάζει: «Ἀπανθρωπιὰ!»; βλέπει γύρω τῆς πλάνη καὶ σκοτάδι καὶ δεσποτεία, καὶ φωνάζει: «Πλάνη! Καὶ Σκοτάδι! Καὶ Δεσποτεία!»

Δὲν κατάλαβαν, πὼς κι ὅλους τοὺς δρόμους ἀν κόψουν, δρόμοι πάντα θὰ ὑπάρχουν γιὰ νὰ διαβῆ μιὰ συνείδηση προσωπικῆ ὡς τὸ χῶρο τῆς ἀκέραιας ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας! Κι ἀπὸ κεῖ κ' ὕστερα, ὅσα ἑκατομμύρια κἀννες κι ἀν τῆς στηρίζουν στὸν κρόταφο, αὐτὴ εἶναι ἀπαραβίαστη, γιὰ τ' εἶναι συνείδηση! Δηλαδή: Τὸ πιὸ σκληρὸ στοιχεῖο τοῦ κόσμου, ἐναντι τοῦ ὁποίου δύναμη θραύσεως δὲν ὑπάρχει - ὁ δὲ θάνατος (καὶ ἡ ἀπειλή του) δυναμώνουν τὴν ἀντίστασι καὶ τὸ ἀπαραβίαστο τοῦ ἀνευδρότου προσώπου!

Τί ν' ἀπειλήσουν, οἱ ἠλίθιοι, στὸν γερο-Πάστερνακ; Θάνατο; Μὰ αὐτὸς εἶναι γέρος! Κι ἔχει τὴν ἀπόφασιν θανάτου εἰς τὴν μέσση του, ἀπ' τὸ '36, ὁποῦ ἀρνήθηκε νὰ προσυπογράψῃ τὴν ἔγκρισιν τῶν οὐτιδανῶν συγγραφέων γιὰ τὶς «μεγάλαις δίκαις» καὶ καταδικῆς ποὺ σκευώρησε ὁ Στάλιν κατὰ τῶν τελευταίων ἐνιστάμενων στὸ καθεστῶς τῆς ὠμῆς προσωπικῆς του ἀπολυταρχίας.

Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς Στάσεως καὶ τῆς Ποιήσεως καὶ τῆς Ἐλευθερίας ποὺ κατέκτησε μέσα του, μόνος καὶ παρὰ τὴν ἐναντίωσιν ἐνὸς ὀλόκληρου κόσμου — τέτοιου κόσμου — ὁ Μπόρις Πάστερνακ! Αὐτὸ εἶναι ὁ ἐκρηκτικὸς πυρήνας τῆς ἐμπνεύσεως ὅλου τοῦ Δόκτορα Ζιβάνκο. Αὐτὸ εἶναι τὸ βραβευμένο - ὄχι κἀν μετὰ τὸ ἐλάχιστο Νόμπελ, ἀλλὰ μετὰ τὸ ὕπατο τῶν βραβείων - τὴν περηφάνειαν τῶν προσωπικῶν συνειδήσεων ὅλου τοῦ κόσμου γιὰ τὸν Μπόρις Πάστερνακ! Ποιὸν δηλαδή, τὸν Ἐνα, ποὺ Μόνος, μέσα στὴν Κόλαση, Κατάρθωσε, κι Ἄντεξε, κ' Ἐξέφρασε τὴν Ἀντίστασιν καὶ

τὸ Ἀνένδοτο τῆς Προσωπικῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Προσωπικῆς Συνειδήσεως, ὡς τὰ ἔσχατα! Ἔτσι πού ὁ πιὸ ἰσχυρὸς καὶ ὁ πιὸ τρομερὸς Ὀλοκληρωτισμὸς τοῦ Κόσμου καὶ τῶν αἰῶνων νὰ μὴ μπορῇ νὰ τοῦ θίξῃ οὔτε τρίχα, νὰ μὴ μπορῇ ν' ἀντιμετωπίσῃ καὶ τὴ στάση του, νὰ μὴ μπορῇ νὰ κἀνῃ τίποτα ἐναντίον του, κ' ἐναντίον τῆς ἀλήθειας του - πού, τώρα, περπατᾷ ἐλεύθερη πιά στὶς συνειδήσεις τῶν «ὀπαδῶν», καὶ διαβρώνει, φωτίζει, μορφώνει νέες συνειδήσεις!

Ἄει νὰ μᾶς ζήσης, γεροποιητὴ τοῦ Πάνω ἀπὸ τὰ φράγματα - πάνω ἀπὸ τὰ φράγματα καὶ δλα τὰ ἐμπόδια πού σήκωσε, σαράντα χρόνια τώρα, ἡ «παντοδύναμη» Βία «ἐνάντια» στὸ ψιλὸ πεννάκι σου, καὶ αὐτὸ («τσίπ! τσίπ!.. τσίπ, τσίπ, τσίπ, τσίπ!..») οὔτε χάρτινα νάταν δὲν τὰ λογάριασε, καὶ τὰ σάρωσε, καὶ τὰ παράδωσε περίγελο τοῦ κόσμου!..

Ἄχι παίζουμε, θαρρεῖτε, ὅταν ἀλήθεια μὲ τὸ αἷμα μας γράφουμε, καὶ μὲ τὴ ζωὴ μας δλάκερη νὰ βαραῖνῃ πάνω σὲ κάθε λέξη μας!

Αὐτὸ θὰ πῆ: Π ρ ὁ σ ω π ο !

Κι ἀκοῦστε το καὶ μὲ τὰ ἴδια του τὰ λόγια·

Ναί!.. Γράφτε πὼς εἶμαι πολὺ εὐτυχισμένος, βαθιὰ συγκινημένος κ' εὐγνώμων γι' αὐτὴ τὴ διάκριση πού μοῦ ἔγινε. Εἶναι γιὰ μένα κάτι περισσότερο ἀπὸ χαρὰ. Εἶν' ἓνα ἠθικὸ στήριγμα!.. Γράφτε ὅτι ἡ χαρὰ μου εἶναι χαρὰ ἐρημίτη..

Ἡ Ποίηση;.. Μαργαριτάρια πάνω σ' ἓνα ράφι! Μιὰ πλευρὰ μόνο τῆς προσωπικότητας τοῦ «πλήρους» συγγραφέως... Κ' ἐνῶ ἡ δράση ἐνὸς συγγραφέως πρέπει νὰ εἶναι ἐνιαῖο καὶ ἀδιάσπαστο σύνολο. Γι' αὐτὸ θέλησα νὰ γράψω μυθιστόρημα - ὅ,τι προσπάθησα μὲ τὸ «Δόκτορα Ζιβάνγκο» μου... Θὰ γράψω καὶ ἄλλο, ὅπου πεζὸ καὶ ποίηση θάναι στενωτέρα δεμένες - θάναι κάτι πιὸ ἀτόφνο, καὶ πιὸ ἐνεργὸ ἀπ' ὅ,τι στὸ «Δόκτορα Ζιβάνγκο».

Τὰ συστήματα;.. Οἱ ἰδεολογίες, . Δὲ βγαίνει τίποτε ἀπ' ὄλ' αὐτά! Δὲ βγαίνει τίποτε ἀπ' ὄλους τοὺς «-ισμοὺς» καὶ τὰ συστήματα!.. Κι ὡστόσο, ἄς εἴμαστ' ἐμεῖς ταπεινοὶ καὶ μετριόφρονες.. Ἄς μὴ νομίζουμε πάντα πὼς δλα τὰ ξέρουμε. Ἄς ἔχουμε ἀνοχὴ καὶ καλωσύνη, ἀκόμα καὶ ἀπέναντι σ' αὐτὲς τὶς ὑπέρομες φιλοδοξίες καὶ ἰδεολογίες. Κάτι ἴσως ἐκφράζουν καὶ αὐτὲς τοῦ ἀνθρώπου. Φτάνει κακὸ νὰ μὴν κάνουν.. Κακὸ ὅμως φοβᾶμαι πὼς κάνουν ἐντέλει, ὅταν ξεχνᾶν πὼς εἶναι μόνον περᾶσματα γι' ἄλλο!

Ἐπαναλαμβάνω, πὼς δὲν ἔγραφα τὸν «Δόκτορα Ζιβάνγκο» μὲ τὴν παραμικρὴ διάθεση νὰ κάνω πολιτικὴ. Ἀπλῶς. Ἐνῶσα τὴν ἀνάγκη νὰ καταγράψω τὴ μαρτυρία μου τῆς ἐπαναστατικῆς ἐποχῆς πού πέρασε. Σήμερα ζοῦμε πιά τὴ γέννηση καὶ τὴν ἀνάπτυξη κάτι πολὺ πιὸ διαφορετικοῦ, πού σιγά-σιγά ξετυλίγεται μπρὸς μας... Εἶναι κάτι πού ἐδραιώνεται, ἀσυναίσθητα, μέσα στὰ παιδιὰ μας, στοὺς πολὺ νέους. Τὸ οὐσιαστικὸ γεγονός τοῦ Καιροῦ μας εἶναι πὼς μιὰ νέα ἐλευθερία γεννιέται!. Τὸ λέγω καὶ γιὰ τὴ Ρωσία αὐτό. Τὸ λέγω καὶ γιὰ τὴ Δύση.. Πρέπει κ' οἱ δυὸ νὰ τόχουν ὑπόψη τους... Πρέπει νὰ τὸ βοηθήσουν.

Ἐξαιρετικά, πρωτόφαντα γεγονότα πλησιάζουν. Πρωτοῦ ξεσπάσουν πάνω μας, νὰ ποιά εἶν' ἡ εὐχή μου: Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ νὰ μὴ χάσουμε οἱ ἄνθρωποι ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, νὰ μὴ χάσουμε τὶς ψυχές μας!

Ἀλλά..- μὲ συγχωρεῖτε!.. Εἴστε μήπως κομμουνιστῆς; Σᾶς ἔθιξα, ἴσως, μὲ ὅσα εἶπα;.. Μὲ συγχωρεῖτε! Δὲν τὸ ἤθελα!.. Δὲν εἶναι στὴν πρόθεσή μου νὰ θίξω κανένα!. Κι αὐτοὶ πού πλανιοῦνται, ἀνθρώπινα πλανιοῦνται!. Αὐτὸ εἶναι τὸ τραγικὸ πού βλέπω - καὶ ἀρνιέμαι νὰ προσθέσω σ' αὐτὸ καὶ ἄλλα ἐγώ!..

Ἄς κἀνῃ ὁ καθένας τὸ ἴδιο - καὶ τέλειωσε τὸ κακό..

Ἀλλὰ πού νὰ κἀνῃ ὁ καθένας τὸ ἴδιο, καὶ πού νὰ τελειώσῃ τὸ Κακό! Τὸν διέγραψαν, κυνικάτα, ἀπὸ τὴν Ἐγώση Σοβιετῶν Συγγραφέων!.. Τὸν εἶπαν «χοῖρο», καὶ «προδότῃ», τοῦ «Σοσιαλισμοῦ» καὶ τῆς «Ἐπανάστασης», τῆς «Κοινωνίας» καὶ τῆς πατρίδας του!.. Τῆς πατρίδας του «προδότῃ», πού ὡστόσο αὐτός, καὶ ὅταν ρητὰ τοῦ

τὸ ζήτησαν, ἀρνήθηκε νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ - κι ἄς τὸν περίμεναν τὰ ἑκατομμύρια τοῦ Νόμπελ ἔξω !

Ἄλλ' ἡ λεπτότητά του ἀκριβῶς, κ' ἡ ἀπέραντη ἀνθρωπιά του, στάθηκαν ἴσα-ἴσα ὁ «μέγιστος κίνδυνος» γιὰ τοὺς «κρατοῦντες» στὴ Σοβιετικὴ Ἑνωσῆ. Ἄνθρωπος, ποὺ κι ὅταν τόσο συμπτυκνωμένη ἀδικία καὶ ἀπειλὴ ρίχτηκε καταπάνω του, βρῆκε τὴ δύναμη καὶ τὴν ὑπεροχὴ νὰ πῆ: *Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν τιμὴ ποὺ μοῦ ἔγινε· μὰ ἐπειδὴ δὲν μπορῶ νὰ μὴ λάβω ὑπόψη μου τὶς ἀντιδράσεις ποὺ προκάλεσε στὴν κοινωνία ὅπου ζῶ ἡ τιμὴ αὐτή, ἐλευθέρως σᾶς βεβαιῶ ὅτι τὴν ἀποποιούμαι!* - τέτοιος ἄνθρωπος θέτει σὲ πλήρη ἀμηχανία ὅποιο καθεστῶς, καὶ πολὺ περισσότερο τὸ ἀντιπνευματικώτατο ἐκεῖνο ποὺ τὸν «διαγράφει» ἀπὸ συγγραφέα καὶ τοῦ «προτείνει» τὴν ἐξορία.

Συνάμα ὅμως π ε ί θ ε ι ἑκατομμύρια ἀπορημένων συνειδήσεων — κ' ἔξω ἀπὸ τὴ χώρα του, ἀλλά, τὸ σπουδαιότερο: μέσα στὴν ἴδια τὴ χώρα του — ὅτι «κάτι συμβαίνει ἐδῶ, καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ ποὺ πορεύτηκε αὐτὸς εἶναι ἴσως ὁ δρόμος ποὺ βγάζει!»

Τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι τὸ «ἀκαταμάχητο» στὸ παιγνίδι μὲ τὸν Μπόρις Πάστερνακ, ποὺ ἔχασε, σαράντα χρόνια τώρα, ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωσῆ: Αὐτὸς ἔγινε, γιὰ λογαριασμό του - καὶ μαζὶ: στήθηκε ἔμβλημα γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους, μέσα στὴν ἴδια του τὴν πατρίδα!

Νὰ τί δύναται ἓνα γνήσιο Πρόσωπο, κατέναντι τοῦ γνησιώτερου Ὀλοκληρωτισμοῦ. Γιατὶ τὸ Πρόσωπο εἶναι τὸ σκληρότερο ἀπ' τὰ μέταλλα τοῦ Κόσμου!

Ἐναφορὰ στὸ Στρατηγό, 10 χρόνια μετὰ τὴν εἰρήνη

Στρατηγέ,
βρέθηκα πάντα στρατιώτης,
ταῦ ἓνα, πεζικιάριος.
Δὲ γνώρισα ποτὲ τὸ ἄλογο,
αὐτὸν ποὺ θὰ μοῦ σήκωνε τὸ γυλιό,
τὸ γαλόνι.

Πάντα στὴν ἀπέναντι ὄχθη -
ἀπὸ κεῖ ποὺ σέρνουν τὰ σλέπια
στοὺς ξέσαρκους ὤμους...

Στρατηγὸς ἐσύ,
ἐγὼ στρατιώτης...
Μᾶς χωρίζει τὸ ποτάμι

κ' ἓνα μεγάλο σλέπι, σκοτεινό,
ποὺ διαβαίνει μπρὸς μου...

Δὲ σὲ βλέπω πιά.

ΚΑΛΟ ΣΗΜΑΔΙ

Μιά προκήρυξη νέων

Ἐφτασε στὰ χέρια μας ἕνα προσχέδιο διακήρυξης νέων πρὸς νέους.
Τὸ βρίσκουμε ἐνδιαφέρον. Κρίνετέ το κ' ἐσεῖς :

Οἱ ἀνεξάρτητοι σπουδαστές Ἀνωτάτων Σχολῶν πιστεύουν πὼς εἶναι πολὺ περσό-
τεροι ἀπὸ τοὺς πρώτους πὸν ὑπογράφουν ἐδῶ. Γι' αὐτὸ κι ἀπευθύνονται σ' ὅλους τοὺς
σπουδαστές Ἀνωτάτων Σχολῶν, ἀνεξαιρέτα, εἴτε εἶναι σ' αὐτὰ ἢ σ' ἐκεῖνα τὰ πολιτι-
κὰ κανάλια, εἴτε στὸν ἄλφα ἢ στὸ βῆτα «συνδικαλιστικὸ» τάχα «σύλλογο», ἢ «ἔνω-
ση», ἢ ἀντι-«ἔνωση» κι ὅλ' αὐτὰ τὰ σχηματικά.

Ἐμεῖς, συνάδελφοι, δὲ βλέπουμε τίποτα τὸ οὐσιαστικὸ σ' ὅλ' αὐτὰ τὰ λογῆς-λογῆς
ὄργανωτικὰ κατασκευάσματα, πὸν ἂν δὲν εἶναι ὅλα τους κεκαλυμμένα πολιτικά — ποιά
δὲν εἶναι, τάχα ; — εἶναι πάντως ὅλα τους ἐξαρτημένα καὶ διευθυνόμενα, ἔμμεσα ἢ ἄ-
μεσα, ἀπὸ ἀνθρώπους πού, μιὰ φορὰ, νέοι δὲν εἶναι καὶ σπουδαστές δὲν εἶναι.

Κ' ἐνῶ, ἀπ' τὴ μιὰ, τίποτα τὸ οὐσιαστικὸ δὲ βλέπουμε νὰ γίνεται μ' ὅλ' αὐτὰ — πα-
ρὰ μόνο νὰ ψευτοικανοποιοῦνται συνειδητὲς ἢ ὑποσυνειδητὲς πολιτικὲς ἢ πολιτικάντι-
κες φιλοδοξιοῦλες, νέων ἀνώριμων πάντως ἀκόμα — δὲ βλέπουμε, ἀπ' τὴν ἄλλη, καὶ
μυαλὸ πουθενά, καὶ σκέψη προσωπικὴ, καὶ ὑποψία πόσα εἶναι τὰ οὐσιαστικώτατα προ-
βλήματά μας σὰ νέων καὶ σὰ σπουδαστῶν, σὰν ἐνδιαφερόμενων, καὶ γιὰ τὸ σήμερα καὶ
γιὰ τὸ αὔριο, μὲ δικές μας θέσεις καὶ κρίσεις, ἀπὸ μέσα μας βγαλμένες, ἀληθινὰ
ἀνεξάρτητες ἀπ' ὅλα τὰ ξεφτισμένα τοῦ κόσμου πὸν βρήκαμε μπρὸς μας κατεστημένο
λέει κι ἀκλόνητο !

Θέλουμε νὰ σᾶς ἐμπιστευτοῦμε, συνάδελφοι, μιὰ βαθύτερη σκέψη καὶ ὑποψία μας :
πὼς αὐτὸ τὸ Κατεστημένο — μὲ κεφαλαῖο πιά, σὰν ὄντοτητα καθαντὴ — δὲν εἶναι
μονάχα ἐκεῖνο πὸν κρατεῖ, σὰν Ἀρχές, σὰν Ἐξουσία, σὰν Καθεστῶς, σὰν συν-
τηρητικά (ἢ κι ἀντιδραστικά) κόμματα καὶ παρατάξεις. Δηλαδή δὲν εἶναι μονάχα κά-
τι τὸ στατικό, τὸ στημένο ἐκεῖ καὶ πηγμένο ἔτσι πὸν νὰ μὴν ἀλλάξῃ μὲ τίποτα, πα-
ρὰ ἔχει καὶ πηροῦνια, ἔχει καὶ κόλπα, καὶ κεραῖες, καὶ πλοκάμια, καὶ σχήματα, καὶ
συστήματα, καὶ προσγήματα, καὶ μασκαρέματα, ἔτσι πὸν ὑποδύεται διαρκῶς καὶ τὸ
«ἐναντίο» τάχα «τοῦ Κατεστημένου», πὼς κάνει δῆθεν «κριτικὴ» — «ἀντιπολίτευση»,
ἢ ἀκόμα κ' «ἐπανάσταση» ! — καὶ καταφέρει μ' ὅλ' αὐτὰ νὰ μπῆγῃ τὰ πηροῦνια του
στὸ σῶμα τῶν νέων πάντα, νὰ τοὺς ξεγελάῃ πὼς τάχα «ἐκφράζει» — μ' αὐτὸ ἢ μ' ἐ-
κεῖνο τὸ σχῆμα του, τίς «θέσεις» (πὸν μόνο θέσεις δὲν εἶναι), τὰ «αἰτήματα» (εὐνου-
χισμένα βέβαια) — ὅ,τι βαθύτερα γυρεύουν οἱ νέοι.

Οἱ νέοι, ὅλοι, κ' οἱ σπουδαστές, ὅλοι, γυρεύουν ἀκόμα τὴν ἀρχὴ ἑνὸς καινούρ-
γιου κόσμου, ἑνὸς καινούργιου τρόπου ὑπαρξῆς, σκέψης, πράξης - τὸ δ ι κ ὀ τ ο υ ς
τρόπο, τὸ δ ι κ ὀ τ ο υ ς κόσμο ! Τὸ Κατεστημένο, πὸν βλέπει τὴν πιὸ βασικὴ αὐτὴ ἔ-
φραση τῶν νέων σὰ λαβὴ μονάχα — γιὰ νὰ τοὺς σέρνῃ στὸ χῶρο του, ν' ἀλείβονε
τὴ μηχανή του, νὰ τὸ ἐπανδρώνουν, νὰ γίνωνται «δικοί του» ἢ νὰ κατατρώγονται —
ἔχει ἀπὸ χρόνια καὶ στὸν Τόπο μας βρῆ τὴ μέθοδο νὰ τοὺς ψαρεύῃ, νὰ τοὺς περιζώνῃ
μ' αὐτὰ τὰ πλοκάμια του ἰσά-ἰσα, πὸν εἶναι τάχα «ἐναντία» του, μὰ δείχνονται ξεκά-
θαρα — δὲν τὰ βλέπετε ; — τὸ πιὸ δραστικὸ μάλιστα μέλος τοῦ Κατεστημένου, τὸ
ἐ π ι θ ε τ ι κ ὸ, ἐκεῖνο πὸν τοῦ φέρνει τὴν τροφή καὶ τὴ διαρκῆ ἐπ' ἀνδρωσὴ μὲ νέες
δυνάμεις !

Μᾶς λένε οἱ δεξιοὶ (τῆς ΕΡΕΝ, λ.χ.) · «— Ἐλᾶτε μαζί μας !» Καὶ τὸ λένε, βέ-
βαια, ὄχι μόνο στοὺς ἀνυποψίαστους, ἀλλὰ καὶ στοὺς ὑποψιασμένους καθὼς παραπά-
νω, μὲ τὸ εἰδικώτερο ἐπιχείρημα : «Ἀφοῦ δὲ βλέπετε ὁδία στὰ σχήματα τοῦ ψευ-
το-Κέντρου καὶ τῆς ψευτο-Αριστερᾶς, δὲ σᾶς μένει παρὰ νάστε μαζί μας !» (Σὰ νά-
ναι, τάχα, αὐτοὶ κάτω, γιὰ νάμαστε κ' ἐμεῖς μὲ κάτι πὸν δὲν εἶναι μηδέν !)

Κι από τὴν ἄλλη μᾶς λένε οἱ ἄλλοι — τοῦ «Κέντρον», τῆς «Ἀριστεράς» — κόνον τας πὼς δὲν ἀκούνε ὀλόκληρη τὴν ὑποψία μας, ἀλλὰ τὴ μισὴ μονάχα: «Ἀφοῦ εἴστε ἐναντίον τοῦ Κατεστημένου, ἐλάτε μαζί μας - πὸν κ' ἐμεῖς φωνάζουμε πὼς εἴμαστε ἐναντίον!»

Σὰ νὰ φτάνη νὰ φωνάζη ἓνας ὑποκριτῆς — ἢ ἓνας ἀφελῆς (τὸ ἴδιο καταντᾶ), πὸν τοῦ δῶσαν τὴ φωνή, δὲν τὴ βεῖηκε μόνος του — γιὰ νάναι κ' ἔτσι ὅπως φωνάζουν ἢ θαρροῦν! Τί ὠραῖα θάταν τότε! Θάφτανε νὰ τὸ λέμε — ἢ καὶ νὰ τὸ πιστεύουμε κιόλας — γιὰ νὰ εἴμαστε, σὸ πὶ καὶ φί, ὅ,τι λέμε ἢ ὅ,τι μᾶς τάισαν νὰ πιστεύουμε!.. Τότε, τὸ πιδ εὐκολο πρᾶγμα θάταν ἢ Ἄ λ λ α γ ἦ, ἢ Ἐ π α ν ἄ σ τ α σ η, τὸ γκρέμισμα τοῦ Κατεστημένου καὶ τὸ χτίσιμο ἑνὸς κόσμου, ὅπου καμμιά του μορφῆ, καμμιά του οὐσία, δὲ θὰ προλάβαιναν ποτὲ νὰ παγώνουν, νὰ γερνᾶν, νὰ κουφιαίνον, νὰ γίνωνται φλούδια (κατεστημένα κι ἀντιζωτικά), παρὰ ὅλα διαρκῶς θ' ἀλλάζαν, ἀκολουθῶντας τῆς ζ ω ἦ ς τ ὸ ρ ε ὕ μ α πάντα, πὸν εἶναι τοῦ γίγνεσθαι τὸ ρεῦμα, τὸ ἀκατάπαντο!

Ἐμᾶς, φίλοι, αὐτὸ τὸ τελευταῖο εἶναι τὸ ἰδανικό μας. Καὶ πὸν ὑπογράφουμε τόσους μονάχα ἐδῶ, δὲν εἶναι γιὰ τὴν θαρροῦμε — δὲν τὸ παραδεχόμεσε, δὲν τὸ πιστεύουμε — πὼς εἶναι μόνο δικό μας αὐτὸ τὸ ἰδανικό. Εἶναι δικό σας, εἶναι ὄλων μας - τὸ καθαρό, τὸ βαθύτερό μας!.. Ἀκόμα κ' ἐκείνων πὸν, πλανημένοι, θαρροῦν πὼς πρέπει νὰ ἐντάσσωνται καὶ νὰ ἐξαρθῶνται. Γι' αὐτὸ ἐμεῖς δὲν τοὺς βλέπουμε «ἐχθρούς» - κανέναν δὲν βλέπουμε «ἐχθρό» μας, παρὰ τοῦ ἑ α ν τ οῦ τ ο υ μ ὀ ν ο!

Ἐτοχε λοιπὸν ἐμεῖς κάτι νὰ διαβάσουμε, νὰ σκεφτοῦμε — νὰ τὰ κουβεντιάσουμε σὲ καλὲς στιγμὲς ἀναμεταξύ μας, νὰ βεβαιωθοῦμε πὼς ἔχουμε δίκιο, σὰ νέοι καὶ σὰ σκεπτόμενοι, στὴν πιδ ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία συνειδήσεως — κ' εἶπαμε νὰ σᾶς τὸ ἐμπιστευτοῦμε ὄλωνων, ὅτι ἐκεῖ καταλήξαμε, καὶ μ' ὄλο πὸν κ' ἐσεῖς κ' ἐμεῖς ἔχουμε τόσα διαβάσματα καὶ σκοτοῦρες, νὰ φτιάξουμε μιὰ συντροφιά — μιὰ ἐ λ ε ὕ θ ε ρ η σ υ ν τ ρ ο φ ἰ ἄ, χωρὶς προέδρους, γραμματεῖς καὶ φαρισαίους, χωρὶς συμβούλια, διαβούλια, κι ἄλλες ἀηδίες τέτοιες — καὶ νὰ φτιάξετε κ' ἐσεῖς ὁμοῖες συντροφίες ὄλοι, κι ἂν θέλετε νὰ συνδεθοῦμε μεταξύ μας, μὲ κάθε ἀπλό καὶ φυσικὸ τρόπο — πάντα χωρὶς σχήματα καὶ συμβατικότητες — καὶ νὰ κάνουμε τόσα ὠραῖα πράγματα πὸν ἔχουμε νὰ κάνουμε! Νὰ μελετᾶμε ἔργα μὲ σκέψη τίμια καὶ οὐσιαστικῆ, ὄλων τῶν αἰώνων καὶ κάθε λαοῦ· νὰ τὰ συζητᾶμε μὲ κρίση, μὲ τόλμη, μὲ ἀπόλυτη ἐλευθερία· ν' αὐτομορφωθοῦμε πρῶτα (πὸν δὲν μᾶς μορφώνει κανεὶς ἀλήθεια μὲς σ' αὐτὸ τὸ Κατεστημένο καὶ τὸ ψευτο-Ἐναντίο του)· νὰ γίνουμε ὁ καθένας ἓνα πρόσωπο πὸν ν' ἀξίζει, νὰ ξέρη, νὰ νιώθῃ, νὰ πιάνῃ τὰ σωστά· νὰ στήσουμε περιπὸν ἓνα Κρυφὸ Σκολεῖδ ἐδῶ, κ α λ λ ι ἑ ρ γ ρ ε ἰ α ς δ ι κ ι ἄ ς μ α ς· νὰ στήσουμε, σιγά-σιγά, μέσα μας, τὰ σ υ ν ν ε ἰ δ η σ ι α κ ἄ θεμέλια πρῶτα ἑνὸς καινούργιου κόσμου!

Κι ὄλ' αὐτὰ μαζί καὶ μὲ κέφι, μὲ χαρὰ κοινή, μὲ διασκέδαση κιόλας συχνά, καὶ καλὴ διάθεση πάντα - καὶ μὲ κανένα φόβο, ἀπὸ κανέναν καὶ τίποτα!.. (Τί νὰ μᾶς κάρουν, φίλοι, Ποιοὶ καὶ πῶς· νὰ μᾶς ἐμποδίσουν νὰ φτιάξουμε τὸ δικό μας κόσμον, μέσα μας πρῶτα!.. Ἀστεῖα λόγια! Δὲν ἔχουν τέτοια δύναμη οἱ ἀδειανοὶ κάθε λογῆς!)

Σ' αὐτὰ σᾶς καλοῦμε. Αὐτὰ σᾶς προτείνουμε νὰ σκεφτῆτε μόνοι σας, καὶ νάρθετε, ἂν θέλετε, στὴ δικιά μας συντροφιά, ἢ νὰ κάνετε δικές σας — ἀκόμα καλύτερα — καὶ νὰ δῆτε πὸν, σιγά-σιγά, ἂν τὸ θελήσετε ὄλοι, κι ἂν τὸ κρατήσετε φανατικὰ ἀνεξάρτητο — πιδ φανατικὰ κι ἀπ' τοὺς πιδ φανατικούς τοῦ μὴ ἀνεξάρτητου — θ' ἀρχίξῃ ν' ἀνθίξῃ ἐδῶ, κι ἀπὸ μᾶς τοὺς μορφωμένους νέους σ' ὄλο τὸν Τόπο, μιὰ Ἐπανάσταση ἀλήθεια!

Φοβάστε τὴ λέξη;

Μὰ ἂν φοβάστε ὅ,τιδήποτε, ἀκόμα καὶ λέξεις, εἴστε στὰ χέρια τους - καὶ δὲ θὰ ζήσετε τότε οἱ ἴδιοι ποτὲ τὴ δικιά σας ζωὴ!

Η ΨΩΡΟ-ΚΩΣΤΑΙΝΑ

Σπουδαῖος εὐρωπαϊὸς δημοσιολόγος κατατάσσει τὴν Ἑλλάδα — ἀνεξαρτήτως κυβερνώσης παρατάξεως — στὶς «ἡμιδικτατορικές» χῶρες. Κ' ἐν' ἀπ' τὰ κύρια κριτήριά του γιὰ τὴν τιμητικὴ αὐτὴ κατάταξή μας εἶναι ὁ ἀπὸ καταβολῆς τοῦ Ραδιοφώνου μας ἀμείωτος καὶ ἀπερικάλυπτος κρατισμὸς του.

Εἶναι τοῦλάχιστον περίεργο, ὅτι βλα τ' ἀσκοῦντα ἐκάστοτε «κριτικὴν» δῆθεν τοῦ Ραδιοφώνου μας ἑλληνικὰ κόμματα — προχτὲς κι ὁ κ. Κανελλόπουλος, ξεχνώντας μακάρια (κατὰ τὸ σύστημά του) πὼς ἀντιπρόεδρος ἦταν, ἐπὶ ἔτη, κυβερνήσεων πού τὸ ἦχαν ὡσαύτως σὰν τὰ μοῦτρα τους — τὸ μόνο πού δὲν λέγουν εἰν' αὐτό! «Κατηγοροῦν» — τάχα — οἱ «μὲν» ἢ οἱ «δὲ», τὸ Ραδιόφωνο, γιὰ κομματισμὸ ὑπὲρ τῶν «ἀντιπάλων» τους· ὅταν ὅμως ἔρχονται στὴν Ἐξουσία, διατηροῦν — καὶ μάλιστα κάνουν ὄλοι, κατ' ἀρχήν, τὸ πᾶν γιὰ νὰ ἐπαυξήσουν — τὸν συνιστῶντα «δικτατορισμὸν» βεβαίωτατα τῶν καθεστώτων μας κρατισμὸ τοῦ Ραδιοφώνου!

Στὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ πλευρᾶς κρατικῆς — ἀλλὰ καὶ πολιτικῆς — δὲν ἀνεγνωρίσθη ἀκόμη διαστολὴ μεταξὺ Κράτους καὶ Λαοῦ. Ὅπου δὲ τὸ Κράτος ἔχει γραφὴ ἢ φωνὴ — καὶ στὸ Ραδιόφωνό μας ἔχει φωνή, καὶ μάλιστα κραυγαλέα μονοκρατορικὴ — διατείνεται θρασύτατα πὼς ἀποτελεῖ τὸ Λαό!

Τοῦτο, παρὰ τὴν πείσμονα θρασύτητα τοῦ ἰσχυριζομένου, ὁ εὐρωπαϊὸς, καὶ γενικώτερα ὁ πολιτισμένος κριτής, τὸ βρίσκει ἀσφαλτο σημάδι ἐνὸς προσηματικοῦ μόνο κοινοβουλευτισμοῦ, μιᾶς στὰ χαρτιὰ μόνο δημοκρατίας, καὶ στὴν πράξῃ διαρκοῦς ἡμιδικτατορίας, μ' ἐναλλασσόμενους — ἀπλῶς — τοὺς παραταξικούς φορεῖς.

Ἐκεῖνοι πού θὰ θελήσουν ἀληθινὰ νὰ φέρουν Δημοκρατία καὶ Φωτισμὸ στὸν Τόπο μας, πρῶτα τὸν κρατισμὸ τοῦ Ραδιοφώνου θὰ πρέπει νὰ καταργήσουν, καθιστώντας τὸ περίφημο Ἑθνικὸ Ἰδρυμα Ραδιοφωνίας — μαζί καὶ τοὺς ἀπαράδεκτους ἀνεξαρτήτους» Σταθμοὺς Ἐνόπλων Δυνάμεων, καὶ ὄλους τοὺς ἐπαρχιακοὺς ραδιοφωνικοὺς σταθμοὺς — ὄργανα πράγματι ἐθνικῆς φωνῆς καὶ γνώμης.

Καὶ γιὰ νὰ συγκεκριμενοποιοῦμε — ἐπειδὴ στὴν Ἑλλάδα, ἂν δὲν συγκεκριμενοποιῆ κανεὶς, συμφωνοῦν ἀνέτως ὄλοι μαζί του, γιὰ νὰ μὴν ἀλλάξῃ ἐντέλει τίποτε στὴν πράξῃ:

Ἑθνικὸ Ραδιόφωνο θὰ πῆ, περίπου, τὰ ἐξῆς (ἐνδεικτικά): Πλήρεις καὶ ἀντικειμενικαὶ περιγραφαί, στὰ δελτία εἰδήσεων, τῆς διαδηλώσεως, ἐπὶ παραδείγματι, πού ἔγινε γιὰ τὸ Κυπριακὸ ἢ γιὰ τὴν Παιδεία, γιὰ τὸν Λαμπράκη ἢ γιὰ τὸ 114, ἢ γιὰ ὅ,τι ἄλλο, παρὰ τὴν «ἐντονη», ἄς ποῦμε, «κυβερνητικὴ ἀπαγόρευση», καὶ γιὰ τὸ πὼς ἀκριβῶς ἔγιναν — ἂν ἔγιναν — αὐτὲς ἢ ἐκεῖνες οἱ αἵματηρὲς συγκρούσεις μὲ τὴν Ἀστυνομία, γιὰ τὸ ποιοὶ σήκωσαν πρῶτοι πέτρες ἢ ἔβγαλαν πρῶτοι γκλόμπς, γιὰ τὸ ποιοὶ πυροβόλησαν πρῶτοι καὶ ποιοὶ ὑπῆρξαν ὠμότεροι, ἀδικώτεροι, βαναυσώτεροι, δολοφονικώτεροι.

Γιατὶ — «ἀτυχῶς» — αὐτὴ εἶναι ἡ Δημοκρατία· νὰ πληροφωρῆται ἀμέσως τὸ ἐθνικὸ σῶμα ὅ,τι συμβαίνει, καὶ νὰ σκέπτεται ἀμέσως, καὶ αὐτοδύναμα νὰ κρίνῃ, μὲ ὅλα τὰ δεδομένα ὑπόψῃ του, ὥστε καὶ ν' ἀντιδρᾷ ἀμέσως, καὶ αὐτὸ κυρίαρχα νὰ διαμορφώῃ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πορεία του.

Κ' ἐθνικὸ Ραδιόφωνο — «ἀτυχῶς» ἐπίσης — αὐτὸ θὰ πῆ: Ραδιόφωνο πού ὀπλιζε ἀληθινὰ τὴ γνώμη γιὰ τὴ τοιαυτή Δημοκρατία.

Τὸ ἄλλο — τὸ γνωστό σας 30 χρόνια — εἶναι κρατικὸ Ραδιόφωνο, πού μᾶς σταμπάρει σὲ πολιτισμένους κριτὲς γιὰ δικτατορευόμενους, ἀπλῶς, ἢ ἡμιδικτατορευό-

Κ' Η ΜΠΟΥΡΟΥ ΤΗΣ

μενους, με ψευτοκοινοβουλευτικά παραταξικά κουρελοπροσχήματα, πολλές υπανάπτυκτες δεκαετίες τώρα.

Καί μπορεί, άσφαλώς, να είναι κρατικό «κομματιζόμενο» ή κρατικό «μη κομματιζόμενο», αλλά δεν αλλάζει με τούτο ό κρατικός δικτατορικός χαρακτήρ.

“Όπως μπορεί να είναι «δημοκρατική» ή «έθνικόφρων» — χάρμα οί «άντιθέσεις» στην Έλλάδα! — ή κυβερνώσα παράταξις, αλλά κι αυτό δεν έμποδίζει ήμιδικτατορικά — ή και δικτατορικότατα (καθώς επί Καραμανλή ή επί Παπατζή) — να κυβερνά και, με κύριο μοχλό τó κρατικό Ραδιόφωνο, να διαστρέφη, να πνίγη, ν' αλλοιώνη τή γνώμη τού έθνικού σώματος, και να παρασταίνη μολαταύτα τόν «φυσικό φορέα» τής «άνεξαρτήτου και κυριάρχου» αύτης «γνώμης» ίσα-ίσα!

‘Αλλ' είπαμε — εύφημείτε! — πώς φωνή Λαού άρχισε ν' ακούγεται πιά στόν Τόπο μας. Μά μόνο πίσω άπ' τόν τοίχο; Πίσω άπ' τήν ψήφο και πριν άπό όποιο έκλογικό αποτέλεσμα; ‘Αν άρχισε φωνή Λαού στ' αλήθεια, κι άν δεν τήν έπικαλούνται όλοι μόνο και μόνο για να τήν καταπνίξουν, θά πρέπει κάποτε ν' ακουστή κι άπ' τήν «μπουρού» - άπ' τó Ραδιόφωνο, πώς τó λένε!.. Τότε, λοιπόν, ή συζήτηση στη βουλή και στίς έφημερίδες δε θά ναι, άπλώς, πρós τó να έχουν φωνή άπ' τήν «μπουρού» όλα τά κόμματα — και ποιός άπόδειξε πώς ó ευρύς Λαός είναι τά στενά κόμματα; — αλλά πρós τó να έχη φωνή αλήθεια ó Λαός (κι άς έχη έπιτέλους και τó Κράτος - μά και πάλι όχι δυνατώτερη, όχι έπιβλητικώτερη και, πάντως, όχι ποτέ άντιστρατευόμενη τήν π λ ή ρ η γνώμη, τήν άστράτευτη κι άκλάδευτη, τού έθνικού σώματος).

‘Εκείνος πού θά ρώταγε «πώς όλ' αυτά;» και «με ποιό πνεύμα; ποιούς φορείς;» θάπρεπε να βρῆ έτοιμη, ώριμη στίς συνειδήσεις άπέναντί του τήν άντερώτηση: «Και ό Τύπος πώς; ‘Εσείς κ' έμείς πώς, σε τόσους τομείς τής ζωής;..» Είναι ό Τύπος στόν Τόπο μας μόνο κομματικός; Κι άν δεν είναι άπολύτως — και δεν είναι — κι άν δε λείψαν όλότελα — και δε λείψαν — εκείνοι πού δεν υπάγουν πάντα τήν αλήθεια στη σκοπιμότητα, τήν πραγματικότητα στη σκοπιμότητα, τήν είδηση, τήν κατατόπιση, τή γνώση, τή σκέψη, τήν κρίση στη σκοπιμότητα, έ τότε, με τίς δυνάμεις άκριβώς αυτές, πού σώζουν και τόν Τύπο έν μέρος, και τήν κρίση έν μέρος, και τή Δημοκρατία έν μέρος, και τή σκέψη και τή άνεξαρτησία στην Έλλάδα έν μέρος, μπορεί κατ' άρχήν να πορευθῆ και τó είδησεολογικό έθνικό Ραδιόφωνο, έως ότου τó άνοιγμα και τó ανάπτυγμα και τó βάθεμα κ' ή σπορά τού άλλου αύτου πνεύματος άποδώσουν, κι άρχίσουν ν' αναδείχωνται, άπ' όλη τήν έλληνική ζωή, περότεροι, πυκνότεροι, μαχητικώτεροι και δημιουργικώτεροι οί πιδ ένεπίγνωστοι φορείς, οί πιδ συγκροτημένοι κ' ένεργητικοί βαθύτερα σε άντίληψη, κ' εύθύνη, και πληρότητα Δημοκρατίας.

Και για να συγκεκριμενοποιούμε πάλι — να μην άεροβατούν οί ιδέες στόν ούρανó τού Τόπου μας, αλλά να περπατούν και να σκάβουν βαθειά τή γῆ του — εκείνος πού θ' αναλάβη όχι «νάδιάρθρωση» — μήν κοροιδευόμαστε! — αλλά δημιουργία άπό βάσεως έθνικού Ραδιοφώνου στην Έλλάδα, πράξη του πρώτη: Να όπλίση τήν ύπηρεσία είδήσεων τού ΕΙΡ με τά κατεξοχήν έμφορούμενα άπό τέτοιο πνεύμα στελέχη τής δημοσιογραφίας, με άνθρώπους γνώστες μεν τής δουλειάς μά μαζί και προσωπικά, φανατικά έμφορούμενους άπό τέτοιες ιδέες, όχι άπ' τίς άντίθετές τους!

Γιατί δεν άρκοϋν άπλές διαταγές ένός «άκομμάτιστου» (τάχα) και «μη κρατιστού»

(δῆθεν) διευθυντοῦ τοῦ Ραδιοφώνου, πού θά διορίση μιὰ ὅποια καί «δημοκρατική» ὅσο θέλετε ἀλλά παρά τὰ ξίς πάντως. Γιὰ νά γίνουν πράξη τέτοιες κατευθύνσεις πρὸς ἀληθινὰ ἐθνικὸ Ραδιόφωνο, ἀν ἐπιμείνωμε σὲ παλαιούς φορεῖς καί ἐργάτες του θά πρέπει αὐτοὶ νά ὑποστοῦν ἐκπλοση ἐγκεφάλου - ὄχι ἀπλῶς ἀλλαγὴ πολιτικῆς κονκάρδας ἢ περικεφαλαίας! Κ' ἐπειδὴ μέθοδοι ἐκπλύσεως ἐγκεφάλων — οὔτε πιθήκων! — παρὰ τὴν ἀντικομμουνιστικὴ μυθοποιία μας μισοῦ αἰῶνος πολέμου καὶ ψυχροπολέμου δὲν πειστήκαμε πῶς ὑπάρχουν, ἀντικαταστήστε — γιὰ νάχετε τὸ κεφάλι σας ἤσυχο — τοὺς δώσαντας, 30 χρόνια τώρα, ἐξετάσεις τόσο κακῆς, λογιῆς-λογῆς ραδιοφωνικῶς φορεῖς κ' ἐργάτες, μὲ φορεῖς κ' ἐργάτες πού νάχουν δώσει, σ' ὅποιοδήποτε τομέα δημοσιότητος κ' ἐκφράσεως τῆς γνώμης, τίς ἀντίθετες ἀκριβῶς ἐξετάσεις!

Ἔννοια σας, καὶ ὑπάρχουν πολλοί, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς καὶ γνώμης, οἱ ἀσυμβίβαστοι ἀκόμα, οἱ «ἀσυνεννόητοι» ὅπως τοὺς λένε, οἱ «μη ἐπιδεικνύοντες πνεῦμα συνεργασίας» — εἶν' ὁ νέος ὄρος γιὰ τὴ χάρι φιντέλιτν τῆς ὑποταγῆς καὶ τοῦ συμβιβασμοῦ! — μὲ τὴν ψευτοδημοκρατία, τὸν ἐπεμβατισμὸ καὶ τὴν ψευτοελευθερία, τὸν «ἡμιδικτατορισμὸ» καὶ τὸν ὠμὸ δικτατορισμὸ, τὴν ἀντίδραση ἀπλοῦστατα!

Ἄλλα τ' ἄλλα εἶναι ψέματα θρασύτατα - βεβαίως δὲ καὶ ὅσα ψευτοδημοκρατικώτατα, ὀψίμως, ἀπὸ ψευτοΕλευθεροτυπίας, τόσο γλοιώδους, μᾶς σέρβριε τις προάλλες ὡς κι ὁ κ. Κανελλόπουλος!. (Ἄπέκτησαν τώρα-τώρα καὶ φωνήν, «ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας» τάχα «τῆς γνώμης», οἱ στραγγαλιστικώτερες ἴσα-ἴσα κάθε γνώμης καὶ ψευτογνώμης κομματικές μας στρουγγες, διὰ στόματος τῶν πιὸ κονφορμιστῶν τους τράγων!)

ΤΑ ΕΝΤΥΠΑ ΠΟΥ ΕΛΑΒΑΜΕ

(Ὡς τις 2 Φεβρουαρίου κι ὡς τὸ "Ἐψιλον)

Ἀεροπορικὰ Νέα καὶ Ἀστροναυτική, 11/66. - Ἀνδρικόπουλος, Γ.: Σωτήριον ἔτος 1966. Ποιήματα. Ἐκδ. «Φωνῆς τοῦ Αἰγίου». Αἴγιον '66. - Ἀνεξάρτητοι σπουδαστὲς Ἀνωτάτων Σχολῶν - Ἐλεύθερη Συντροφία. Προκήρυξη. Ὑπογράφουν: Σ. Βελέντζας, Μ. Βλαχάκου, Ἐλ. Βρυνιώτου, Π. Κολιομιχάλης, Χρ. Κολιομιχάλης, Κ. Μάστρακας, Ν. Νικητόπουλος, Γ. Πατίλης, Τ. Παυλοστάθης, Γ. Σάπκας, Κ. Σοφιανός, Δ. Σωτηρόπουλος 1/67. - Βαβούρης, Σταῦρος: Προτάσεις γιὰ τὴν Ποίηση τοῦ Ἄθου Δημουλά. '66 - Βαλασκάντζης, Δ.: Φτερογνίσματα. Ποιήματα. Λάρισα '60. - Κρανηγὲς στὸν Κίτσοβο. Ποιήματα. Λάρισα '61. - Ἡ μόνη διέξοδος... Ποιήματα. Ρόδος '63. - Δώδεκα στιγμῆς. 12 σονέτα. Ρόδος '64. - Βαρβέρη, Χρ.: Φέρετρα πολυτελείας. (Θεατρικό.) '65. - Βαφόπουλος, Γ.: Ἐπιθανάτια καὶ Σάτιρες. Ποιήματα. Θεσσαλονίκη '66. - Bulletin européen, 11, 12/66. - Γενο-

βέλης, Δ.: Κουβέντες τοῦ Καιροῦ μας. Χρονογραφήματα. '67. - Γκόρμπας, Θ.: Παλιές εἰδήσεις. Ποιήματα. '66. - Cendrars, Bl.: Ἡ πρόξα τοῦ Ὑπερσιβηρικῶ καὶ τῆς Μικρῆς Ἰωάννας τῆς Γαλλίας. Μτφρ. Κλείτου Κύρου. Ἀνάτυπο ἀπ' τὴν Καινούργια Ἐποχή. '65. - Δεδούσης, Β.: Ἐκλογή ἀπὸ τὸ λογοτεχνικό [του] ἔργο, μ' ἐπιμέλεια τῆς Χριστίνας Β. Δεδούση. Θεσσαλονίκη '66. - Δρούζα, Ε.: Τὸ κοίλωμα. '66. - Δωδέκατη Ὥρα, 16. - Εἰκόνες, 25/11, 16/12/66. - Ἐλευθεροτυπία, 12/66. Ἐλιγιά, Γιοσέφ: Ποίηση (Μεταφράσεις: Ἄσμα Ἀσμάτων. Ψαλμοί. Νεώτεροι ἐβραῖοι ποιητές.) Ἐκδ. «Δωδώνης». '66. - Ἐλιот, Τ. Σ.: Ἡ Τετάρτη τῶν Τεφερῶν. Μτφρ. καὶ σχόλια Κλείτου Κύρου. Ἀνάτυπο ἀπ' τὴ Διαγώνιο. Θεσσαλονίκη '65. - Ἐλληνικὰ Θέματα, 12/66. - Ἐλληνικὰ Προβλήματα, 10, 25/12/66. - Ἐλληνικὴ Ἐποχή, 12/66. - Ἐπετηρὶς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου, '65-66. Λευκωσία '66.

ΠΗΓΑΙΝΕΛΑ ΣΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ

Ἄπ' τὸν Ἐτανά ὡς τοὺς Μογγόλους
κι ἀπὸ τὸν Συρανὸ ντὲ Μπερζεράκ
ὡς τὸν Οὐέλλς καὶ τὸν Πετροχάρη

Τὸ ὄνειρον τοῦ ταξιδίου εἰς τὸ Διάστημα εἶναι παλαιότατον, ὅσον τουλάχιστον καὶ ὁ ρεμβασμὸς κάτω ἀπ' τ' ἄστρα. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἐγκαθίδρυσις ὄλων τῶν θεῶν, ἐκ μέρους ὄλων τῶν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας πιστῶν των, στερεοτύπως πάντοτε «εἰς τὸν οὐρανόν», δὲν ἐκφράζει ἄλλο παρὰ τὴν ἔντασιν τῆς ἐπιθυμίας δι' ἓνα ταξίδιον ἐκεῖ, εἰς τὸ «ἀπέραντον» Διάστημα - μίαν διαφυγὴν ἐπὶ τέλους ἀπὸ «τὸν κόσμον τοῦτον», τὸν γήινον, ποὺ ὁμοιάζει εἰρικήν εἰς ὄσους τὸν ἠσθάνθησαν ἐξαίφνης μικρὸν καὶ μάταιον, ἐπειδὴ βεβαίως οἱ πόθοι των ἦσαν ἄμετροι.

Ἄμετροι; Μία κουβέντα! Διότι τὰ διαστημόπλοια τοὺς ἔκαμαν ἤδη πολὺ μετρημένους, ἐμπρὸς εἰς αὐτὸ ποὺ θὰ καταστῇ δυνατὸν, αὔριον ἢ μεθαύριον, σὲ πέντε ἢ σὲ δέκα ἔτη. Ὅσα ὁ Οὐέλλς χθὲς ἀκόμη «ἐφαντάζετο», δὲν εἶναι σήμερον ἱκανὰ νὰ ἐκπλήξουν περισσότερον ἀπὸ ὅσα αἱ στῆλαι τῶν εἰδήσεων πλέον γράφουν. Καὶ ἡ Φιλολογία τῆς ἀστροναυτικῆς φαντασίας ἠττήθη, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμην τῆς ἀστροναυτικῆς πράξεως.

Ἔτσι, ὡς ἐν εἶδος μνημοσύνου τῆς Φιλολογίας αὐτῆς, ἄς κάμωμεν μίαν ἀναδρομὴν εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐκεῖνα ποὺ ἀπησχόλησαν τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἐβαυκάλισαν — ὄχι ἐν τούτοις μάταια, ὡς ἀπεδείχθη — ἐπὶ 5.000 ἔτη μὲ τὸ ὄνειρον τοῦ ταξιδίου εἰς τὰ ἄστρα.

Δὲν εἶναι μόνον ὁ Οὐέλλς, ποὺ ἔγινε διάσημος εἰς τὴν Δύσιν μὲ τὰ μυθιστορήματά του διὰ τοὺς Ἀριανούς καὶ τοὺς Σεληναίους. Εἶναι καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν ὁ Μπογκντάνοφ, ποὺ ἔγραψεν ἀνάλογα ἔργα, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξης Τολστόυ, ποὺ καταπιάστηκε μὲ τὸ θέμα τῶν κοσμικῶν ταξιδίων, καὶ μεγάλοι ἐκλαικευταὶ — ὄχι μυθιστοριογράφοι — ὡς ὁ Ρύνιν, καὶ ἐπιστήμονες ἀκόμη, ὡς ὁ Κωνσταντῖνος Τσιολκόβσκι, μηχανικὸς καὶ ἐφευρέτης σπουδαῖος, ποὺ οἱ Ρῶσοι μάλιστα τὸν θεωροῦν πρῶτον θεμελιωτὴν τῆς Ἀστροναυτικῆς ἐπὶ καθαρῶς ἐπιστημονικῶν βάσεων.

Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμε τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τὴν ἀρχήν:

Κατὰ ἐν χρονικόν, ποὺ ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἀρχαίας Νινεβί, χαραγμένον ἐπάνω εἰς κυλίνδρους ὀπτῆς γῆς, ὁ βαβυλωνίος βασιλεὺς Ἐτανά — 3.200 π. Χ. — ἀνῆλθε τόσον ὑψηλὰ εἰς τὸν οὐρανόν, ὥστε εἶδε τὴν Γῆν, μὲ ὄλους τοὺς περιρρέοντας αὐτὴν ὠκεανούς, ὡς ἄρτον εἰς τὸν κάλαθον!

Ἡ εἰκὼν εἶναι ὁμολογουμένως ποιητικωτάτη, ἂν σκεφθῇ κανεὶς τὸν λόγον τῆς παρομοιώσεως τῶν *περιρρέοντων* ὠκεανῶν, τῶν ὁποίων τὰ μεγάλα καὶ ἀλλεπάλληλα κύματα ὠφείλον βεβαίως νὰ ἐνθυμίζουσαν, κατὰ τὸν χρονικογράφον, τὴν πλέξιν τοῦ καλάθου!

Δὲν εἶναι ὅμως μόνον ὁ Ἐτανά ποὺ ἀνέβηκε τόσον ὑψηλὰ. Εἶναι καὶ οἱ Μογγόλοι, ποὺ σύμφωνα μ' ἓνα ἰδικόν των θρύλον ἀνέβηκαν πολὺ ὑψηλότερα, ἀφοῦ οὔτε λίγο οὔτε πολὺ αὐτοὶ εἶναι ποὺ ἔστησαν ὡς ταπεινὴν κατοικίαν των εἰς τὸ Διάστημα τὸν ἀστερισμὸν τῆς Μεγάλης Ἀρκτου, ὅταν πλέον ἀπηύδθησαν νὰ κατακτοῦν ἐδάφη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἐπάνω εἰς τὸν μικρὸν αὐτὸν πλανήτην - 40 ἀλόγων βόλτα, ὄλον καὶ ὄλον!

Μὰ ἐνῶ οἱ Μογγόλοι, ὡσὰν λαὸς αὐθέντης καὶ ὑπερήφανος, ἀηδίασαν κάποτε τὴν

Γῆν καὶ μετεκόμισαν εἰς τὸ Διάστημα, οἱ εὐγενεῖς Κινέζοι, λεπτοὶ πάντοτε καὶ «συγκυκαταβαίνοντες», κατῆλθον — λέγει ἕνας ἄλλος θρύλος — εἰς αὐτὴν τὴν Γῆν, ἀπὸ τὴν Σελήνην!

Μέγα λοιπὸν τὸ πηγαινέλα εἰς τὸν Οὐρανόν, πρὸ πέντε καὶ δέκα χιλιάδων ἐτῶν!

Πολὺ ἀργότερα φθάνουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μὲ τὸν Ἴκαρον τόσον κοντὰ εἰς τὸν ἥλιον, ὥστε νὰ τοῦ λυώσουν τοῦ ἄμοιρου τὰ κολλημένα μὲ κερὶ πτερὰ, καὶ νὰ εὕρῃ οἰκτρὸν θάνατον - φυσικά, ποῦ ἄλλοῦ; Εἰς τὴν θάλασσαν τῆς διὰ τοῦτο καὶ Ἰκαρίας!

Τεχνικώτερος τοῦ Ἰκάρου ἀσφαλῶς — κατ' ἄλλον θρύλον, ψευδοκαλλισθέειον, τῆς ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς — ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπέταξεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ζέψας δύο πειναλέα ὄρνεα, τὰ ὁποῖα διηύθιεν κατὰ βούλησιν, κρατῶν πάντοτε ἐμπρὸς τοὺς, ὡς δόλωμα, εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ἀκοντίου του, μίαν ὀλόκληρον . συκωταριάν!.. Εἰς τὸ μέσον ὅμως τοῦ ταξιδίου του συνήντησε — λέγει ὁ θρύλος — ἕνα... πετεινὸν μὲ ἀνθρωπίνην μορφήν, ὁ ὁποῖος μὲ ὅσα τοῦ εἶπε κυριολεκτικὰ τὸν ἀπεγοήτευσε!.. Κ' ἔτσι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γῆν — ὅπως ἀκριβῶς ἠναγκάσθη νὰ ὑπαναστρέψῃ κάποτε πρὸ τοῦ Ὑφάσιος — χωρὶς ἀστρικός κατακτήσεις, ἀλλ' ἀφοῦ βεβαίως εἶδε καὶ αὐτὸς τὸν περιορέοντα τὴν Γῆν ὠκεανὸν ὡς .. ὄφιν κοιλουριασμένον!

Βλέπετε, οἱ ἀνθρώποι, κάθε ἰσχυρὸν καὶ αὐθέντην τὸν ἔστελλον ἐντέλει νὰ κατακτᾷ τὸν Οὐρανόν!. Κάτι ἐμάντευαν, φαίνεται, ἀπὸ τότε .

Ὅσον διὰ τοὺς Σεληναίους, ποῦ ὁ Οὐέλλς κάτι ἐνόμισεν ὅτι μᾶς εἶπε μὲ τὰς ἱστορίας των, ἰδοὺ ὁ Ἡράκλειτος, ποῦ ἐγνώριζε προσωπικῶς ἕνα τέτοιον - ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἀπλοικός Διογένης Λαέρτιος. (Δὲν μᾶς καθώρισεν ὅμως ὁ ἔραμιστῆς καὶ τά... καθέκαστα τῆς γνωριμίας αὐτῆς!)

Παράδοξον δὲν εἶναι ὅτι ἡ Φιλολογία τοῦ Μεσαιῶνος — τόσον πλουσία εἰς φαντασίαν — δὲν καταπίασθηκε διόλου μὲ τὰ ταξίδια εἰς τὸν Οὐρανόν;. Ἀλλὰ ποῦ ἐτάλμα, ἡ ἄμοιρος! Ἡ Γῆ ἦτο τὸ κέντρον τοῦ Κόσμου· διατὶ λοιπὸν θὰ ἤθελε κανεὶς νὰ ἐγκυκαταλείψῃ τὴν... πρωτεύουσαν αὐτήν, καὶ νὰ ταξιδεύσῃ εἰς τὰς.. ἀστρικός ἐπαρχίας; Μόνον ἂν ἦτο... αἰρετικός, ἢ ἂν δὲν ἠσθάνετο ἄνετα ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως!.. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ πυρὰ βεβαίως τὸν ἀνέμενε, ἂν διεννοεῖτο ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸν Οὐρανόν δι' ἄλλου τινὸς «ἀσσανσέρ» ἐκτὸς τοῦ «ἐπισήμως νομισμένου»: τῆς Θείας Χάριτος!.. Τὰ σχετικὰ δὲ «εἰσιτήρια» — ὡς σήμερον «διαπλανητικαῖ» τινες «ἐταιρίαι» εἰς τὴν Ἀμερικὴν — τὰ ἔκοβεν αὐστηρῶς αὐτὸς ὁ Πάπας, μ' ἐκεῖνα τὰ πανάκριβα «συγχωροχάρτια»!..

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐσιώπησεν ἐπὶ τοῦ ἀστροναυτικοῦ θέματος ἡ Μεσαιωνικὴ Φιλολογία, καὶ ἔμεινεν «εὐαγώγως»... προσγειωμένη!

Ἡ Ἀναγέννησις ὅμως ἔπαυσε νὰ λογαριάζῃ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἔσβησε μὲ καταρράκτας ἀνορθοδοξίας τὴν πυρὰν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Μέσα δὲ εἰς τὰ ὄνειρά της ἐπρογραμματίισε βεβαίως καὶ τὸ ἀστροναυτικόν.

Αἱ Σκέψεις τοῦ Κέπλερ (1634) ἠνόιξαν τὸν δρόμον. Ἡ Σελήνη περιεγράφῃ ἀπὸ τὸν δαιμόνιον ἀστρονόμον ὡς θὰ τὴν ἔβλεπεν εἰς σεληναῖος παρατηρητῆς: Τὸ ἔδαφός της, λέγει, εἶναι πορῶδες! Ἔχει χλωρίδα, πανίδα καὶ .. κατοίκους! Δίδει δὲ καὶ τὸ σχέδιον τῶν οἰκιῶν τῶν σεληναίων ὁ Κέπλερ, ποῦ ὑποφέρουν οἱ δόλοιοι πολὺ ἀπὸ ἀποτόμους μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας.

Ὅσον διὰ τὸ πῶς φθάνει κανεὶς ἐκεῖ - μόνον διὰ τῆς. . Μαγείας, ἀπαντᾷ ὁ Κέπλερ.

Ὁ Φράνσις Γκόντουιν, ὅμως, εὕρηκε μέθοδον «ρεαλιστικωτέραν», εἰς τὸ μυθιστόρημά του Ὁ ἀνθρώπος εἰς τὴν Σελήνην (1638): Μὲ τοὺς .. κύκνους αὐτὸς! Ζευγνύει καταλλήλως γυμνασμένους κύκνους - καὶ φθάνει κατευθεῖαν εἰς τὸν χλωμὸν δορυφόρον μας!

Ὀλίγον ἀργότερον ἐν τούτοις, ὁ Συρανοὶ ντὲ Μπερζεράκ (1619-1655) προτείνει — ὡς ἀληθῆς προφήτης τῶν σημερινῶν κατακτήσεων τῆς Ἀστροναυτικῆς — τὴν χρῆσιν

πυραύλων διὰ τὰς διαπλανητικὰς πτήσεις! Προτείνει ὁμῶς καὶ τόσα ἄλλα, ὁ εὐλογημένος! Ἐπὶ παραδείγματι: ἀσκοὺς πλήρεις... δρόσου — ποὺ ἐφαντάζοντο τότε ὅτι πίπτει τὴν νύκτα ἀπὸ τὰ... ἄστρα, καὶ ἀνακαλεῖται τὴν ἡμέραν εἰς αὐτὰ! — ὥστε μᾶλλον ἐπικίνδυνον θὰ ἦτο νὰ τὸν ἠκολούθει κανεὶς μὲ τοιαύτας «μηχανὰς» εἰς τὸ Διάστημα!.. Προτιμότεροι θὰ ἦσαν καὶ οἱ κύκνοι ἀκόμη τοῦ Γκόντουιν — νά, ὁ Μυγχαούζεν, πολὺ ἀργότερον, ποὺ ἐπέταξε μέ... λαρδί καὶ μὲ πάπιες, ἀντὶ κύκνων! — ἢ ἔστω (ἀκόμη ἀσφαλεστέρα!) ἡ Μαγεία τοῦ Κέπλερ, ἦτοι. μὲ ἐν ἀπλοῦν... σκουπόξυλον, ποὺ τὸ καβαλλᾷ κανεὶς καὶ πετᾷ, ὡς αἱ μάγισσαι!

Ἐν τῷ 19ῳ αἰῶνι προσανατολιζομένη πλέον τὴν ἀστροναυτικὴν μυθιστορίαν εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἐνῶ ὁ Ἄρης, μετὰ τὴν θεωρίαν περὶ «διωρῶγων» τοῦ Σκιαπαρέλλι (1877), ἐλκύει ἰδιαίτερος, ὡς πρῶτος διαπλανητικὸς «σταθμὸς», τοὺς συγγραφεῖς.

Μεγάλῃ ἱστορίᾳ αἱ «διωρῶγες» αὐταί, τὰς ὁποίας ἔβλεπεν εἰς τὸν ἐρυθρῶν πλανήτην ὁ Σκιαπαρέλλι! Αἰτία, βεβαίως, τὸ ἀσθενὲς τηλεσκοπίον του εἰς τὸ Μιλάνον. Περὶ κηλίδων ἀπλῶς ἐπρόκειτο — κοιλάδων ἤδη — καὶ δὴ διακοπτομένων, ὅχι συνεχῶν, ὡς ἀπέδειξε τῷ 1909 ὁ ἰδικὸς μας Σ' Ἀντωνιάδης.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆρε φόραν ἡ φαντασία τῶν μυθιστοριογράφων καὶ μᾶς κατεπλημμύρισε μὲ ἀριανὴν φιλολογίαν - ποὺ, συνήθως, δὲν ἤρχετο σὲ κανένα λογαριασμόν ἀπὸ πλευρᾶς πειθαρχίας πρὸς τὴν ἐπιστήμην.

Ἐξαίρεσις μοναδική: Ὁ Ἰούλιος Βέρν. Εἶναι δὲ ἡ ἰδιαίτερα ἀνάπτυξις τοῦ πυροβολικοῦ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ποὺ τὸν ἐνέπνευσε νὰ στείλῃ τοὺς ἥρωάς του εἰς τὴν Σελήνην μέ. . κανόνι!

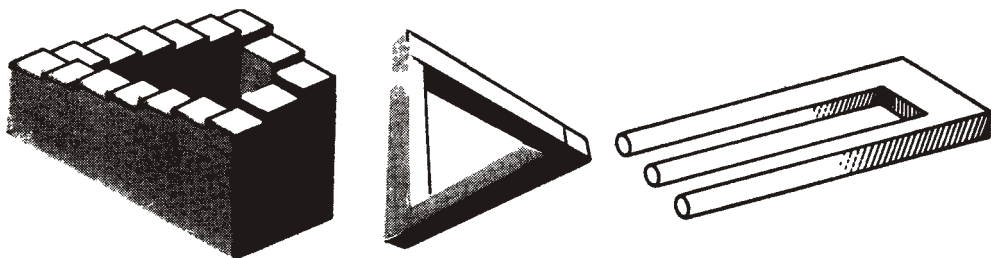
Ἐν τούτοις, εἰς τὰ ἔργα τοῦ Βέρν εὐρίσκει κανεὶς ἰδέας ὀρθὰς καὶ ἐνδιαφερούσας περὶ τὰ πραγματικὰ προβλήματα τῆς Ἀστροναυτικῆς.

Ἐχομεν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν πεζογραφίαν ἐν «διαστημικόν», οὕτως εἰπεῖν, διήγημα. Τὴν *Γυναῖκα μὲ τὰ παρθένα μάτια* - γνησίως.. ἀριανὴν, φέρουσαν ἐκεῖ, εἰς τὴν ὑπερεξελιγμένην ἀστρικήν πατρίδα της, ὡς ὄνομα τὸν ἀριθμὸν. 1.254.357!

Εἶναι τοῦ Μανόλη Κανελλῆ - καὶ εἶναι ὠραῖον διήγημα.

Τέλος, ἔχομεν ἀκόμη ἐν, ὅχι ἀκριβῶς ἀστροναυτικόν, ἐμπνευσμένον ὁμῶς ἀπὸ ἀστρονομικὸν θέμα: *Τὴν τελευταία νύκτα τῆς Γῆς*, τοῦ κ. Πέτρου Χάρη, ὅπου τὰ ἐπουράνια γίνονται καμμιά φορά πρόφασις καλῆ διὰ τὰ ἐπίγεια, καὶ δύο ἄνθρωποι εὐρίσκουν τὸν. . ἐρωτικὸν τοὺς δρόμον — ὅχι τὸν διαπλανητικόν! — χάρις εἰς τὴν ἀπειλὴν ποὺ ὁ κομήτης Χάλλεϋ ἐπέσειε κατὰ τῆς γῆς — πλὴν... ἐμπλοφάριζε, κ' ἐκίνει μόνον τὴν οὐρά του, σεισοπυγέστατα! — τῷ 1910.

Καὶ μόνον διὰ τὸ διήγημα τοῦτο ἀξίζει βεβαίως νὰ γίνῃ ἀκαδημαϊκός, ἔστω καὶ τὸ 1967, ὁ κ. Πέτρος Χάρης! «Διαστημική», ὄντως, δόξα!

Ἄδύνατα ἀντικείμενα

ΑΝΑΓΚΗ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ

πού ν' αναγνωρίση, νά ἐπεξεργαστῆ, νά νοικοκυρέψη
τὸ πολύτιμο ὕλικό τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματείας

«Ὅλο τ' ἀκοῦμε — πὼς «ιδρύεται», πὼς «θὰ ἰδρυθῆ», πὼς «ἀπεφασίσθη» — καὶ δὲν τὸ βλέπουμε!.. Κι ὡστόσο, ἀπὸ χρόνια ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη αὐτὸ τὸ διαρκῶς νομοθετούμενο καὶ μὴ νομοθετούμενο *Λογοτεχνικὸ Ἐπιμελητήριον*. Μάλιστα, ἀπὸ τότε πού ἔλειψαν οἱ γενναῖες πνευματικὲς πρωτοβουλίες ἀτόμων καὶ ομάδων, ἑταιριῶν σὰν τὶς παλιὲς ἐκεῖνες, ἢ κ' ἐκδοτῶν καὶ φιλόμουσων ἐμπόρων, πού χρηματοδοτοῦσαν καὶ κά-τι τῆς Ἀθηνᾶς, ὄχι μόνο τοῦ Ἑρμῆ στὸν Τόπο τοῦτο. Πρωτοβουλίες δηλαδὴ γιὰ νοικοκυρέμα καὶ ὀργάνωση τοῦ πλοῦσιου κι ὀλωσδιόλου ἀνεκμετάλλετου ὕλικου τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματείας, πού δὲν εἶναι δὰ καὶ τόσο περιφρονησίμη — καὶ δὲν εἶναι, πρωτίστως, τόσο εὐκόλα καὶ δίχως ἄσκημες συνέπειες ἀγνοήσιμη.

Γιατί, βέβαια, μόνο νοικοκυρέμα καὶ καμμιὰ ὀργάνωση, μόνο ἀγάπη, φροντίδα κι ἀξιοποίηση πρὸς κανένα σκοπὸ — οὔτε παιδευτικὸ, οὔτε ἄλλο — τοῦ ὕλικου τούτου δὲν ὑπάρχει, δὲ φανερώνεται, ἐ ν ὤ τ ὁ σ ο ἐ π ε ἶ γ ε ι, γιὰ χίλιους καὶ ἕναν λόγους, στὸν Τόπο μας.

Ἄλλοτε, ὅταν ἄνθησε σ' ὅλο τὸν Ἑλληνισμό ἡ ἀγάπη πρὸς τὶς φιλολογικὲς σπουδές, ἔτσι πού ν' ἀποκτήσουμε ἐμεῖς οἱ ἐλάχιστοι ἐντελῶς πρῶτα ἀναστήματα, σὰν τοῦ Χατζιδάκι στὴ Γλωσσολογία, τοῦ Πολίτη στὴ Λαογραφία, τοῦ Κόντου στὴ Γραμματική, τοῦ Δ. Βερναρδάκη στὴν Ἑρμηνευτική, καὶ ἄλλων — ὡς ἀκόμη πρὸ τοῦ πολέμου: τοῦ Συκουτρῆ καὶ τοῦ Γιάννη Ἀποστολάκη, πού ὄχι μόνο θὰ τιμοῦσαν ὅποιαδήποτε ξένη φιλολογία ἀλλὰ κι ἀληθινὰ θὰ ἐτιμῶντο, σὰν διεθνoῦς κλάσεως ἐπιστήμονες, ὅπου ἄλλοῦ ἐκτὸς ἀπὸ δῶ —, μαζὶ λοιπὸν μὲ τ' ἀναστήματα αὐτὰ (πού δὲν ξεφύτρωσαν ἔτσι βέβαια) ὑπῆρξαν παράλληλα καὶ γενικώτερες προσπάθειες, πού ἀκόμα νὰ φτάσουν στὸ ὕψος τους οἱ πενιχρὲς οἱ δικές μας.

Ἄν σκεφτῆ κανεὶς μόνο τὶς ἐκδοτικὲς, ντρέπεται ἀλήθεια γιὰ τὴ σημερινή μας κατάντια. Ὀλάκερη Ἀκαδημία στοὺς καιροὺς μας — φτάνει αὐτὸ νὰ θυμηθῆ κανεὶς — μιὰ ἐκδοση μόνο ἀρχαίου κειμένου ἔκαμε τῆς προκοπῆς· ἀλλὰ καὶ γιὰ δαύτη σκώθηκε ὁ κόσμος ὅλος στὸ πόδι (ὡς καί... σωματεῖα βυρσοδεψῶν!) πὼς «τόλμησε» ὁ ἐπιμελητής της νὰ γράψῃ αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο στὸν πρόλογο — πού δὲν ἔρχονταν στὰ «γοῦστα» μας ἢ δὲν συμβιβάζονταν μὲ τὴ «χριστιανικὴ» ἠθική μας — καὶ σιγὰ-σιγὰ τὸν ψύχραν τὸν ἄνθρωπο, καὶ τὸν ἔθαψαν πρὶν τὸν ξεκάνουν, καὶ τὸν πέθαναν ἐντέλει — στὴν οὐσία γι' αὐτὸ — καὶ τὸν ξεφορτώθηκαν!.

Αὐτὰ ἐμεῖς... Ἐνῶ οἱ δεκατρεῖς ἐκεῖνοι τόμοι — ἀλλὰ τί μνημειώδεις τόμοι! — κλασσικῶν ἐκδόσεων τῆς *Ζωγραφείου Βιβλιοθήκης*, μὲ σχόλια ἐρμηνευτικὰ καὶ φιλολογικὴ ἐπεξεργασία ὄχι τυχαία, μένουσιν ἀπλησίαστοι κι ὡς ἰδέα ἀκόμη γιὰ μᾶς — μὲ Εὐριπίδη, καὶ Σοφοκλῆ, καὶ Αἰσχύλο, καὶ Ἡσίοδο, καὶ Ξενοφῶντα, καὶ Λυσία, καὶ Πλάτωνα, πού δὲν ξαναεἶδαμε ἔκτοτε ἔτσι σχολιασμένους καὶ ἀναλυμένους, ἀπὸ δικούς μας καὶ ξένους πρώτης γραμμῆς — ἢ, ἐξ ἄλλου, οἱ δεκάδες ἐκεῖνες τόμων τῆς σπουδαίας *Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ*, μὲ ἔργα ἀναντικατάστατα ἀκόμη, πού οὔτε στὰ κράσπεδα τῆς ποιότητάς τους, ἀπὸ καμμιᾶς πλευρᾶς, δὲν φτάνουμε.

Τί νὰ κάνῃ, λοιπὸν, ἕνα *Λογοτεχνικὸ Ἐπιμελητήριον*;

Πολλὰ μπορεῖ· μὰ πρῶτα-πρῶτα νὰ θυμηθῆ τὴν εὐρύτατη σημασία τοῦ ὄρου *Ἐπιμελητήριον* — τὴ γονιμώτατη καὶ οὐσιαστικὴ σημασία τοῦ ἐπιμελοῦμαι — καί, ἄσχετα πρὸς ὅποιονδήποτε ἄλλον, στενὲς καὶ τοῦ παραχρῆμα, ἐπιδιώξεις του — καθὼς, π.χ., «συνδικαλισμοῦ» τῶν «ἐργατῶν καὶ πνεύματος» (ἀθέμιτα πράγματα) καὶ ἀσφαλίσεων στὸ ΙΚΑ (πού δὲ θάνατι δὰ καλύτερες ἀπὸ τὶς ἤδη γνωστὲς τῶν καθαυτῶ ἐργα-

τῶν) ἢ «ένοποιήσεως» τῶν λογοτεχνικῶν σωματείων καὶ τὰ παρόμοια — νὰ κοιτάξῃ νὰ ἐπιμεληθῇ πράγματι τὸ ὑλικὸ τῆς Νεοελληνικῆς μας Γραμματείας.

Νὰ θυμηθῇ ὅμως, συνάμα, καὶ τὴν εὐρύτατη σημασία τοῦ ὅρου *λογοτεχνικό*, καὶ νὰ κοιτάξῃ ὅτι μπρὸς του κεῖται γιὰ φροντίδα καὶ γιὰ περιμάρζεμα ὄχι μόνον τὸ ὑλικὸ φαντασίας, ἀλλὰ γενικώτατα τὸ πνευματικὸ ὑλικὸ τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ποιότητας — σὲ πάμπολλους τομεῖς καὶ εἶδη τοῦ λόγου — πολὺ ἀνώτερης ἀπὸ τὸ ποίημα καὶ τὸ διήγημα, τὸ πεζοτράγουδο καὶ τὸ μυθιστόρημα.

Νὰ θυμηθῇ ὄλο τὸν Ἐντεχνο Νεοελληνικὸ Λόγο τὸ Ἐπιμελητήριο αὐτό, μὲ ὄλα τὰ συναφῆ καὶ τὰ παρασυναφῆ του.

Βασικά: Ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ ἔδαφος — γιὰτὶ κ' ἡ ἀναγνώριση ποῦ ἔχει γίνεῖ, τυχαία καὶ μοιραία εἶναι, ὡς τὴν ὥρα — καὶ νὰ μαζέψῃ! "Ὅποιοι θέλησε ποτέ του νὰ μελετήσῃ, ἔστω καὶ στοιχειωδῶς, τὴ Νεοελληνικὴ μας Λογοτεχνία — τὴν καθαυτὴ Λογοτεχνία μόνον — ξέρεῖ ὅτι τὸ ἔδαφος δὲν εἶναι ἀπλῶς «παρθένο», ἀλλὰ ζούν-γλα σωστή. Ἐπιμέρους ἐκχερσώσεις ποῦ καὶ ποῦ ἔχουν γίνεῖ, μὰ τυχαία καὶ μοιραία κι αὐτές. "Ἀν ἀποφάσιζε κανεὶς σήμερα, ἔπειτα ἀπὸ 130 χρόνια «ἐλευθέρου βίου» στὸν Τόπο μας, νὰ μορφώσῃ σ ο σ τ ἄ τὸν ἑαυτό του, νὰ πληροφορήσῃ κάπως ὠργανωμένα τοὺς ἄλλους, τοὺς νεώτερους, νὰ κατατοπίσῃ ἐπιτέλους τὸν ξένο γιὰ τὴ νεοελληνικὴ πνευματικὴ παραγωγή, θὰ ἐπείθετο ἀπ' τὰ πρῶτα του βήματα πῶς ἐδῶ δὲν ἔχει ἀπλῶς νὰ διαβάσῃ μιά, δύο, τρεῖς — οὔτε τρεῖς καλὰ καλὰ! — «Ἱστορίες Λογοτεχνίας», παρὰ ἔχει νὰ κάνῃ ἔρευνα, ὅπου δὲν τὸν φτάνει ζωὴ δλάκερη, γιὰ ν' ἀνεύρῃ ὑλικὸ περιούτων καὶ περιόδων βασικῶν τοῦ Ἐντέχνου Λόγου μας, τελείως ἄγνωστων ἢ ἀγνοημένων, θαμμένων στὸ χρόνο καὶ τίς ἰδιωτικὲς βιβλιοθήκες, χαμένων ἀντύχῃ γιὰ πάντα!..

Γιατὶ κανεὶς — καὶ δὲν ἦταν δυνατό, ἐπιτέλους, ἕνας νὰ τὸ κάνῃ αὐτὸ — μὰ ὀπωσδήποτε κανεὶς ὡς τώρα δὲν καταπιάστηκε μὲ τέτοιαν ἔρευνα καὶ τέτοιο περιμάρζεμα. Τὰ ὅσα ἔχουν οἱ δυὸ-τρεῖς βιβλιοθήκες μας εἶναι ἐλλιπέστατα. Τὰ ὅσα ἀναφέρουν — καὶ σταματοῦν, κ' ἐπιστοῦν τὴν προσοχὴ (δικαία ἢ ἄδικα, μὲ ἀντικειμενικότητα ἢ δίχως πολλὴ ἀντικειμενικότητα) — οἱ «Ἱστορίες τῆς Λογοτεχνίας» μας, εἶναι ἀκόμη ἐλλιπέστερα καὶ σχεδὸν ἀγνοοῦν ἄλλους τομεῖς καὶ εἶδη ἐκτὸς τῶν καθαυτῶν λογοτεχνικῶν. Πολλὲς ἐπιστῆμες μας — Θεωρητικὲς καὶ Θετικὲς, καὶ ἡ καθαυτὴ Σκέψῃ μας — ἔχουν πίσω τους λαμπρά, λαμπρότατα κείμενα, ὑποδείγματα ὕφους κ' ἐπιτεύγματα ἐκφράσεων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἀφάνταστα ξεπέσαμε ἐμεῖς, καὶ τελείως ἀγνοοῦμε, κ' ἔχουμε ἄδικα ἀχρηστεύσει.

Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατό ν' ἀποκτήσουμε Παιδεία, Συνέχεια, Παράδοση πνευματικῆ; Πῶς εἶναι δυνατό νὰ μορφώσουμε ἀλήθεια συγκροτημένους ἀνθρώπους, ὅταν ρίχνουμε πίσω μας, σὲ ἄβυσσο λήθης, ὅ,τι φτιάξαμε χτές, προχτές, ἀντίπροχτες;

Οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τοῦ Τόπου ξέρουν πολὺ καλὰ πόσες φορὲς πάλεψαν γιὰ νὰ διατυπώσουν κάτι, νὰ ὀρίσουν κάτι, νὰ προσθέσουν κάτι στὴ θεωρία ἢ στὴν πράξι - κ' ὅσπερ τὰ ἡῦραν, τυχαία, διατυπωμένο πρὶν ἀπὸ τόσα χρόνια, ἀπὸ τὸν τάδε ἢ τὸν δεῖνα παλιό μας, ἢ καλύτερα ὀρισμένο ἀπὸ τὸν ἄλλον, λίγο καλιότερό τους, ἢ ἐφαρμόσιμένο ἄλλοτε, ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, στὸν Τόπο μας!

Τὶ θὰ πῇ ὅμως αὐτὸ τὸ «τυχαῖα»; Τὶ μπορούμε νὰ κάνουμε σὲ φτωχὸ Τόπο, ὅταν κι ὅ,τι κάνουμε τὸ χάνουμε μὲς ἀπὸ τὰ χέρια μας; "Ὅταν ἡ κάθε γενιὰ χρειάζεταιται ὄλα νὰ τὰ βρῇ — κι ἂν τὰ βρῇ — ἐξ ἀρχῆς;

Ἔργο πρῶτο, λοιπόν, αὐτοῦ τοῦ Ἐπιμελητηρίου: Νὰ συγκεντρώσῃ σὲ καλωργα-νωμένα ἀρχεῖα ὄλο τὸ ὑλικὸ τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματείας.

Σήμερα ὑπάρχουν τελειότατα μέσα, καὶ πάμφθινα, καὶ ὑπερπολλαπλασιαστικὰ τῆς ἀποδόσεως τοῦ συλλαβικοῦ καὶ ταξινομητικοῦ μόχθου τοῦ ἄλλοτε, ὡστε ζήτημα πρακτικὸ νὰ μὴ γεννάται. Μερικὰ μικροφωτογραφικὰ καὶ ταξινομητικὰ μηχανήματα, λίγιο ἱκανοὶ ὑπάλληλοι καὶ χῶρος ἐλάχιστος - ἀρκοῦν.

Ἄν μή τι ἄλλο. Νὰ συγκεντρωθῇ αὐτὸ τὸ ἀπὸ καταβολῆς τοῦ Νεοελληνικοῦ τε-

λείως ἔρμαιο ὕλικό. Νὰ συγκεντρωθῆ ἀπὸ παντοῦ, καὶ νὰ ὑπάρξῃ ταξινομούμενο, συσχετιζόμενο, προσφοροποιούμενο γιὰ ὁποιαδήποτε περαιτέρω ἀξιοποίηση.

Καί, συνάμα, νὰ βρεθοῦν δυο-τρεῖς ἱκανοὶ ἄνθρωποι, νὰ τὸ ὀργανώσουν ὡς ὕλικὸ «χρήσιμον» τὸ ἄτακτο τοῦτο ὕλικό, τὸ μὴ «ὕλικό» κἄν ἀκόμη - γιὰτὶ βέβαια τὰ μηχανήματα μόνον τοὺς δὲν μποροῦν νὰ κάμουν κι αὐτὴ τῆ δουλειά.

Νὰ χωρήσουν κατὰ εἶδη, κατὰ περιόδους, κατὰ συγγραφεῖς, κατὰ θέματα· νὰ δώσουν τὶς ὀρίζουσες καὶ νὰ στήσουν τοὺς ἀξονες τῆς σωστῆς ἀποδελτιώσεως· νὰ ἐπισημάνουν τὶς πηγές ἀπ' ὅπου θὰ γίνῃ ἡ μάλιστα τοῦ ὕλικου· ν' ἀνεύρουν κι ἄλλες, ποὺ δὲν ὑποφιαζόμεστε ἴσως τῆ στιγμῇ αὐτῇ· νὰ κατευθύνουν τὴν προσπάθεια συγκεντρώσεως πρὸς περιόδους καὶ τομεῖς καὶ εἶδη Ἐντέχνου Λόγου ποὺ μένουν «σκοτεινά» ἢ ἀνεπαρκῶς ἀναγνωρισμένα νὰ βάλουν, σιγὰ-σιγὰ, τὶς βάσεις γιὰ μιὰ σωστὴ Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματείας - νὰ στρώσουν τὸ δρόμο γιὰ ὁποιαδήποτε ἀξιοποίηση, παιδευτικῇ, γενικώτερα μορφωτικῇ, παντοῖα

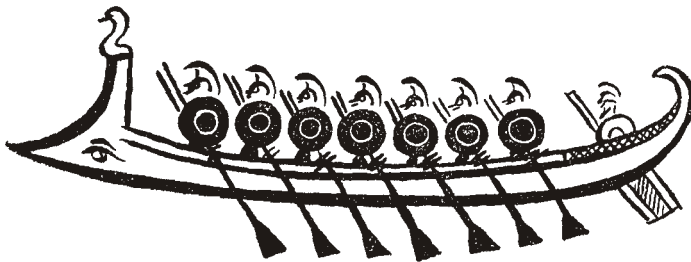
Συγχρόνως, νὰ ξεκαθαριστοῦν οἱ «κλασσικοὶ» μας, νὰ γίνῃ κ' ἓνας νόμος ποὺ νὰ ἐπιτρέπῃ στὸ Ἐπιμελητήριον αὐτὸ τὴν ἔγκυρη καὶ ὑπεύθυνη ἐκδόσή τους, καὶ ν' ἀποκτηθοῦν ἐπιτέλους κάποτε Νεοέλληνες Κλασσικοὶ, ὅχι τῆς Λογοτεχνίας μας μόνον, μὰ τοῦ Ἐντέχνου Λόγου μας γενικώτερα.

Καὶ νὰ γίνουν ἐκδόσεις, τόσο ἐπιστημονικῆς — καὶ σχολιασμένες γιὰ παιδευτικούς σκοπούς, καὶ συμπληρωμένες μ' ὅλα τ' ἀπαραίτητα — ὅσο καὶ λαϊκῆς, πᾶμφθνης, καλοτυπωμένες. Κι ὅχι μόνον, ἀλλὰ σιγὰ-σιγὰ κ' ἔγκυρα μεταφρασμένες σὲ ξένες γλῶσσες, γιὰ τὴν «προβολή» πρὸς τὰ ἔξω, ὥστε νὰ πάψῃ κάποτε ἡ Ἑλλάδα νάναι «χώρα ἐξωτικῆ» μὲ Λογοτεχνία «ἐξωτικώτερη» - καί, ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε: «ξέφραγο ἀμπέλι» γιὰ κάθε λογιῆς ἐκμετάλλευση, παρανόηση, συκοφάντηση κ.λ.

Τέλος, τὸ Ἐπιμελητήριον αὐτὸ ν' ἀρχίσῃ νὰ βγάζῃ — ἀμέσως ν' ἀρχίσῃ νὰ βγάζῃ! — ἐκδόσεις σχολικῆς — ὑπεύθυνες, πλήρεις, δίχως ἐπεμβάσεις καὶ περικοπές — ποὺ ν' ἀντικαταστήσουν ὅσα πρόχειρα κι ἀνεύθυνα κι ἀντιπαιδαγωγικώτατα ἀποτελοῦν τὰ σημερινὰ μας σχολικὰ βοηθήματα.

Φυσικά, αὐτὰ ὅλα εἶν' ἐλάχιστα. Μὰ εἶναι μαζὶ καὶ «τὰ ἐλάχιστα» ποὺ ὀφείλει νὰ κἀνῃ τὸ Λογοτεχνικὸ Ἐπιμελητήριον, ἂν καταφέρῃ νὰ ὑπάρξῃ ἐνεργὰ μέσα στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ Ἔθνους.

Κι ὅσο γιὰ τ' ἄλλα — τὰ «συνδικαλιστικὰ», τ' «ἀσφαλιστικὰ», τὰ «ἐπαγγελματικὰ» (μὲ τὰ τῶν «ἀτελειῶν» εἰς θεάματα κι ὅποια παρόμοια «θεωρικὰ») — καλὰ εἶναι βέβαια, κι ἂς γίνουν κι αὐτὰ, μὰ δὲν εἶναι τὰ πρῶτα, καὶ δὲν εἶναι πάντως τ' ἀληθῶς ἐς τὸ κοινὸν βλέποντα».

ΜΙΚΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΦΕ

Τί πιό απλό, πιό φυσικό, από τὸ χέρι πού σηκώνει ἓνα φλυτζάνι καφέ στὰ χεῖλια, "Ἄν σ' ἔναν ἄλλο πλανήτη βρῖσκαμε κάποτε μιὰ σπηλαιολογία μ' αὐτὴ τὴν κίνηση, θὰ ξέραμε πῶς ἓνας ὁμοῖος πολιτισμὸς ἀνθίσει κεῖ - τόσο εἶναι χαρακτηριστική, καὶ τόσο στὴ ζωὴ μας βαθιὰ μασημένη πιὰ τοῦ καφέ ἢ συνήθεια! Καὶ τί ἡρεμία φέρνει, τί διάθεση καλὴ, κοινωνικὴ ὑποβάλλει, καὶ μόνο ἢ εἰκόνα, ἢ μνήμη τῆς κίνησης αὐτῆς! Τί δὲ σημαίνει γιὰ τὸν πολιτισμένο ἄνθρωπο τοῦ Καιροῦ μας! Τί ἀγάπη γιὰ τὴ συντροφιά, τί ἀνάγκη γιὰ τὴ σκέψη!

"Ὅμως σκεφτήκατε ποτὲ τί θαύματα χρειάστηκαν — τί τύχες, καὶ τί κόποι, καὶ τί διαδρομὲς — γιὰ νὰ γίνῃ τοῦ κόσμου τόσο προσφιλὴς κίνηση αὐτή, τόσο συνήθης καὶ συντροφικὴ κάθε καλῆς στιγμῆς του, "Ὅπου ἓνα χέρι σηκώνει ἓνα φλυτζάνι ὡς τὰ χεῖλι - καὶ ἀναδίνεται τ' ἄρωμα τὸ εὐγενικό, πού παρηγορεῖ τὴ διάθεση, κουρντίζει τὴν καρδιά στὸν καλὸ τόνο, δίνει δρόμο στὴν κρίση καὶ τὴ συνείδηση!

"Ἄν ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης πῖναν κρασί μονάχα, καὶ ἂν ὁ Χριστὸς μ' αὐτὸ γέμισε τὰ λαγῆνια, εἶναι πού δὲν κατέχαν τότε τὸν καφέ - τὸν πιό μεθυστικὸ καφέ, μὲ τ' ἀπολουστικώτερο ἄρωμα, τὴ γεύση τὴν ξεχωριστή, τὴ δύναμη τὴν ἐγκαρδιωτικὴ, πού δένει τοὺς ἀνθρώπους, κ' εἶναι ποτὸ πολὺ κοινωνικώτερο ἀπὸ τὸ κρασί, γιὰ τὴ συζήτηση πολὺ περσότερο καὶ γιὰ τὴ δράση, γιὰ τὴν εἰρήνην σὲ κάθε ὑπόθεση καὶ γιὰ τὴ συνεννόηση σὲ βάση πιὸ κοινὴ καὶ πιὸ ἀνθρώπινη.

— "Ἐλα νὰ πιούμε ἓναν καφέ καὶ νὰ τὰ ποῦμε!

Θάμνος ὄχι ψηλότερος ἀπὸ 7-8 μέτρα, τὸ «δέντρο» τοῦ καφέ ἀνθίζει κάτασπρό καὶ χαρωπὸ στὰ βάρη τοῦ Χρόνου, σκορπώντας τὸ ἄρωμά του καὶ σ' ἐποχὲς πολὺ βάρβαρες γιὰ νάχουν μιὰ ἡσυχὴ στιγμὴ μ' ἓνα φλυτζάνι μπρὸς τους. Μόνο τὸ 15ο αἰῶνα, στὴν Ἀνατολή, πού ἤξερε νὰ δμορφαινῇ τις ὥρες, καὶ νὰ κερδίζῃ μὲ φίλτρα ὄλες τίς στιγμὲς, πρωτοαποκάλυψε τὸ καλοφυλαγμένον μυστικὸ τοῦ θαυμάσιου σπόρου του.

"Ἐνα σωρὸ θρύλοι γιὰ τὴ γένεση τοῦ καφέ! Κι ὁ καθένας μ' ἓνα νόημα, ἓνα στοχασμὸ, μιὰ σύλληψη γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἀξία του. Μὰ εἶν' ἢ ποίηση — τοῦ καφέ ἢ ποίηση — πού τοὺς γέννησε καὶ κάνει τόσο εὐφάνταστους, τόσο ἔτοιμους τοὺς ἀνθρώπους νὰ σπρώξουν κάθε ὑπόθεση ὡς τὰ πέρατά της, αὐτὸς ὁ κόκκος μὲ τὸ πιὸ πυκνὸ μέσα του φυσικὸ τονωτικὸ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς, πού κινδυνεύουμε ἀλήθεια νὰ χαθοῦμε στὰ πιὸ ἀπίθανα κατατόπια τῆς μυθιστορίας αἰώνων, χωρὶς ἀντύχη νὰ βροῦμε καὶ κόκκο ἀλήθειας μαζί! Ἀσφαλῶς ὅμως ἡ τύχη — μπορεῖ ἢ ἀνία, ἢ δίψα, ἢ μαντεία, — ἔκανε ἓναν πρῶτο περιέργο νὰ καταπιαστῇ μὲ τὸν κόκκο τὸ διπλό, τὸν ἀύλακωμένο (κι ὄχι ὡστόσο χωρισμένο) ἔτσι

ἄρμονικά νὰ τὸν «καβουρντίσῃ», νὰ τὸν τρίψῃ σὲ φιλή-φιλή σκόνη, πρῶτη φορά νὰ φέρῃ στὰ χεῖλη δοκιμαστικά τὸ ἀφέψημά του. Τί ἀνακάλυψη! Τί ἄρωμα καταπληκτικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο στὴ φύση! Γεύση πικρὴ — μὰ τὴ γλύκανε, τὴν συμπλήρωσε, τὴν τελειοποίησε! (Μ' ὄλο πού λέν ὅσοι τὸν πίνουν «σκέτο», πῶς τότε δὲ ἔχει γυμνὴ τὴ νοστιμιὰ καὶ τὸ μαστίγωμα ὄλο τῆς διανοητικῆς δραστηριότητος!)

Στὴν Ἀβησσυνία, φαίνεται, καὶ τὸ Σουδάν, πρωτοφυτρώνει τὸ δέντρο τοῦ καφέ, μὰ ἐμεῖς ἀπ' τὴν Ἰεμένη τὸ πρωτομάθαμε. Πρῶτοι καταναλωτὲς τοῦ ποτοῦ τῆς φιλας οἱ Ἀραβες! Πήγαιναν σὲ κέντρα εἰδικὰ γιὰ νὰ τὸν ἀπολαύσουν — καὶ ἀπὸ κεῖ ἄρχισε νάναί ἡ πιὸ φυσικὴ πρόφαση γι' ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων καὶ ιδεῶν. Τὸ ποτὸ τῆς Ἀγορᾶς λοιπὸν — σωστὰ ὀνομάστηκε! Ἡ ἀρχαία Ἀγορὰ — τῆς Ἀθήνας, τῆς Σπάρτης, τῶν Συρακουσῶν — δὲν τόχε! Δίχως καφέ, μὰ τὴν ἀλήθεια, πῶς κουβεντιάζαν, τόσες ὥρες, οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι, Ἀκατανόητο! Θὰ πρέπει κάτι ἀσφαλῶς νὰ λείπη, ἀκόμα καὶ ἀπ' τὴν τέλεια Χώρα τῶν Ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνος, ἀφοῦ λείπει τοῦ καφέ ἢ ἰδέα κ' ἢ συντροφιά!

Πρῶτὴ ἢ Βενετιά τὸν ἔφερε στὴν Εὐρώπη Ἡ Βενετιά ἢ ἐκλεκτικὴ, πού ὅ,τι καλὸ στὸν κόσμῳ βρῆκε, τὸ ἀσπάστηκε, τόκανε δικὸ τῆς! Καὶ προπαντὸς — τὰ λεπτὰίσθητα — καὶ ὅσα ἐντείνουν, δεξύνουν τὴν αἴσθησιν! Κάτι ἔξεραν οἱ Δόγηδες — μὰ κ' οἱ κοινοὶ βενετσιᾶνοι, πού τὸν πῖναν σὲ εἰδικὸ κέντρο καὶ αὐτοί, σὰν τοὺς Ἀραβες πού τοὺς τὸν γνώρισαν στὸ καφενεῖο! Σὲ δη μ ὀ σ ι ο χωρο δηλαδή, ὅπου εἶχε κανεὶς τὴν εὐκαιρία νὰ συναντᾷ τοὺς φίλους του καὶ νὰ τὰ λένε!

Καφὲς καὶ νὰ τὰ ποῦμε! ἔγιναν ἔκτοτε ταυτόσημα! Τὸ ἴδιο καὶ στὸ κλεινὸ Παρίσι: ὄλο τὸ 17ο αἰῶνα γέμιζε καφενεῖα — ἢ καὶ καφφωδεῖα (ὅπως μεταφράζαν οἱ παπποῦδες μας τὰ café-chantants) — καὶ ὄλοι στὰ καφενεῖα συζητοῦσαν κ' ἔκριναν τὰ πάντα, ὥποια ἔκαναν καὶ μιὰ μεγάλη ἐπανάσταση καὶ μιὰ μεγάλη αὐτοκρατορία! Λέτε ὁ καφὲς νάφταιγε γιὰ ὄλ' αὐτὰ, Θὰ παραδεχτήτε, μιὰ φορά, πῶς τὸ κρασί, πού τόσο ὑμνήθηκε στοὺς αἰῶνες, τίποτε μεγάλο ποτὲ δὲν ἔκανε! Μᾶλλον, ὄλα τὰ μεγάλα πάντα τὰ μίκραινεν καὶ τὰ σκότωνα! Ὁ καφὲς, ἀντίθετα, ὄλα πάντα τὰ δυνάμωνε καὶ τὰ ζωογονοῦσε!

Ἡ σύγχρονη Ἀγορὰ, λοιπὸν, μὲ τὸν καφέ περπάτησε, κουβεντιάσε, δυνάμωσε, βγήκε πέρα χειροπιαστά! Κι ὄλες οἱ ἰδέες μὲ τὸν καφέ! Κι αὐτὲς, κ' οἱ ἀντίθετές τους μὲ τὸν καφέ, καὶ γύρω ἀπ' τὰ φλυτζάνια τοῦ καφέ, στὸ κέντρο τὸ εἰδικὸ γι' αὐτόν, τὴ σύγχρονη ἐκ κ λ η σ ι α : τὸ καφενεῖο!

Σιγὰ-σιγὰ θέλησαν νὰ τὸν ἀπολαμβάνουν καὶ

σπίτι τους Κ' έτσι, τὸ μαῦρο ποτὸ μπήκε σ' ἀρ-
χοντικά καὶ σὲ φτωχόσπιτα, σ' ἀνάκτορα καὶ σὲ
τρώγλες, σὲ συνωμοσίες κατὰ τοῦ καθεστῶτος
καὶ σὲ συσκέψεις ὑπὲρ τοῦ καθεστῶτος, στοῦ γέ-
ρου τοῦ κλειστὸ δωμάτιο καὶ στοῦ σπουδαστῆ τὴν
ἀετοφωλιά, τὴ σοφίτα - τὴ βαρεῖα κουβέντα νὰ
συνοδεύῃ καὶ τὴ φλυαρία νὰ συντροφεύῃ, τὰ σο-
βαρὰ νὰ βοηθᾷ καὶ τὰ ἐλαφρὰ νὰ «κολάζῃ»!

Τώρα, σ' ὅλο τὸν Κόσμο, ἕναν καφέ νὰ πᾶ-
ρουμε ἐλάτε! καλεῖ κανεὶς, κι ὅλοι, σὰν τ' ἀκού-
σουν, ξέρον πὼς εἶναι γιὰ καλὴ καρδιά, καλὴ
κουβέντα καὶ πολιτισμένη συντροφιά! Καὶ ποιὸς
τ' ἀρνιέται, Πῶς νὰ τ' ἀρνηθῇ, 'Η κοινω-
νία — σ' ὅλες τὶς σημασίες τῆς λέξης — πᾶει
μπροστὰ μ' ἕνα φλυτζάνι καφέ στὸ χέρι, πού τὸ
φέρειν στὰ χεῖλι πρὶν μιλήσῃ συνετά!

NESCAFÉ

Ναί! Ναί! NESCAFÉ γράφει!

ΕΡΓΑ ΡΕΝΟΥ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

- ΤΡΕΙΣ ΣΤΑΘΜΟΙ ΜΙΑΣ ΠΟΡΕΙΑΣ** — 3 δοκίμια θέσεων και γενικού ψυχισμού τῆς γενεᾶς τοῦ μεταπολέμου 'Αθ '45. Σελ. 84. (Ἐξηγητημένον.)
- ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ** — 31 ποιήματα, τοῦ κύκλου τῆς *Πυραμίδας* 67. 'Αθ. '49. Σελ. 96.
- ΠΥΡΑΜΙΔΑ 67** — Μαρτυρία καὶ μυθιστορία τοῦ Ἐμφυλίου Πολέμου '47-'49. Κολλάρου. 'Αθ. '50. Σελ. 320. (Ἐξηγητημένον.)
- ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ** — Περιοδικὸ Ἡρ. καὶ Ρ. Ἀποστολίδη. Α'. '52 · 1-7 καὶ 6α, 1/1-1/7/52. Σελ. 552. Β', '57 : 1-2, 1/9-1/10/57, Σελ. 136. Ἐκδ. *Τῶν Νέων Ἑλληνικῶν*. 'Αθ. (Ἐξηγητημένον.) Περίοδος Γ', 1/1/66
- ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΝΟΤΙΕΣ ΑΚΤΕΣ** — 11 διηγήματα. Ἐκδ. *Τῶν Νέων Ἑλληνικῶν*. 'Αθ. '59. Σελ. 160 (Κρατικὸ βραβεῖο)
- Ο ΓΡΑΣΣΑΔΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΜΑΧ ΤΟΔ** — Νουβέλλα καὶ ἀντι-μυθιστόρημα. Ἐκδ. *Τῶν Νέων Ἑλληνικῶν*. 'Αθ. '60. Σελ. 136.
- ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ** — Λίβελλος κατὰ τῆς «Ὁμάδας τῶν 12» καὶ τοῦ Θ. Παπακωνσταντίνου. Ἐκδ. Στ. Μαράντου 'Αθ. '60. Σελ. 32.
- ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΟΥ** — Γενικὴ κριτικὴ τῆς σύγχρονης νεοελληνικῆς πραγματικότητος, πνεύματος καὶ ἀξιολογίας. Ἐκδ. (τῶν 8 πρώτων ἀντιτύπων, ἐκτὸς ἐμπορίου, 6-12-62) ἀπ' τὸν Κολλάρου καὶ (τῶν λοιπῶν, 11-12-62) ἀπ' *Τὰ Νέα Ἑλληνικά*. 'Αθ. Σελ. 196.
- ΒΟΡΑ ΣΤΟ ΘΗΡΙΟ** — 13 διηγήματα. Ἐκδ. *Τῶν Νέων Ἑλληνικῶν*. 'Αθ. '63. Σελ. 152.
- ΚΑΤΗΓΟΡΩ** — Βασικὲς θέσεις καὶ γενικὴ ἀνάλυση, κριτικὴ, ἀναθεώρηση τῆς νεοελληνικῆς πραγματικότητος Α', Ἐκδ. Βλάσση 'Αθ '65. Σελ. 320.

Σ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ, ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ, ΛΕΞΙΚΑ, Κ.Λ., '44-'65

Γράμματα ('44-5), Φοιτητικὴ φωνὴ ('45), Δελτίον τοῦ βιβλίου (45-6), Κύκλος ('45-7), Κοχλίας (Θεσσαλονίκη, '46, '47), Ἑλευθερία ('46-7, '53, '57 κ.έ.), Νέα Ἑστία ('48), Νέοι Ρυθμοὶ ('49), Τὰ Φτερά τοῦ Πελαργοῦ (524 Τ Π. / IX Μερ., '49), Πελαργός (IX Μερ., '49), Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν τοῦ Ἡλίου (ε', '50), Ὁ Αἰώνας μας ('50-1), Ἔθνος ('51-'65), Στάχυς ('51), Ἑλληνικὴ Ἡμέρα ('52), Εἰκόνες ('56-9), Ἐθνικὸς Κῆρυξ ('56), Κριτήριον ('58-'60), Ἀγνή ('58-'63), Γνώσεις ('58), Εὐβοϊκὸς Λόγος (Χαλκίδα, '58), Πειραικὴ-Πατραϊκὴ ('58-'60), Τὸ περιοδικὸ μας (Πειρ. '58), Ἐπιθεώρηση Τέχνης ('59, '60), Ἐκλογὴ ('59), Κύτταρο (Ναυπλίου, '59), Κοῦρος ('60), Προοπτικὴ ('60-3), Τέχνη ('61), Ἰ-ωλκὸς ('61), Πνευματικὴ Κύπρος (Λευκ., '61), Ἀνεξάρτητος Τύπος ('58-'61), Βραδυνὴ ('62), Νίκη ('63), Ἑλληνικὸς Βορρᾶς (Θεσ. '63), Ἑλευθεροῦ Τύπος ('63), Προμηθεὺς ('64), Ἀνένδοτος ('65) κ.ά.

ΕΡΓΑ ΗΡΑΚΛΗ Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

- ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ** [ποιητικὴ] 1708-1959, σὲ δυὸ τόμους : Α-Μ καὶ Ν-Ω Ἐκδοσις ὀγδόη. 'Αθ '63.
- ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ**, Α', 1708-1959. 'Αθ '59
- » » » Β', 1708-1966, στὰ *Νέα Ἑλληνικά* '66 → τεῦχος 4 →.
- ΤΟ ΑΛΛΟ ΣΤΗΝ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ**, μὲ Εἰσαγωγὴ Ρένου Ἡρ. Ἀποστολίδη 'Αθ '64.
- ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ ἀνθολογημένο.**
★	[α']	τόμος [ἔξηγητημένους]	'Αθ. '53
★★	[β']	»	» '54
★★★	[γ']	»	» '60
★★★★	[δ']	»	- στὰ <i>Νέα Ἑλληνικά</i> '66 →, τεῦχος 5 →.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΡΕΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ
στοῦ «Κολλάρου», Σταδίου 38 — τηλ. : 223-136 — καὶ σὲ ἄλλα βιβλιοπωλεῖα.

Στο προσωπικό σας χρηματοκιβώτιο, με κάθε άνεση κ' ευκολία, μπορείτε να φυλάξετε ό,τι θέλετε, και να τὸ πάρετε ὅποια ὥρα θέλετε, με τὴν ἐγγύηση ἀπολύτου ἀσφαλείας πὺ σᾶς παρέχει τὸ ὑποκατάστημά μας Κολωνακίου (Ἡροδότου καὶ Πατριάρχου Ἰωακείμ), ὅπου ἄλλωστε μπορείτε νὰ ἀνοίξετε, ἀμέσως, καὶ λογαριασμοὺν ταμιευτηρίου.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΧΑΡΤΟΠΟΙΪΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1924

Γενική διεύθυνσις: Πανεπιστημίου 10 (Τ.Τ. 134)
625-401/3, 626-341

Έργοστάσια εν Αιγίω: 4-02, 4-03

Άποθηκαι Άθηνων: Βουλής 6. Τηλ.: 233-170

ΟΛΑ ΤΑ ΕΙΔΗ ΧΑΡΤΟΥ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΝΙΩΝ

Χάρτης γραφής και τυπογραφικός, περιτυλίξεως, αδιάβροχος, περγκαμέν λευκός και χρωματιστός, «πετσετόχαρτον», χάρτης «ύγειας» - «μπριστόλ», «νόρμες», χαρτόνια καπνοβιομηχανίας κ.λ.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΠΟΔΕΙΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Δ. Πολυζόπουλος & ΣΙΑ Ρογκότη 4,
75-509, 79-831

ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: ΠΑΠΥΡΙΣΚΟ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ

6 ΟΓΚΩΔΕΙΣ ΤΟΜΟΙ — ΣΧΗΜΑ ΜΕΓΑ — 6.000 ΣΕΛΙΔΕΣ

Συντετέθη υπό την εποπτεϊάν και με την οικονομικὴν ἐνίσχυσιν τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ (Ὁργανώσεως γιὰ τὴν Πρόοδο τῆς Παγκοσμίου Ἐκπαιδεύσεως, Ἐπιστήμης καὶ Πολιτισμοῦ, τοῦ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ) — Ἡ συγγραφή τῆς ἐγένετο ὑπὸ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, ὅπου συνειργάσθησαν 500 διαπρεπεῖς ἐπιστήμονες ὄλων τῶν Χωρῶν τοῦ Κόσμου, Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως — Τὴν ἔγκυρη ἔκδοσιν στὴν Ἑλλάδα ἀνέλαβε, κατόπιν συμβολαίου, ὁ ὀργανισμὸς «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ», με εἰδικὸ συνεργεῖο ἐπιστημόνων μεταφραστῶν.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΟΥΝΕΣΚΟ

δέν εἶναι «μιὰ ἀκόμη» Παγκόσμια Ἱστορία, ἀλλ' ὅ,τι πιὸ ἔγκυρο, πιὸ σύγχρονο, πιὸ συνθετικὸ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἱστορικὴ ἐπιστήμη τοῦ Αἰῶνος μας, με τοὺς κορυφαίους τῆς, πρώτη φορὰ ἔτσι συνεργασθέντας, γιὰ ἔργο τέτοιας ἐκτάσεως :

ΜΙΑ ΓΙΓΑΝΤΙΑΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Τῶν Λαῶν	Τῶν Θρησκευτιῶν
Τῆς Γραφῆς καὶ τῶν Γλωσσῶν	Τῶν Κοινωνικῶν Συστημάτων
Τῶν Ἐπιστημῶν	Τῆς Λογοτεχνίας
Τῆς Φιλοσοφίας	Τῶν Καλῶν Τεχνῶν
Τῶν Μεγάλων Ἀνακαλύψεων	Τῶν Πολιτικῶν Μεταβολῶν
Τῶν Πολέμων	Τῶν Ἐπαναστάσεων

Οἱ δύο πρῶτοι τόμοι εἶναι ἤδη ἔτοιμοι καὶ παραδίδονται δεμένοι, ἀντὶ 360 δρχ ἕκαστος, ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖον:
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ — Μαυρομιχάλη 3 — 625-158, 628-482

ΜΙΚΡΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΝΟΥΦΑΡΑ

ΠΑΝΤΟΥ ΣΤΕΡΕΟΦΩΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΑΙΘΥΣΑ 8...
ή οποία άπομονώνεται
και γίνεται **BRIDGE ROOM**
ή αίθουσα συνάψεων
επι ανώτατου επιπέδου

ΑΙΘΥΣΑ 6 όπου συζητούν
διαφορές προσωπικότητας
της πνευματικής
και πολιτικής ζωής

ΑΙΘΥΣΑ 5
όπου αναδραματίζονται
οι σπαθοί των ιερών γλυκυσμ
και των αστέρων της ελληνικής
λαογραφίας και θάνας,
ή Αίθουσα 'Άλικη

ΑΙΘΥΣΑ 3
ή 'Ευτεκτέριον των μεραλίδων'
όπου παρατηρείται μεγάλη
κατανάλωση ευρωπαϊκού
άλλο και τουρκικού καφέ.

ΑΙΘΥΣΑ 7 όπου αμψιμονάται
δενήφαικτες 'πίτες - Νουφάρα'
ως και καταπληκτικές μακαρονάδες
εντός 9 λεπτών

ΑΙΘΥΣΑ 2
ή 'Ρομαντικόν 'Ναιχαατηριον'
όπου άπομονώνονται τα ζευγαρια

ΑΙΘΥΣΑ 9 Ο παραδεισος των κοιμηρών
όπου μπορείτε να αγοράσετε τις
ωραιότερες σπασαλιτέ του ζαχαροπλαστέιου,
όπως σκολατακία με χυριάδες...

ΑΙΘΥΣΑ 4
όπου προφέρονται γλυκά,
πορφηματα και
περιοδικά
(άλλος "ενδιαίτημα των φιλομαθών").

ΑΙΘΥΣΑ 1 όπου προτιμούν να καθώνται
δσο φίλων να βλέπουν
και να τους βλέπουν.

**ΑΥΤΗ ΕΙΝΑΙ
Η ΚΡΕΜΑΣΤΗ ΣΚΑΛΑ**

ΕΙΣΟΔΟΣ ΚΑΝΑΡΗ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΠΑ ΚΟΛΩΝΑΚΙΟΥ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟΝ

ΝΟΥΦΑΡΑ

Στά "ΝΟΥΦΑΡΑ"
θά βρήτε υπέροχες λιχουδιές και
εκπληκτικές σπασαλιτέ, που θα ένθουσιάζουν έσας
και τους φίλους σας

ΠΑΤΕΙΑ ΚΟΛΩΝΑΚΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΝΑΡΗ 28
ΤΗΛ 627 426 ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ (ΙΣΤΕΙΟΝ)
627 774 614 508 ΑΙΘΥΣΕΣ (Ο ΙΟΦΟΥ)

Η Ρ Α Κ Λ Η Σ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

'Ασφάλεια για κάθε κίνδυνο

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΑΜΕΡΙΚΗΣ 15 — ΤΗΛΕΦΩΝΑ . 627-520, 634-423, 635-206

τι σημαίνει το ανάποδο Δ;

Δ∇ Όσοι παρακολουθούν τις διαφημίσεις δά έχουν προσέξει αυτό το σήμα σε πολλές καταχωρήσεις.

Ίσως ακόμα να τὸ ἔχουν δῆ σε ἔντυπα, ἀφίσες, ταινίες κινηματογράφου καὶ περίπτερα ἐκδόσεων. Δυστυχῶς δὲν βρήκαμε ἀκόμα τὴν ἀκουστικὴ ἀντιστοιχία του - ἀλλιῶς δά μπορούσαν νά τὸ ἀκούσουν σέ πολλές ἐκπομπές καὶ ραδιοφωνικά «σπότς».

Δ∇ σημαίνει Διαφημίσεις Δήμου.

Δ∇ σημαίνει ἀκόμα μία νέα γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀντιμετώπιση τοῦ διαφημιστικοῦ προβλήματος. Σημαίνει ἐπιστημονικὴ ἀνάλυση καὶ μελέτη ὄλων τῶν δεδομένων, συντονισμένο προγραμματισμὸ καὶ,

κυρίως, ἓνα νέο ὕφος διαφημίσεων πού ἐλκύει καὶ γοητεύει χωρὶς νά ἐνοχλεῖ καὶ νά κουράζει. Οἱ διαφημίσεις **Δ∇** ἀποβλέπουν στό χαμόγελο τοῦ καταναλωτοῦ - καὶ ἀπὸ κεῖ στό χαμόγελο τοῦ πελάτου. (Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἄλλο μας δνόμα: «ἐπιχειρήσεις χαμόγελο»).

Ὅσο γιὰ τὸ ἀνάποδο **∇** - εἶναι ἀπλῶς ἓνα εὔρημα τοῦ σχεδιαστηρίου μας. Δὲν σημαίνει τίποτα τὸ ἰδιαιτέρου. Ὅστόσο μᾶς ἔδωσε τὴν ἰδέα γιὰ ἓνα τίτλο, πού σᾶς ἔκανε νά διαβάσετε τὸ κείμενό μας.

Χαμογελάτε;

Αὐτὸ εἶναι τὸ σὺλ **Δ∇**.

Ν. ΔΗΜΟΥ & ΣΙΑ Ε.Π.Ε.

ΣΟΛΩΝΟΣ 54 - ΤΗΛ. 626.588/9

ΜΕΛΕΤΕΣ ΜΑΡΚΕΤΙΓΚ, ΔΙΑΦΗΜΙΣΙΣ ΤΥΠΟΥ,
ΡΑΔΙΟΦΩΝΟΥ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ,
STUDIO ΜΑΚΕΤΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ,
ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.

ΔΙΑΦΗΜΙΖΟΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ: ΑΝΑ, ἄγρὸ ἀπορρυπαντικό - ΑΤΑΚ, χλώριο - ΒΟΚΤΑΣ, κοτόπουλα - BURROUGHS WELLCOME & CO, φαρμακευτικά προϊόντα - ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA INC., ἐκδόσεις - ICAP HELLAS LTD., ἔταιρία ἔρευνῶν - μελετῶν - ἐπενδύσεων - JOCKEY, ἐσώρουχα - KOLESTON, σαφή μαλλιών - LIFE-TEX-BALSAM, λουσιῶν - MARZINE - ΟΥΖΟ Νο 12 - Μ. ΠΡΑΤΙΚΑΚΗΣ, μαλλιὰ-πλεκτά - ΠΡΟ-ΚΑΤ, προκατασκευασμένα σπῆτια - ROL, ἀπορρυπαντικῶν - ROLI, σκόνη καθαρισμοῦ - WELLATON, χρωμοσαμπουάν - WELLAFORM, κρέμα κτενίσματος κλπ.

ΑΓΓΛΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ
ΛΕΞΙΚΟΝ
ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

ΔΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΜΕΡΟΠΗΣ ΝΙΚΟΛ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΗΜ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

τυπογραφικό
εργαστήριο
για όλες
δουλειές

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΙ ΤΑΧΟΓΡΑΦΟΙ KIENZLE

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ: «Α. Ε. ΑΞΩΝ» — ΟΜΗΡΟΥ 8, 632-711 | 5
ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ: ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΑΘΗΝΩΝ 90, 534-696, 538-129

ΕΚΘΡΕΨΑΤΕ ΤΣΙΝΤΣΙΛΛΑ

Δέν χρειάζονται ειδικόν χώρον - Δύνασθε νά τά έχετε σπίτι σας - Είναι καθαρά, χαριτωμένα, άθόρυβα, εύγενή, πενέξυπνα ζώα!

Η ΠΛΕΟΝ ΑΠΟΔΟΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΙΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ

Τιμή: 36.000, 5 θήλεα 15Α, 1 άρρεν 15Α''''

*Εγγύησις διά περίπτωσιν θανάτου ή στειρότητος: 100%

Μέ συμβόλαιον ή Έταιρία σάς έξασφαλίζει διά την άγοράν έκ μέρος της βσων νέων τσιντσιλά θ' άποκτήσετε

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑ ΓΟΥΝΑΡΙΚΩΝ

ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 19 ΚΑΙ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΓΩΝΙΑ. ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ: 530-668

έργαστήρι βιβλιοδεσίας

ΤΑΚΗ ΚΟΡΚΟΛΗ

••• καλόουσα δεμένα βιβλία
••• άδύρα ποιότητος (διαφημιστικά και μίτι)
••• βαρύτιμα δερμάτινα είδη

έόλωτος 22 (και βουκουρεστίου)

τηλ 633 462-4-5 ώρες 8-1 και 6-8

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
ΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ Α. Ε.

Όμηρου 8, Αθήναι. Τηλ. 231-244,
231-246. Έργοστάσιον Χαλκίδος:
Τηλ. 21.67, 34.54. - Αποθήκη εις
'Ασπρόπυργον Έλευσίνοσ 073-269.
'Αποθήκη 'Αθηνών: Μιχαήλ Βόδα
26, 821-710. Πρατήρια, Έκθεσεις:
'Αθηνών: Μάρνη 12β. Τηλ. 812-275.
Πειραιώς: 6, Λεωφόροσ Βασιλέωσ
Κωνσταντίνου Τηλέφ.: 425 - 427.

ΑΠΟ
ΚΥΜΑΤΟΕΙΔΕΙΣ ΠΛΑΚΕΣ
ΑΜΙΑΝΤΟΤΣΙΜΕΝΤΟΥ

ΕΛΛΕΝΙΤ

ΗΛΙΑΣ ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ - ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 20
ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΑΥΛΗΣ
ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΦΩΤΙΣΤΙΚΑ - ΤΗΛ.: 625-110, 616-451

ΟΙΚΟΣ ΕΠΙΠΛΩΣΕΩΝ

Δ. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ
ΚΑΙ
Κ. ΚΑΡΑΪΩΣΗΦ

Με τὸ πιὸ φίνο γούστο γιὰ κάθε ρυθμό!
Με τὸ πιὸ παλιὸ μεράκι καὶ μαστοριά!

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ: ΒΕΪΚΟΥ 33 — ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 910-451

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ - ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ
ΙΑΤΡΙΚΗΣ - ΓΕΩΠΟΝΙΚΗΣ

Κ. ΜΑΝΩΛΚΙΔΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ

ΤΗΛΕΦΩΝΑ: 624-614, 613-500

ΚΩΛΕΤΤΗ 21

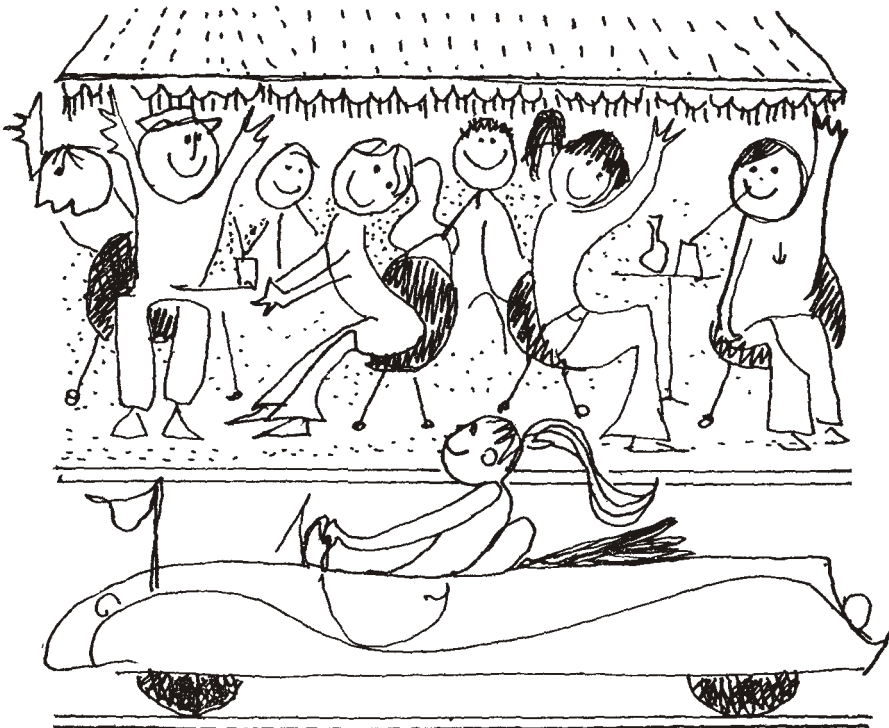
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
«ΜΑΝΟΥΤΣΟΣ»
ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΑΝΟΥΣΑΡΙΑΔΗ

ΕΜΠΕΙΡΟΣ, ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΙ ΑΚΡΩΣ ΕΥΣΥΝΕΙΔΗΤΟΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΑΞΙΩΣΕΩΝ. ΠΛΗΡΗΣ ΟΠΛΙΣΜΟΣ.
ΚΩΛΕΤΤΗ 24 (ΕΞΑΡΧΕΙΑ) 628-263.

Τ'όχι τ'ά τόσο απαιτητικά ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
στοιχειοθετεί ο «Μανούτσος» κι α'τί
δὰ πρέπει νὰ γάρ λείη! *Ρεβος*

ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΟ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΔΟΥ ΑΘΗΝΩΝ - ΘΕΣΣΑ-
ΛΟΝΙΚΗΣ, 1½, ΧΛΜ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΑΚΛΑΔΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΑΡΥΜΠΟΠΗ

Mobil TRAVEL STOP

“Όταν οργανώνετε τὸ ταξίδι σας, ἢ τὴν ἐκδρομὴ σας, μὲ ἀφετηρία τὴν Ἀ-
θῆνα, σημεῖο συναντήσεως μὲ τὴν συντροφιὰ σας ἄς εἶναι τὸ **MOBIL TRA-
VEL STOP**. Θὰ σᾶς περιποιηθοῦν, καθὼς καὶ τὸ αὐτοκίνητό σας, μὲ ἀγά-
πη καὶ φροντίδα. Θὰ βοῆτε ἐξυπηρέτηση, καλοσερβισμένο ἀπλό φαί ἢ καὶ
συσκευασμένο σὲ πακέτα, γιὰ τὸ ταξίδι σας. Ἀναψυκτικά, ποτά, καφῆς κ.λ.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΩΝ

ΤΖΩΡΤΖ 14 — ΡΕΚ Ε.Π.Ε. — 632-923, 631-743

**Βάλετε
ένα φραγμό
στις περιττές
δαπάνες.**

Καταθέσατε τα χρήματά σας στην Έμπορική Τράπεζα, θα τα εξασφαλίσετε
και θα αποκτήσετε ένα άφορολόγητο εισόδημα

ΚΚ

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ Γ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ